

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРИМІНОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ**

А. В. Байлов, О. М. Литвинов, В. В. Чумак

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ, СЛУХАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, АД'ЮНКТІВ
ТА ДОКТОРАНТІВ**

ДОВІДНИК МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Харків 2016

УДК *****
ББК *****

*Рекомендовано до друку
вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 23 лютого 2016 року),
рішенням правління Кримінологічної асоціації України
(протокол № 3 від 5 лютого 2016 року)*

УКЛАДАЧІ:

- Литвинов Олексій Миколайович** — завідувач кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
- Байлов Антон Володимирович** — професор кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
- Чумак Володимир Валентинович** — провідний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Батиргарєєва В. С.** — заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;
- Денисова Т. А.** — проректор з науково-педагогічної роботи університету — директор Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
- Обушенко О. М.** — проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

****** Байлов А. В., Литвинов О. М., Чумак В. В.**

Науково-дослідницька діяльність студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів: довідник молодого вченого / А. В. Байлов, О. М. Литвинов, В. В. Чумак; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Головка. — Харків: ХНУВС, 2016. — 364 с.

ISBN *****

У довіднику викладено порядок організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів, розроблений на підставі чинного законодавства і нормативно-правових актів Міністерства освіти та науки України, а також Міністерства внутрішніх справ України.

Надано методичні поради щодо виконання окремих видів наукових, навчально-дослідницьких, дисертаційних та інших робіт, рекомендації до їх написання та захисту, а також наведено вимоги. Розглянуто роль науки і наукових досліджень у сучасному світі, питання технології виконання цих видів робіт курсантами, студентами, слухачами, аспірантами, ад'юнктами та докторантами.

Для курсантів, студентів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів вищих навчальних закладів України та всіх, хто цікавиться основами науково-дослідницької роботи.

Зміст

Передмова	7
Короткий словник наукових термінів	10
Розділ 1 Нормативно-правові акти України щодо організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів	
1.1. Конституція України (витяг)	18
1.2. Закон України «Про освіту» (витяг)	19
1.3. Закон України «Про вищу освіту» (витяг)	26
1.4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	41
1.5. Закон України «Про інноваційну діяльність»	130
1.6. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»	147
1.7. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»	153
1.8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року	156

Розділ 2	Нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України та Міністерства внутрішніх справ України щодо організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів	
2.1.	ПОЛОЖЕННЯ про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації	182
2.2.	ПОЛОЖЕННЯ про вищі навчальні заклади МВС України (витяг)	188
2.3.	ПОЛОЖЕННЯ про правове, організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у вищих навчальних закладах МВС України	195
2.4.	ПОЛОЖЕННЯ про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України	204
2.5.	ПОЛОЖЕННЯ про проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук	210
2.6.	ПОЛОЖЕННЯ про конкурс наукових робіт курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів МВС України	215
2.7.	ПОЛОЖЕННЯ про проведення Всеукраїнської студентської олімпіади	220
2.8.	ІНСТРУКЦІЯ про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах Міністерства внутрішніх справ України	227

Розділ 3 Організація та планування науково-дослідницької роботи над написанням наукових статей, монографій, наукових доповідей і повідомлень

3.1. Особливості організації науково-дослідної роботи	240
3.2. Види наукових публікацій	244
3.3. Вимоги до виконання наукових робіт (монографій, наукових статей, наукових доповідей, тез наукових доповідей)	247
3.3.1. Монографія	247
3.3.2. Наукова стаття	250
3.3.3. Тези наукової доповіді (повідомлення)	252
3.3.4. Наукова доповідь (повідомлення)	253
3.4. Вимоги та рекомендації щодо оформлення публікацій	255

Розділ 4 Методичні рекомендації з написання і захисту рефератів та курсових робіт

4.1. Реферат як форма навчальної й науково-дослідної роботи: порядок виконання, структура, обсяги та зміст	260
4.2. Етапи виконання курсової роботи	262
4.3. Вимоги щодо оформлення реферату та курсової роботи	268
4.4. Підготовка і захист курсової роботи	271

Розділ 5 Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів: аспірантура (ад'юнктура) та докторантура

5.1. Загальні положення про організацію підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів	274
5.2. Вступ до ад'юнктури (аспірантури) та докторантури	278
5.3. Права та обов'язки ад'юнктів, аспірантів та докторантів	282
5.4. Навчання в аспірантурі (ад'юнктурі)	285
5.4.1. Вибір та призначення наукового керівника	285
5.4.2. Вибір та обґрунтування теми. План дисертаційного дослідження	286
5.4.3. Індивідуальний план роботи. Звітвання та атестація. Педагогічна практика	292
5.4.4. Кандидатські іспити	293

5.5. Дисертація на здобуття наукового ступеня та автореферат	297
5.6. Загальні положення захисту дисертаційного дослідження	299
Розділ 6 Нормативно-правові акти Харківського національного університету внутрішніх справ щодо організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів	
6.1. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ (витяг)	310
6.2. ПОЛОЖЕННЯ про відділ організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ (витяг)	315
6.3. ПОЛОЖЕННЯ про Наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ	317
6.4. ПОЛОЖЕННЯ про науковий гурток курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ	326
6.5. Методичні рекомендації щодо організації та проведення наукових, науково-практичних конференцій	335
Додатки	
Етичний кодекс ученого України	346
Правила складання бібліографічного опису у списку джерел до наукової роботи відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 7.1.2006	353
Список рекомендованих для використання джерел	361

Передмова

Одним із основних чинників стрімкого розвитку суспільства є наука. Вона завжди повинна випереджати практику і шукати все нові й нові шляхи вдосконалення правового, економічного, науково-технічного та соціального прогресу, адже наука починається не з фактів, а з питань та методів їх вирішення.

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах є невід’ємною складовою освітнього процесу і здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності у системі вищої освіти, виступає одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки та виховання спеціалістів із вищою освітою, здатних творчо застосовувати в практичній діяльності найновітніші досягнення науково-технічного прогресу.

У проголошеній Президентом України П. Порошенком Стратегії сталого розвитку «Україна—2020», а також у нещодавно прийнятому Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» розвиткові вітчизняного наукового потенціалу відведено чільне місце. Наука має стати одним з основних елементів вирішення масштабних завдань модернізації країни, забезпечення відповідного рівня її обороноздатності й національної безпеки.

Для цього потрібні певні зміни в підходах до освіти і стратегії її розвитку. З огляду на це реформа наукової сфери передбачає проведення комплексу структурних перетворень системи організації та функціонування науки в Україні, що стосуються академічних і галузевих наукових інституцій та установ вищої освіти.

Науково-дослідницька діяльність у вищих навчальних закладах України реалізується на основі Конституції України, законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та вищих навчальних закладів. Тому проведення наукових досліджень на високому професійному рівні потребує певних знань про порядок та організацію наукової діяльності, впровадження результатів останньої у практичну площину та виміру економічного ефекту від цього.

Для підвищення якості підготовки і виховання спеціалістів із вищою освітою, здатних творчо мислити і втілювати свої здобутки в життя, необхідно забезпечити молодих фахівців підручниками, науково-практичними посібниками, довідниковими виданнями тощо. За таких умов рецензований довідник молодого вченого є відгуком на сучасні потреби відомчої юридичної освіти і науки України.

Науково-дослідницька діяльність курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів, що проводиться у вищих навчальних закладах України, є одним з основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю. Задля результативності цієї роботи у вищих навчальних закладах системи Міністерства внутрішніх справ України докладається максимум зусиль: підтримується обдарована молодь, яка виявила здібності до наукової діяльності; створюються творча атмосфера та умови для інноваційного розвитку; курсанти, студенти, слухачі, аспіранти, ад'юнкти та докторанти ВНЗ залучаються до проведення вивчення актуальних проблем розвитку суспільства і держави та діяльності поліції.

Головна мета кожної наукової роботи полягає в систематизації, закріпленні та розширенні теоретичних знань, ознайомленні з методами, які напрацьовані іншими дослідниками в певній галузі, а також у науковому обґрунтуванні результатів власних досліджень. Робота включає декілька етапів: постановка проблеми, систематизація дослідження, визначення методів перевірки вірності отриманих результатів, формування самостійних висновків та рекомендацій за результатами проведеного дослідження.

Велике значення у становленні молодих науковців відіграє їх участь у конференціях, семінарах, круглих столах, конкурсах, олімпіадах, які проходять як у Харківському національному університеті внутрішніх справ, так і в інших вищих навчальних закладах та установах.

Участь курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів у таких науково-практичних заходах розвиває їх ораторські здібності, навчає відстоювати власну точку зору під час дискусій, спонукає курсантів та студентів до продовження навчання у магістратурі та ад'юнктурі після закінчення університету, а також позитивно впливає на формування нової плеяди науковців.

Якщо проаналізувати життя багатьох відомих науковців України та світу, можна побачити, що більшість із них займалася науковою діяльністю зі студентських років.

Це пояснюється тим, що саме наукові навички сприяють досягненню професіоналізму в майбутній професії. До цих навичок можна віднести наполегливу працю, терпіння, виховання самостійності, відповідальності та прагнення до нових знань і досягнення вищої мети.

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах системи Міністерства внутрішніх справ України регулюється значною кількістю нормативних документів. Серед них найважливішими є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність». Тому виконання наукових досліджень потребує певних знань про порядок та організацію наукової діяльності.

Довідник складається з передмови, короткого словника наукових термінів, 6 розділів, додатків та списку рекомендованих для використання джерел.

Перший та другий розділи підготовленого видання містять тексти основних законодавчих і відомчих нормативно-правових актів України, що стосуються організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів. У третьому розділі викладається матеріал, що стосується інструментарію, форм наукового пошуку, а також вимог щодо організації останнього, як-от: види наукових публікацій, вимоги, що ставляться до проведення наукових робіт і оформлення відповідних результатів. Четвертий розділ присвячений процесу підготовки таких кваліфікаційних робіт, як реферати і курсові роботи. У п'ятому розділі видання йдеться про наявні в Україні форми здобування наукових ступенів. Нарешті, шостий розділ містить нормативну базу Харківського національного університету внутрішніх справ щодо організації науково-дослідницької діяльності курсантів, студентів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів і докторантів. Корисними для підготовки науковців є наведені у додатках до видання «Правила оформлення бібліографічного опису», що є необхідним елементом у будь-якій науковій праці.

Довідник молодого вченого «Науково-дослідницька діяльність студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та докторантів» розрахований на курсантів, студентів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів вищих навчальних закладів України та всіх, хто цікавиться основами науково-дослідницької роботи.

Короткий словник наукових термінів

Ад'юнкт — вчений, який проводить наукові дослідження у рамках підготовки в ад'юнктурі вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії¹.

Автореферат дисертації — це наукове видання у вигляді брошури авторсько-го реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня².

Аспірант — вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у вищому навчальному закладі/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії³.

Аналіз — метод пізнання, який дозволяє розкласти предмети дослідження на складові частини (звичайні елементи об'єкта або його властивості і відношення)⁴.

Автор — фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір⁵.

База даних (компіляція даних) — сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів⁶.

-
- 1 Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>. (далі — Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).
  - 2 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
  - 3 Так само.
  - 4 Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. ; Кабінет Міністрів України ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — Київ, 2010. — [219 с.]. — Режим доступу: http://elibrary.nubir.edu.ua/4710/1/S.VYGOVSJKA_POSIBNYK.pdf.
  - 5 Про авторське право і суміжні права : Закон України 23 груд. 1993 р. № 3792-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. — Редакція від 05.12.2012 (далі — Закон України «Про авторське право і суміжні права»).
  - 6 Там само.

Виконавець — актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів⁷.

Вища освіта — сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти⁸.

Вищий навчальний заклад — окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей⁹.

Вчений — фізична особа, яка проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні (прикладні) результати¹⁰.

Галузь знань — основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка¹¹.

Грант — фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту¹².

7 Там само.

8 Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (далі — Закон України «Про вищу освіту»).

9 Закон України «Про вищу освіту».

10 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

11 Про Закон України «Про вищу освіту».

12 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Докторант — науковий або науково-педагогічний працівник, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в докторантурі у вищому навчальному закладі (науковій установі) для здобуття ступеня доктора наук¹³.

Здобувачі вищої освіти — особи, які навчаються у вищому навчальному закладі на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації¹⁴.

Інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери¹⁵.

Інноваційна діяльність — діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг¹⁶.

Інноваційний продукт — результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом¹⁷.

Інноваційна продукція — нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим Законом України «Про інноваційну діяльність»¹⁸.

Інноваційний проект — комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції¹⁹.

Кваліфікація — офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту²⁰.

Компетентність — динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей,

---

13 Так само.

14 Закон України «Про вищу освіту».

15 Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. — Редакція від 05.12.2012 (далі — Закон України «Про інноваційну діяльність»).

16 Там само.

17 Там само.

18 Так само.

19 Там само.

20 Закон України «Про вищу освіту».

морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти²¹.

Молодий вчений — вчений віком до 35 років, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років, який має науковий ступінь доктора наук або навчається в докторантурі²².

Монографія — науково-книжкове видання певного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам²³.

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження²⁴.

Наукова (науково-технічна) робота — наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання²⁵.

Науковий працівник — вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством²⁶.

Науково-педагогічна діяльність — педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю²⁷.

---

21 Там само.

22 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

23 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

24 Там само.

25 Там само.

26 Там само.

27 Там само.

Науково-педагогічний працівник — вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством²⁸.

Наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) установа — юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, утворена в установленому законодавством порядку, для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основою²⁹.

Науковий результат — нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо³⁰.

Науково-прикладний результат — нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурного зразка тощо³¹.

Наукова (науково-технічна) робота — наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання³².

---

28 Там само.

29 Там само.

30 Там само.

31 Там само.

32 Там само.

Наукова (науково-технічна) продукція — науковий та (або) науково-прикладний результат, призначений для реалізації³³.

Наукова доповідь — це публічне повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання)³⁴.

Освітня діяльність — діяльність вищих навчальних закладів, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб³⁵.

Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки — науково, економічно та соціально обґрунтовані напрями науково-технічного розвитку на довгостроковий період (понад 10 років), яким надається пріоритетна державна підтримка з метою формування ефективного сектору наукових досліджень і науково-технічних розробок для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, сталого розвитку, національної безпеки України та підвищення якості життя населення³⁶.

Пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок — напрями фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, що визначаються на середньостроковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки з метою забезпечення їх реалізації³⁷.

Прикладні наукові дослідження — наукова діяльність, спрямована на одержання нових знань, що можуть бути використані для практичних цілей³⁸.

Реферат (від лат. Refero — доповідаяу, повідомляю) — доповідь на певну тему, що передбачає огляд відповідних літературних та інших джерел; виклад змісту наукової роботи, книжки статті³⁹.

---

33 Так само.

34 Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — 307 с.

35 Закон України «Про вищу освіту».

36 Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2623-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>. — Редакція від 16.01.2016.

37 Там само.

38 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

39 Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. ; Кабінет Міністрів України ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — Київ, 2010. — [219 с.]. — Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/4710/1/S.VYGOVSJKA_POSIBNYK.pdf.

Стаття — це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове й практичне значення⁴⁰.

Спеціалізація — складова спеціальності, що визначається вищим навчальним закладом та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти⁴¹.

Тези (від. лат. Tizzies — положення, твердження) — це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці⁴².

Фундаментальні наукові дослідження — теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки⁴³.

Цитата — порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилення на погляди іншого автора в автентичному формулюванні⁴⁴.

---

40 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

41 Закон України «Про вищу освіту».

42 Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. ; Кабінет Міністрів України ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — Київ, 2010. — [219 с.]. — Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/4710/1/S.VYGOVSJKA_POSIBNYK.pdf.

43 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

44 Закон України «Про авторське право і суміжні права».

Розділ 1 **Нормативно-правові акти
України щодо організації
науково-дослідницької
діяльності курсантів,
студентів, слухачів,
аспірантів, ад'юнктів
та докторантів**

1.1. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (ВИТЯГ)⁴⁵

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності

Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону.

Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Культурна спадщина охороняється законом.

Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

⁴⁵ Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>. — Редакція і тлумачення від 15.05.2014.

1.2. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ» (ВИТЯГ)⁴⁶

Стаття 6. Основні принципи освіти

Основними принципами освіти в Україні є:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність системи освіти;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Стаття 19. Наукове і методичне забезпечення освіти

Наукове і методичне забезпечення освіти здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, Національна Академія наук України, Національна академія педагогічних наук, центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані навчальні заклади, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері освіти, вищі навчальні заклади, академічні, галузеві науково-дослідні інститути, заклади післядипломної освіти, інші науково-методичні і методичні установи у взаємодії з відповідними підприємствами, творчими спілками, асоціаціями, товариствами, громадськими науковими організаціями.

⁴⁶ Про освіту : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. — Редакція від 19.02.2016.

Стаття 23. Участь діячів науки, культури та представників інших сфер діяльності у навчально-виховній роботі

Діячі науки, культури та представники інших сфер діяльності за рішенням навчального закладу можуть брати участь у навчально-виховній роботі, керівництві учнівськими, студентськими об'єднаннями за інтересами, сприяти інтелектуальному, культурному розвитку учнівської, студентської молоді, подавати консультаційну допомогу педагогам.

Стаття 30. Освітні, освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені

1. В Україні встановлюються такі освітні рівні:
  - дошкільна освіта;
  - початкова загальна освіта;
  - базова загальна середня освіта;
  - повна загальна середня освіта;
  - професійно-технічна освіта;
  - вища освіта.
2. В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені:
  - кваліфікований робітник;
  - молодший спеціаліст;
  - молодший бакалавр;
  - бакалавр;
  - магістр;
  - доктор філософії;
  - доктор наук.

Стаття 31. Наукові ступені

1. Науковими ступенями є:
  - доктор філософії;
  - доктор наук.
2. Наукові ступені доктора філософії і доктора наук присуджуються спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів, наукових установ та організацій у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 32. Вчені звання

1. Вченими званнями є:
  - старший дослідник;
  - доцент;
  - професор.
2. Вчені звання старший науковий співробітник, доцент, професор присвоюються на основі рішень вчених рад вищих навчальних закладів, наукових установ і організацій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 42. Вища освіта

1. Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами ступенів вищої освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації.

2. Вища освіта здійснюється на базі повної загальної середньої освіти.

3. Підготовка фахівців у вищих навчальних закладах може проводитися з відривом (очна), без відриву від виробництва (вечірня, заочна), шляхом поєднання цих форм, а з окремих спеціальностей — екстерном.

Держава створює умови громадянам України для реалізації їх права на здобуття вищої освіти.

Прийом громадян до вищих навчальних закладів проводиться на конкурсній основі відповідно до здібностей незалежно від форми власності навчального закладу та джерел оплати за навчання.

Контроль за дотриманням принципів соціальної справедливості та законності при прийомі громадян до вищих навчальних закладів здійснюється органами, уповноваженими цим Законом.

4. Особливо обдарованим студентам забезпечується навчання та стажування за індивідуальними планами, встановлення спеціальних державних стипендій, створення умов для навчання за кордоном.

Стаття 43. Вищі навчальні заклади

1. Вищими навчальними закладами є: університет, академія, інститут, коледж.

2. З метою визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю та на певному рівні вищої освіти, що відповідає стандартам освітньої діяльності, такі юридичні особи проходять процедуру ліцензування.

3. З метою підтвердження якості освітньої діяльності за певною спеціальністю та на певному рівні вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, вищі навчальні заклади мають право проходити процедуру акредитації освітньої програми, за якою вони здійснюють підготовку фахівців.

4. Вищі навчальні заклади здійснюють підготовку фахівців за такими ступенями:

- молодший бакалавр і бакалавр — забезпечують коледжі;
- бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук — забезпечують університети, академії та інститути.

5. Вищі навчальні заклади у встановленому порядку можуть створювати різні типи навчально-науково-виробничих комплексів, об'єднань, центрів, інститутів, філій, коледжів, ліцеїв, гімназій.

Стаття 44. Напрями діяльності вищого навчального закладу

1. Основними напрямками діяльності вищого навчального закладу є:

- підготовка фахівців різних ступенів;
- підготовка та атестація наукових, науково-педагогічних кадрів;
- науково-дослідна робота;
- спеціалізація, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів;
- культурно-освітня, методична, видавнича, фінансово-господарська, виробничо-комерційна робота;
- здійснення зовнішніх зв'язків.

2. Вищі навчальні заклади здійснюють свою діяльність за державним контрактом (замовленням) та угодами як основною формою регулювання відносин між навчальними закладами та підприємствами, установами, організаціями, громадянами.

Стаття 45. Наукова діяльність у системі вищої освіти

1. Наукова діяльність у системі вищої освіти включає виконання науково-дослідних робіт, підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Науково-дослідна робота є складовою частиною підготовки фахівців і здійснюється науковими колективами, окремими вченими за договорами, контрактами, замовленнями, програмами, проектами. Для цього створюються наукові, науково-виробничі підрозділи, об'єднання, асоціації, технологічні парки, центри нових інформаційних технологій, науково-технічної творчості та інші формування.

2. Держава визнає пріоритет фундаментальних досліджень, що виконуються у системі освіти.

Стаття 50. Учасники навчально-виховного процесу

Учасниками навчально-виховного процесу є:

- діти дошкільного віку, вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти;
- керівні, педагогічні, наукові, науково-педагогічні працівники, спеціалісти;
- батьки або особи, які їх замінюють, батьки — вихователі дитячих будинків сімейного типу;
- представники підприємств, установ, кооперативних, громадських організацій, які беруть участь у навчально-виховній роботі.

Стаття 51. Права вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів

1. Вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти відповідно мають гарантоване державою право на:

- навчання для здобуття певного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів;

- вибір навчального закладу, форми навчання, освітньо-професійних та індивідуальних програм, позакласних занять;
- додаткову відпустку за місцем роботи, скорочений робочий час та інші пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням;
- продовження освіти за професією, спеціальністю на основі одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття додаткової освіти відповідно до угоди із навчальним закладом;
- одержання направлення на навчання, стажування до інших навчальних закладів, у тому числі за кордон;
- користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою навчального закладу;
- доступ до інформації в усіх галузях знань;
- участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах;
- особисту або через своїх представників участь у громадському самоврядуванні, в обговоренні, вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту тощо;
- участь в об'єднаннях громадян;
- безпечні і нешкідливі умови навчання та праці;
- забезпечення стипендіями, гуртожитками, інтернатами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- трудову діяльність у встановленому порядку в позаурочний час;
- перерву в навчанні у вищих та професійно-технічних навчальних закладах;
- користування послугами закладів охорони здоров'я, засобами лікування, профілактики захворювань та зміцнення здоров'я;
- захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, від дій педагогічних, інших працівників, які порушують права або принижують їх честь і гідність;
- збереження місця навчання на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- відстрочку на складання екзаменаційної сесії та державної атестації у навчальних закладах на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

2. Відволікання учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів за рахунок навчального часу на роботу і здійснення заходів, не пов'язаних з процесом навчання, забороняється, крім випадків, передбачених рішенням Кабінету Міністрів України.

Стаття 52. Обов'язки вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів

1. Обов'язками вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів відповідно є:

- додержання законодавства, моральних, етичних норм;
- систематичне та глибоке оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищення загального культурного рівня;
- додержання статуту, правил внутрішнього розпорядку навчального закладу.

3. Інші обов'язки осіб, що навчаються, можуть встановлюватися законодавством, положеннями про навчальні заклади та їх статутами.

Стаття 53. Додаткові види соціального і матеріального забезпечення вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів

1. Вихованцям, учням, студентам, курсантам, слухачам, стажистам, клінічним ординаторам, аспірантам, докторантам може надаватися додатково соціальна і матеріальна допомога за рахунок місцевих бюджетів, центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, коштів громадян, юридичних і фізичних осіб за межами України, благодійних організацій, а також з інших надходжень.

2. При загальноосвітніх закладах утворюються фонди загального обов'язкового навчання для надання матеріальної допомоги учням, їх оздоровлення, проведення культурних заходів, інших передбачених законодавством витрат. Фонди загального обов'язкового навчання утворюються за рахунок коштів місцевих бюджетів у розмірі не меншому трьох відсотків витрат на утримання шкіл, а також за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, інших джерел.

3. Органи місцевого самоврядування можуть забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів.

4. На час виробничого навчання, практики учням і студентам забезпечуються робочі місця, безпечні та нешкідливі умови праці.

Порядок оплати виконаної роботи під час виробничого навчання і практики визначається Кабінетом Міністрів України.

П'ятдесят відсотків заробітної плати за виробниче навчання і виробничу практику учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів направляється на рахунок навчального закладу для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, на соціальний захист

учнів, слухачів, проведення культурно-масової і фізкультурно-спортивної роботи.

5. За студентами, аспірантами, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, зберігаються додаткові види соціального і матеріального забезпечення, передбачені цим Законом.

1.3. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ» (ВИТЯГ) ⁴⁷

Стаття 26. Основні завдання вищого навчального закладу

1. Основними завданнями вищого навчального закладу є:

- провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;
- для університетів, академій, інститутів — провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;
- участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;
- формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;
- забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;
- створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;
- збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства;
- поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян;
- налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури;
- вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці.

Стаття 28. Типи вищих навчальних закладів

1. В Україні діють вищі навчальні заклади таких типів:

- 1) університет — багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологіч-

⁴⁷ Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

ний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

2) академія, інститут — галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

3) коледж — галузевий вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра та/або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження. Коледж також має право здійснювати підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

Відомості про коледж, який є структурним підрозділом університету, академії чи інституту, включаються до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Стаття 39. Органи громадського самоврядування вищих навчальних закладів

1. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу є загальні збори (конференція) трудового колективу, включаючи виборних представників з числа студентів (курсантів).

2. Порядок скликання і прийняття рішень вищого колегіального органу громадського самоврядування визначається статутом вищого навчального закладу.

3. У вищому колегіальному органі громадського самоврядування повинні бути представлені всі категорії учасників освітнього процесу вищого навчального закладу. При цьому не менш як 75 відсотків складу делегатів (членів) виборного органу повинні становити наукові, науково-педагогічні та

педагогічні працівники вищого навчального закладу, які працюють у цьому закладі на постійній основі, і не менш як 15 відсотків — виборні представники з числа студентів (курсантів), які обираються студентами (курсантами) шляхом прямих таємних виборів.

4. Вищий колегіальний орган громадського самоврядування скликається не рідше одного разу на рік.

5. Вищий колегіальний орган громадського самоврядування:

- 1) погоджує за поданням вченої ради вищого навчального закладу статут вищого навчального закладу чи зміни (доповнення) до нього;
- 2) заслуховує щороку звіт керівника вищого навчального закладу та оцінює його діяльність;
- 3) обирає комісію з трудових спорів відповідно до законодавства про працю;
- 4) розглядає за обґрунтованим поданням наглядової або вченої ради вищого навчального закладу питання про дострокове припинення повноважень керівника вищого навчального закладу;
- 5) затверджує правила внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу і колективний договір;
- 6) розглядає інші питання діяльності вищого навчального закладу.

6. Органом громадського самоврядування навчально-наукового інституту (факультету) є збори (конференція) трудового колективу навчально-наукового інституту (факультету), включаючи виборних представників з числа осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі.

7. Порядок скликання органу громадського самоврядування навчально-наукового інституту (факультету) та його діяльності визначається статутом вищого навчального закладу.

8. В органі громадського самоврядування навчально-наукового інституту (факультету) повинні бути представлені всі категорії працівників навчально-наукового інституту (факультету) та виборні представники з числа осіб, які навчаються у навчально-науковому інституті (на факультеті). При цьому не менш як 75 відсотків складу делегатів (членів) виборного органу повинні становити наукові та науково-педагогічні працівники навчально-наукового інституту (факультету) і не менш як 15 відсотків — виборні представники з числа студентів (курсантів), які обираються студентами (курсантами) шляхом прямих таємних виборів.

9. Збори (конференція) учасників освітнього процесу навчально-наукового інституту (факультету) скликаються не рідше одного разу на рік.

10. Орган громадського самоврядування навчально-наукового інституту (факультету):

- 1) оцінює діяльність керівника навчально-наукового інституту (факультету);

- 2) затверджує річний звіт про діяльність навчально-наукового інституту (факультету);
- 3) подає керівнику вищого навчального закладу пропозиції щодо відкликання з посади керівника навчально-наукового інституту (факультету) з підстав, передбачених законодавством України, статутом вищого навчального закладу, укладеним з ним контрактом;
- 4) обирає виборних представників до вченої ради навчально-наукового інституту (факультету);
- 5) обирає делегатів до вищого колегіального органу громадського самоврядування вищого навчального закладу.

Стаття 32. Принципи діяльності, основні права та обов'язки вищого навчального закладу

1. Діяльність вищого навчального закладу проводиться на принципах:
  - 1) автономії та самоврядування;
  - 2) розмежування прав, повноважень і відповідальності засновника (засновників), державних органів та органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належить вищий навчальний заклад, органів управління вищого навчального закладу та його структурних підрозділів;
  - 3) поєднання колегіальних та єдиноначальних засад;
  - 4) незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів).
2. Вищі навчальні заклади мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право:
  - 1) розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності;
  - 2) самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу;
  - 3) обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти;
  - 4) приймати на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників;
  - 5) формувати та затверджувати власний штатний розпис;
  - 6) приймати остаточне рішення щодо визнання, у тому числі встановлення еквівалентності, здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук і вчених звань доцента, професора під час зарахування на навчання та/або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника;
  - 7) запроваджувати рейтингове оцінювання освітніх, науково-дослідницьких та інноваційних досягнень учасників освітнього процесу;

- 8) надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства;
  - 9) самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;
  - 10) самостійно запроваджувати спеціалізації, визначати їх зміст і програми навчальних дисциплін;
  - 11) присуджувати ступені вищої освіти здобувачам вищої освіти, які відповідно до законодавства успішно пройшли процедуру атестації після завершення навчання на відповідному рівні вищої освіти;
  - 12) приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами;
  - 13) утворювати загальноосвітні навчальні заклади за погодженням з органами місцевого самоврядування;
  - 14) утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати свої структурні підрозділи;
  - 15) провадити видавничу діяльність, зокрема видавати підручники, навчальні посібники і наукові праці, а також розвивати власну поліграфічну базу;
  - 16) провадити на підставі відповідних договорів спільну діяльність з навчальними закладами, науковими установами та іншими юридичними особами;
  - 17) розміщувати свої навчальні, науково-дослідні та навчально-науково-виробничі підрозділи на підприємствах, в установах та організаціях;
  - 18) брати участь у роботі міжнародних організацій;
  - 19) запроваджувати власну символіку та атрибутику;
  - 20) встановлювати власні форми морального та матеріального заохочення учасників освітнього процесу;
  - 21) звертатися з ініціативою до органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у сфері вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами;
  - 22) провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту вищого навчального закладу;
  - 23) розпоряджатися власними надходженнями (для вищих навчальних закладів державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг;
  - 24) відкривати поточні та депозитні рахунки в банках;
  - 25) здійснювати інші права, що не суперечать законодавству.
3. Вищі навчальні заклади зобов'язані:
- 1) вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного пла-

гіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;

2) мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;

3) створювати необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами;

4) оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань.

Стаття 40. Студентське самоврядування

1. У вищих навчальних закладах та їх структурних підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів. Студентське самоврядування — це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом.

Студентське самоврядування об'єднує всіх студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) відповідного вищого навчального закладу. Усі студенти (курсанти), які навчаються у вищому навчальному закладі, мають рівні права та можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів (курсантів) та їх участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування здійснюється студентами (курсантами) безпосередньо і через органи студентського самоврядування, які обираються шляхом прямого таємного голосування студентів (курсантів).

2. У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, статутом вищого навчального закладу та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.

3. Органи студентського самоврядування діють на принципах:

1) добровільності, колегіальності, відкритості;

2) виборності та звітності органів студентського самоврядування;

3) рівності права студентів (курсантів) на участь у студентському самоврядуванні;

4) незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів).

4. Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, інституту (факультету), відділення, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів (курсантів), типу та специфіки

вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

Органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо).

Представницькі, виконавчі та контрольно-ревізійні органи студентського самоврядування обираються строком на один рік. Студенти (курсанти), обрані до складу органів студентського самоврядування, можуть бути усунені із своїх посад за результатами загального таємного голосування студентів. Для ініціювання такого голосування потрібно зібрати підписи не менш як 10 відсотків студентів (курсантів) вищого навчального закладу.

Керівник студентського самоврядування та його заступники можуть перебувати на посаді не більш як два строки.

З припиненням особою навчання у вищому навчальному закладі припиняється її участь в органі студентського самоврядування у порядку, передбаченому положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.

Орган студентського самоврядування може бути зареєстрований як громадська організація відповідно до законодавства з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

5. Органи студентського самоврядування:

- 1) беруть участь в управлінні вищим навчальним закладом у порядку, встановленому цим Законом та статутом вищого навчального закладу;
- 2) беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- 3) проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;
- 4) беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;
- 5) захищають права та інтереси студентів (курсантів), які навчаються у вищому навчальному закладі;
- 6) делеguють своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;
- 7) приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;
- 8) беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;

- 9) розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;
  - 10) вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;
  - 11) вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази вищого навчального закладу, у тому числі з питань, що стосуються побуту та відпочинку студентів;
  - 12) мають право оголошувати акції протесту;
  - 13) виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.
6. За погодженням з органом студентського самоврядування вищого навчального закладу приймаються рішення про:
- 1) відрахування студентів (курсантів) з вищого навчального закладу та їх поновлення на навчання;
  - 2) переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;
  - 3) переведення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;
  - 4) призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника вищого навчального закладу;
  - 5) поселення осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку;
  - 6) затвердження правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу в частині, що стосується осіб, які навчаються;
  - 7) діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі.
7. Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів (курсантів), які:
- 1) ухвалюють положення про студентське самоврядування вищого навчального закладу, визначають структуру, повноваження та порядок проведення прямих таємних виборів представницьких та виконавчих органів студентського самоврядування;
  - 2) заслуховують звіти представницьких, виконавчих і контрольно-ревізійних органів студентського самоврядування, дають їм відповідну оцінку;
  - 3) затверджують процедуру використання майна та коштів органів студентського самоврядування, підтримки студентських ініціатив на конгресних засадах;

4) затверджують річний кошторис витрат (бюджет) органів студентського самоврядування, вносять до нього зміни та доповнення, заслуховують звіт про його виконання;

5) обирають контрольно-ревізійну комісію з числа студентів (курсантів) для здійснення поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету органів студентського самоврядування.

8. Адміністрація вищого навчального закладу не має права втручатися в діяльність органів студентського самоврядування.

9. Керівник вищого навчального закладу забезпечує належні умови для діяльності органів студентського самоврядування (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо), про що укладається відповідна угода.

10. Фінансовою основою студентського самоврядування є:

1) кошти, визначені вченою радою вищого навчального закладу в розмірі не менш як 0,5 відсотка власних надходжень, отриманих вищим навчальним закладом від основної діяльності;

2) членські внески студентів (курсантів), розмір яких встановлюється вищим органом студентського самоврядування вищого навчального закладу. Розмір місячного членського внеску однієї особи не може перевищувати 1 відсотка прожиткового мінімуму, встановленого законом.

11. Кошти органів студентського самоврядування спрямовуються на виконання їхніх завдань і здійснення повноважень відповідно до затверджених ними кошторисів.

Органи студентського самоврядування публічно звітують про використання коштів та виконання кошторисів не рідше одного разу на рік.

Стаття 41. Наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених

1. У вищих навчальних закладах та їхніх структурних підрозділах діють наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених, які є частиною системи громадського самоврядування відповідних вищих навчальних закладів.

2. У роботі наукового товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених беруть участь особи віком до 35 років (для докторантів — 40 років), які навчаються або працюють у вищому навчальному закладі.

3. Наукове товариство студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених забезпечує захист прав та інтересів осіб, які навчаються або працюють у вищому навчальному закладі, зокрема щодо питань наукової діяльності, підтримки наукоємних ідей, інновацій та обміну знаннями.

4. У своїй діяльності наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених керуються законодавством, статутом вищого навчального закладу та положенням про наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених.

5. Наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених діють на принципах:

- 1) свободи наукової творчості;
- 2) добровільності, колегіальності, відкритості;
- 3) рівності права осіб, які навчаються, на участь у діяльності наукових товариств студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених.

6. Наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених:

- 1) приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;
- 2) проводять організаційні, наукові та освітні заходи;
- 3) популяризують наукову діяльність серед студентської молоді, сприяють залученню осіб, які навчаються, до наукової роботи та інноваційної діяльності;
- 4) представляють інтереси студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених перед адміністрацією вищого навчального закладу та іншими організаціями з питань наукової роботи та розвитку академічної кар'єри;
- 5) сприяють підвищенню якості наукових досліджень;
- 6) сприяють обміну інформацією між молодими вченими та дослідниками;
- 7) сприяють розвитку міжвузівського та міжнародного співробітництва;
- 8) взаємодіють з Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук, науковими та науково-дослідними установами;
- 9) виконують інші функції, передбачені положеннями про наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених, цим та іншими законами України.

7. За погодженням з науковим товариством студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених керівництво вищого навчального закладу приймає рішення про відрахування осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, з вищого навчального закладу та їх поновлення на навчання.

8. Органи управління наукових товариств студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених формуються на демократичних засадах шляхом виборів. Структура наукового товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених та організацій-

ний механізм його діяльності визначаються положенням, яке затверджується вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу.

9. Адміністрація вищого навчального закладу не має права втручатися в діяльність наукових товариств студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених, крім випадків, коли така діяльність суперечить законодавству, статуту чи завдає шкоди інтересам вищого навчального закладу.

10. Керівник вищого навчального закладу всебічно сприяє створенню належних умов для діяльності наукового товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо).

11. Фінансовою основою діяльності наукового товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених є кошти, визначені вченою радою вищого навчального закладу.

Стаття 65. Мета і завдання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Проведення наукової і науково-технічної діяльності університетами, академіями, інститутами є обов'язковим.

2. Суб'єктами наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є наукові, науково-педагогічні працівники, особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, інші працівники вищих навчальних закладів, а також працівники підприємств, які спільно з вищими навчальними закладами провадять наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність.

3. Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу.

4. Основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів є:

- 1) одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів;
- 2) застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою;
- 3) формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок.

Стаття 66. Інтеграція наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ Національної академії наук України, національних галузових академій наук

1. Інтеграція наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ Національної академії наук України, національних галузових академій наук здійснюється з метою розроблення та виконання пріоритетних наукових програм, проведення наукових досліджень, експериментальних розробок тощо на засадах поєднання кадрових, фінансових, технічних та організаційних ресурсів відповідно до законодавства.

2. Основними напрямками інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ Національної академії наук України, національних галузових академій наук є:

- 1) участь у розробленні та виконання державних цільових програм економічного і соціального розвитку;
- 2) проведення спільних наукових досліджень, експериментальних та інноваційних розробок тощо, у тому числі за рахунок державного бюджету та власних надходжень;
- 3) участь у створенні науково-навчальних, науково-дослідних об'єднань, інноваційних структур та інших організаційних форм кооперації;
- 4) впровадження спільно створених інноваційних продуктів у виробництво, інші галузі економіки тощо;
- 5) забезпечення набуття, охорони та захисту прав інтелектуальної власності на результати наукової та науково-технічної діяльності;
- 6) провадження спільної видавничої та інформаційно-ресурсної діяльності;
- 7) залучення вищими навчальними закладами наукових працівників з наукових установ і організацій Національної академії наук України, національних галузових академій наук та науковими установами і організаціями академій науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на основі трудового договору (контракту) для провадження освітньої і наукової діяльності, зокрема до підготовки аспірантів і докторантів, підготовки та експертизи підручників, навчальних посібників, освітніх програм та стандартів вищої освіти для забезпечення навчального процесу у вищій школі;
- 8) організація на базі наукових установ і організацій Національної академії наук України, національних галузових академій наук наукових досліджень молодих вчених, докторантів та аспірантів, систематичної виробничої практики студентів вищих навчальних закладів із забезпеченням їх безпосередньої участі у проведенні наукових досліджень.

Стаття 67. Організація наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у вищих навчальних закладах проводиться відповідно до законодавства про освітню, наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність. Державні органи, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, формують політику наукової і інноваційної діяльності, яка здійснюється безпосередньо вищими навчальними закладами на засадах автономії.

2. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки:

1) розробляє відповідно до законодавства пропозиції щодо обсягу бюджетного фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, інших підприємств, установ та організацій, що діють у системі вищої освіти, а також щодо обсягу капітального будівництва зазначених підприємств, установ та організацій з урахуванням їхніх запитів;

2) погоджує рішення про утворення науково-навчальних і науково-дослідних об'єднань, що проводять наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність спільно з науковими установами і організаціями Національної академії наук України, національних галузевих академій, наукових і науково-технологічних парків, бізнес-інкубаторів, мистецьких творчих майстерень тощо;

3) розробляє державні цільові програми, спрямовані на обладнання вищих навчальних закладів сучасними приладами, науковим обладнанням, навчальними лабораторіями, інформаційно-телекомунікаційними мережами тощо, з урахуванням їхніх запитів.

3. Наукові дослідження, що проводяться за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, фінансуються державними органами та органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, незалежно від фінансування освітньої діяльності. У першочерговому порядку фінансуються фундаментальні дослідження, а також прикладні науково-дослідні роботи, що виконуються в межах основних напрямів розвитку науки і техніки. Державні органи та органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, за результатами наукової діяльності вищих навчальних закладів визначають для них обсяг фінансування наукової діяльності за окремими бюджетними програмами. Вищі навчальні заклади на конкурсних засадах формують тематику науково-дослідних робіт і самостійно затверджують тематичні плани наукової діяльності.

4. Держава економічно заохочує підприємства різних форм власності до співпраці з вищими навчальними закладами щодо виконання науково-

інноваційних проєктів, підготовки і перепідготовки фахівців з вищою освітою, проведення практики студентів.

5. Вищий навчальний заклад, який провадить наукову діяльність, що має важливе значення для науки, економіки та виробництва, і хоче отримати відповідну державну підтримку, має право пройти державну атестацію відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Стаття 68. Організаційні форми провадження наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність може провадитись вищими навчальними закладами, у тому числі через створені ними юридичні особи, предметом діяльності яких є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності вищого навчального закладу до стану інноваційного продукту та його подальша комерціалізація.

2. До виконання наукових і науково-технічних робіт у вищому навчальному закладі можуть залучатися науково-педагогічні, наукові і педагогічні працівники, інші працівники вищих навчальних закладів, особи, які навчаються у вищому навчальному закладі, а також працівники інших організацій.

3. Вищі навчальні заклади, зокрема які є засновниками інноваційних структур різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо), мають право проводити спільні наукові дослідження, демонстраційні дослідження тощо, у тому числі з використанням земельних ділянок, які знаходяться в постійному користуванні вищих навчальних закладів.

Стаття 69. Права інтелектуальної власності та їх захист

1. Набуття, охорона та захист прав вищих навчальних закладів та учасників освітнього процесу щодо результатів наукової, науково-технічної та інших видів діяльності забезпечуються відповідно до закону.

2. Вищі навчальні заклади мають право розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності.

3. Витрати державних і комунальних вищих навчальних закладів, понесені у зв'язку із забезпеченням правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які набуті в установленому законом порядку, здійснюються за рахунок власних надходжень вищого навчального закладу.

4. Об'єкти права інтелектуальної власності підлягають оцінці. За результатом оцінки їх вартість відображається у бухгалтерському обліку вищого навчального закладу у порядку, передбаченому законом.

5. Вищі навчальні заклади здійснюють заходи з впровадження, включаючи трансфер технологій, об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які вони набули.

6. Вищі навчальні заклади здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату — оприлюдненню (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

7. Договір про створення об'єкта права інтелектуальної власності за замовленням має визначати способи, умови та порядок здійснення відповідних майнових прав інтелектуальної власності.

1.4. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО НАУКОВУ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ»⁴⁸

Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади.

Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Розділ I Загальні положення

Стаття 1. Основні терміни та їх визначення

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

- 1) ад'юнкт — вчений, який проводить наукові дослідження у рамках підготовки в ад'юнктурі вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії;
- 2) аспірант — вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у вищому навчальному закладі/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії;
- 3) виробничо-орієнтована (галузева) наукова установа — наукова установа, науково-технічний результат діяльності якої призначений для безпосереднього впровадження у виробництво та/або практичного використання на підприємствах і в установах;
- 4) вчений — фізична особа, яка проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні (прикладні) результати;

⁴⁸ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>.

5) грант — фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту;

6) державна дослідницька інфраструктура — об'єднання наукових установ та (або) вищих навчальних закладів державної форми власності, що створюється з метою оптимального використання їхніх ресурсів (кадрів, матеріалів, устаткування, обчислювальних ресурсів та зберігання банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань;

7) докторант — науковий або науково-педагогічний працівник, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в докторантурі у вищому навчальному закладі (науковій установі) для здобуття ступеня доктора наук;

8) дослідне виробництво — структурний підрозділ наукової установи, університету, академії, інституту або юридична особа, основною діяльністю якого є виготовлення та апробація дослідних зразків, корисних моделей, нових продуктів, технологічних процесів, надання відповідних послуг, пов'язаних з цією діяльністю, тощо;

9) дослідницька інфраструктура — сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру. Дослідницькі інфраструктури можуть бути локально розташованими, віртуальними або розподіленими (організована мережа ресурсів), державними або приватними. Дослідницькі інфраструктури можуть входити до міжнародних мереж;

10) Європейський дослідницький простір — система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав-учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з ме-

тою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників;

11) молодий вчений — вчений віком до 35 років, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років, який має науковий ступінь доктора наук або навчається в докторантурі;

12) наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

13) наукова експедиція — організаційна форма наукових досліджень, що передбачає подорож, поїзду, відрядження наукового працівника (групи наукових працівників) з метою здобуття емпіричних відомостей для отримання практичного досвіду та подальших теоретичних узагальнень у відповідній галузі наук;

14) наукова (науково-технічна) продукція — науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації;

15) наукова (науково-технічна) робота — наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання;

16) наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) установа (далі — наукова установа) — юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, утворена в установленому законодавством порядку, для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основною;

17) наукове видавництво — видавництво-юридична особа, основним видом діяльності якої є видавнича діяльність, спрямована на висвітлення результатів наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, оприлюднення наукових результатів, представлення наукової (науково-технічної) продукції, а також досліджень у галузі теорії та методики науково-видавничої справи;

18) наукове видання — твір (узагальнююча наукова праця, монографія, збірник наукових праць, збірник документів і матеріалів, тези та матеріали наукових конференцій, автореферат дисертації, препринт, словник, енциклопедія, науковий довідник або покажчик, наукове періодичне видання тощо) наукового характеру, що пройшов процедуру наукового рецензу-

вання та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або вищого навчального закладу, редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб, містить інформацію про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень (науково-дослідне видання); підготовлені науковцями до публікації тексти пам'яток культури, історичних документів чи літературних текстів (археографічне або джерелознавче видання); науково систематизовані дані чи матеріали, що відображають історію науки та сучасний стан наукового знання (науково-довідкове або науково-інформаційне видання), призначені для поширення, що відповідають вимогам національних стандартів, інших нормативних документів з питань видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання;

19) науковий підрозділ — структурний підрозділ юридичної особи, основним завданням якого є провадження наукової, науково-технічної або науково-організаційної діяльності, у штаті якого посади наукових працівників становлять не менш як 50 відсотків. Типами наукового підрозділу є інститут, науково-дослідна частина, управління, відділення, комплекс, центр, відділ, лабораторія, секція, сектор, бюро, група, філіал, дослідна станція, дослідне поле, ботанічний сад, дендропарк, обсерваторія, наукова (науково-технічна) бібліотека, науковий (науково-технічний) музей;

20) науковий працівник — вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством;

21) науковий (науково-технічний) проект — комплекс заходів, пов'язаних із забезпеченням виконання та безпосереднім проведенням наукових досліджень та (або) науково-технічних розробок з метою досягнення конкретного наукового або науково-технічного (прикладного) результату;

22) науковий результат — нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо;

23) науково-організаційна діяльність — діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності;

24) науково-педагогічна діяльність — педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю;

25) науково-педагогічний працівник — вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством;

26) науково-технічна діяльність — наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки;

27) науково-технічний (прикладний) результат — одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику. Науково-технічний (прикладний) результат може бути у формі ескізного проекту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо;

28) науково-технічні (експериментальні) розробки — науково-технічна діяльність, що базується на наукових знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень чи практичного досвіду, та провадиться з метою доведення таких знань до стадії практичного використання. Результатом науково-технічних (експериментальних) розробок є нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, об'єкти права інтелектуальної власності, нові або істотно вдосконалені послуги;

29) основна діяльність наукових установ — проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення науко-

вої і науково-технічної експертизи, підготовка наукових кадрів, розвиток і збереження наукової інфраструктури;

30) прикладні наукові дослідження — теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань;

31) принцип відповідності міри впливу — принцип взаємодії між різними рівнями в ієрархічній системі управління, який визначає, що на вищому рівні мають прийматися такі рішення, що залишають нижчому рівню найбільшу свободу у процесі їх реалізації;

32) принцип субсидіарності — принцип взаємодії між різними рівнями в ієрархічній системі управління, за якої вищий рівень приймає нові рішення (правила та процедури) тільки за умови їх вищої ефективності, ніж відповідні рішення нижчого рівня;

33) фундаментальні наукові дослідження — теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки.

Стаття 2. Мета і завдання

1. Метою цього Закону є врегулювання відносин, пов'язаних з провадженням наукової і науково-технічної діяльності, та створення умов для підвищення ефективності наукових досліджень і використання їх результатів для забезпечення розвитку всіх сфер суспільного життя.

2. Основними завданнями цього Закону є визначення:

- 1) правового статусу суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, матеріальних та моральних стимулів для забезпечення престижності та пріоритетності відповідної сфери діяльності;
- 2) економічних, соціальних та правових гарантій наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості;
- 3) основних цілей, напрямів та принципів державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, міжнародного науково-технічного співробітництва;

4) повноважень органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Стаття 3. Законодавство України про наукову і науково-технічну діяльність

1. Законодавство України про наукову і науково-технічну діяльність складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у процесі провадження такої діяльності, та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Розділ II Правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності

Стаття 4. Суб'єкти наукової і науково-технічної діяльності

1. Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.

Стаття 5. Вчений

1. Вчений є основним суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності.

2. Вчений має право:

1) обирати види, напрями і засоби наукової і науково-технічної діяльності відповідно до своїх інтересів, творчих можливостей та загальнолюдських цінностей;

2) об'єднуватися з іншими вченими в громадські організації, постійні або тимчасові наукові колективи для провадження спільної наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності;

3) брати участь у конкурсах на проведення наукових досліджень, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел відповідно до законодавства України;

4) здобувати визнання авторства на наукові і науково-технічні результати своєї діяльності;

5) публікувати результати своїх досліджень або оприлюднювати їх в інший спосіб у порядку, встановленому законодавством України;

6) брати участь у конкурсах на заміщення вакантних посад наукових і науково-педагогічних працівників;

7) отримувати, передавати та поширювати відкриту науково-технічну інформацію;

8) отримувати належні стимулювання та мотивацію до наукової і науково-технічної діяльності, орієнтовані на об'єктивну оцінку реалізації конкретних завдань за кінцевим результатом;

9) здобувати державне і громадське визнання шляхом присвоєння йому наукових ступенів, вчених звань, премій, почесних звань за внесок у розвиток науки, технологій, впровадження наукових, науково-технічних результатів у виробництво та за підготовку наукових кадрів.

3. Вчений під час провадження наукової, науково-технічної, науково-організаційної та науково-педагогічної діяльності зобов'язаний:

1) не завдавати шкоди здоров'ю та життю людини, навколишньому природному середовищу;

2) додержуватися етичних норм наукового співтовариства, неухильно дотримуватися норм права інтелектуальної власності.

Стаття 6. Науковий працівник

1. Науковий працівник провадить наукову (науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну) діяльність у наукових установах, вищих навчальних закладах, наукових підрозділах установ, організацій, підприємств.

2. Робочий час наукового працівника визначається Кодексом законів про працю України та іншими актами законодавства України, прийнятими відповідно до нього.

Для наукових працівників і спеціалістів наукових установ та вищих навчальних закладів може встановлюватися гнучкий режим робочого часу, відповідно до якого встановлюється режим праці із саморегулюванням часу початку, закінчення і тривалості робочого часу впродовж робочого дня, з дотриманням вимог статей 50–52 і 56 Кодексу законів про працю України.

Для наукових працівників і спеціалістів наукових установ та вищих навчальних закладів може запроваджуватися дистанційний режим праці.

Можливість запровадження гнучкого режиму робочого часу та дистанційного режиму праці в науковій установі (вищому навчальному закладі) визначається в колективному договорі або рішенням керівника наукової установи (вищого навчального закладу) за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації.

Конкретний перелік професій і посад наукової установи (вищого навчального закладу), на яких можуть застосовуватися гнучкий режим робочого часу та дистанційний режим праці, погоджується вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи (вищого навчального закладу).

Порядок та умови застосування гнучкого режиму робочого часу та дистанційного режиму праці визначаються у правилах внутрішнього трудового розпорядку наукової установи (вищого навчального закладу).

Перелік видів наукової (науково-технічної) роботи, а також методичної, експертної, консультаційної, організаційної роботи для наукових працівників наукової установи (вищого навчального закладу) визначається керівником відповідної установи (закладу).

3. Науковий працівник має право:

- 1) бути членом і брати участь у діяльності професійних спілок, громадських об'єднань і політичних партій;
- 2) прийняти вмотивоване рішення про відмову від участі в науковій (науково-технічній) діяльності, результати якої можуть порушити права самого наукового працівника або іншої людини, суспільства, завдати шкоди навколишньому природному середовищу або порушити етичні норми наукового співтовариства;
- 3) на матеріальну підтримку виконуваних досліджень за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел фінансування відповідно до законодавства України;
- 4) на іменні та інші стипендії, а також премії, що встановлюються державою, юридичними та фізичними особами;
- 5) на об'єктивну оцінку своєї діяльності та отримання матеріальної винагороди відповідно до кваліфікації, наукових результатів, якості та складності виконуваної роботи, а також на одержання доходу чи іншої винагороди від реалізації наукового або науково-технічного (прикладного) результату своєї діяльності;
- 6) провадити науково-педагогічну діяльність, надавати консультативну допомогу, а також бути експертом відповідно до законодавства України;
- 7) працювати за сумісництвом, зокрема на керівних наукових та науково-педагогічних посадах, за умови забезпечення уникнення конфлікту інтересів;
- 8) провадити підприємницьку діяльність відповідно до законодавства України;
- 9) підвищувати свою кваліфікацію.

4. Науковий працівник зобов'язаний:

- 1) проводити наукові дослідження та (або) науково-технічні (експериментальні) розробки відповідно до укладених договорів (контрактів);
- 2) представляти результати наукової і науково-технічної діяльності шляхом наукових доповідей, публікацій тощо;

- 3) проходити в установленому порядку атестацію на відповідність займаний посаді;
- 4) постійно підвищувати свою кваліфікацію;
- 5) додержуватися етичних норм наукового співтовариства.

5. Прийняття на роботу наукових працівників здійснюється на конкурсних засадах, крім випадків, передбачених законодавством України.

Примірне положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи затверджується Кабінетом Міністрів України.

Порядок прийняття на вакантні наукові посади науковими установами іншої форми власності передбачається їх статутами (положеннями) чи іншими установчими документами.

6. Науковий працівник не може бути примушений до проведення наукових досліджень, якщо вони або їх результати завдають чи можуть завдавати шкоди здоров'ю та життю людини, навколишньому природному середовищу, а також не може бути притягнутий до відповідальності за відмову від участі у таких дослідженнях.

Стаття 7. Наукова установа

1. В Україні діють наукові установи державної, комунальної та приватної форм власності, які мають рівні права у здійсненні наукової, науково-технічної та інших видів діяльності.

Комунальні наукові установи утворюються у формі комунальних підприємств.

Наукова установа діє на підставі статуту (положення) чи іншого установчого документа, що затверджуються в установленому порядку.

Наукова установа є юридичною особою та може мати статус неприбуткової організації.

2. Утворення, реорганізація та ліквідація державних наукових установ здійснюються в установленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Національна академія наук України, національні галузеві академії наук утворюють, реорганізують, ліквідують наукові установи, що перебувають у їх віданні, з урахуванням норм Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академії наук та статусу їх майнового комплексу».

Утворення, реорганізація та ліквідація інших наукових установ здійснюються за рішенням їх засновників.

3. Наукові установи за погодженням із власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом, або засновником можуть входити до об'єднань юридичних осіб з метою виконання своїх статутних завдань із збереженням статусу юридичної особи та фінансової самостійності.

4. Складовими матеріально-технічної бази наукових установ є будівлі, споруди, земельні ділянки, комунікації, обладнання, транспортні засоби, службове житло та інші матеріальні цінності, нематеріальні активи.

Відповідно до законодавства та з урахуванням організаційно-правової форми наукової установи з метою забезпечення провадження її статутної діяльності засновником закріплюються за нею на основі права оперативного управління чи господарського відання або передаються їй у власність будівлі, споруди, майнові комплекси, комунікації, обладнання, транспортні засоби та інше майно.

5. Землекористування та реалізація прав власника земельних ділянок (для приватних наукових установ), у тому числі набуття відповідних прав на землю, здійснюються науковими установами відповідно до земельного законодавства.

Земельні ділянки передаються державним і комунальним науковим установам у постійне користування у порядку, передбаченому Земельним кодексом України, і не можуть бути вилучені (припинено право постійного користування земельною ділянкою) за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування без згоди власника (власників) або уповноваженого ним (ними) органу чи Президії Національної академії наук України або національних галузевих академій наук.

Передача в оренду державними (комунальними) науковими установами закріплених за ними на основі права оперативного управління або господарського відання об'єктів власності, а також земельних ділянок здійснюється без права їх викупу відповідно до законодавства України.

6. Наукова установа з метою перепідготовки наукових працівників та спеціалістів може здійснювати навчання за програмами післядипломної освіти в установленому порядку, а також утворювати спільно з університетами, академіями, інститутами спеціалізовані кафедри для підготовки фахівців за кваліфікаційним рівнем магістра та (або) доктора філософії.

Наукові установи, а також національні академії наук мають право засновувати вищі початкові заклади з відповідних напрямів наукової діяльності (галузі знань) у порядку, передбаченому Законом України «Про вищу освіту», брати участь у забезпеченні навчального процесу та створювати на догвірних засадах науково-навчальні об'єднання.

Наукові установи мають право здійснювати видавничу діяльність наукового, освітнього та просвітницького характеру, виступати в установленому порядку засновниками друкованих засобів масової інформації, наукових видавництв, наукових журналів та наукових видань.

7. Наукова установа відповідно до договору, укладеного з іншою науковою установою або університетом, академією, інститутом, може розміщу-

вати структурні підрозділи (лабораторії), що проводять наукову і науково-технічну діяльність, на базі цієї наукової установи або такого навчального закладу з урахуванням освітніх програм та тематики наукових досліджень.

8. З метою незалежної оцінки наукових результатів діяльності державної наукової установи за рішенням власника або засновника при такій установі може створюватися наглядова рада, у тому числі із залученням іноземних вчених. Типове положення про наглядову раду розробляється у порядку, визначеному цим Законом, та затверджується Кабінетом Міністрів України.

9. При науковій установі можуть утворюватися спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за спеціальностями відповідно до основних напрямів діяльності цієї наукової установи у порядку, передбаченому законодавством України.

Наукова установа має право приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами.

10. Наукова установа зобов'язана підтримувати та розвивати свою науково-дослідну та дослідно-експериментальну базу, оновлювати виробничі фонди.

11. Управління науковою установою здійснює її керівник або інший орган, визначений статутом чи іншим установчим документом.

12. Основною структурною одиницею наукової установи є науковий підрозділ. Для вирішення окремих завдань можуть утворюватися тимчасові наукові (творчі) колективи.

13. Керівники структурних підрозділів наукової установи обираються на посади на конкурсних засадах на строк не більше п'яти років з правом переобрання ще на один строк, якщо інше не встановлено статутом (положенням) наукової установи.

Керівник структурного підрозділу наукової установи в межах своїх повноважень несе відповідальність за діяльність структурного підрозділу.

14. Для забезпечення завершення науково-дослідних або дослідно-конструкторських робіт, підготовки проектно-конструкторської документації під час створення нових видів продукції або технологічних процесів у структурі наукової установи, вищого навчального закладу може утворюватися дослідне виробництво.

15. До складу наукових установ медичного спрямування можуть входити клініки, лікувально-діагностичні підрозділи.

16. До виробничо-орієнтованих наукових установ належать науково-дослідні, дослідно-конструкторські, конструкторсько-технологічні, дослідно-технологічні та проектно-конструкторські підприємства та організації.

Держава сприяє діяльності виробничо-орієнтованих наукових установ шляхом їх державної підтримки та цільового субсидювання. Для державної підтримки виробничо-орієнтованих наукових установ запроваджуються бюджетні програми сприяння їх розвитку, кошти на які щорічно передбачаються у Державному бюджеті України.

17. Наукова установа при виконанні наукової (науково-технічної) роботи самостійно встановлює порядок використання коштів відповідних статей кошторису на виконання роботи.

Стаття 8. Державні наукові установи

1. Державними науковими установами є наукові установи, засновані на державній власності.

Майно, що становить матеріально-технічну базу державної наукової установи, закріплюється за такою установою на основі права оперативного управління або господарського відання відповідно до організаційно-правової форми.

Основні засоби, інше майно та обладнання закріплюються за державними науковими установами на основі права оперативного управління або господарського відання відповідно до організаційно-правової форми.

2. Державні комерційні підприємства та казенні підприємства, які відповідно до статті 1 цього Закону належать до наукових установ, звільняються від сплати до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) за результатами своєї фінансово-господарської діяльності та зобов'язані не менш як 50 відсотків чистого прибутку від своєї діяльності спрямовувати на провадження ініціативної наукової і науково-технічної діяльності, фінансування інновацій та розширення власної матеріально-технічної бази.

3. Державні наукові установи, які повністю або частково фінансуються за рахунок державного бюджету, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, можуть зараховувати власні надходження, отримані від плати за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійну допомогу, гранти (включаючи кошти, що надходять від вітчизняних та іноземних замовників для реалізації наукових, науково-технічних та інноваційних проектів) за рішенням вченої ради на спеціальні реєстраційні рахунки, відкриті в територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, або на поточні та/або вкладні (депозитні) рахунки, відкриті в установах банків державного сектору.

Зазначені доходи, а також відсотки, отримані від розміщення коштів державної наукової установи на вкладних (депозитних) рахунках в установах банків державного сектору, включаються до фінансового плану (кошторису) наукової установи і можуть використовуватися на оплату витрат, пов'язаних із здійсненням та популяризацією наукової діяльності,

оплату праці, придбання майна і його обслуговування, капітальне будівництво та ремонт приміщень тощо у межах статутної діяльності наукової установи.

Стаття 9. Керівник наукової установи

1. Керівник наукової установи:

1) вирішує питання провадження науковою установою діяльності відповідно до статутних завдань;

представляє наукову установу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, установах, організаціях, підприємствах незалежно від форми власності;

2) відповідає за результати діяльності наукової установи перед власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом;

3) видає відповідно до своєї компетенції накази і розпорядження;

4) визначає функціональні обов'язки працівників;

5) призначає частину складу вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи;

6) здійснює інші повноваження, передбачені статутом (положенням) наукової установи.

Керівник наукової установи щороку звітує перед колективом наукових працівників про свою діяльність.

2. Керівник державної наукової установи обирається шляхом таємного голосування на зборах колективу наукових працівників цієї установи на строк до п'яти років у межах строку, визначеного статутом (положенням) державної наукової установи, з правом бути переобраним і призначається на посаду власником (власниками) наукової установи або уповноваженим ним (ними) органом, або засновником у порядку, передбаченому цим Законом і статутом (положенням) державної наукової установи.

3. Кандидат на посаду керівника державної наукової установи має вільно володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або доктора філософії і стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менш як 10 років. Власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган може (можуть) установити додаткові кваліфікаційні та інші вимоги до кандидата на посаду керівника державної наукової установи, що впливають із специфіки діяльності цієї установи.

Одна і та сама особа не може бути керівником відповідної державної наукової установи більш як два строки.

Не може бути обрана, призначена на посаду керівника (у тому числі виконувачем обов'язків керівника) державної наукової установи (наукової організації) особа, яка:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;

2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;

3) згідно з вироком суду позбавлена права обіймати відповідні посади;

4) за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;

5) піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили.

4. Власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган зобов'язаний (зобов'язані) оголосити конкурс на заміщення посади керівника державної наукової установи не пізніше ніж за два місяці до закінчення строку контракту особи, яка обіймає цю посаду. У разі дострокового припинення повноважень керівника державної наукової установи конкурс оголошується протягом тижня з дня утворення вакансії.

Власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган протягом двох місяців з дня оголошення конкурсу на посаду керівника державної наукової установи приймає (приймають) пропозиції щодо претендентів на посаду керівника державної наукової установи і протягом 20 календарних днів з дня закінчення строку подання документів на заміщення вакантної посади вносить (вносять) кандидатури претендентів, які відповідають вимогам цього Закону та встановленим власником (власниками) додатковим вимогам, на розгляд зборів колективу наукових працівників державної наукової установи.

Петенденти на посаду керівника державної наукової установи розглядаються на зборах колективу наукових працівників цієї установи. Кожен член зборів колективу наукових працівників може голосувати лише за одну кандидатуру або не підтримувати жодної з кандидатур.

Власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган призначає (призначають) на посаду керівника державної наукової установи, яка повністю або частково фінансується за рахунок коштів державного бюджету, кандидатуру, яка набрала більш як дві третини голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної наукової установи.

Вибори вважаються такими, що відбулися, якщо на зборах колективу наукових працівників були присутні не менш як дві третини фактичної чисельності штатних наукових працівників цієї державної наукової установи.

Якщо кандидат на посаду керівника державної наукової установи набрав більше 50 відсотків, але менше двох третин голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної нау-

кової установи, власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган може (можуть) призначити його на посаду або, за наявності вмотивованих заперечень, оголосити новий конкурс, призначивши виконувача обов'язків керівника державної наукової установи на строк не більш як шість місяців.

Якщо жоден із претендентів на посаду керівника державної наукової установи не набрав у першому турі більше 50 відсотків голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної наукової установи, проводиться другий тур голосування.

До участі у другому турі допускаються два кандидати, які в першому турі набрали найбільшу кількість голосів.

Власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган призначає (призначають) на посаду керівника державної наукової установи особу, яка у другому турі набрала більш як дві третини голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної наукової установи.

Вибори вважаються такими, що відбулися, якщо на зборах колективу наукових працівників були присутні не менш як дві третин фактичної чисельності штатних наукових працівників цієї державної наукової установи.

Якщо кандидат на посаду керівника державної наукової установи у другому турі набрав більше 50 відсотків, але менше двох третин голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної наукової установи, власник (власники) або уповноважений ним (ними) орган має (мають) право призначити його на посаду або, за наявності вмотивованих заперечень, оголосити новий конкурс, призначивши виконувача обов'язків керівника державної наукової установи на строк не більш як шість місяців.

Контракт з обраним керівником державної наукової установи укладається власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом в установленому порядку протягом одного місяця з дня обрання на строк, визначений статутом (положенням) цієї державної наукової установи, але не більш як на сім років.

5. Керівник державної наукової установи може бути звільнений з посади власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом з підстав, визначених законодавством про працю, а також за порушення умов контракту. Керівник державної наукової установи також може бути звільнений з посади у зв'язку з прийняттям рішення про його відкликання зборами колективу наукових працівників державної наукової установи. Підстави для відкликання керівника державної наукової установи визначаються законодавством про працю та статутом (положенням) цієї державної наукової установи.

Подання про відкликання керівника державної наукової установи може бути внесено на розгляд зборів колективу наукових працівників цієї державної наукової установи не менш як половиною статутного складу наглядової або вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради цієї наукової установи. Збори колективу наукових працівників вважаються повноважними, якщо на них присутні не менш як дві третини фактичної чисельності штатних наукових працівників цієї державної наукової установи. Рішення про відкликання керівника приймається двома третинами голосів наукових працівників, присутніх на зборах колективу наукових працівників цієї державної наукової установи.

6. Методичні рекомендації щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи та типова форма контракту з керівником державної наукової установи затверджуються Кабінетом Міністрів України.

7. Дія положень, передбачених частинами другою–шостою цієї статті, не поширюється на державні комерційні підприємства та казенні підприємства, які відповідно до статті 1 цього Закону належать до наукових установ. Для таких наукових установ конкурсний відбір та призначення керівника здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Призначення на посаду керівників наукових установ інших форм власності здійснюється в порядку, встановленому статутом (положенням) цих наукових установ.

8. Керівники наукових установ, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, можуть призначатися керівниками відповідних органів виконавчої влади на конкурсних засадах.

Особливості призначення та звільнення керівників наукових установ, що входять до складу Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, визначаються статутами відповідних академій наук.

9. Засновник (засновники) новоутвореної державної наукової установи або уповноважений ним (ними) орган призначає (призначають) виконувача обов'язків керівника державної наукової установи на строк не більш як шість місяців.

Стаття 10. Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи

1. Вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи є колегіальним органом управління науковою і науково-технічною діяльністю наукової установи, який виконує консультативно-дорадчі функції.

2. Кількісний склад членів вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи визначається статутом (положенням) наукової установи. Не менш як три чверті складу вченої (наукової, науково-технічної,

технічної) ради обираються таємним голосуванням зборів наукових працівників, а решта членів призначаються наказом керівника цієї наукової установи. Для наукових установ Національної академії наук України, кількість працівників яких перевищує 500 осіб або які мають відокремлені відділення, філії, інші структурні підрозділи, нормативними документами Національної академії наук України може передбачатися особливий порядок обрання складу вченої ради.

Керівник наукової установи, його заступник з наукової роботи і вчений секретар наукової установи є членами вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи за посадою.

Голова, його заступники та вчений секретар вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради обираються таємним голосуванням з числа її членів.

До складу вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи також входять голова ради молодих вчених або іншого об'єднання молодих вчених (представник молодих вчених) наукової установи та керівник первинної профспілкової організації (профспілковий представник) наукової установи.

3. До виключної компетенції вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи належать питання щодо:

- 1) визначення стратегії розвитку наукової установи та перспективних напрямів наукової і науково-технічної діяльності;
- 2) проведення наукової і науково-технічної оцінки тематики та результатів науково-дослідних робіт;
- 3) затвердження поточних (щорічних) планів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок;
- 4) удосконалення та розвитку структури наукової установи;
- 5) затвердження тем дисертацій здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівні вищої освіти і призначення наукових керівників (консультантів);
- 6) затвердження результатів атестації наукових працівників, аспірантів, докторантів, здобувачів та результатів конкурсу на вакантні посади наукових працівників;
- 7) висування видатних наукових праць для присудження премій, медалей та інших видів відзнак, у тому числі міжнародних;
- 8) присвоєння працівникам наукової установи вчених звань професора та старшого дослідника і подання відповідних рішень на затвердження до атестаційної колегії центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, порушення клопотання про присвоєння почесних звань;

- 9) затвердження річних звітів про діяльність наукової установи та фінансових планів наукової установи;
- 10) ухвалення рішення про розміщення власних надходжень у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, або в банківських установах державного сектору;
- 11) погодження переліку професій і посад наукової установи, на яких може застосовуватися гнучкий режим робочого часу та дистанційний режим праці.

Стаття 11. Державна атестація наукових установ

1. З метою визначення ефективності діяльності наукових установ проводиться їх державна атестація.

Для наукових установ державної, комунальної форм власності, а також наукових установ, у статутних капіталах яких є частка, що належить державі, державна атестація проводиться в обов'язковому порядку не менше одного разу на п'ять років, для новоутворених — не пізніш як через три роки після утворення.

Для наукових установ інших форм власності державна атестація може бути проведена за ініціативою таких установ.

Порядок проведення державної атестації наукових установ розробляється в порядку, визначеному цим Законом, і затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Під час проведення державної атестації наукових установ здійснюється їх оцінювання за такими напрямками:

- 1) забезпеченість науковими і науково-технічними кадрами;
- 2) стан матеріально-технічної бази;
- 3) якість наукової і науково-технічної діяльності — на основі експертної оцінки з використанням наукометричних та інших показників, що використовуються в міжнародній системі експертизи;
- 4) оцінка ефективності наукової і науково-технічної діяльності має здійснюватися відповідно до завдань наукової установи.

3. Результати державної атестації наукових установ використовуються органами, до сфери управління (відання) яких належать наукові установи, під час:

- 1) планування обсягу видатків державного бюджету для забезпечення діяльності таких наукових установ;
- 2) формування тематики наукових досліджень та науково-технічних розробок таких наукових установ;
- 3) розгляду питання продовження (дострокового розірвання) контракту з керівником наукової установи;
- 4) розгляду питання щодо реорганізації, ліквідації наукової установи.

Стаття 12. Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави

1. Для надання державної підтримки науковим установам незалежно від форми власності, діяльність яких має важливе значення для науки, економіки та виробництва, створюється Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави.

Положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави, розробляється у порядку, визначеному цим Законом, і затверджується Кабінетом Міністрів України.

Наукові установи незалежно від форми власності, що включені або претендують на включення до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, підлягають державній атестації.

Наукові установи включаються до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, строком до п'яти років у межах строку, визначеного за результатами державної атестації.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, розміщує перелік наукових установ, включених до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, на своєму офіційному веб-сайті та забезпечує безоплатний доступ до нього.

2. Наукові установи, включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави:

- 1) користуються податковими пільгами відповідно до законодавства України;
- 2) не можуть змінювати наукову і науково-технічну діяльність на інші види діяльності;
- 3) зобов'язані не менш як 50 відсотків доходу від своєї діяльності спрямовувати на провадження наукової та (або) науково-технічної діяльності та розвиток матеріально-технічної бази, необхідної для проведення наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок.

3. Наукові установи, включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, виключаються з нього у разі недодержання вимог, передбачених пунктами 2 і 3 частини другої цієї статті.

Стаття 13. Центри колективного користування науковим обладнанням

1. Центри колективного користування науковим обладнанням утворюються у формі структурного підрозділу наукової установи, вищого навчального закладу або самостійної юридичної особи незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності з метою надання доступу до унікального обладнання для проведення наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок вітчизняними та іноземними вченими.

Центрам колективного користування науковим обладнанням, що є юридичними особами державної форми власності, може передаватися у тимчасове безоплатне користування наукове обладнання для надання послуг без права його відчуження.

Положення про Центр колективного користування науковим обладнанням, регламент доступу до наукового обладнання та користування ним затверджуються засновником центру.

2. Завданнями Центру колективного користування науковим обладнанням є:

- 1) сприяння реалізації державних цільових наукових і науково-технічних програм та наукових (науково-технічних) проектів за визначеними пріоритетними тематичними напрямками наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- 2) залучення студентів, магістрів, аспірантів та молодих вчених до науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- 3) проведення спільних наукових досліджень вітчизняними та іноземними науковими установами та вищими навчальними закладами;
- 4) сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву.

3. Центри колективного користування науковим обладнанням можуть надавати доступ і право безоплатного користування приладами та обладнанням працівникам наукової установи, університету, академії, інституту, у структурі якого утворено центр, та іншим особам, які проводять науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, відповідно до умов, визначених у регламенті доступу до наукового обладнання та користування ним.

4. Центри колективного користування науковим обладнанням можуть надавати платні послуги в установленому законодавством порядку.

5. Примірне положення про Центр колективного користування науковим обладнанням розробляється у порядку, визначеному цим Законом, і затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 14. Національний науковий центр

1. Науковій установі, університету, об'єднанню наукових установ та (або) університетів, які мають унікальне дослідно-експериментальне устаткування, науковців та фахівців найвищої кваліфікації, результати наукових досліджень яких мають загальнодержавне значення та міжнародне визнання, для реалізації найбільш важливих та актуальних для держави напрямів розвитку науки і техніки та (або) інноваційної діяльності може бути надано статус національного наукового центру.

2. Статус національного наукового центру надається відповідно до законодавства України.

3. Критерії надання та позбавлення статусу національного наукового центру, умови продовження строку дії такого статусу та особливості діяльності національних наукових центрів визначаються Положенням про національний науковий центр, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 15. Державна ключова лабораторія

1. З метою підтримки та розвитку фундаментальних досліджень на світовому рівні, нових перспективних міждисциплінарних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, координації спільної діяльності та ефективного використання фінансових, матеріально-технічних та кадрових ресурсів за визначеним науковим напрямом можуть утворюватися державні ключові лабораторії. Державні ключові лабораторії можуть бути новою юридичною особою або об'єднанням наукових груп установ та (або) університетів, академій, інститутів на основі договору про спільну наукову діяльність у порядку, визначеному законом.

2. Фінансова підтримка наукової і науково-технічної діяльності державних ключових лабораторій здійснюється за рахунок цільових програм Національного фонду досліджень, інших державних коштів, фондів підтримки наукової і науково-технічної діяльності, міжнародних грантів, інших джерел, не заборонених законодавством, та коштів сторін-учасників такої лабораторії.

3. Статус державної ключової лабораторії з відповідного напрямку наукових досліджень і науково-технічних розробок надається з дня її державної реєстрації центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Статус державної ключової лабораторії надається на визначений період (від п'яти до семи років), який за результатами звіту про діяльність ключової лабораторії може бути продовжений у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Органом управління науковою і науково-технічною діяльністю державної ключової лабораторії є наукова рада, що діє на підставі відповідного положення. При державній ключовій лабораторії може створюватися наглядова рада, до складу якої можуть входити іноземні вчені.

Примірне положення про наукову та наглядову ради державної ключової лабораторії затверджується Кабінетом Міністрів України.

5. Типове положення про державну ключову лабораторію затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 16. Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання

1. З метою збереження унікальних наукових об'єктів (колекцій, інформаційних фондів, дослідних установок та обладнання, а також заповідників і дендропарків, наукових полігонів тощо), які мають виняткове значення для вітчизняної та світової науки, створюється Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Науковий об'єкт, що становить національне надбання, — це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства.

До наукових об'єктів, що становлять національне надбання, можуть бути віднесені:

- 1) унікальні об'єкти музейних, архівних фондів, колекції, особливо цінні та рідкісні видання, інші пам'ятки історії та культури;
  - 2) інформаційні фонди;
  - 3) дослідні установки, обладнання, полігони;
  - 4) природні та біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, інші природні території та об'єкти, штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду, що потребують підтримки, не передбаченої Законом України «Про природно-заповідний фонд України», або їх окремі частини, зокрема ботанічні, зоологічні, мікробіологічні та інші колекції;
  - 5) інші унікальні наукові об'єкти.
2. Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання, веде центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, у визначеному ним порядку.

Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання, затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. Рішення про надання науковому об'єкту статусу такого, що становить національне надбання, та про позбавлення його цього статусу приймає Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Науковому об'єкту надається статус такого, що становить національне надбання, з дня його включення до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Фінансування заходів з утримання, збереження і розвитку наукових об'єктів, включених до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

4. Наукові об'єкти, включені до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, не підлягають приватизації.

5. У разі реорганізації, ліквідації або приватизації установи, відповідальної за збереження наукового об'єкта, включеного до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, для забезпечення його належного функціонування Кабінет Міністрів України приймає рішення щодо подальшого збереження такого об'єкта.

Стаття 17. Національна академія наук України

1. Національна академія наук України є вищою науковою самоврядною організацією України. Національна академія наук України заснована на державній власності і є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа.

Кадровий склад Національної академії наук України включає дійсних членів (академіків), кількість яких не може перевищувати 200 осіб, членів-кореспондентів, кількість яких не може перевищувати 400 осіб, іноземних членів та працівників наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у її віданні.

2. Національна академія наук України організує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

При Національній академії наук України діють:

1) Міжвідомча рада з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні, що утворюється Національною академією наук України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, та національними галузевими академіями наук для сприяння розвитку фундаментальних досліджень та ефективному використанню їх результатів у прикладних дослідженнях і науково-технічних розробках за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки. Положення про Міжвідомчу раду з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні та її склад затверджуються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Національної академії наук України та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, погоджених Національною радою з питань науки і технологій;

2) Рада президентів академій наук України, яка є постійно діючим колегіальним органом, що об'єднує президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук України з метою координації наукової діяльності зазначених академій.

Національна академія наук України як вища наукова самоврядна організація України здійснює незалежну наукову оцінку проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), а також за дорученням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та/або з власної ініціативи розробляє пропозиції щодо засад державної наукової і науково-технічної політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, пропозиції, рекомендації щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, здійснює наукову експертизу проектів законів, державних рішень і програм.

3. Національна академія наук України має у своїй структурі Президію, апарат Президії, секції, відділення, які координують діяльність науково-дослідних інститутів та інших наукових установ, організацій, підприємств (обсерваторій, ботанічних садів, дендропарків, заповідників, бібліотек, музеїв тощо), об'єктів соціальної сфери, що забезпечують діяльність і перебувають у віданні Національної академії наук України.

4. Національна академія наук України наділена правом управління своєю діяльністю, володіє, користується і розпоряджається майном, що перебуває у державній власності та належить їй на правах господарського відання, відповідно до законодавства і Статуту Національної академії наук України.

Державне майно передається Національній академії наук України у безстрокове безоплатне користування без права зміни його форми власності та використовується відповідно до законодавства і Статуту Національної академії наук України.

Земельні ділянки надаються Національній академії наук України у постійне користування відповідно до земельного законодавства.

5. Утворення, злиття, приєднання, поділ, перетворення та ліквідація державних наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у віданні Національної академії наук України, здійснюються з урахуванням норм Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу».

Наукові установи Національної академії наук України підлягають обов'язковій державній атестації в порядку, встановленому цим Законом.

Національна академія наук України і центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності, інші центральні органи виконавчої влади можуть утворювати наукові установи подвійного підпорядкування, а наукові установи Національної академії наук України разом з вищими навчальними закладами — спільні наукові підрозділи.

Національна академія наук України (та окремі наукові установи, що входять до її складу) має право засновувати вищі навчальні заклади для підготовки фахівців за різними кваліфікаційними рівнями, у тому числі магістра та доктора філософії.

6. Кошти на забезпечення діяльності Національної академії наук України щороку визначаються у Державному бюджеті України окремим рядком. Фінансування Національної академії наук України може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

Національна академія наук України є головним розпорядником бюджетних коштів.

Національна академія наук України провадить свою діяльність відповідно до законодавства України та Статуту Національної академії наук України, який ухвалюється загальними зборами Національної академії наук України і реєструється Міністерством юстиції України, за наявності позитивного висновку центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

7. Державне управління науковою та науково-технічною діяльністю Національної академії наук України здійснюється згідно із законодавством, не порушуючи її самоврядності та свободи наукової творчості.

Самоврядність Національної академії наук України полягає у:

- 1) самостійному визначенні тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, форм організації та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків у частині, що не суперечить цьому Закону;
- 2) виборності та колегіальності органів управління, здійсненні загальними зборами Національної академії наук України функцій найвищого органу управління.

Національна академія наук України за рішенням Кабінету Міністрів України може представляти Україну у міжнародних наукових організаціях (академічних об'єднаннях, фахових союзах, товариствах) як національний член і виконувати відповідні членські обов'язки, у тому числі фінансові — у межах видатків Державного бюджету України на забезпечення діяльності Національної академії наук України.

Механізм реалізації принципу самоврядності Національної академії наук України визначається Статутом Національної академії наук України у межах, що не суперечать цьому Закону та законодавству.

Національна академія наук України подає Кабінетові Міністрів України разом з висновком Національної ради України з питань розвитку науки і технологій щорічний звіт про результати своєї наукової і науково-технічної діяльності, ефективність управління державним майном, що належить їй на основі права господарського відання, та використання бюджетних коштів.

8. Найвищим органом самоврядування Національної академії наук України є загальні збори, що складаються з дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Національної академії наук України. У сесіях загальних зборів (крім питань, пов'язаних з виборами дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів Національної академії наук України) беруть участь з правом ухвального голосу наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Національної академії наук України у кількості, що становить не менше половини кількості дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Національної академії наук України, які беруть участь у сесії. У сесіях загальних зборів з правом дорадчого голосу можуть брати участь іноземні члени Національної академії наук України, керівники наукових установ Національної академії наук України та представники наукової громадськості.

До виключної компетенції загальних зборів Національної академії наук України належать:

- 1) ухвалення Статуту Національної академії наук України;
  - 2) обрання президента Національної академії наук України, першого віце-президента, віце-президентів та головного ученого секретаря Національної академії наук України, інших членів Президії Національної академії наук України;
  - 3) обрання дійсних членів (академіків), членів-кореспондентів та іноземних членів Національної академії наук України;
  - 4) затвердження академіків-секретарів відділень Національної академії наук України;
  - 5) позбавлення статусу дійсного члена (академіка), члена-кореспондента та іноземного члена Національної академії наук України з підстав, у випадках та порядку, визначених Статутом Національної академії наук України.
9. Президент Національної академії наук України організовує її роботу, очолює Президію Національної академії наук України, здійснює управління майновим комплексом, представляє Національну академію наук України в органах державної влади, державних установах, органах місцевого самоврядування, громадських та інших організаціях.
10. Загальне науково-організаційне керівництво поточною діяльністю Національної академії наук України здійснює Президія Національної академії

наук України у складі президента, першого віце-президента, віце-президентів, головного ученого секретаря, академіків-секретарів відділень, членів Президії, які обираються на п'ять років та не можуть обіймати своїх посад більш як два строки.

Президія Національної академії наук України має постійно діючий апарат, що забезпечує підготовку та виконання рішень загальних зборів, Президії і президента Національної академії наук України, здійснює науково-організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Президії Національної академії наук України.

Апарат Президії Національної академії наук України очолює головний учений секретар Національної академії наук України.

11. Президент, перший віце-президент, віце-президенти, головний учений секретар, члени Президії Національної академії наук України обираються загальними зборами Національної академії наук України шляхом таємного голосування більшістю голосів від загального числа учасників загальних зборів і виконують свої обов'язки до обрання нового складу Президії Національної академії наук України.

У разі якщо жоден із кандидатів на посаду президента Національної академії наук України не отримав під час голосування більшості голосів, проводиться другий тур за участю двох кандидатів, які отримали у першому турі найбільшу кількість голосів. У другому турі обраним вважається той кандидат, який отримав більшу порівняно з іншим кандидатом кількість голосів.

Право висунення кандидата на посаду президента Національної академії наук України належить Президії, науковим установам, дійсним членам (академікам) та членам-кореспондентам Національної академії наук України. На посаду президента може претендувати особа, яка є дійсним членом (академіком) Національної академії наук України.

Порядок обрання загальними зборами президента, першого віце-президента, віце-президентів, головного ученого секретаря, членів Президії Національної академії наук України визначається Статутом Національної академії наук України.

12. Академіки-секретарі відділень обираються загальними зборами відповідного відділення Національної академії наук України, у сесії яких беруть участь всі дійсні члени (академіки) та члени-кореспонденти Національної академії наук України, які входять до складу відділення, а також делеговані представники (кандидати наук, доктори філософії, доктори наук) наукових колективів установ відділення у кількості, що дорівнює половині облікового складу дійсних членів і членів-кореспондентів, які беруть участь у роботі сесії загальних зборів відділення.

Право висування кандидатур академіків-секретарів відділень належить науковим установам, дійсним членам (академікам) та членам-кореспондентам Національної академії наук України, які належать до відповідного відділення.

На посаду першого віце-президента, віце-президента, головного ученого секретаря, академіка-секретаря відділення може претендувати особа, яка є дійсним членом (академіком) або членом-кореспондентом Національної академії наук України.

На посаду члена Президії може претендувати особа, яка є дійсним членом (академіком) або членом-кореспондентом Національної академії наук України чи має науковий ступінь доктора наук та працює за основним місцем роботи в науковій установі Національної академії наук України.

13. Обрання членів-кореспондентів Національної академії наук України (замість вибулих протягом відповідного періоду) здійснюється кожні три роки таємним голосуванням всіх дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Національної академії наук України. Обрання дійсних членів (академіків) Національної академії наук України (замість вибулих протягом відповідного періоду) здійснюється кожні три роки відкритим голосуванням всіх дійсних членів (академіків) Національної академії наук України.

Перелік вакансій для обрання членів-кореспондентів та дійсних членів (академіків) Національної академії наук України встановлюється Президією Національної академії наук України з урахуванням пропозицій наукових відділень за результатами аналізу тенденцій розвитку світової та вітчизняної науки, наявного кадрового потенціалу для заміщення цих вакансій, необхідності представлення в Національній академії наук України всіх секторів вітчизняної науки.

Процедура виборів дійсних членів (академіків), членів-кореспондентів, іноземних членів Національної академії наук України визначається Статутом Національної академії наук України.

Кандидатури для обрання членами-кореспондентами Національної академії наук України висуваються дійсними членами та членами-кореспондентами, вченими (науковими, науково-технічними) радами наукових установ, атестованих відповідно до вимог цього Закону, та вищих навчальних закладів (університетів та академій) з числа докторів наук, які мають визнаний вітчизняною та світовою науковою спільнотою науковий доробок, розв'язали наукову проблему, що має вагоме теоретичне чи практичне значення, провадять активну науково-громадську діяльність.

Кандидатури для обрання дійсними членами (академіками) Національної академії наук України висуваються дійсними членами, вченими (науковими, науково-технічними) радами наукових установ, атестованих

відповідно до вимог цього Закону, та вищих навчальних закладів (університетів та академій) з числа членів-кореспондентів Національної академії наук України, які створили визнані вітчизняною та світовою науковою спільнотою наукові школи, запропонували підхід до розв'язання наукових проблем, що мають велике теоретичне чи практичне значення, проводять активну науково-громадську діяльність.

14. Порядок роботи та інші повноваження загальних зборів Національної академії наук України, Президії Національної академії наук України визначаються Статутом Національної академії наук України.

Стаття 18. Національні галузеві академії наук

1. Національні галузеві академії наук — Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України — це самоврядні наукові організації, засновані на державній власності, що є державними організаціями, створеними як неприбуткові державні бюджетні установи.

2. Організаційна побудова національних галузевих академій наук, їх матеріально-фінансове забезпечення та гарантії діяльності здійснюються згідно з положеннями, встановленими цим Законом для Національної академії наук України, з урахуванням специфіки діяльності та норм Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їхнього майна», а також статутів відповідних національних галузевих академій наук.

3. Національні галузеві академії наук як самоврядні наукові організації України координують, організують і проводять дослідження у відповідних галузях науки і техніки, взаємодіють з відповідними органами державної влади з метою виконання завдань, визначених державними пріоритетами у цих галузях.

4. Діяльність національних галузевих академій наук у частині, що не порушує їх самоврядності, координується Кабінетом Міністрів України.

Національні галузеві академії наук є головними розпорядниками бюджетних коштів.

Національні галузеві академії наук України проводять свою діяльність відповідно до законодавства України та їх статутів, які затверджуються загальними зборами національних галузевих академій наук і реєструються Міністерством юстиції України, за наявності висновків центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у науковій та науково-технічній сфері, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері.

5. Національні галузеві академії наук подають Кабінетові Міністрів України щорічний звіт про результати своєї наукової і науково-технічної діяльності та використання коштів, виділених їм з державного бюджету, разом з висновком Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

6. Використання державного майна, переданого національним галузевим академіям наук, здійснюється з урахуванням норм Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академії наук та статусу їхнього майна».

Земельні ділянки надаються національним галузевим академіям наук у постійне користування відповідно до земельного законодавства.

7. Створення, реорганізація та ліквідація державних наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у віданні національних галузевих академії наук, здійснюються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Наукові установи національних галузевих академії наук підлягають обов'язковій державній атестації в порядку, встановленому цим Законом.

Національні галузеві академії наук і центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності, інші центральні органи виконавчої влади можуть утворювати наукові установи подвійного підпорядкування, а наукові установи національних галузевих академії наук разом з університетами, академіями, інститутами — спільні наукові підрозділи.

Стаття 19. Наукова і науково-технічна діяльність у системі вищої освіти

1. Наукова та науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності і проводиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти.

2. Наукова і науково-технічна діяльність у системі вищої освіти проводиться відповідно до законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та цього Закону.

3. Вищі навчальні заклади в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності підлягають державній атестації в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. На вищі навчальні заклади (університети, академії, інститути), що пройшли державну атестацію в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності, поширюються гарантії забезпечення наукової (науково-технічної) діяльності, визначені цим Законом для наукових установ. На науково-педагогічних працівників таких вищих навчальних закладів поширюються гарантії наукової (науково-технічної) діяльності, визначені цим Законом для наукових працівників.

Стаття 20. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій

1. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, що утворюється при Кабінетові Міністрів України з метою забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

2. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій складається з Наукового та Адміністративного комітетів, що мають однаковий кількісний склад.

3. Положення про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій та її персональний склад затверджує Кабінет Міністрів України.

4. Національну раду України з питань розвитку науки і технологій очолює Голова, яким за посадою є Прем'єр-міністр України. Голова Національної ради України з питань розвитку науки і технологій має двох заступників, якими за посадами є голова Наукового комітету та голова Адміністративного комітету. Голова Адміністративного комітету — керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Спільні засідання Наукового та Адміністративного комітетів у разі відсутності Голови Національної ради України з питань розвитку науки і технологій по чергово проводять голови відповідних комітетів.

5. Секретар Національної ради України з питань розвитку науки і технологій призначається Головою Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

6. Організаційне, матеріально-технічне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Національної ради України з питань розвитку науки і технологій здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій у роботі використовує бланк із своїм найменуванням.

7. Основними функціями Національної ради України з питань розвитку науки і технологій є:

- 1) підготовка та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо формування засад державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- 2) підготовка пропозицій щодо визначення пріоритетів розвитку науки і техніки та заходів з їх реалізації;
- 3) підготовка пропозицій щодо інтеграції вітчизняної науки у світовий науковий простір та Європейський дослідницький простір з урахуванням національних інтересів;

- 4) підготовка пропозицій щодо засад функціонування в Україні системи незалежної експертизи державних цільових наукових та науково-технічних програм, наукових проєктів, державної атестації наукових установ, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань;
- 5) розгляд та надання висновків щодо проєктів концепцій державних цільових наукових та науково-технічних програм та проєктів таких програм;
- 6) надання Кабінетові Міністрів України рекомендацій щодо формування державного бюджету в частині визначення загальних обсягів фінансування наукової і науково-технічної діяльності та його розподілу між базовим та конкурсним фінансуванням наукових досліджень, а також у частині визначення структури розподілу між напрямками грантової підтримки Національного фонду досліджень України;
- 7) заслуховування та оцінювання звітів центральних органів виконавчої влади, Національного фонду досліджень України, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та інших головних розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є замовниками наукових досліджень та розробок, про стан використання коштів на наукову та науково-технічну діяльність та отримані результати і внесення пропозицій за результатами їх розгляду;
- 8) підготовка та оприлюднення щорічної доповіді про стан та перспективи розвитку сфери наукової та науково-технічної діяльності України, а також про стан виконання Україною пріоритетів Європейського дослідницького простору та надання пропозицій щодо плану їх реалізації на наступний рік;
- 9) підготовка пропозицій щодо принципів створення та стратегії розвитку державної дослідницької інфраструктури, системи державних ключових лабораторій;
- 10) взаємодія в установленому порядку з відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій;
- 11) ініціювання і замовлення прогностичних та форсайтних досліджень у галузі науки, технологій, інновацій, організації та проведення наукової експертизи рішень центральних органів виконавчої влади, що стосуються наукової сфери, а також проєктів концепцій державних цільових наукових та науково-технічних програм і проєктів таких програм;
- 12) надання пропозицій щодо принципів наукової етики та механізмів контролю за їх дотриманням;
- 13) розроблення спільно з представниками реального та фінансового секторів економіки та іншими зацікавленими сторонами пропозицій щодо створення механізмів комерціалізації результатів наукових досліджень;

- 14) внесення рекомендацій щодо оптимальних шляхів реалізації проєктів і програм міжнародної технічної допомоги у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 15) надання пропозицій щодо розвитку наукової та науково-технічної сфери в Україні;
- 16) розроблення пропозицій щодо стратегії розвитку системи залучення та підготовки учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності.

8. Основною формою роботи Національної ради України з питань розвитку науки і технологій є спільне засідання Наукового та Адміністративного комітетів, на якому Національна рада України з питань розвитку науки і технологій ухвалює рекомендації для Кабінету Міністрів України з питань, що належать до її компетенції. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій проводить спільні засідання за потреби, але не менше чотирьох разів на рік.

9. Головує на спільних засіданнях Наукового та Адміністративного комітетів Голова Національної ради України з питань розвитку науки і технологій або, за його дорученням, один із заступників Голови. Спільне засідання Наукового та Адміністративного комітетів є правомочним, якщо на ньому присутні більше двох третин складу Національної ради України з питань розвитку науки і технологій. За результатами спільного засідання оформляється протокол, який підписують головуючий та секретар.

10. Спільні засідання Наукового та Адміністративного комітетів Національної ради України з питань розвитку науки і технологій проходять відкрито, на них можуть бути присутні суб'єкти наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, представники засобів масової інформації та бізнесу.

11. Рішення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій вважається прийнятим, якщо за нього проголосували більш як дві третини присутніх на засіданні її членів.

12. Рішення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, прийняті в межах її повноважень, що стосуються окремих центральних органів виконавчої влади, є обов'язковими для розгляду такими органами.

13. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій реалізує свої функції, керуючись принципами субсидіарності та пропорційності міри впливу.

14. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій для підготовки рішень з питань, що належать до її компетенції, утворює постійні або тимчасові робочі групи. Персональний склад робочих груп формується з числа членів Національної ради України з питань розвитку науки

і технологій з обов'язковим представництвом членів Наукового та Адміністративного комітетів, а також осіб, рекомендованих для участі в робочій групі Головою Національної ради України з питань розвитку науки і технологій або його заступниками. До складу робочих груп можуть включатися вчені, викладачі вищих навчальних закладів, представники державного та приватного секторів економіки, вітчизняні та іноземні експерти.

15. Робочі групи Національної ради України з питань розвитку науки і технологій діють на принципах відкритості та прозорості. Розроблені робочими групами проекти документів подаються на розгляд Наукового комітету.

16. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій діє на засадах відкритості та гласності. Про свою діяльність, проекти рішень та прийняті рішення Національна рада України з питань розвитку науки і технологій систематично та завчасно інформує громадськість на своєму офіційному веб-сайті.

Проекти рішень Національної ради України з питань розвитку науки і технологій оприлюднюються, як правило, не менш як за два тижні до їх розгляду на спільному засіданні Наукового та Адміністративного комітетів.

Стаття 21. Науковий та Адміністративний комітети Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

1. Науковий комітет — це робочий колегіальний орган Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, що представляє інтереси наукової громадськості.

Склад Наукового комітету формується із 24 вчених, які представляють наукову спільноту, є науковими лідерами, мають визначні наукові здобутки, бездоганну наукову репутацію та довіру в науковому середовищі.

2. Науковий комітет очолює голова, який має одного заступника. Голова Наукового комітету та його заступник обираються членами Наукового комітету з його складу.

3. Члени Наукового комітету обираються Ідентифікаційним комітетом з питань науки, який керується тим, що склад Наукового комітету має бути здатним реалізувати наукове лідерство, бути авторитетним і незалежним, збалансовано представляти всю наукову спільноту.

4. Персональний склад Наукового комітету затверджується Кабінетом Міністрів України.

5. Члени Наукового комітету виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Відшкодування витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків членів Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, забезпечує Секретаріат Кабінету Міністрів України.

6. Членами Наукового комітету не можуть бути керівники наукових установ та організацій, вищих навчальних закладів.

Члени Наукового комітету не можуть працювати в одній науковій установі, об'єднанні наукових установ, підрозділі (факультеті, інституті) вищого навчального закладу та не можуть бути близькими особами відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». Не може бути обрана членом Наукового комітету особа, яка:

- 1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
- 2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;
- 3) за вироком суду позбавлена права обіймати відповідні посади;
- 4) за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;
- 5) піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;
- 6) підпадає під дію частин третьої і четвертої статті 1 Закону України «Про очищення влади»;
- 7) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади»;
- 8) є керівником наукової установи або організації, вищого навчального закладу.

7. Строк повноважень кожного з членів Наукового комітету не може перевищувати чотирьох років. Кожні два роки має відбуватися оновлення не менше половини персонального складу Наукового комітету. Одна і та сама особа не може бути членом Наукового комітету більше двох строків.

8. Науковий комітет з метою реалізації функцій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій:

- 1) розглядає проекти документів, розроблені робочими групами з питань, що належать до компетенції Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, та приймає щодо них рішення, які вносяться на розгляд Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
- 2) ініціює утворення постійних або тимчасових робочих груп, а також експертних комісій з окремих питань;
- 3) делегує своїх членів та пропонує експертів до складу робочих груп;
- 4) виконує функції наглядової ради Національного фонду досліджень України;

5) виконує функцію Ідентифікаційного комітету для Наукової ради Національного фонду досліджень України;

6) проводить експертизу нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади на предмет відповідності інтересам та засадам державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності, надає відповідні рекомендації.

Проекти нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, що стосуються сфери наукової та науково-технічної діяльності, в обов'язковому порядку направляються до Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій для проведення їх експертизи та підготовки відповідних рекомендацій.

Науковий комітет зобов'язаний розглянути направлений проект нормативно-правового акта на предмет відповідності інтересам та засадам державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності та направити відповідні рекомендації протягом терміну, встановленого головним розробником проекту, але не менш як за три дні і не більш як за 21 день із дня отримання проекту.

Якщо протягом зазначеного терміну Науковий комітет не розглянув і не направив відповідних рекомендацій, такий проект нормативно-правового акта вважається погодженим Науковим комітетом.

9. Основною формою роботи Наукового комітету є засідання, які проводяться за потреби, але не менше чотирьох разів на рік.

Спільному засіданню Наукового та Адміністративного комітетів Національної ради України з питань розвитку науки і технологій обов'язково передують засідання Наукового комітету, який розглядає та готує проекти рішень з питань порядку денного спільного засідання.

Оголошення про скликання засідання Наукового комітету оприлюднюється за два тижні до його початку на офіційному веб-сайті Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

10. Рішення Наукового комітету приймаються консенсусом. Якщо консенсусу досягти не вдається, рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин складу Наукового комітету. У такому разі на розгляд Національної ради України з питань розвитку науки і технологій разом з рішенням Наукового комітету виноситься аргументована окрема думка членів Наукового комітету, які не підтримали таке рішення.

11. Питання, що виносяться на розгляд спільного засідання Наукового та Адміністративного комітетів Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, проходять обов'язковий попередній розгляд у Науковому комітеті.

12. Адміністративний комітет — це робочий колегіальний орган Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, персональний склад якого у кількості 24 осіб призначається Кабінетом Міністрів України.

13. Члени Адміністративного комітету представляють центральні органи виконавчої влади (не нижче заступників керівників), Національну академію наук України та національні галузеві академії наук (не нижче віце-президентів), обласні (міські) державні адміністрації регіонів, на території яких зосереджено значний науковий потенціал (не нижче заступників голів державних адміністрацій), державні органи, що відповідають за наукову сферу, великі наукоємні підприємства, наукові установи, університети, академії, інститути, інноваційні структури.

14. Головою Адміністративного комітету є керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Голова має заступника, який за посадою є заступником керівника центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

15. Адміністративний комітет з метою реалізації функцій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій:

- 1) ініціює утворення постійних або тимчасових робочих груп, а також експертних комісій з окремих питань;
- 2) делегує та координує участь членів Адміністративного комітету в робочих групах, а також пропонує експертів до складу робочих груп;
- 3) надає пропозиції Науковому комітету щодо розгляду питань, пов'язаних з виконанням функцій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Стаття 22. Ідентифікаційний комітет з питань науки

1. Ідентифікаційний комітет з питань науки (далі — Ідентифікаційний комітет) — це дорадчий орган при Кабінетові Міністрів України, який на конкурсній основі обирає персональний склад Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій. Кількісний склад Ідентифікаційного комітету становить дев'ять осіб.

2. Ідентифікаційний комітет розробляє Положення про конкурс щодо обрання членів Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, що затверджується Кабінетом Міністрів України, та формує кваліфікаційні вимоги до кандидатур.

3. Ідентифікаційний комітет формується з вітчизняних та іноземних вчених, які мають вагомі наукові здобутки, бездоганну наукову репутацію та довіру в науковому середовищі.

Не може входити до складу Ідентифікаційного комітету особа, яка:

- 1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
- 2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;
- 3) за вироком суду позбавлена права обіймати відповідні посади;
- 4) за рішенням суду визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;
- 5) піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;
- 6) підпадає під дію частин третьої і четвертої статті 1 Закону України «Про очищення влади»;
- 7) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».

4. Персональний склад Ідентифікаційного комітету та Положення про Ідентифікаційний комітет з питань науки затверджуються Кабінетом Міністрів України. Строк повноважень членів Ідентифікаційного комітету становить сім років без права перезатвердження на другий строк. Регламент роботи Ідентифікаційного комітету затверджується Ідентифікаційним комітетом.

5. Пропозиції щодо кандидатів у члени Ідентифікаційного комітету надаються українськими та іноземними науковими установами, науковими організаціями, громадськими науковими організаціями, науковими фондами, а також міжнародними та національними радами з питань науки. Самовисування не допускається.

До участі в конкурсі допускаються лише особи, які є докторами наук (для іноземних вчених — докторами філософії) та мають досвід керівництва міжнародними проектами. Кандидатами у члени Ідентифікаційного комітету не можуть бути керівники українських наукових організацій, наукових установ, вищих навчальних закладів.

Для формування складу Ідентифікаційного комітету центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, оприлюднює українською та англійською мовами оголошення про конкурс на своєму офіційному веб-сайті та надсилає на адресу наукових комітетів Європейської комісії, громадських наукових організацій, що представляють вітчизняну та світову наукову спільноту, прохання подати пропозиції щодо кандидатів у члени Ідентифікаційного комітету з урахуванням вимог,

визначених цим Законом. Такі пропозиції надсилаються суб'єктами подання на адресу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, разом із письмовою згодою кандидатів працювати в Ідентифікаційному комітеті.

6. Остаточний рейтинговий список кандидатів у члени Ідентифікаційного комітету формується спеціальною конкурсною комісією, до складу якої включаються перші 25 осіб рейтингу науковців України за індексом Гірша згідно з однією з найчастіше використовуваних міжнародних наукометричних баз даних, що мають вимоги до якості публікацій та рецензування, яку визначає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, які є докторами наук та мають досвід керівництва міжнародними проектами.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, перевіряє, чи не мають члени спеціальної комісії конфлікту інтересів, не працюють в одній науковій установі, об'єднанні наукових установ, підрозділі вищого навчального закладу та чи не є близькими особами згідно із Законом України «Про запобігання корупції». У разі виявлення у особи конфлікту інтересів запрошується наступна за рейтингом особа.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, організовує процедуру рейтингового голосування і передає його результати Кабінету Міністрів України для перевірки наявності конфлікту інтересів у членів спеціальної конкурсної комісії і запропонованих кандидатів та для остаточного затвердження складу Ідентифікаційного комітету. Особи, які затверджуються як члени Ідентифікаційного комітету, не повинні мати конфлікту інтересів, не можуть працювати в одній науковій установі, об'єднанні наукових установ, підрозділі вищого навчального закладу та не можуть бути близькими особами згідно із Законом України «Про запобігання корупції».

7. Ідентифікаційний комітет:

- 1) після консультацій з вітчизняними та іноземними науковими організаціями формує та оприлюднює вимоги до кандидатів у члени Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та розробляє Положення про конкурс щодо обрання членів Наукового комітету, що затверджується Кабінетом Міністрів України;
- 2) розглядає документи, подані кандидатами у члени Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;

- 3) складає рейтинговий список кандидатів у члени Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
  - 4) відбирає шляхом рейтингового голосування із загального числа кандидатів осіб, які мають найкращі професійний досвід, знання і моральні якості для виконання обов'язків члена Наукового комітету;
  - 5) оприлюднює перелік кандидатів, які подали заяву на участь у конкурсі, а також перелік осіб, обраних до складу Наукового комітету;
  - 6) оприлюднює заяву про відсутність конфлікту інтересів у обраних членів Наукового комітету та членів Ідентифікаційного комітету, що зазначені особи не працюють в одній науковій установі, об'єднанні наукових установ, підрозділі вищого навчального закладу і не є близькими особами згідно із Законом України «Про запобігання корупції».
8. Організаційною формою роботи Ідентифікаційного комітету є засідання. Засідання Ідентифікаційного комітету є правомочним, якщо на ньому присутні більше двох третин його загального кількісного складу.
9. Засідання Ідентифікаційного комітету проходять відкрито, на них можуть бути присутні представники засобів масової інформації та наукової громадськості. Інформація про засідання Ідентифікаційного комітету оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України.

Стаття 23. Громадські наукові організації

1. Громадські наукові організації (громадські академії наук, наукові товариства, наукові асоціації, спілки, об'єднання тощо) — це об'єднання вчених для цілеспрямованого розвитку відповідних напрямів науки, захисту фахових інтересів, координації науково-дослідної роботи, обміну досвідом.

Громадські наукові організації підлягають реєстрації та діють відповідно до законодавства про громадські об'єднання з урахуванням положень цього Закону.

2. Громадські наукові організації для виконання статутних завдань можуть утворювати тимчасові наукові колективи, науково-дослідні, проектно-конструкторські, експертні, консалтингові, пошукові організації, співпрацювати з іноземними та міжнародними організаціями, бути колективними членами міжнародних науково-фахових об'єднань, спілок, товариств відповідно до законодавства України.

3. Громадські наукові організації можуть:

- 1) вносити до органів державної влади пропозиції щодо реалізації та удосконалення державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 2) пропонувати своїх представників до складу Ідентифікаційного комітету, консультативно-дорадчих та експертних органів, що утворюються при органах державної влади.

4. Органи державної влади можуть залучати громадські наукові організації та ради молодих вчених за їх згодою до участі у підготовці та виконанні рішень стосовно наукової і науково-технічної діяльності, наукової і науково-технічної експертизи, науково-технічних програм, проектів і розробок та у взаємодії з ними інформувати населення про безпеку, екологічну безпечність, економічну та соціальну значущість, екологічні та соціально-економічні наслідки реалізації відповідних програм, проектів і розробок.

Стаття 24. Рада молодих вчених

1. Рада молодих вчених є колегіальним виборним дорадчим органом, що утворюється для забезпечення захисту прав та інтересів молодих вчених.

Ради молодих вчених можуть утворюватися при центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, Національній академії наук України, національних галузевих академіях наук, наукових центрах, ключових лабораторіях, вищих навчальних закладах та наукових установах України.

2. Представники ради молодих вчених входять до складу вищого колегіального керівного органу установи чи органу влади, при якому створено раду молодих вчених.

3. Центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, вищі навчальні заклади, при яких створено раду молодих вчених, сприяють її діяльності та можуть фінансувати заходи і проекти, що ініціюються радою молодих вчених.

4. Типове положення про раду молодих вчених при органах виконавчої влади затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 25. Регіональні наукові центри

1. Регіональні наукові центри створюються з метою підвищення ролі науки в розробленні та реалізації ефективної регіональної політики, її орієнтації на поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів, наукове забезпечення розв'язання актуальних проблем соціально-економічного розвитку регіонів.

2. Регіональні наукові центри створюються Національною академією наук України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності, за погодженням з відповідними місцевими органами виконавчої влади.

Стаття 26. Залучення учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності

1. Держава створює умови для залучення учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності через систему спеціалізованих загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, зокрема, наукових ліцеїв і наукових ліцеїв-інтернатів, Малу академію наук України або інші подібні установи позашкільної освіти. Пропозиції щодо стратегії розвитку, процедур реалізації та форм підтримки діяльності, спрямованої на залучення учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності, розробляє Національна рада України з питань розвитку науки і технологій.

2. Науковий ліцей (науковий ліцей-інтернат) здійснює освітню діяльність, спрямовану на залучення та підготовку учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності.

Науковий ліцей (науковий ліцей-інтернат), заснований на державній або комунальній формі власності, має статус бюджетної установи і фінансується за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів. Фінансування наукових ліцеїв (наукових ліцеїв-інтернатів) може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

3. Мала академія наук України організує та забезпечує участь учнівської молоді у дослідницько-експериментальній, науковій, конструкторській, винахідницькій та пошуковій діяльності, сприяє формуванню інтелектуального капіталу нації, вихованню майбутньої наукової зміни.

Координацію діяльності системи спеціалізованих позашкільних навчальних закладів Малої академії наук України здійснює Національний центр «Мала академія наук України», який є державною організацією, кошти на забезпечення наукової, науково-технічної діяльності якої щорічно визначаються в Державному бюджеті України. Фінансування Національного центру «Мала академія наук України» може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

Мала академія наук України щорічно подає звіт про свою діяльність та план роботи на наступний рік на затвердження Науковому комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Розділ III

Державні гарантії соціально-правового статусу вчених, наукових працівників

Стаття 27. Підготовка наукових кадрів та підвищення їхньої кваліфікації

1. Основними формами підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації є аспірантура, ад'юнктура та докторантура.

Підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту».

2. Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність або за освітньо-науковою програмою, окремі елементи якої забезпечуються іншими науковими установами та/або вищими навчальними закладами, та докторів наук за науковими програмами відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть здійснювати підготовку магістрів за освітньо-науковими програмами відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Освітньо-наукові програми підготовки науковими установами докторів філософії підлягають акредитації Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

З метою підвищення кваліфікації лікарів-спеціалістів, які пройшли підготовку в інтернатурі та/або резидентурі за відповідною лікарською спеціальністю, у наукових установах може проводитися клінічна ординатура.

Національна академія наук України та національні галузеві академії наук можуть бути засновниками вищих навчальних закладів.

3. Наукові працівники підвищують свою кваліфікацію та проходять стажування в Україні і за кордоном.

4. Наукова установа забезпечує науковому працівникові підвищення кваліфікації не рідше ніж один раз на п'ять років із збереженням середньої заробітної плати.

Результати підвищення кваліфікації враховуються під час атестації наукових працівників.

Стаття 28. Наукові ступені і вчені звання

1. Вчені мають право на здобуття наукового ступеня доктора філософії і доктора наук та присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора.

Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого. Присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань здійснюються відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Перелік осіб, яким присуджено наукові ступені та присвоєно вчені звання, розміщується у відкритому доступі в мережі Інтернет відповідно до законодавства.

Дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, та дисертації (або наукові доповіді у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії, або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях) осіб, які здобувають ступінь доктора наук, а також автореферати та відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних веб-сайтах відповідних наукових установ (вищих навчальних закладів) згідно із законодавством.

2. Наявність відповідного наукового ступеня або вченого звання є кваліфікаційною вимогою для зайняття науковим працівником відповідної посади.

Стаття 29. Атестація наукових працівників

1. Атестація наукових працівників проводиться в наукових установах не рідше одного разу на п'ять років з метою:

- 1) оцінювання рівня професійної підготовки наукового працівника, результативності його роботи;
- 2) визначення відповідності кваліфікації наукового працівника займаній посаді;
- 3) виявлення перспективи використання здібностей наукового працівника, стимулювання підвищення його професійного рівня;
- 4) визначення потреби в підвищенні кваліфікації, професійній підготовці наукового працівника.

2. Положення про атестацію наукових працівників розробляється Національною радою України з питань розвитку науки і технологій та затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Стаття 30. Правовий режим наукового і науково-технічного (прикладного) результату

1. Правовий режим наукового і науково-технічного (прикладного) результату як об'єкта інтелектуальної власності визначається законодавством України.

Стаття 31. Посади наукових працівників

1. Основними посадами наукових працівників наукових установ (їхніх філій, інших відокремлених підрозділів), наукових підрозділів юридичних осіб державної та інших форм власності є:

- 1) керівник (президент, генеральний директор, генеральний конструктор, директор, начальник);

- 2) заступник керівника (перший віце-президент, віце-президент, заступники генерального директора, генерального конструктора, директора, начальника) з наукової роботи;
- 3) радник при дирекції наукової установи;
- 4) член Президії Національної академії наук України або національної галузевої академії наук;
- 5) радник Президії Національної академії наук України або національної галузевої академії наук;
- 6) академік-секретар відділення (його заступники);
- 7) головний учений секретар, учений секретар (їх заступники);
- 8) керівник (завідувач, відповідальний секретар, головний редактор) та заступники керівника (завідувача, секретаря відповідального головного редактора) наукового підрозділу, наукового видавництва, редакції наукового видання;
- 9) головний конструктор, головний інженер, головний технолог з основного напрямку діяльності наукової установи, організації, закладу та їх заступники;
- 10) провідний конструктор, провідний інженер, провідний технолог з основного напрямку діяльності наукової установи, організації, закладу;
- 11) провідний редактор наукового видавництва, періодичного наукового видання;
- 12) головний науковий співробітник;
- 13) провідний науковий співробітник;
- 14) старший науковий співробітник;
- 15) науковий співробітник;
- 16) науковий співробітник-консультант;
- 17) молодший науковий співробітник;
- 18) докторант.

2. До наукових працівників належать також особи, які мають науковий ступінь і працюють за спеціальністю відповідно до групи спеціальностей за галузями наук, за якою присуджено науковий ступінь.

Стаття 32. Посади науково-педагогічних працівників

1. Основні посади науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів визначаються відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

Стаття 33. Наукове відрядження

1. За рішенням керівництва науковий (науково-педагогічний) працівник може бути направлений у наукове відрядження.

2. Науковим відрядженням вважається відрядження наукового (науково-педагогічного) працівника, аспіранта, ад'юнкта, докторанта на певний строк

для проведення наукової або науково-педагогічної роботи, участі в наукових конференціях, симпозіумах, семінарах, наукових школах, експедиціях поза місцем його основної роботи (для аспірантів, ад'юнктів — поза місцем навчання), за наявності запрошення сторони, що приймає, або направлення установи, де працює вчений.

3. Термін наукового відрядження не може перевищувати 90 днів, крім випадків, коли відрядження пов'язано з довготривалою науковою експедицією.

4. Фінансування витрат, пов'язаних із науковим відрядженням, може здійснюватися за рахунок коштів загального та спеціального фонду наукової установи (вищого навчального закладу), що направляє особу у наукове відрядження, коштів, передбачених у Державному бюджеті України за відповідною бюджетною програмою, грантів, коштів сторони, що приймає, та інших джерел, не заборонених законодавством.

За штатним науковим (науково-педагогічним) працівником наукової установи (вищого навчального закладу), який виконує наукову (науково-технічну) роботу за договорами цивільно-правового характеру під час відрядження, зберігається заробітна плата, встановлена за основним місцем роботи.

Стаття 34. Наукове стажування

1. Наукові (науково-педагогічні) працівники, аспіранти та докторанти можуть направлятися науковими установами (вищими навчальними закладами) на наукове стажування, у тому числі довгострокове, до інших наукових установ та вищих навчальних закладів, у тому числі за кордон.

2. Направлення на наукове стажування може відбуватися за ініціативою наукового (науково-педагогічного) працівника або за ініціативою наукової установи чи вищого навчального закладу.

3. Метою наукового стажування є підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, проведення авторських досліджень з використанням сучасного обладнання і технологій, опанування новітніх унікальних методів, набуття досвіду провадження науково-дослідної діяльності, забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів.

4. Строк наукового стажування не може перевищувати двох років.

5. З особами, які направляються на наукове стажування, укладається договір про направлення їх на наукове стажування до іншої наукової установи, вищого навчального закладу.

6. Фінансування витрат, пов'язаних із науковим стажуванням, може здійснюватися за рахунок коштів наукової установи (вищого навчального закладу), що направляє особу на наукове стажування, коштів, передбачених у Державному бюджеті України за відповідною бюджетною програмою,

грантів, коштів сторони, що приймає, та інших джерел, не заборонених законодавством.

Стороною, що приймає, вважається наукова установа, інша дослідницька організація, вищий навчальний заклад, яка надала запрошення на наукове стажування. Стороною, що приймає, може бути нерезидент України.

7. Під час наукового стажування за науковим (науково-педагогічним) працівником, аспірантом, ад'юнктом, докторантом зберігається його основне місце роботи чи навчання (підготовки).

8. Період наукового стажування зараховується до наукового стажу наукового та науково-педагогічного працівника.

9. Наукові та науково-педагогічні працівники протягом місяця після завершення наукового стажування подають науковій установі, керівникові навчального закладу (наукової установи), що направив їх на наукове стажування, письмовий звіт про результати навчання, стажування та виконання завдання, затвердженого в установленому порядку.

Згідно з рішенням вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи або вченої ради вищого навчального закладу наукове стажування може бути прирівняне до підвищення кваліфікації.

Звіт підлягає затвердженню вченою радою вищого навчального закладу або вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи.

10. Положення про порядок наукового стажування затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 35. Стаж наукової роботи

1. До стажу наукової роботи зараховується:

- 1) час роботи на посадах наукових працівників, визначених статтею 30 цього Закону;
- 2) час роботи на посадах науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, визначених у Законі України «Про вищу освіту». Аспірантам, ад'юнктам і докторантам, зарахованим за державним замовленням, замість заробітної плати призначається стипендія у розмірі, визначеному Кабінетом Міністрів України;
- 3) час роботи осіб, які мають науковий ступінь, за спеціальністю відповідно до групи спеціальностей галузі науки, за якою присуджено науковий ступінь, з дня зайняття посади за цією спеціальністю;
- 4) час роботи наукових (науково-педагогічних) працівників на посадах, зазначених у статті 118 Кодексу законів про працю України, якщо цій роботі безпосередньо передувала і після неї слідувала робота, передбачена пунктами 1–3 цієї частини;

- 5) час навчання в аспірантурі, ад'юнктурі чи докторантурі за денною (очною) формою навчання випускникам аспірантури, ад'юнктури, докторантури;
- 6) час роботи на посадах науково-викладацького складу Національної школи суддів України;
- 7) час навчання в аспірантурі (докторські програми) третього рівня вищої освіти та наукової роботи за спеціальністю за кордоном, за умови збереження громадянства, сплати страхових внесків відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та перерви між завершенням навчання (роботи) за кордоном та відновленням навчання (роботи) в Україні не більше трьох місяців;
- 8) час наукового стажування, у тому числі в іноземній науковій установі (вищому навчальному закладі), за умови сплати страхових внесків відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Стаття 36. Оплата і стимулювання праці наукового працівника

1. Оплата праці наукового працівника повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для його ефективної самостійної творчої діяльності, підвищення престижності професії наукового працівника, стимулювати залучення талановитої молоді до наукової і науково-технічної діяльності та підвищення кваліфікації наукових працівників.

Заробітна плата наукових працівників складається з посадових окладів (ставок), премій, доплат за наукові ступені, вчені звання, надбавки за стаж наукової, науково-педагогічної роботи та інших надбавок, доплат та винагорода, передбачених законодавством у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Науковому працівнику за виконання роботи у вільний від основного навчання час винагорода виплачується за договорами цивільно-правового характеру.

2. Держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (вищих навчальних закладів), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні.

Умови оплати праці працівників державних наукових установ, що фінансуються з державного бюджету, визначаються Кабінетом Міністрів України, а комунальних наукових установ, що фінансуються з місцевого бюджету, встановлюються засновником відповідно до законодавства України.

Оплата праці наукових працівників, які виконують науково-дослідні роботи за контрактом за рахунок коштів вітчизняних та іноземних замовників робіт та грантів, визначається за угодою сторін у межах коштів на оплату праці, визначених замовником або надавачем гранту.

3. Науковим працівникам, які зробили вагомий внесок у розвиток науки, можуть встановлюватися державні стипендії, а для підтримки наукової молоді — стипендії для молодих вчених відповідно до законодавства.

Держава створює умови для мотивації (стимулювання та заохочення) молодих вчених, зокрема шляхом:

- 1) збереження доплат за науковий ступінь та вчене звання при визначенні стипендіального забезпечення докторантів;
- 2) створення системи державних молодіжних стипендій, премій та грантів;
- 3) фінансування стажування у провідних наукових установах, у тому числі за кордоном;
- 4) фінансування наукових відряджень, у тому числі закордонних, для участі в наукових заходах.

Дійсним членам (академікам) та членам-кореспондентам Національної академії наук України та національних галузевих академій наук встановлюється довічна плата, розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України.

Вчені наукових установ, які беруть участь у навчальному процесі у вищих навчальних закладах обсягом до 240 годин на навчальний рік, працюють за гнучким графіком роботи із збереженням заробітної плати за основним місцем роботи.

Тривалість щорічної відпустки наукового працівника залежить від посади, наукового ступеня та місця роботи і затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 37. Пенсійне забезпечення наукового (науково-педагогічного) працівника

1. Держава встановлює для наукових (науково-педагогічних) працівників, які мають необхідний стаж наукової роботи, пенсії на рівні, що забезпечує престижність наукової праці.

2. Пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику призначається за наявності страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбаченому абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», після досягнення чоловіками 62 років за наявності стажу наукової роботи не менш як 20 років, жінками — пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за наявності стажу наукової роботи не менш як 15

років. До досягнення віку, встановленого цим абзацом, право на пенсію за віком мають чоловіки — наукові (науково-педагогічні) працівники 1955 року народження і старші після досягнення ними такого віку:

60 років — які народилися до 31 грудня 1952 року включно;

60 років 6 місяців — які народилися з 1 січня 1953 року до 31 грудня 1953 року включно;

61 рік — які народилися з 1 січня 1954 року до 31 грудня 1954 року включно;

61 рік 6 місяців — які народилися з 1 січня 1955 року до 31 грудня 1955 року включно.

Пенсії науковим (науково-педагогічним) працівникам призначаються в розмірі 60 відсотків суми заробітної плати наукового (науково-педагогічного) працівника, яка визначається відповідно до статті 35 цього Закону та частини другої статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», на яку відповідно до законодавства нараховується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування (внески).

3. Для обчислення пенсії враховується заробітна плата наукового (науково-педагогічного) працівника за весь період страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника, починаючи з 1 липня 2000 року. За бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами у період до 1 січня 2016 року або в разі, якщо період страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника, починаючи з 1 липня 2000 року, становить менш як 60 календарних місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата за основним місцем роботи за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника підряд до 1 липня 2000 року незалежно від перерв.

4. За вибором особи, яка звернулася за призначенням пенсії, з періоду, за який враховується заробітна плата для обчислення пенсії, виключається період до 60 календарних місяців підряд, за умови що зазначений період становить не більш як 10 відсотків тривалості наукового стажу.

У будь-якому разі період, за який враховується заробітна плата, з урахуванням виключення, передбаченого цим Законом, не може бути меншим за 60 календарних місяців.

5. Перелік посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, вищих навчальних закладів, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до цієї статті, затверджується Кабінетом Міністрів України з урахуванням положень статей 31 і 32 цього Закону.

6. Різниця між сумою пенсії, призначеної відповідно до цього Закону, та сумою пенсії із солідарної системи, обчисленої згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», на яку має право науковий працівник, фінансується:

для наукових (науково-педагогічних) працівників державних, комунальних наукових установ, організацій, підприємств та вищих навчальних закладів, а також інших наукових установ, які згідно із статтею 12 цього Закону включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, — за рахунок коштів державного бюджету з урахуванням надходжень від сплати єдиного внеску у розмірі, встановленому частиною дев'ятою статті 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» для цієї категорії працівників;

для наукових (науково-педагогічних) працівників інших наукових установ, організацій, підприємств та вищих навчальних закладів — за рахунок коштів цих установ, організацій, підприємств та закладів.

7. Для обчислення заробітку під час призначення пенсії науковому (науково-педагогічному) працівнику застосовується середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, у тому числі в сільському господарстві, за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії. Середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, у тому числі в сільському господарстві, визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

При цьому заробіток для обчислення пенсії не може перевищувати граничної суми заробітку (доходу), з якої справляється збір на обов'язкове державне пенсійне страхування.

8. Пенсії, призначені згідно з цим Законом, індексуються відповідно до законодавства про індексацію грошових доходів населення.

У разі якщо розмір середньої заробітної плати в Україні, за даними центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, за минулий рік зріс, з 1 березня кожного року розмір пенсії підвищується у порядку, встановленому частиною другою статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

9. Під час визначення середньомісячної заробітної плати наукових (науково-педагогічних) працівників недержавних наукових установ, організацій та університетів, академій, інститутів для обчислення пенсії враховується заробітна плата, яку вони отримували під час перебування на посадах, зазначених у переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, університетів, академій, інститутів, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової

допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до цієї статті, затвердженому Кабінетом Міністрів України, розмір якої не перевищував:

для керівників, заступників керівників недержавних наукових установ, організацій — максимального розміру посадового окладу (ставки) керівника, заступника керівника науково-дослідної установи Національної академії наук України з урахуванням доплати за науковий ступінь та надбавки за стаж наукової роботи згідно із законодавством, обчислених із зазначеного максимального розміру посадового окладу (ставки), а для керівників, заступників керівників недержавних університетів, академій, інститутів — максимального розміру посадового окладу (ставки) ректора, проректора відповідного державного університету, академії, інституту з урахуванням доплати за науковий ступінь та надбавки за стаж наукової роботи згідно із законодавством, обчислених із зазначеного максимального розміру посадового окладу (ставки);

для інших наукових працівників недержавних наукових установ, організацій, закладів — максимального розміру посадового окладу (ставки) старшого наукового співробітника науково-дослідної установи Національної академії наук України з урахуванням доплати за науковий ступінь та надбавки за стаж наукової роботи згідно із законодавством, обчислених із зазначеного максимального розміру посадового окладу (ставки), а для науково-педагогічних працівників недержавних університетів, академій, інститутів — максимального розміру посадового окладу (ставки) аналогічних посад відповідного державного університету, академії, інституту з урахуванням доплати за науковий ступінь та надбавки за стаж наукової роботи згідно із законодавством, обчислених із зазначеного максимального розміру посадового окладу (ставки).

Дія цієї статті поширюється також на пенсіонерів із числа наукових працівників, яким пенсія призначена до набрання чинності цим Законом.

10. Пенсія науковим (науково-педагогічним) працівникам відповідно до цього Закону призначається з дня звернення за призначенням пенсії та за умови звільнення з посади наукового (науково-педагогічного) працівника, крім осіб, які працюють за строковим трудовим договором (контрактом), укладеним після досягнення пенсійного віку.

11. Пенсіонерам, які після призначення пенсії відповідно до цього Закону працювали за строковим трудовим договором (контрактом) на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників і набули не менш як 24 місяці страхового стажу, проводиться перерахунок пенсії з урахуванням стажу наукової роботи після призначення пенсії. Перерахунок пенсії проводиться із заробітної плати наукового (науково-педагогічного) працівника, з якої обчислена пенсія, або із заробітної плати, визначеної в порядку, передбаче-

ному частинами третьою, четвертою та сьомою цієї статті, із застосуванням показника середньої заробітної плати (доходу), який враховувався під час призначення (попереднього перерахунку) пенсії.

Право на призначення пенсії відповідно до цього Закону мають також особи, які на момент звернення за призначенням пенсії працюють на будь-яких посадах в установах, організаціях і на підприємствах незалежно від форми власності та мають стаж наукової роботи, передбачений частиною другою цієї статті.

12. Під час виходу на пенсію з посади наукового (науково-педагогічного) працівника відповідно до цього Закону науковому (науково-педагогічному) працівнику виплачується грошова допомога в розмірі шести місячних посадових окладів (ставок) з урахуванням надбавок і доплат, за наявності стажу роботи на посадах, зазначених у переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, університетів, академій, інститутів, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до цієї статті, затвердженому Кабінетом Міністрів України, не менш як:

- для чоловіків — 12,5 року;
- для жінок — 10 років.

Пенсія по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, а також унаслідок каліцтва чи захворювання у зв'язку з Чорнобильською катастрофою науковому (науково-педагогічному) працівнику призначається в таких розмірах:

- інвалідам I групи — 60 відсотків заробітної плати наукового (науково-педагогічного) працівника;
- інвалідам II групи — 50 відсотків заробітної плати наукового (науково-педагогічного) працівника;
- інвалідам III групи — 40 відсотків заробітної плати наукового (науково-педагогічного) працівника.

13. Науковим (науково-педагогічним) працівникам, які визнані інвалідами I, II і III групи, призначається пенсія по інвалідності в розмірі пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника незалежно від віку, за наявності стажу наукової роботи, передбаченого частиною другою цієї статті, та страхового стажу, передбаченого статтею 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а особам із числа інвалідів з дитинства — незалежно від часу встановлення інвалідності.

Пенсія у разі втрати годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого наукового (науково-педагогічного) працівника (годувальника), які були на його утриманні (при цьому дітям пенсія призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника), у розмірі:

- 60 відсотків пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника — на трьох і більше непрацездатних членів сім'ї;
- 50 відсотків — на двох непрацездатних членів сім'ї;
- 40 відсотків — на одного непрацездатного члена сім'ї.

До непрацездатних членів сім'ї померлого наукового (науково-педагогічного) працівника належать особи, зазначені у статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

14. Право на призначення пенсії відповідно до цього Закону мають всі особи, яким призначено пенсію до набрання чинності цим Законом та які мають стаж наукової роботи, передбачений частиною другою цієї статті. Призначення пенсій таким працівникам здійснюється відповідно до частин другої–четвертої цієї статті з дня звернення за призначенням пенсії та за умови звільнення з посади наукового (науково-педагогічного) працівника, крім осіб, які працюють за строковим трудовим договором (контрактом), укладеним після досягнення пенсійного віку.

15. Право на призначення пенсії відповідно до цього Закону мають також непрацездатні члени сім'ї наукового (науково-педагогічного) працівника, який помер до набрання чинності цим Законом. Пенсія встановлюється в розмірах, передбачених абзацом другим частини тринадцятої цієї статті.

16. Заява про призначення (перерахунок) пенсії та інші необхідні документи подаються до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення, або до уповноваженого ним органу чи уповноваженій особі особисто або через представника, який діє на підставі виданої йому довіреності, посвідченої нотаріально. Перелік необхідних документів та порядок їх подання визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

17. Для осіб, які працюють на посадах, що згідно із законодавством належать до посад державного службовця, попередній стаж наукової роботи, набутий у державних установах, організаціях, закладах, зараховується до стажу державної служби незалежно від наявності перерв у роботі, а для осіб, які працювали (працюють) на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників, попередній стаж державної служби зараховується до стажу наукової роботи незалежно від наявності перерв у роботі.

18. Пенсія, призначена особі відповідно до цієї статті (крім інвалідів I та II групи, інвалідів війни III групи та учасників бойових дій, осіб, на яких поши-

рюється дія пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»), у період роботи на посадах, які дають право на призначення пенсії/щомісячного довічного грошового утримання у порядку та на умовах, передбачених законами України «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про статус народного депутата України», «Про судоустрій і статус суддів», виплачується в розмірі, обчисленому відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Пенсія, призначена особі після набрання чинності Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» відповідно до цієї статті (крім інвалідів I та II групи, інвалідів війни III групи та учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»), у період роботи на посадах, які дають право на призначення пенсії у порядку та на умовах, передбачених цим Законом, виплачується в розмірі, обчисленому відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Тимчасово, у період з 1 квітня 2015 року до 31 грудня 2015 року, у період роботи особи (крім інвалідів I та II групи, інвалідів війни III групи, учасників бойових дій, осіб, на яких поширюється дія пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту») на інших посадах/роботах (крім випадків, передбачених першим та другим реченнями цієї частини) пенсії, призначені відповідно до цієї статті, розмір яких перевищує 150 відсотків прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність, виплачуються в розмірі 85 відсотків призначеного розміру, але не менше 150 відсотків прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність. Після звільнення з роботи виплата пенсії відповідно до цього Закону поновлюється. Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Науковий (науково-педагогічний) працівник, звільнений з роботи у зв'язку із засудженням за умисний злочин, вчинений з використанням свого посадового становища, або у зв'язку з притягненням до відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», позбавляється права на одержання пенсії, передбаченого цією статтею. У такому разі пенсія науковим (науково-педагогічним) працівникам призначається на загальних підставах.

19. Дія цієї статті поширюється на наукових (науково-педагогічних) працівників наукових установ та організацій недержавної форми власності, які пройшли державну атестацію згідно з цим Законом, недержавних університетів, академій, інститутів, що діють відповідно до Закону України «Про вищу освіту», міжнародних наукових організацій, які знаходяться на території України відповідно до міжнародних договорів, установчі документи яких затверджені Кабінетом Міністрів України, а також на наукових (науково-педагогічних) працівників наукових установ і вищих навчальних закладів, що належали партійним та громадським організаціям колишніх Української РСР, інших республік СРСР та СРСР.

Дія цієї статті також поширюється на наукових (науково-педагогічних) працівників, які працюють у міжнародних наукових організаціях, членом яких є Україна, відповідно до міжнародних договорів України, за умови добровільної сплати страхових внесків відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 38. Соціальний захист наукового працівника

1. Окремим категоріям наукових (науково-педагогічних) працівників за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України, можуть надаватися службові житлові приміщення.

2. Науковим працівникам, які мають науковий ступінь доктора філософії або доктора наук, для створення умов для провадження наукової діяльності надається у встановленому законодавством порядку додаткова жила площа у вигляді кімнати (кабінету) або в розмірі до 20 квадратних метрів. Зазначена додаткова жила площа оплачується в одинарному розмірі.

3. Науковим (науково-педагогічним) працівникам за рішенням уповноваженого органу управління, до сфери управління якого належить наукова установа або вищий навчальний заклад, Національної академії наук України або національних галузевих академій наук може надаватися у постійне користування житло за рахунок цільового бюджетного фінансування та інших джерел.

4. Держава забезпечує надання науковим (науково-педагогічним) працівникам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла пільгових довгострокових кредитів, порядок надання яких визначається Кабінетом Міністрів України. Кошти на зазначені цілі щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

5. Держава створює умови для забезпечення молодих вчених житлом шляхом пріоритетного пільгового молодіжного кредитування на будівництво (реконструкцію) і придбання житла, першочергового надання службового житла.

Розділ IV

Повноваження суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності

Стаття 39. Повноваження Верховної Ради України у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Верховна Рада України:

- 1) здійснює державне регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 2) затверджує основні засади і напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 3) затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України;
- 4) здійснює інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.

Стаття 40. Повноваження Президента України у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Президент України діє у сфері наукової і науково-технічної діяльності відповідно до Конституції та законодавства України.

Стаття 41. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади:

- 1) забезпечує реалізацію державної науково-технічної політики, розвиток і зміцнення науково-технічного потенціалу України;
- 2) затверджує Положення про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій та її персональний склад;
- 3) подає Верховній Раді України пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- 4) забезпечує розроблення і виконання державних цільових наукових і науково-технічних програм;
- 5) затверджує відповідно до своєї компетенції державні цільові наукові і науково-технічні програми;
- 6) забезпечує взаємодію центральних органів виконавчої влади з Національною радою України з питань розвитку науки і технологій;
- 7) розглядає рекомендації Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та приймає за ними рішення;
- 8) затверджує порядок формування та використання коштів Національного фонду досліджень України на основі пропозицій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;

- 9) затверджує Голову Національного фонду досліджень України;
- 10) засновує гранти та премії Кабінету Міністрів України у сфері наукової і науково-технічної діяльності та визначає порядок їх надання;
- 11) вживає заходів до вдосконалення державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 12) здійснює інші повноваження у сфері наукової і науково-технічної діяльності відповідно до закону.

Стаття 42. Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності:

- 1) розробляє засади наукового і науково-технічного розвитку України та подає відповідні пропозиції Кабінету Міністрів України та Президенту України;
- 2) взаємодіє з Національною радою України з питань розвитку науки і технологій;
- 3) координує реалізацію іншими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 4) розробляє спільно з Національною радою України з питань розвитку науки і технологій пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України у встановленому законодавством порядку;
- 5) забезпечує розвиток загальнодержавної системи науково-технічної інформації;
- 6) здійснює на засадах, розроблених Національною радою України з питань розвитку науки і технологій, керівництво системою наукової і науково-технічної експертизи;
- 7) забезпечує інтеграцію вітчизняної науки у світовий науковий простір та Європейський дослідницький простір із збереженням і захистом національних пріоритетів;
- 8) здійснює керівництво системою державної атестації наукових установ;
- 9) координує міжнародне науково-технічне співробітництво, забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань, що належать до його компетенції;
- 10) формує тематику державного замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію, здійснює фінансову підтримку виконання державного замовлення на

найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію;

11) здійснює фінансову підтримку наукової і науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів, що належать до сфери його управління;

12) забезпечує реєстрацію та облік науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

13) забезпечує реалізацію міжнародних науково-технічних програм і проектів відповідно до міжнародних договорів;

14) розробляє проекти міждержавних програм для забезпечення виконання укладених міжнародних договорів у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

15) укладає відповідно до законодавства міжнародні договори про співробітництво у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

16) забезпечує виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

17) взаємодіє в установленому порядку з відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій;

18) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Стаття 43. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень:

1) здійснюють управління у сфері наукової та науково-технічної діяльності відповідних галузей;

2) визначають спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, напрями розвитку наукового і науково-технологічного потенціалу відповідних галузей, спрямовують і контролюють діяльність наукових установ, що належать до сфери їх управління;

3) залучають наукові установи та вищі навчальні заклади (за їх згодою) до розв'язання проблем науково-технічного розвитку, беруть участь у визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних цільових наукових та науково-технічних програм і державного замовлення у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

4) розробляють спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, програми науково-технічного розвитку відповідних галузей та заходи з їх виконання, організують їх виконання;

5) сприяють розробленню, освоєнню та виробництву сучасної конкурентоспроможної продукції на основі використання нових високоефективних технологій, устаткування, матеріалів, інформаційного забезпечення;

6) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Стаття 44. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві ради, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади щодо наукової та науково-технічної діяльності відповідно до їх компетенції:

- 1) забезпечують виконання державних цільових наукових та науково-технічних програм;
- 2) організовують розроблення та виконання регіональних (територіальних) програм науково-технічного розвитку;
- 3) сприяють розвитку інфраструктури наукової та науково-технічної діяльності регіону;
- 4) залучають відповідні наукові установи (за їх згодою) до розв'язання проблем науково-технічного розвитку регіону.

Розділ V
Форми і методи державного регулювання та управління у науковій і науково-технічній діяльності

Стаття 45. Цілі та напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Основними цілями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є:

- 1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;
- 2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки;
- 3) примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;
- 5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 6) створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

- 7) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості;
  - 8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;
  - 9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.
2. Держава забезпечує:
- 1) соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування та ефективного використання наукового та науково-технічного потенціалу, включаючи державну підтримку суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності;
  - 2) створення сучасної наукової інфраструктури і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграцію освіти, науки і виробництва;
  - 3) підготовку кадрів у сфері наукової і науково-технічної діяльності вищими навчальними закладами, закладами післядипломної освіти, науковими установами, а також спеціалізованими загальноосвітніми навчальними закладами, які взаємодіють між собою та з науковими установами;
  - 4) підвищення престижності наукової і науково-технічної діяльності, підтримку та заохочення молодих вчених;
  - 5) фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних та прикладних досліджень;
  - 6) організацію прогнозування тенденцій науково-технічного розвитку на довгостроковий та середньостроковий періоди;
  - 7) підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації;
  - 8) створення ринку наукової і науково-технічної продукції та впровадження досягнень науки і техніки в усі сфери суспільного життя;
  - 9) правову охорону інтелектуальної власності та створення умов для її ефективного використання;
  - 10) організацію і проведення статистичних спостережень у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
  - 11) проведення наукової і науково-технічної експертизи виробництва, нових технологій, техніки, результатів досліджень, наукових (науково-технічних) програм і проєктів тощо;
  - 12) стимулювання наукової та науково-технічної творчості, винахідництва;
  - 13) пропагування наукових та науково-технічних досягнень, винаходів, нових сучасних технологій, внеску України у розвиток світової науки і техніки;

14) встановлення взаємовигідних зв'язків з іншими державами для інтеграції вітчизняної та світової науки, входження вітчизняної науки у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.

Стаття 46. Основні принципи державного управління та регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Під час здійснення державного управління та регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності держава керується такими принципами:

- 1) єдності науково-технічного, економічного, соціального та духовного розвитку суспільства;
- 2) ефективного поєднання централізації та децентралізації управління у науковій та науково-технічній діяльності;
- 3) додержання вимог екологічної безпеки;
- 4) визнання свободи наукової творчості;
- 5) збалансованості розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок;
- 6) використання досягнень світової науки, можливостей міжнародного наукового співробітництва;
- 7) свободи поширення відкритої науково-технічної інформації;
- 8) відкритості для міжнародного науково-технічного співробітництва, забезпечення інтеграції української науки у світовий науковий та Європейський дослідницький простір із забезпеченням захисту інтересів національної безпеки;
- 9) визнання певного обґрунтованого ризику отримання негативного результату у провадженні наукової і науково-технічної діяльності.

Стаття 47. Фінансово-кредитні та податкові інструменти державного регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Держава застосовує фінансово-кредитні та податкові інструменти для створення економічно сприятливих умов для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України, забезпечення до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 відсотків валового внутрішнього продукту — показника, визначеного Лісабонською стратегією Європейського Союзу.

2. Державні наукові установи та вищі навчальні заклади звільняються від сплати ввізного мита та податку на додану вартість з наукових приладів, обладнання, запасних частин і витратних матеріалів до них, реактивів, зразків, наукової літератури в паперовому та електронному вигляді, що ввозяться в Україну для забезпечення власної наукової та науково-технічної діяльності (крім піддакцизних товарів).

Стаття 48. Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності

1. Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом.

Одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування. Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Обсяг коштів державного бюджету, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність, щорічно визначається у Законі України про Державний бюджет України як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках).

2. Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень України, щорічно збільшується. Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у вищих навчальних закладах, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції. Видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету.

Кошти державного бюджету виділяються на підтримку основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, проведення наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок університетів, академій, інститутів, фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

3. Бюджетне фінансування наукової та (або) науково-технічної діяльності за рахунок коштів загального фонду державного бюджету спрямовується на забезпечення:

- 1) основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, та наукових досліджень університетів, академій, інститутів;
- 2) виконання окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень вищих навчальних закладів здійснюється у межах видатків, передбачених у кошторисах на зазначені цілі.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів здійснюється на договірних засадах, передбачає проведення конкурсного відбору за результатами наукової і науково-технічної експертизи або процедури закупівлі відповідно до законодавства.

Фінансування головним розпорядником бюджетних коштів окремих наукових і науково-технічних програм та проектів, виконавцями яких є установи, що належать до сфери його управління, а також надання їм грантів здійснюються у затвердженому ним порядку.

4. Базове фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень університетів, академій, інститутів здійснюється для:

- 1) проведення фундаментальних наукових досліджень;
- 2) підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;
- 3) розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;
- 4) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності;
- 5) збереження та розвитку наукових об'єктів, що становлять національне надбання;
- 6) підготовки наукових кадрів;
- 7) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах та наукового забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи виконавчої влади;
- 8) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

5. Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

- 1) науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- 2) забезпечення проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які виконуються за державним замовленням та в рамках державних цільових наукових та науково-технічних програм;
- 3) реалізації проектів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва;

- 4) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах, проведення наукової експертизи проектів нормативно-правових актів, державних програм;
- 5) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності.

6. Кошти бюджетних програм сприяння розвитку виробничо-орієнтованих наукових установ спрямовуються на:

- 1) фінансування виробничо-орієнтованих наукових установ для забезпечення проведення наукових досліджень, здійснення науково-технічних (експериментальних) розробок;
- 2) розвиток інфраструктури та оновлення матеріально-технічної бази наукової і науково-технічної діяльності;
- 3) повне або часткове безвідсоткове кредитування інноваційних та інвестиційних проектів виробничо-орієнтованих наукових установ;
- 4) повну або часткову компенсацію відсотків, сплачених виробничо-орієнтованими науковими установами комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних та інвестиційних проектів виробничо-орієнтованих (галузевих) наукових установ.

Порядок використання коштів бюджетних програм сприяння розвитку виробничо-орієнтованих наукових установ для реалізації їх інноваційних та інвестиційних проектів затверджується Кабінетом Міністрів України.

7. Фінансування шляхом надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

- 1) виконання наукових досліджень і розробок;
- 2) розвитку матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня;
- 3) підтримки організації та проведення наукових конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки;
- 4) наукового стажування наукових працівників;
- 5) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

8. Фінансування наукових, науково-технічних робіт (цільових проектів) на конкурсній основі (конкурсне фінансування) здійснюється за результатами конкурсного відбору після проведення наукової та науково-технічної експертизи заявок (запитів), що подаються замовникам потенційними виконавцями таких робіт (проектів), без застосування процедур закупівлі.

9. Порядок формування тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, затверджується Кабінетом Міністрів України.

10. Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 49. Статус та завдання Національного фонду досліджень України

1. Національний фонд досліджень України утворюється з метою стимулювання фундаментальних та прикладних наукових досліджень, реалізації єдиної державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності в межах його повноважень, розвитку національного дослідницького простору та його інтеграції до світового дослідницького простору, розбудови дослідницької інфраструктури в Україні та її інтеграції до світової дослідницької інфраструктури, сприяння налагодженню науково-технічного співробітництва між науковими установами, вищими навчальними закладами та представниками реального сектора економіки і сфери послуг, сприяння міжнародному обміну інформацією та вченими, сприяння діяльності, спрямованій на залучення учнівської та студентської молоді до наукової та науково-технічної діяльності, сприяння виробничо-орієнтованим (галузевим) науковим установам шляхом організації конкурсів за запитом відповідних міністерств, інших центральних органів виконавчої влади або інших замовників, за умови виділення такими центральними органами виконавчої влади або замовниками відповідних коштів, популяризації наукової і науково-технічної діяльності.

Національний фонд досліджень України проводить оцінку якості та результативності виконання підтриманих ним проектів, створює і підтримує базу даних наукових розробок та досліджень, що ним фінансувалися.

2. Національний фонд досліджень України є державною бюджетною установою, основним завданням якої є грантова підтримка:

- 1) фундаментальних наукових досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних та гуманітарних наук;
- 2) прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки.

3. Національний фонд досліджень України є юридичною особою, що утворена Кабінетом Міністрів України.

Національний фонд досліджень України має самостійний баланс, свою печатку і штамп.

4. Положення про Національний фонд досліджень України, а також зміни до нього розробляються наглядовою радою Національного фонду досліджень України та затверджується Кабінетом Міністрів України.

У своїй діяльності Національний фонд досліджень України керується законами України, своїм положенням, міжнародними договорами, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими нормативно-правовими актами України.

5. Національний фонд досліджень України є головним розпорядником бюджетних коштів.

Кошти Національного фонду досліджень України формуються за рахунок:

- 1) коштів державного бюджету;
- 2) добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів України;
- 3) інших джерел, не заборонених законодавством України.

Розмір бюджетного фінансування Національного фонду досліджень України щорічно визначається у Законі України про Державний бюджет України окремим рядком.

Держава забезпечує фінансування Національного фонду досліджень України згідно з рекомендаціями Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

6. Кошти, що розподіляються Національним фондом досліджень України для підтримки проектів, є грантами і розподіляються на конкурсній основі з урахуванням вимог, передбачених Законом України «Про здійснення державних закупівель».

7. Порядок конкурсного відбору та фінансування Національним фондом досліджень України проектів з виконання наукових досліджень і розробок розробляється Науковою радою Національного фонду досліджень України, погоджується Наглядовою радою Національного фонду досліджень України та затверджується Кабінетом Міністрів України.

8. Національний фонд досліджень України є некомерційною організацією і не має на меті отримання прибутку.

Стаття 50. Основні принципи та засади діяльності Національного фонду досліджень України

1. Основними принципами діяльності Національного фонду досліджень України є:

- 1) максимальна відкритість та прозорість;
- 2) незалежність та об'єктивність наукової і науково-технічної експертизи проектів з виконання наукових досліджень і розробок;
- 3) дотримання засад доброчесної конкуренції.

Запобігання конфлікту інтересів при виборі членів органів управління фонду та під час організації конкурсного відбору і фінансування проектів з виконання наукових досліджень і розробок;

- 4) повага і дотримання авторських та суміжних прав, а також принципів наукової етики.

2. Національний фонд досліджень України має право:

- 1) проводити конкурсний відбір проектів, що фінансуватимуться за рахунок грантової підтримки, та визначати умови його проведення;
  - 2) укладати відповідно до законодавства договори про виконання наукових досліджень і розробок за рахунок грантової підтримки та здійснювати контроль за їх виконанням;
  - 3) утворювати постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи з питань своєї діяльності, до яких можуть входити члени наукової та наглядової рад Національного фонду досліджень України та зовнішні експерти;
  - 4) залучати для проведення наукової і науково-технічної експертизи проектів з виконання наукових досліджень і розробок провідних вчених, представників центральних органів виконавчої влади, вищих навчальних закладів, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук як експертів за їх згодою;
  - 5) брати участь у міжнародному науково-технічному співробітництві відповідно до законодавства, зокрема у міжнародних двосторонніх та багатосторонніх міждержавних наукових програмах;
  - 6) надавати платні послуги відповідно до законодавства, зокрема, послуги з оцінювання наукової та науково-технічної діяльності, проведення наукової та науково-технічної експертизи;
  - 7) розробляти програми конкурсів та вимоги до проектів, що подаються на конкурси;
  - 8) здійснювати інші повноваження відповідно до Положення про Національний фонд досліджень України.
3. Обов'язками Національного фонду досліджень України є:
- 1) організація та проведення відкритого конкурсного відбору проектів, що фінансуватимуться за рахунок грантової підтримки, з обов'язковим проведенням незалежної та об'єктивної наукової і науково-технічної експертизи, у тому числі із залученням іноземних експертів;
  - 2) забезпечення цільового, ефективного та раціонального використання коштів фонду.

Стаття 51. Види та напрями грантової підтримки Національного фонду досліджень України

1. Національний фонд досліджень України здійснює такі види грантової підтримки:

- 1) індивідуальний грант;
- 2) колективний грант;
- 3) інституційний грант.

2. Напрямами грантової підтримки Національного фонду досліджень України є:

- 1) виконання наукових досліджень і розробок;
- 2) розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня;
- 3) розвиток наукової співпраці, у тому числі наукова мобільність, організація, проведення та участь у конференціях, симпозіумах, спільні дослідження університетів та наукових установ тощо;
- 4) наукове стажування наукових працівників, аспірантів і докторантів, у тому числі за кордоном;
- 5) створення, функціонування та розвиток дослідницької інфраструктури;
- 6) трансфер знань та їх поширення;
- 7) підтримка проектів молодих вчених;
- 8) підтримка діяльності, спрямованої на залучення учнівської молоді до наукової та науково-технічної діяльності;
- 9) популяризація науки;
- 10) інші напрями, погоджені наглядовою радою Національного фонду досліджень України.

Стаття 52. Органи управління Національного фонду досліджень України

1. Національний фонд досліджень України очолює голова, якого обирає зі свого складу наукова рада фонду та який призначається на посаду Кабінетом Міністрів України.

2. Кандидатуру на посаду голови Національного фонду досліджень України погоджує наглядова рада фонду. У разі непогодження наукова рада подає іншу кандидатуру.

3. Забезпечення координації та контролю за діяльністю Національного фонду досліджень України здійснює наглядова рада, функції якої покладаються на Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

4. Колегіальним органом управління Національного фонду досліджень України є наукова рада, на яку покладається, зокрема, науково-експертне та науково-методичне забезпечення діяльності фонду. Члени наукової ради Національного фонду досліджень України виконують свої обов'язки на громадських засадах.

5. Дирекція Національного фонду досліджень України здійснює технічну та організаційну підтримку проведення та організації конкурсів. Дирекція здійснює свою діяльність відповідно до положення, яке розробляє і затверджує наукова рада, та підпорядковується Раді Національного фонду досліджень України. Виконавчий директор та дирекція Національного фонду досліджень України щорічно проходять процедуру підтвердження довіри з боку наукової ради фонду.

6. Порядок формування та взаємодії органів управління фонду визначається Положенням про Національний фонд досліджень України.

Стаття 53. Наглядова рада Національного фонду досліджень України

1. Наглядова рада Національного фонду досліджень України:

- 1) розробляє проект Положення Національного фонду досліджень України та вносить до нього зміни, які подає на затвердження Кабінету Міністрів України;
- 2) затверджує загальну стратегію роботи Національного фонду досліджень України;
- 3) формує структуру Національного фонду досліджень України, зокрема визначає кількість секцій фонду та напрями їх діяльності;
- 4) виконує функції Ідентифікаційного комітету Національного фонду досліджень України (далі — Ідентифікаційний комітет фонду), зокрема визначає кількісний та персональний склад наукових рад секцій фонду;
- 5) погоджує:
  - щорічний звіт про діяльність Національного фонду досліджень України;
  - розподіл фінансування між секціями, план роботи та звіт Національного фонду досліджень України;
  - рішення наукової ради щодо обрання та відкликання голови, заступників голови наукової ради та виконавчого директора Національного фонду досліджень України;

порядок розгляду та експертизи проектів з виконання наукових досліджень і розробок, що подаються Національному фонду досліджень України для участі в конкурсних відборах;

Положення про дотримання принципів наукової етики та запобігання конфлікту інтересів під час проведення Національним фондом досліджень України експертизи та конкурсних відборів проектів з виконання наукових досліджень і розробок;

- 6) має право ініціювати аудиторську перевірку діяльності Національного фонду досліджень України;
- 7) вирішує питання щодо участі Національного фонду досліджень України в міжнародних організаціях, що фінансують дослідження.

Стаття 54. Наукова рада Національного фонду досліджень України

1. Наукова рада Національного фонду досліджень України складається з усіх членів наукових рад секцій фонду, включно з головою Національного фонду досліджень України та його заступниками.

Членів наукової ради Національного фонду досліджень України затверджує Кабінет Міністрів України за пропозицією Національної ради України з питань розвитку науки і технологій строком на чотири роки. Члени наукової ради фонду не можуть виконувати свої обов'язки більш як два

строки. Персональний склад наукової ради фонду та наукових рад секцій фонду кожні два роки оновлюється не менш як на 50 відсотків.

Наукову раду очолює голова Національного фонду досліджень України, якого обирає зі свого складу наукова рада фонду. Наукові ради секцій фонду на своїх засіданнях обирають голів наукових рад секцій, які є заступниками голови Національного фонду досліджень України за посадою. Голова Національного фонду досліджень України та його заступники відповідають за проведення конкурсу з відбору експертів, що входять до експертних комісій.

Кількісний та персональний склад наукових рад секцій фонду формується наглядовою радою фонду, яка виконує функції Ідентифікаційного комітету Національного фонду досліджень України.

Ідентифікаційний комітет фонду за результатами відкритих консультацій із світовими та вітчизняними науковими організаціями визначає вимоги до кандидатів, критерії їх відбору, процедуру конкурсу та проводить його.

Право на висування кандидатур мають Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, наукові установи, вищі навчальні заклади, громадські наукові організації. Зазначені суб'єкти висувають вчених, які мають вагомі наукові здобутки, бездоганну наукову репутацію та довіру в науковому середовищі. Самовисування кандидатів у члени наукової ради Національного фонду досліджень України не допускається.

Ідентифікаційний комітет фонду на відкритому засіданні за участю представників громадськості обирає трьох кандидатів на кожне місце відповідно до фаху. З трьох кандидатур таємним голосуванням двома третинами голосів обирають члена наукової ради.

Звіт Ідентифікаційного комітету фонду щодо процедури та обрання членів наукової ради подається Національній раді України з питань розвитку науки і технологій та оприлюднюється.

2. З метою виконання своїх функцій наукова рада Національного фонду досліджень України утворює секції.

Для проведення конкурсів наукова рада секції фонду обирає комісію конкурсу з числа визнаних вчених у галузі. Члени комісій конкурсів не можуть бути членами наукової ради секції.

Результати конкурсу оприлюднюються на офіційному веб-сайті Національного фонду досліджень України у вигляді рейтингового списку проєктів, що брали участь у конкурсі.

Не мають права брати участь у конкурсах Національного фонду досліджень України члени органів управління та члени комісій конкурсів фонду. Члени органів управління фонду не мають права здійснювати експертизу проєктів конкурсів.

Експерти, що здійснюють експертизу проектів конкурсів фонду, і члени комісії конкурсу не повинні мати конфлікту інтересів. У разі виникнення конфлікту інтересів вони зобов'язані заявити самовідвід та відсторонюються головою Національного фонду досліджень України або науковою радою відповідної секції фонду.

3. Організаційною формою роботи наукової ради Національного фонду досліджень України є засідання, які проводяться за потреби, але не рідше одного разу на три місяці.

Засідання наукової ради Національного фонду досліджень України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше двох третин загального складу наукової ради фонду.

Рішення наукової ради Національного фонду досліджень України вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менш як дві третини членів наукової ради фонду, присутніх на засіданні.

4. Наукова рада Національного фонду досліджень України:

1) розробляє:

- проект загальної стратегії роботи Національного фонду досліджень України;
- пропозиції щодо переліку напрямів грантової підтримки Національного фонду досліджень України;
- порядок та методичне забезпечення проведення експертизи проектів з виконання наукових досліджень і розробок, що подаються Національному фонду досліджень України для участі в конкурсних відборах;

Положення про дотримання наукових етичних принципів та запобігання конфлікту інтересів під час проведення Національним фондом досліджень України експертизи та конкурсного відбору проектів з виконання наукових досліджень і розробок;

2) затверджує:

- тематичні напрями та умови проведення конкурсних відборів Національним фондом досліджень України;
- результати конкурсного відбору Національним фондом досліджень України проектів з виконання наукових досліджень і розробок.

Проекти рішень наукової ради фонду, а також інформація про поточну діяльність фонду та персональний склад наукової ради фонду оприлюднюються на офіційному веб-сайті Національного фонду досліджень України.

Стаття 55. Голова Національного фонду досліджень України

1. Голова Національного фонду досліджень України:

- 1) організовує роботу фонду відповідно до Положення про Національний фонд досліджень України;

- 2) очолює наукову раду Національного фонду досліджень України;
- 3) представляє Національний фонд досліджень України у Національній раді України з питань розвитку науки і технологій, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах, організаціях, підприємствах, а також у міжнародних відносинах;
- 4) координує роботу секцій фонду;
- 5) визначає функціональні обов'язки працівників фонду;
- 6) укладає договори за результатами проведення конкурсів;
- 7) звітує перед Національною радою України з питань розвитку науки і технологій про діяльність Національного фонду досліджень України;
- 8) видає накази відповідно до своєї компетенції;
- 9) відповідає за діяльність фонду згідно із законодавством.

2. Голова Національного фонду досліджень України призначається строком на три роки і може перебувати на посаді не більш як два строки.

Стаття 56. Державні цільові наукові та науково-технічні програми у сфері наукової і науково-технічної діяльності

1. Державні цільові наукові та науково-технічні програми є основним засобом концентрації науково-технічного потенціалу держави для розв'язання найважливіших природничих, технічних і гуманітарних проблем та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

2. Державні цільові наукові та науково-технічні програми формуються і виконуються відповідно до Закону України «Про державні цільові програми».

Стаття 57. Державне замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію

1. Державне замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію формується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, у вигляді переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства.

Стаття 58. Конкурсний відбір наукових і науково-технічних робіт

1. Для визначення наукових і науково-технічних робіт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету, та виконавців таких робіт може застосовуватися механізм конкурсного відбору.

2. Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, Національний фонд досліджень України розміщують інформацію про про-

ведення конкурсу наукових і науково-технічних робіт та умови його проведення на своїх офіційних веб-сайтах.

3. Оголошення про проведення конкурсу наукових і науково-технічних робіт повинно містити:

- 1) тематику наукових і науково-технічних робіт, що подаються на конкурс;
- 2) умови та місце проведення конкурсу;
- 3) зразок форми запиту на участь у конкурсі та рекомендації щодо її заповнення;
- 4) вимоги до учасників конкурсу;
- 5) відомості про строки розгляду заявок на участь у конкурсі і підбиття підсумків конкурсу;
- 6) інші обов'язкові умови конкурсу.

4. Строк подання конкурсних пропозицій не може встановлюватися меншим за 30 календарних днів з дати оголошення конкурсу.

5. Результати конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт розміщуються органом, що оголосив конкурс, в Інтернеті протягом 10 календарних днів після підбиття підсумків такого конкурсу.

6. Порядок проведення конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт, а також випадки, для яких проведення конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт є обов'язковим, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 59. Грантова підтримка наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету

1. Грантова підтримка наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету запроваджується з метою підвищення рівня наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, розвитку науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності наукових установ та вищих навчальних закладів, збереження та розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, наукового стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, організації та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки.

2. Грантова підтримка надається на безоплатній та безповоротній основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать бюджетні наукові установи, університети, академії, інститути, Національною академією наук України, національними галузевими

академіями наук, Національним фондом досліджень України (далі — грантонадавачі).

Грантова підтримка може надаватися кількома грантонадавачами на основі співфінансування.

3. Грантова підтримка надається виключно на конкурсній основі.

У конкурсі на отримання гранту на збереження та розвиток матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, організацію та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки можуть брати участь лише наукові установи та вищі навчальні заклади, включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

4. Оголошення про проведення конкурсного відбору, його умови та результати підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційних веб-сайтах грантонадавача та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

5. Порядок надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету визначається Кабінетом Міністрів України.

6. Грантонадавач оголошує конкурсний відбір, визначає його умови та переможців з урахуванням планових обсягів видатків державного бюджету на відповідні цілі.

7. Обладнання та устаткування, придбане за рахунок грантової підтримки в рамках виконання наукової (науково-технічної) роботи, після завершення роботи залишається у власності виконавця.

Стаття 60. Участь державних наукових установ, державних вищих навчальних закладів у створенні господарських товариств з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності

1. Державні наукові установи (крім державних наукових установ оборонно-промислового комплексу), державні університети, академії, інститути мають право бути засновниками та співзасновниками господарських товариств та беруть участь у формуванні статутного капіталу такого господарського товариства виключно шляхом внесення до нього майнових прав інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за державною науковою установою або державним університетом, академією, інститутом.

Визначення вартості майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, що вноситься до статутного капіталу господарського товариства, здійснюється на підставі їх незалежної оцінки.

2. Державні наукові установи, державні університети, академії, інститути направляють повідомлення про створення господарського товариства органу, до сфери управління якого вони належать, та Фонду державного майна України протягом семи календарних днів з дня державної реєстрації господарського товариства.

Державні наукові установи, державні університети, академії, інститути розпоряджаються корпоративними правами відповідно до часток (акцій) у статутному капіталі господарських товариств (крім їх відчуження), співзасновниками яких вони є. Права учасника господарського товариства від імені державної наукової установи, державного університету, академії, інституту здійснює її керівник за рішенням вченої ради наукової установи, університету, академії, інституту.

3. Доходи, отримані у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивіденди), а також доходи, отримані від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств, отримані державною науковою установою, державним університетом, академією, інститутом, що повністю фінансується за рахунок коштів державного бюджету, є власними надходженнями такої наукової установи, вищого навчального закладу та використовуються ними на виконання своїх статутних завдань та виплату винагороди творцям об'єктів права інтелектуальної власності.

4. У разі ліквідації господарського товариства за рішенням засновників (акціонерів) або на підставі рішення суду, у тому числі про визнання господарського товариства банкрутом, майнові права інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за державною науковою установою або державним університетом, академією, інститутом, не включаються до складу ліквідаційної маси і повертаються державній науковій установі або вищому навчальному закладу, що вносив його до статутного капіталу господарського товариства.

Стаття 61. Забезпечення розвитку кадрового потенціалу сфери наукової і науково-технічної діяльності

1. З метою постійного поновлення інтелектуального потенціалу суспільства, розвитку та поширення наукової і технічної культури, розвитку новаторства, сприяння творчості працівників сфери наукової та науково-технічної діяльності держава:

- 1) забезпечує підвищення престижності наукової та науково-технічної діяльності;

- 2) організує підготовку та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних кадрів у державних наукових установах і вищих навчальних закладах;
- 3) забезпечує пошук і добір талановитої молоді, сприяє її науковому стажуванню;
- 4) сприяє підготовці та перепідготовці наукових і науково-педагогічних кадрів за межами України;
- 5) запроваджує систему атестації наукових кадрів, сприяє визнанню документів про вищу освіту, наукових ступенів та вчених звань на міжнародному рівні;
- 6) визначає в освітніх програмах обов'язковий мінімум наукових та науково-технічних знань для кожного рівня освіти.

Стаття 62. Наукова і науково-технічна експертиза

1. Наукова і науково-технічна експертиза є невід'ємним елементом державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності та проводиться відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу».

Стаття 63. Система науково-технічної інформації

1. Для забезпечення розвитку науки і сприяння науково-технічній творчості держава створює систему науково-технічної інформації, правовий режим якої визначається Законом України «Про науково-технічну інформацію», іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 64. Набуття, охорона та захист прав інтелектуальної власності

1. Набуття, охорона та захист прав інтелектуальної власності на науковий та науково-технічний (прикладний) результат здійснюються відповідно до законодавства.

У разі порушення права інтелектуальної власності його захист здійснюється у порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

2. Передача майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету, та виплата винагороди творцям за використання зазначених об'єктів здійснюються у порядку, встановленому Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» щодо передачі прав на технології, створені за бюджетні кошти, та виплати винагороди авторам технологій та (або) їх складових.

Стаття 65. Стандартизація, метрологічне забезпечення і сертифікація у науковій і науково-технічній діяльності

1. Стандартизація, метрологічне забезпечення і сертифікація у науковій і науково-технічній діяльності здійснюються відповідно до законодавства України.

Стаття 66. Державна підтримка міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва

1. Держава створює необхідні правові та економічні умови для здійснення суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності вільних та рівноправних відносин з науковими та науково-технічними організаціями, іноземними юридичними особами, міжнародними науковими організаціями, іноземними та міжнародними науковими товариствами та об'єднаннями, якщо ці відносини не суперечать законодавству України.

2. Міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво здійснюється шляхом:

- 1) проведення спільних наукових досліджень, технічних і технологічних розробок на основі кооперації, спільних науково-технічних програм;
  - 2) проведення досліджень та розробок за спільними координаційними угодами;
  - 3) виконання робіт, передбачених угодою, однією із сторін якої є організація іноземної держави або міжнародна організація;
  - 4) проведення спільних досліджень та розробок з міжнародними колективами спеціалістів, міжнародними інститутами та спільними підприємствами, використання права власності на науковий та науково-технічний (прикладний) результат на основі договорів між суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності;
  - 5) взаємного обміну науковою та науково-технічною інформацією, використання об'єднаних міжнародних інформаційних фондів, банків даних;
  - 6) проведення міжнародних конференцій, конгресів, симпозіумів;
  - 7) взаємного обміну науковими, науково-технічними та науково-педагогічними кадрами, студентами і аспірантами, а також спільної підготовки спеціалістів;
  - 8) участі у міжнародних наукових програмах, зокрема в рамкових програмах Європейського Союзу з досліджень та інновацій.
3. Суб'єкти наукової і науково-технічної діяльності можуть брати участь у виконанні міжнародних науково-технічних програм і проектів та укладати угоди з іноземними організаціями і юридичними особами, брати участь у діяльності іноземних та міжнародних наукових товариств, асоціацій і союзів на правах їх членів, укладати контракти з іноземними організаціями та

юридичними особами, брати участь у міжнародних симпозіумах та інших заходах відповідно до законодавства України.

4. Держава забезпечує інтеграцію національного дослідницького простору до Європейського дослідницького простору шляхом реалізації його пріоритетів, зокрема:

- 1) підвищення ефективності національної дослідницької системи;
- 2) оптимізації міжнародної співпраці задля вирішення глобальних викликів, що стоять перед людством;
- 3) забезпечення участі у рамкових та спільних міжнародних програмах Європейського Союзу;
- 4) узгодження стратегії створення державних дослідницьких інфраструктур з дорожньою картою Європейських дослідницьких інфраструктур;
- 5) створення сприятливих умов для мобільності вчених;
- 6) забезпечення гендерної рівності;
- 7) повноцінного обміну, передачі та доступу до наукових знань.

5. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначає порядок реєстрації міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва.

6. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, проводить державну реєстрацію міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва.

7. Обмеження у сфері міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва встановлюються законодавством України.

8. Звільняються від обов'язкового продажу на міжбанківському валютно-му ринку України надходження в іноземній валюті за міжнародно-технічними програмами і проектами, зареєстрованими відповідно до частин п'ятої і шостої цієї статті.

9. Оплата видатків, пов'язаних з реалізацією міжнародно-технічних програм і проектів, що їх виконують державні наукові установи та вищі навчальні заклади, здійснюється у першочерговому порядку в повному обсязі.

Строк перерахування зазначених коштів органами Державної казначейської служби України не може перевищувати одного дня з дня реєстрації фінансових зобов'язань державних наукових установ та вищих навчальних закладів.

Розділ VI

Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім:

- абзацу першого частини другої статті 36 цього Закону, який набирає чинності з 1 січня 2020 року шляхом збільшення з 1 січня 2017 року цієї величини;
- частини шостої статті 37 цього Закону, яка набирає чинності з 1 січня 2017 року;
- частини другої статті 47, яка набирає чинності з дня введення в дію змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій із ввезення на митну територію України державними науковими установами та вищими навчальними закладами для забезпечення власної наукової та науково-технічної діяльності наукових приладів, обладнання, запасних частин і витратних матеріалів до них, реактивів, зразків, наукової літератури в паперовому та електронному вигляді;
- першого речення абзацу першого частини другої статті 48 цього Закону, яке набирає чинності з 1 січня 2020 року;
- частини четвертої статті 60, яка набирає чинності з дня введення в дію змін до Бюджетного кодексу України щодо віднесення до власних надходжень та визначення напрямів використання доходів, отриманих державною науковою установою, вищими навчальними закладами, що повністю фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, у вигляді частини прибутку від діяльності господарського товариства (дивідендів), а також доходів, отриманих ними від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств.

2. Визнати такими, що втратили чинність:

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 12, ст. 165 із наступними змінами);
- Постанову Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 12, ст. 166).

3. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) У Законі України «Про оплату праці» (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., № 17, ст. 121; 2005 р., № 4, ст. 92; 2013 р., № 15, ст. 97; 2014 р., № 6–7, ст. 80):

- частину третю статті 2 після слів «системами і положеннями» доповнити словами «виплати в рамках грантів»;
- частину другу статті 4 після слів «відповідних бюджетів» доповнити словом «грантів»;
- частину першу статті 5 доповнити абзацом сьомим такого змісту: «грантів»;
- статтю 6 доповнити частиною п'ятою такого змісту: «Тарифна система оплати праці не поширюється на гранти»;

2) пункт «б» частини другої статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 17, ст. 122; 2012 р., № 43, ст. 551, № 49, ст. 553) доповнити абзацом дванадцятим такого змісту:

«наукові об'єкти, включені до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання»;

3) частину третю статті 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 47, ст. 251; 2003 р., № 38, ст. 313) після слів «застави державного та комунального майна» доповнити словами «внесення державними науковими (науково-дослідними, науково-технологічними, науково-технічними, науково-практичними) установами та державними університетами, академіями, інститутами майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу господарських товариств»;

4) у Законі України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 51, ст. 547):

назву після слів «Національної академії наук України» доповнити словом «національних»;

абзац перший преамбули викласти в такій редакції:

«Цей Закон визначає особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук — Національної академії аграрних наук України, Національної академії медичних наук України, Національної академії педагогічних наук України, Національної академії правових наук України, Національної академії мистецтв України — та особливості управління державним майном, яке закріплено за установами, організаціями та підприємствами, що перебувають у віданні Національної академії наук України та національних галузевих академій наук»;

у тексті Закону слова «галузева академія наук» в усіх відмінках і числах замінити словами «національна галузева академія наук» у відповідному відмінку і числі;

5) у Законі України «Про управління об'єктами державної власності» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 46, ст. 456; 2011 р., № 29, ст. 272; 2012 р., № 4, ст. 23, № 7, ст. 53; 2013 р., № 28, ст. 298, № 32, ст. 413):

абзац перший частини другої статті 3 доповнити словами «та корпоративні права, що виникли внаслідок участі державних наукових (науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних) установ та державних університетів, академій, інститутів у створенні господарських товариств шляхом внесення до статутного капіталу такого товариства майнових прав інтелектуальної власності, що належать цим установам та навчальним закладам»;

у статті 11-1:

абзац перший частини першої після слів «Державного управління справами» доповнити словами і цифрою «державних комерційних підприємств та казенних підприємств, які відповідно до статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» належать до наукових установ, а також науково-технологічних комплексів, заснованих на державній власності»;

частину другу доповнити абзацом четвертим такого змісту:

«Державні комерційні підприємства та казенні підприємства, які відповідно до статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» належать до наукових установ, а також науково-технологічні комплекси, засновані на державній власності, зобов'язані не менш як 50 відсотків чистого прибутку від своєї діяльності спрямовувати на провадження ініціативної наукової та науково-технічної діяльності, фінансування інновацій та розширення власної матеріально-технічної бази»;

6) частину третю статті 103 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 14–17, ст. 133) викласти в такій редакції:

«3. Зареєстровані законопроекти, які мають системний характер для окремих галузей законодавства і необхідність наукового опрацювання яких при підготовці до першого читання встановив профільний комітет, направляються для одержання експертних висновків до Національної академії наук України. Окремі законопроекти також можуть направлятися для одержання експертних висновків до Кабінету Міністрів України, відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій або окремих фахівців»;

7) у Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 4, ст. 23; 2014 р., № 2–3, ст. 41): частину першу статті 4 після слів «Кабінет Міністрів України» доповнити словами «на підставі рекомендацій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій»;

частину четверту статті 5 доповнити словами «згідно з рекомендаціями Національної ради України з питань розвитку науки і технологій»;

8) статтю 42 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 32–33, ст. 413; 2013 р., № 50, ст. 697) доповнити частиною одинадцятою такого змісту:

«11. Майнові права інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за державною науковою (науково-дослідною, науково-технологічною, науково-технічною, науково-практичною) установою або державним університетом, академією, інститутом, не включаються до складу ліквідаційної маси і повертаються державній науковій установі або вищому навчальному закладу, що вносив їх до статутного капіталу господарського товариства»;

9) частину першу статті 48 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 13, ст. 222) викласти в такій редакції:

«1. Кабінет Міністрів України для забезпечення здійснення своїх повноважень утворює Національну раду України з питань розвитку науки і технологій, тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Особливості діяльності Національної ради України з питань розвитку науки і технологій визначаються Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;

10) у Законі України «Про здійснення державних закупівель» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 24, ст. 883, № 33, ст. 1162; 2015 р., № 24, ст. 164, № 37–38, ст. 366):

у пункті 20 частини першої статті 1 слова «науково-дослідні або дослідно-конструкторські» замінити словами «науково-технічні (експериментальні)»;

в абзаці п'ятнадцятому частини третьої статті 2 слово і цифри «статтею 34» замінити словами і цифрами «статтями 49, 58 і 59»;

в абзаці четвертому частини п'ятої статті 28 слова «експериментів або розробок, дослідно-конструкторських робіт» замінити словами «науково-технічних (експериментальних) розробок»;

в абзаці третьому частини першої статті 33 слова «експериментів або розробок, виконання дослідно-конструкторських» замінити словами «науково-технічних (експериментальних) розробок»;

11) у Законі України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 37–38, ст. 2004):

у статті 5:

у частині п'ятій:

абзаци перший і третій після слів «вищим навчальним закладом» доповнити словами «(науковою установою)»;

доповнити абзацом четвертим такого змісту:

«Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть здійснювати підготовку магістрів за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також здійснювати підготовку магістрів за освітньо-науковою програмою, узгодженою з вищим навчальним закладом. У такому разі наукова складова такої програми здійснюється у науковій установі, а освітня складова — у вищому навчальному закладі»;

абзац четвертий частини шостої викласти в такій редакції:

«Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність або за освітньо-науковою програмою, окремі елементи якої забезпечуються іншими науковими установами та/або вищими навчальними закладами»;

абзац перший частини другої статті 6 доповнити словами «(наукової установи)»;

частину третю статті 7 після слів «вищого навчального закладу» доповнити словами «(наукової установи)»;

частину третю статті 44 після слів «вищих навчальних закладів» доповнити словами «(наукових установ)»;

12) статтю 1 Декрету Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1992 року № 24-92 «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 11, ст. 94, № 30, ст. 321) доповнити частиною другою такого змісту:

«Дозволити державним науковим (науково-дослідним, науково-технологічним, науково-технічним, науково-практичним) установам та державним університетам, академіям, інститутам бути співзасновниками господарських товариств виключно шляхом внесення майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу таких товариств».

4. Перший склад наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій затверджується Кабінетом Міністрів України за пропозицією Ідентифікаційного комітету в складі 24 осіб, з яких 12 осіб включаються строком на чотири роки, 12 осіб — на два роки.

5. До 1 січня 2017 року різниця між сумою пенсії, призначеної відповідно до цього Закону, та сумою пенсії із солідарної системи, обчисленої згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», на яку має право науковий працівник, фінансується:

- для наукових (науково-педагогічних) працівників державних бюджетних наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів — за рахунок коштів державного бюджету;
- для наукових (науково-педагогічних) працівників інших державних підприємств, установ, організацій та вищих навчальних закладів — за рахунок коштів цих підприємств, установ, організацій та закладів, а також коштів державного бюджету в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. При цьому за рахунок коштів державного бюджету науковим (науково-педагогічним) працівникам оплачується з розрахунку на одну особу 50 відсотків різниці пенсії, призначеної згідно з цим Законом;
- для наукових (науково-педагогічних) працівників недержавних наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів — за рахунок коштів цих установ, організацій та закладів.

6. Президенти, перші віце-президенти, віце-президенти, головні учені секретарі, академіки-секретарі відділень та члени Президії Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, які перебувають на своїх посадах на момент набрання чинності цим Законом, мають право після закінчення строку своїх повноважень бути обраними ще на один строк.

7. Керівники наукових установ, які перебувають на своїх посадах на момент набрання чинності цим Законом, мають право після закінчення строку своїх повноважень бути обраними ще на один строк.

8. Національний фонд досліджень України створюється на базі Державного фонду фундаментальних досліджень і розпочинає роботу з початком нового бюджетного року після ухвалення Кабінетом Міністрів України Положення про Національний фонд досліджень України.

9. Державний фонд фундаментальних досліджень продовжує функціонувати до моменту створення Національного фонду досліджень України.

10. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом закони та інші нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

11. Питання, не врегульовані цим Законом, вирішуються відповідно до законодавства України.

12. Національна академія наук України, національні галузеві академії наук у тримісячний строк приводять свої статuti і структуру керівних органів у відповідність із цим Законом.

13. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності:

- у місячний строк оприлюднює оголошення про конкурс щодо формування складу Ідентифікаційного комітету на своєму веб-сайті та надсилає на адресу наукових комітетів Європейської комісії, громадських наукових організацій, що представляють вітчизняну та світову наукову спільноту, прохання подати свої пропозиції щодо кандидатур членів Ідентифікаційного комітету з урахуванням вимог, визначених цим Законом;
- у двомісячний строк затверджує одну з найчастіше використовуваних міжнародних наукометричних баз даних і рейтинг по індексу Хірш вчених України згідно з нею станом на дату затвердження, а також формує з її використанням спеціальну конкурсну комісію для формування Ідентифікаційного комітету з урахуванням вимог, визначених цим законом;
- у місячний строк після формування спеціальної конкурсної комісії (але не раніше, ніж через місяць після оголошення конкурсу щодо формування складу Ідентифікаційного комітету) організовує процедуру рейтингового голосування спеціальною конкурсною комісією з метою формування персонального складу Ідентифікаційного комітету та передає його результати Кабінету Міністрів України.

14. Кабінету Міністрів України:

- у шестимісячний строк з дня прийняття цього Закону;
- забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону;
- привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
- забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;
- у двомісячний строк із дня набрання чинності цим Законом затвердити Положення про Ідентифікаційний комітет;
- у місячний строк після передачі результатів голосування спеціальної рейтингової комісії затвердити персональний склад Ідентифікаційного комітету з урахуванням вимог, визначених цим Законом;

- з моменту створення Ідентифікаційного комітету з науки доручити йому в місячний строк оприлюднити вимоги до кандидатів у члени наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та розробити Положення про конкурс щодо обрання членів наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та регламент роботи Ідентифікаційного комітету;
- у місячний строк після подання Положення про конкурс щодо обрання членів наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій затвердити його;
- доручити Ідентифікаційному комітету з науки у двомісячний строк після затвердження Положення про конкурс щодо обрання членів наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій сформуванню пропозиції щодо персонального складу наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
- у місячний строк після отримання від Ідентифікаційного комітету з науки пропозицій щодо персонального складу наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій затвердити цей склад, а також склад адміністративного комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
- у шестимісячний строк затвердити Положення про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій;
- з моменту створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій доручити науковому комітету розробити в місячний строк Положення про Національний фонд досліджень України;
- з моменту створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій доручити науковому комітету у тримісячний строк сформуванню персональний склад наукової ради Національного фонду досліджень України;
- у двомісячний строк з моменту створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій затвердити Положення про Національний фонд досліджень України;
- у місячний строк з моменту подання науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій пропозицій щодо персонального складу наукової ради Національного фонду досліджень України затвердити його;
- у шестимісячний строк розробити та подати на розгляд Верховної Ради України проекти законів України про внесення змін до Подат-

кового, Бюджетного та Господарського кодексів України для забезпечення особливого статусу Національного фонду досліджень України.

15. Рекомендувати Національному банку України у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом у частині звільнення від обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті за міжнародно-технічними програмами і проектами, зареєстрованими відповідно до частин п'ятої і шостої статті 66 цього Закону.

1.5. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ»⁴⁹

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Згідно із цим Законом державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

Розділ I Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:
  - інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери;
  - інноваційна діяльність — діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;
  - інноваційний продукт — результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом;
  - інноваційна продукція — нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом;
  - інноваційний проект — комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;
  - пріоритетний інноваційний проект — інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
  - інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) — підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продук-

⁴⁹ Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. — Редакція від 05.12.2012.

ти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг;

- інноваційна інфраструктура — сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Стаття 2. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності

1. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про спеціальну економічну зону «Яворів», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Стаття 3. Мета і принципи державної інноваційної політики

1. Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго-та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

2. Основними принципами державної інноваційної політики є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;

- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Стаття 4. Об'єкти інноваційної діяльності

1. Об'єктами інноваційної діяльності є:
  - інноваційні програми і проекти;
  - нові знання та інтелектуальні продукти;
  - виробниче обладнання та процеси;
  - інфраструктура виробництва і підприємництва;
  - організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
  - сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
  - товарна продукція;
  - механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Стаття 5. Суб'єкти інноваційної діяльності

1. Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які проводять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

Розділ II

Державне регулювання у сфері інноваційної діяльності

Стаття 6. Державне регулювання інноваційної діяльності

1. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:
  - визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
  - формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
  - створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
  - захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
  - фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
  - стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;

- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Стаття 7. Повноваження Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері інноваційної діяльності

1. Верховна Рада України визначає єдину державну політику у сфері інноваційної діяльності, а саме:

- створює законодавчу базу для сфери інноваційної діяльності;
- визначає стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності;
- в межах Державного бюджету України визначає обсяг асигнувань для фінансової підтримки інноваційної діяльності.

2. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні і районні ради відповідно до їх компетенції:

- затверджують середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня та регіональні інноваційні програми, що кредитуються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів;
- визначають кошти бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів для фінансової підтримки регіональних інноваційних програм і доручають Раді міністрів Автономної Республіки Крим, делегують повноваження обласним і районним державним адміністраціям фінансування регіональних інноваційних програм через державні інноваційні фінансово-кредитні установи (їх регіональні відділення) у межах виділених у цих бюджетах коштів;
- контролюють фінансування регіональних інноваційних програм за кошти бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів.

3. Представницькі органи місцевого самоврядування — сільські, селищні, міські ради відповідно до їх компетенції:

- затверджують місцеві інноваційні програми;
- у межах коштів бюджету розвитку визначають кошти місцевих бюджетів для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм;
- створюють комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм за кошти місцевих бюджетів, затверджують їх статuti чи положення про них, підпорядковують їх своїм виконавчим органам;
- доручають своїм виконавчим органам фінансування місцевих інноваційних програм за рахунок коштів місцевого бюджету через державні

- інноваційні фінансово-кредитні установи (їх регіональні відділення) або через комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи;
- затверджують порядок формування і використання коштів комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
  - контролюють фінансування місцевих інноваційних програм за кошти місцевого бюджету через державні інноваційні фінансово-кредитні установи (їх регіональні відділення);
  - контролюють діяльність комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ.

Стаття 8. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері інноваційної діяльності

1. Кабінет Міністрів України:

- здійснює державне управління та забезпечує реалізацію державної політики у сфері інноваційної діяльності;
- готує та подає Верховній Раді України пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та затверджує середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного і галузевого рівнів;
- здійснює заходи щодо реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- сприяє створенню ефективної інфраструктури у сфері інноваційної діяльності;
- створює спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів, затверджує їх статuti чи положення про них, підпорядковує ці установи центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності;
- готує та подає Верховній Раді України як складову частину проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки виконання інноваційних проектів через спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи;
- затверджує положення про порядок державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів;
- інформує Верховну Раду України про виконання інноваційних проектів, які кредитувалися за кошти Державного бюджету України, і про повернення до бюджету наданих раніше кредитів.

Стаття 9. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності

1. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій:

- здійснює заходи щодо проведення єдиної науково-технічної та інноваційної політики;
- координує роботу у сфері інноваційної діяльності інших центральних органів виконавчої влади;
- подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня, державних інноваційних програм, а також стосовно необхідних обсягів бюджетних коштів для їх кредитування;
- подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо створення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів, розробляє статuti чи положення про ці установи;
- здійснює нормативно-правове забезпечення у сфері інновацій, забезпечує розвиток інноваційного потенціалу України та національної інноваційної системи;
- здійснює інші повноваження, передбачені законом та покладені на нього актами Президента України відповідно до законів.

2. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності:

- готує пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності;
- організовує прогнозно-аналітичні дослідження тенденцій інноваційного розвитку;
- здійснює державну реєстрацію інноваційних проектів і веде Державний реєстр інноваційних проектів;
- проводить у встановленому порядку конкурсний відбір інноваційних проектів;
- готує пропозиції щодо проектів інноваційних програм і визначення обсягу коштів державного бюджету для їх фінансування;
- готує пропозиції щодо утворення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів;
- бере участь у здійсненні в установленому порядку проведення державної наукової та науково-технічної експертизи інноваційних проектів;

- організовує підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інноваційної діяльності;
- здійснює інші повноваження, передбачені законом та покладені на нього актами Президента України.

3. Інші центральні органи виконавчої влади:

здійснюють підготовку пропозицій щодо реалізації інноваційної політики у відповідній галузі економіки, створюють організаційно-економічні механізми підтримки її реалізації;

- готують та подають у встановленому порядку відповідно до компетенції пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня;
- доручають державним інноваційним фінансово-кредитним установам проведення конкурсного відбору пріоритетних інноваційних проєктів, що реалізуються в рамках середньострокових пріоритетних напрямів галузевого рівня, і здійснення фінансової підтримки цих проєктів у межах коштів, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік;
- здійснюють інші повноваження, передбачені законом та покладені на нього актами Президента України.

Стаття 10. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевого самоврядування у сфері інноваційної діяльності

1. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації (у межах делегованих їм органами місцевого самоврядування повноважень) відповідно до їх компетенції:

- готують та подають Верховній Раді Автономної Республіки Крим, відповідним радам пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня;
- розробляють проєкти регіональних інноваційних програм і подають їх для затвердження відповідно Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним і районним радам;
- вживають заходів щодо виконання регіональних інноваційних програм;
- сприяють інноваційній діяльності у своєму регіоні і створенню сучасної інфраструктури у цій сфері;
- залучають підприємства, установи і організації, розташовані на підпорядкованій їм території, за їх згодою, до розв'язання проблем інноваційного розвитку регіонів;
- доручають державним інноваційним фінансово-кредитним установам (їх регіональним відділенням) проведення конкурсного відбору інноваційних проєктів регіональних інноваційних програм і здійснення їх

фінансової підтримки у межах коштів, передбачених у бюджеті Автономної Республіки Крим і обласних та районних бюджетах;

- подають пропозиції спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності стосовно включення інноваційних проектів за регіональними програмами до державних програм і їх фінансування шляхом кредитування із державного бюджету.
2. Виконавчі органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції:
- розробляють проекти місцевих інноваційних програм і подають їх для затвердження відповідним місцевим радам;
  - вживають заходів щодо виконання місцевих інноваційних програм;
  - залучають підприємства, установи і організації, розташовані на підпорядкованій їм території, за їх згодою, до розв'язання проблем інноваційного розвитку населених пунктів;
  - доручають державним інноваційним фінансово-кредитним установам (їх регіональним відділенням) або комунальним інноваційним фінансово-кредитним установам проведення конкурсного відбору інноваційних проектів місцевих інноваційних програм і здійснення фінансової підтримки цих проектів у межах коштів, передбачених у відповідному місцевому бюджеті;
  - готують і подають відповідним місцевим радам пропозиції щодо створення комунальних спеціалізованих інноваційних фінансово-кредитних установ для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм;
  - подають пропозиції спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності стосовно включення інноваційних проектів за місцевими програмами до державних програм і їх фінансування шляхом кредитування із державного бюджету через державні інноваційні фінансово-кредитні установи.

Стаття 11. Державний контроль у сфері інноваційної діяльності

1. Державний контроль у сфері інноваційної діяльності здійснюється для забезпечення дотримання всіма її суб'єктами вимог законодавства щодо інноваційної діяльності.

2. Державний контроль у сфері інноваційної діяльності здійснюється:

- а) центральним органом виконавчої влади, що реалізує єдину державну податкову політику;
- б) Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування у межах їх повноважень;
- в) щодо визначених статтями розділу V цього Закону особливостей оподаткування — центральним органом виконавчої влади, що реалізує єдину державну податкову політику.

Розділ III

Правовий режим інноваційних проектів, продуктів і продукції, інноваційних підприємств та державна реєстрація інноваційних проектів

Стаття 12. Інноваційний проект

1. Інноваційним визнається проект, яким передбачаються розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, що відповідають вимогам статей 14 і 15 цього Закону.
2. Передбачена цим Законом державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної реєстрації.
3. Державна реєстрація інноваційного проекту здійснюється за ініціативою суб'єкта інноваційної діяльності відповідно до положень статті 13 цього Закону.

Стаття 13. Державна реєстрація інноваційних проектів

1. Державна реєстрація інноваційних проектів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.
2. Державну реєстрацію інноваційних проектів здійснює, за поданням суб'єктів інноваційної діяльності, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності. Цей орган веде Державний реєстр інноваційних проектів.
3. Необхідною умовою занесення проекту до Державного реєстру інноваційних проектів є його кваліфікування.
5. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, для кваліфікування інноваційних проектів організує проведення експертизи прийнятих до розгляду проектів. Експертиза при кваліфікуванні інноваційних проектів виконується за рахунок коштів суб'єктів інноваційної діяльності, які заявляють проекти на державну реєстрацію, і відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу».
6. Проекти, що визнані за результатами експертизи інноваційними, заносяться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, до Державного реєстру інноваційних проектів.

Інноваційні проекти з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності визнаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, пріоритетними інноваційними проектами.

7. Інформація про занесення інноваційного проекту до Державного реєстру інноваційних проектів публікується центральним органом виконав-

чої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, у його бюлетені.

8. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, видає суб'єкту інноваційної діяльності свідоцтво про державну реєстрацію інноваційного проекту. Форма свідоцтва затверджується Кабінетом Міністрів України.

9. Свідоцтво про державну реєстрацію інноваційного проекту є чинним протягом семи років від дати його видачі. Після завершення цього строку державна реєстрація інноваційного проекту і відповідний запис у Державному реєстрі інноваційних проектів анулюються. Інформація про це публікується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, у його бюлетені.

10. Державна реєстрація інноваційного проекту не передбачає будь-яких зобов'язань щодо бюджетного кредитування його виконання чи іншої державної фінансової підтримки.

11. Строк розгляду центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, проекту, поданого для державної реєстрації як інноваційного, не повинен перевищувати шість місяців від дати його прийняття.

12. Особливості експертизи і державної реєстрації інноваційних проектів, на які поширюються положення Закону України «Про державну таємницю», визначаються спеціальним Положенням.

13. У разі незгоди суб'єкта інноваційної діяльності чи будь-якої іншої фізичної або юридичної особи з рішенням щодо кваліфікації інноваційного проекту і (або) з його державною реєстрацією ці акти можуть бути оскаржені до суду (господарського суду).

14. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності несе відповідальність за повноту і достовірність експертизи і за збереження конфіденційної інформації, пов'язаної з інноваційними проектами.

15. Неправомірні кваліфікація і державна реєстрація проекту як інноваційного тягнуть за собою відповідальність згідно із законом.

16. Правопорушеннями при кваліфікуванні і державній реєстрації інноваційних проектів вважаються:

- а) прийняття рішення про кваліфікування інноваційного проекту і його державну реєстрацію без проведення експертизи;
- б) фальсифікація висновків експертизи;
- в) вчинення дій, що перешкоджають проведенню експертизи;
- г) умисне примушування або створення для експертів чи експертних комісій обставин, які зумовлюють необ'єктивне проведення експертизи;

- д) переслідування експертів за підготовлені ними висновки, несприятливі для тієї чи іншої особи чи організації;
- е) залучення до експертизи посадових осіб та фахівців, безпосередньо заінтересованих у результатах експертизи;
- є) розголошення конфіденційної інформації, пов'язаної з розглядуваними інноваційними проектами.

Стаття 14. Інноваційний продукт

1. Інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі — інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає таким вимогам:

а) він є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту;

б) розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

в) в Україні цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

2. Рішення про кваліфікування продукту інноваційним приймає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, за результатами експертизи.

Стаття 15. Інноваційна продукція

1. Інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам:

а) вона є результатом виконання інноваційного проекту;

б) така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

2. Інноваційна продукція може бути результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту.

3. Інноваційною продукцією може бути визнано інноваційний продукт, якщо він не призначений для тиражування.

4. Рішення про кваліфікування продукції інноваційною приймає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, за результатами експертизи.

Стаття 16. Інноваційні підприємства

1. Інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція.

2. Інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо.

Розділ IV

Фінансова підтримка інноваційної діяльності

Стаття 17. Види фінансової підтримки інноваційної діяльності

1. Суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів може бути надана фінансова підтримка шляхом:

а) повного безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів;

б) часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

в) повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

д) майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України «Про страхування».

2. Фінансова підтримка інноваційної діяльності за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів надається у межах коштів, передбачених відповідними бюджетами.

Стаття 18. Джерела фінансування інноваційної діяльності

1. Джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності є:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Стаття 19. Державні інноваційні фінансово-кредитні установи

1. Для здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, створює спеціалізовані державні небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи.

2. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа підпорядковується центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності, і діє на основі Положення (Статуту), що затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. Кошти Державної інноваційної фінансово-кредитної установи формуються за рахунок коштів Державного бюджету України, визначених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, залучених згідно з чинним законодавством вітчизняних та іноземних інвестицій юридичних та фізичних осіб, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, від власної чи спільної фінансово-господарської діяльності та інших джерел, не заборонених законодавством України.

4. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа за рахунок коштів Державного бюджету України може надавати суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації ними інноваційних проектів фінансову підтримку, види якої передбачені статтею 17 цього Закону.

Кошти від повернення виданих Державною інноваційною фінансово-кредитною установою суб'єктам інноваційної діяльності кредитів за рахунок коштів Державного бюджету України зараховуються до спеціального фонду Державного бюджету України і використовуються для надання фінансової інноваційної підтримки, якщо законом про Державний бюджет України не встановлено інше.

Кошти Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, одержані нею з бюджету Автономної Республіки Крим чи із обласних і районних бюджетів відповідно до абзацу шостого частини першої статті 10 цього Закону,

витрачаються нею виключно для фінансування відповідних регіональних чи місцевих інноваційних програм і проектів.

Кошти Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, що формуються за рахунок добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, від власної чи спільної фінансово-господарської діяльності та інших джерел, не заборонених законодавством України, можуть витрачатися нею як на всі перераховані у статті 17 цього Закону види інвестування інноваційної діяльності, так і на інші види інвестування, передбачені Положенням (Статутом).

5. Для отримання фінансової підтримки суб'єкти інноваційної діяльності, інноваційні проекти яких занесені до Державного реєстру інноваційних проектів, подають до Державної інноваційної фінансово-кредитної установи (її регіональних відділень) інноваційні проекти та всі необхідні документи, перелік яких визначається нею.

6. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа організовує на конкурсних засадах у порядку, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, відбір інноваційних проектів для їх фінансової підтримки. Конкурсні відбори інноваційних проектів здійснюються на засадах прозорості, відкритості, гласності.

7. Суб'єкт інноваційної діяльності, інноваційний проект якого пройшов конкурсний відбір, залежно від встановленого конкурсною процедурою рейтингу може отримати від Державної інноваційної фінансово-кредитної установи один чи кілька передбачених статтею 17 цього Закону видів фінансової підтримки.

8. Фінансова підтримка Державною інноваційною фінансово-кредитною установою інноваційних проектів шляхом надання кредитів чи передавання майна у лізинг здійснюється за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо.

9. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа здійснює супроводження реалізації інноваційних проектів, які нею фінансуються, та контролює цільове використання суб'єктами інноваційної діяльності наданих нею коштів.

10. Фінансова підтримка реалізації інноваційних проектів може надаватися Державною інноваційною фінансово-кредитною установою у формі послідовних траншів за результатами контролю ходу виконання проектів.

11. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа подає у засобах масової інформації щорічний звіт про фінансування нею інноваційних

проектів та результатів їх виконання, а також періодично інформує громадськість про:

- результати конкурсного відбору інноваційних проектів для державної фінансової підтримки і вид наданої фінансової підтримки;
- результати контролю виконання фінансованих інноваційних проектів;
- завершені інноваційні проекти та проекти, яким продовжені терміни їх реалізації із зазначенням причин;
- повернення раніше наданих кредитів.

Інформування щодо інноваційних проектів, на які поширюються положення Закону України «Про державну таємницю», здійснюється з урахуванням цього Закону.

Стаття 20. Комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи

1. Для здійснення фінансової підтримки місцевих інноваційних програм органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи і підпорядковувати їх виконавчим органам місцевого самоврядування.

2. Комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи діють на основі положень (статутів) про них, що розробляються і затверджуються органами місцевого самоврядування.

3. Кошти комунальної інноваційної фінансово-кредитної установи формуються за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, залучених вітчизняних та іноземних інвестицій юридичних та фізичних осіб, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, власної чи спільної фінансово-господарської діяльності та інших джерел, не заборонених законодавством України.

4. Комунальна інноваційна фінансово-кредитна установа за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету може надавати суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації ними інноваційних проектів фінансову підтримку, види якої передбачені статтею 17 цього Закону.

Кошти комунальної інноваційної фінансово-кредитної установи, що формуються за рахунок залучених вітчизняних та іноземних інвестицій фізичних і юридичних осіб, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, від власної чи спільної фінансово-господарської діяльності та інших джерел, не заборонених законодавством України, можуть витратитися нею як на всі перераховані у статті 17 цього Закону види інвестування інноваційної діяльності, так і на інші види інвестування, передбачені Положенням (Статутом).

5. Для отримання фінансової підтримки суб'єкти інноваційної діяльності, інноваційні проекти яких занесені до Державного реєстру інноваційних

проектів, подають до комунальної інноваційної фінансово-кредитної установи інноваційні проекти та всі необхідні документи, перелік яких визначається цією установою.

6. Комунальна інноваційна фінансово-кредитна установа організовує конкурсний відбір інноваційних проектів для їх фінансової підтримки. Конкурсні відбори інноваційних проектів здійснюються на засадах прозорості, відкритості, гласності.

7. Суб'єкт інноваційної діяльності, інноваційний проект якого пройшов конкурсний відбір, залежно від встановленого конкурсною процедурою рейтингу може отримати від комунальної інноваційної фінансово-кредитної установи один чи кілька передбачених статтею 17 цього Закону видів фінансової підтримки.

8. Фінансова підтримка комунальною інноваційною фінансово-кредитною установою інноваційних проектів шляхом надання кредитів чи передавання майна у лізинг здійснюється за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо.

9. Комунальна інноваційна фінансово-кредитна установа здійснює супроводження реалізації інноваційних проектів, які нею фінансуються, та контролює цільове використання суб'єктами інноваційної діяльності наданих нею коштів.

10. Фінансова підтримка реалізації інноваційних проектів може надаватися комунальною інноваційною фінансово-кредитною установою у формі послідовних траншів за результатами контролю ходу виконання проектів.

11. Комунальна інноваційна фінансово-кредитна установа подає у місцевих засобах масової інформації щорічний звіт щодо профінансованих нею інноваційних проектів та результатів їх виконання, а також періодично інформує громадськість про:

- результати конкурсного відбору інноваційних проектів для фінансової підтримки і вид наданої фінансової підтримки;
- результати контролю виконання фінансованих інноваційних проектів;
- завершені інноваційні проекти та проекти, яким продовжені терміни їх реалізації із зазначенням причин;
- повернення раніше наданих кредитів.

Інформування щодо інноваційних проектів, на які поширюються положення Закону України «Про державну таємницю», здійснюється з урахуванням цього Закону.

Розділ V

Особливості в оподаткуванні та митному регулюванні інноваційної діяльності

Розділ VI

Міжнародне співробітництво у сфері інноваційної діяльності

Стаття 23. Міжнародні договори про співробітництво у сфері інноваційної діяльності

1. Якщо міжнародними договорами, учасником яких є Україна і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України у сфері інноваційної діяльності, застосовуються правила міжнародних договорів.

Розділ VII

Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім частини третьої статті 16, статей 21 та 22, які набирають чинності з 1 січня 2003 року. Передбачені пунктом 3 розділу VII «Прикінцеві положення» зміни до законів України набирають чинності з 1 січня 2003 року.

2. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня опублікування цього Закону привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом і подати Верховній Раді України пропозиції щодо внесення відповідних змін до законів України.

1.6. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»⁵⁰

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні.

Метою закону є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Стаття 1. Законодавство України з питань формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

1. Правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Конституція України, закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у цій сфері.

Стаття 2. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні

1. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні (далі — пріоритетні напрями) — науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень.

2. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності поділяються на стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями.

Стратегічні пріоритетні напрями затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років.

Середньострокові пріоритетні напрями визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів.

⁵⁰ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 8 верес. 2011 р. № 3715-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. — Редакція від 05.12.2012.

Стаття 3. Формування стратегічних пріоритетних напрямів

1. Пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів та їх прогнозно-аналітичне обґрунтування готує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, та подає їх на розгляд центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, який у встановленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України. Підготовка пропозицій щодо стратегічних пріоритетних напрямів та їх прогнозно-аналітичне обґрунтування здійснюються в рамках державних цільових програм прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку України, що розробляються згідно із законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про державні цільові програми». Підготовка зазначених пропозицій здійснюється із залученням Національної академії наук України, національних галузевих академій наук України, вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів.

2. Подані центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, пропозиції стратегічних пріоритетних напрямів та їх обґрунтування схвалюються Кабінетом Міністрів України і подаються до Верховної Ради України у вигляді проектів законів до 1 березня передостаннього року дії попередніх стратегічних пріоритетних напрямів.

3. Порядок підготовки пропозицій щодо стратегічних пріоритетних напрямів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 4. Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011–2021 роки

1. Стратегічними пріоритетними напрямами на 2011–2021 роки є:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Стаття 5. Формування середньострокових пріоритетних напрямів

1. Середньострокові пріоритетні напрями формуються на основі стратегічних пріоритетних напрямів, визначених цим Законом, з метою поетапного забезпечення їх реалізації на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях.

2. Середньострокові пріоритетні напрями можуть бути загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів.

3. Середньострокові пріоритетні напрями загальнодержавного рівня та їх обґрунтування формуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, за пропозиціями центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, із залученням Національної академії наук України та національних галузевих академій наук України, вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів за результатами прогнозно-аналітичних досліджень у сфері науки і техніки та інноваційної діяльності, прогнозів економічного та соціального розвитку України і спрямовані на забезпечення інноваційного розвитку міжгалузевого та міжрегіонального характеру.

4. Середньострокові пріоритетні напрями галузевого рівня формуються відповідними центральними органами виконавчої влади на основі стратегічних пріоритетних напрямів і середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу розвитку галузей економіки і спрямовані на вирішення питань забезпечення інноваційного розвитку окремих галузей економіки.

5. Середньострокові пріоритетні напрями загальнодержавного і галузевого рівнів затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, протягом трьох місяців з дня визначення законотворчим органом стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

6. Середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня спрямовані на вирішення питань забезпечення інноваційного розвитку окремих регіонів.

7. Середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами за поданням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій на основі стратегічних пріоритетних напрямів, середньострокових пріоритетних напрямів загальнодержавного рівня з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку відповідного регіону.

Стаття 6. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

1. Середньострокові пріоритетні напрями загальнодержавного і галузевого рівнів реалізуються шляхом формування та виконання державних цільових програм, державного замовлення та окремих інноваційних проектів.

Обсяги коштів, що спрямовуються на реалізацію пріоритетних напрямів загальнодержавного і галузевого рівнів, щорічно визначаються законом про Державний бюджет України.

2. Середньострокові пріоритетні напрями регіонального рівня реалізуються шляхом формування та виконання регіональних, місцевих інноваційних програм та окремих інноваційних проектів.

Обсяги коштів, що спрямовуються на реалізацію пріоритетних напрямів регіонального рівня, щорічно визначаються відповідними бюджетами, у тому числі з урахуванням статті 105 Бюджетного кодексу України.

3. Для реалізації середньострокових пріоритетних напрямів державою запроваджуються заходи щодо:

1) розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо);

2) першочергового розгляду заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямам загальнодержавного рівня;

3) прямого бюджетного фінансування та співфінансування;

4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках;

5) часткової компенсації вартості виробництва продукції;

6) кредитів за рахунок коштів державного бюджету, кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;

7) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

8) податкових, митних та валютних преференцій.

Стаття 7. Моніторинг реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

1. Моніторинг реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 8. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (433-15) (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., N 13, ст. 93; 2006 р., N 5–6, ст. 73, N 22, ст. 199; 2009 р., N 16, ст. 219).

3. Внести до Закону України «Про інноваційну діяльність» (40-15) (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., N 36, ст. 266) такі зміни:

1) абзац сьомий частини першої статті 1 викласти в такій редакції:

«пріоритетний інноваційний проект — інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності»;

2) у статті 2 слова «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (991-14), «Про спеціальну економічну зону «Яворів» (402-14), цього Закону та інших законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері» замінити словами «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (991-14), «Про спеціальну економічну зону «Яворів» (402-14), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (3715-17), цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері»;

3) в абзаці другому статті 6 слова «державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів» виключити;

4) у статті 7:

абзац третій частини першої викласти в такій редакції:

«визначає стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності»;

абзац другий частини другої після слова «затверджують» доповнити словами «середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня та»;

5) абзац третій статті 8 викласти в такій редакції:

«готує та подає Верховній Раді України пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та затверджує середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного і галузевого рівнів»;

6) у статті 9:

в абзаці третьому частини першої слова «пріоритетних напрямів інноваційної діяльності» замінити словами «стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня»;

у частині другій:

після абзацу другого доповнити новим абзацом такого змісту: «відповідно до компетенції готують та подають Кабінету Міністрів України пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня».

У зв'язку з цим абзац третій вважати абзацом четвертим;

в абзаці четвертому слова «із пріоритетних галузевих напрямів інноваційної діяльності» замінити словами «що реалізуються в рамках середньострокових пріоритетних напрямів галузевого рівня»;

7) частину першу статті 10 після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

«готують та подають Верховній Раді Автономної Республіки Крим, відповідним радам пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня».

У зв'язку з цим абзаци другий–сьомий вважати відповідно абзацами третім–восьмим;

8) в абзаці другому частини шостої статті 13 слова «затверджених Верховною Радою України» виключити.

4. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом, передбачивши заходи першочергової підтримки реалізації пріоритетних напрямів, визначених Законом.

1.7. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ»⁵¹

Цей Закон визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.

Стаття 1. Законодавство України у сфері прогнозування та визначення пріоритетів

Правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки є Конституція України, закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Стаття 2. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

пріоритетні напрями розвитку науки і техніки — науково, економічно та соціально обґрунтовані напрями науково-технічного розвитку на довгостроковий період (понад 10 років), яким надається пріоритетна державна підтримка з метою формування ефективного сектору наукових досліджень і науково-технічних розробок для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, сталого розвитку, національної безпеки України та підвищення якості життя населення;

пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок — напрями фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, що визначаються на середньостроковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки з метою забезпечення їх реалізації.

Стаття 3. Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року

Визначити пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року:

- 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- 2) інформаційні та комунікаційні технології;
- 3) енергетика та енергоефективність;

⁵¹ Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2623-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>. — Редакція від 16.01.2016.

- 4) раціональне природокористування;
- 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- 6) нові речовини і матеріали.

Стаття 4. Формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні

Для формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки Кабінет Міністрів України на підставі рекомендацій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій із залученням Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, центральних органів виконавчої влади розробляє і здійснює державну цільову програму прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України відповідно до Закону України «Про державні цільові програми». Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, підготовлені згідно з державною цільовою програмою прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України, обговорюються науковою громадськістю і за рішенням Кабінету Міністрів України подаються до Верховної Ради України для корегування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, визначених статтею 3 цього Закону, або їх заміни.

До кожного з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки Кабінетом Міністрів України подаються такі матеріали:

- обґрунтування необхідності прийняття пріоритетного напрямку, очікувані результати та їх вплив на економіку України;
- оцінка науково-технічного потенціалу та наукових шкіл, які будуть задіяні в реалізації пріоритетного напрямку, оцінка існуючих об'єктів права інтелектуальної власності та наукових результатів, що будуть покладені в основу реалізації пріоритетного напрямку;
- пропозиції до пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, визначення фахівців та базових наукових установ, що мають здійснювати науково-технічний супровід пріоритетного напрямку;
- концепція реалізації пріоритетного напрямку та оцінка фінансових, матеріально-технічних ресурсів, які мають бути залучені для його реалізації.

Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки затверджуються Верховною Радою України шляхом внесення змін до статті 3 цього Закону.

Стаття 5. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки

Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки забезпечується шляхом розроблення та виконання за визначеними пріоритетними тематичними напрямами наукових досліджень і науково-технічних розробок державних цільових програм, державного замовлення на науково-технічну

продукцію, підготовку наукових кадрів, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок формується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері науки, за участю інших заінтересованих центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук на основі результатів державної цільової програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України і затверджується Кабінетом Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності статтею 3 цього Закону.

Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок за результатами їх реалізації може корегуватися протягом терміну дії пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

Корегування пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок здійснює Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері науки, згідно з рекомендаціями Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Обсяги коштів, що спрямовуються на реалізацію кожного з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, щорічно визначаються законом про Державний бюджет України.

Стаття 6. Моніторинг реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки

З метою забезпечення ефективного управління та своєчасного внесення змін до здійснюваної науково-технічної політики, корегування пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, завдань державних цільових програм, державного замовлення Кабінет Міністрів України організує системний моніторинг реалізації пріоритетних напрямів науки і техніки.

Узагальнена інформація про хід реалізації пріоритетних напрямів та отримані результати щорічно до 1 липня поточного року подається Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

Стаття 7. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.
2. Кабінету Міністрів України:
  - протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
  - протягом року з дня набрання чинності цим Законом забезпечити перегляд державних цільових програм та приведення їх у відповідність із пріоритетними напрямками, визначеними цим Законом.

1.8. НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2021 РОКУ ⁵²

I. Загальні положення

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі — Національна стратегія) на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

II. Сучасний стан розвитку освіти

Аналіз сучасного стану національної системи освіти

В Україні забезпечено правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання.

Останніми роками вдосконалено законодавство України стосовно дошкільної і загальної середньої освіти, зокрема, запроваджено обов'язковість дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, встановлено 11-річний термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти, затверджено нові державні стандарти дошкільної та загальної середньої освіти, Положення про освітній округ, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Положення про дистанційне навчання, Концепцію літературної освіти, Концепцію розвитку інклюзивної освіти тощо.

З метою прискорення процесу реформування системи освіти на виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» затверджено надзвичайно важливі для розвитку освіти державні цільові про-

52 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

грами, зокрема Державну цільову соціальну програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, Державну цільову програму розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки, Державну цільову соціальну програму підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року, Державну цільову програму впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

Триває виконання Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус», а також державних програм, спрямованих на роботу з обдарованою молоддю, інформатизацію та комп'ютеризацію загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, забезпечення таких закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних та технологічних дисциплін, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій в освіті та науці тощо.

За останні роки здійснено низку заходів щодо реалізації ідей і положень Національної доктрини розвитку освіти, щодо реформування освіти, підвищення її якості, доступності та конкурентоспроможності. Модернізовано зміст та вдосконалено організацію всіх ланок освіти, створено нові навчальні підручники, започатковано організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, запроваджується профільне навчання в старшій школі, вдосконалюється зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, триває забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів сучасними навчальними комп'ютерними комплексами, підключення їх до мережі Інтернет, у вищій освіті впроваджуються принципи Болонського процесу, кредитно-модульна система навчання.

Оновлено систему мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння державною мовою, можливість опановувати рідну та іноземні мови. Вивчення іноземних мов стало обов'язковим з першого класу.

У непростих демографічних і соціально-економічних умовах здійснюється модернізація мережі навчальних закладів з метою більш ефективного використання їх матеріально-технічних, кадрових, фінансових, управлінських ресурсів для забезпечення доступності та якості освіти.

З цією метою ведеться пошук альтернативних моделей організації навчання, зокрема створення в сільських районах освітніх округів, яких нині функціонує майже 2 тисячі.

Припинено процес закриття дошкільних навчальних закладів, відновлюється та значно розширюється їх мережа відповідно до потреб населення.

Відбулися значні позитивні зрушення в бібліотечно-інформаційному забезпеченні педагогічної освіти і науки, зокрема, створено веб-портали та сайти у провідних бібліотеках, формуються повноцінний галузевий інформаційний ресурс, електронні каталоги, повнотекстові бази, електронні бібліотеки.

Свідченням позитивних якісних змін у забезпеченні розвитку національної освіти став Форум міністрів освіти європейських країн «Школа XXI століття: Київські ініціативи», на якому проголошено сім напрямів євроінтеграції дошкільної та середньої освіти і проекти практичних дій за кожним із них («Дошкільна освіта», «Спільна історія без розділових ліній», «Толерантність», «Через мову до взаєморозуміння», «ІКТ-освіта без кордонів», «Від шкіл-партнерів до партнерів-країн», «Новий освіті Європи — новий європейський учитель»).

Водночас нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві.

Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо.

Потребують якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюються перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Актуальними є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес.

Залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким — рівень оплати праці працівників освіти і науки.

Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Основні проблеми, виклики та ризики

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які

стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі.

Серед зазначених проблем актуальними є:

- недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці;
- обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (діти, які проживають у сільській місцевості, діти з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів);
- відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді;
- недостатня орієнтованість структури і змісту професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики;
- невідпрацьованість ефективної системи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, їх професійного супроводження;
- недостатній розвиток мережі дошкільних навчальних закладів;
- недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти;
- повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників, невисокий рівень заробітної плати таких працівників;
- низький рівень фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти;
- наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання приміщень навчальних закладів;
- відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності;
- недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості.

Труднощі періоду реформування, процеси певної соціально-економічної нестабільності, екологічні проблеми спричиняють низку ризиків, які можуть ускладнити реалізацію цілей і завдань Національної стратегії. Серед них:

- нестабільність економіки, обмежений обсяг ресурсів для забезпечення системного виконання всіх завдань і заходів, передбачених Національною стратегією;
- розшарування суспільства за матеріальним становищем сімей;
- негативний вплив складної демографічної ситуації;
- несприйняття частиною суспільства нових реформ;
- неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності;
- недостатня підготовленість органів управління освітою до комплексного розв'язання нових завдань, до забезпечення скоординованості діяльності всіх служб та інституцій.

III. Мета, стратегічні напрями та основні завдання національної стратегії

Мета Національної стратегії

Метою Національної стратегії є:

- підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;
- забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Стратегічні напрями розвитку освіти

Стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір.

Стратегічними напрямками державної політики у сфері освіти повинні стати:

- реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;
- оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;
- модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;
- створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності;

- побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;
- формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;
- забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Основні завдання Національної стратегії

Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, дальшого навчання і розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

- оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку;
- забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України незалежно від місця проживання і форми здобуття освіти;
- перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;
- забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;
- побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпе-

- чення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності;
- забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу;
  - посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів;
  - створення безпечного освітнього середовища;
  - забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти;
  - удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури;
  - підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей;
  - забезпечення економічних та соціальних гарантій педагогічним, науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти, підвищення їх соціального статусу, престижу педагогічної професії, створення умов для професійного вдосконалення і творчості;
  - створення сучасної матеріально-технічної бази для функціонування системи освіти;
  - забезпечення створення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо);
  - розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти;
  - розроблення ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

у дошкільній освіті:

- відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення;
- стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття;
- створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів;

- удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу «дошкільний навчальний заклад — загальноосвітній навчальний заклад», відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо;
- оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

у загальній середній освіті:

- обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами загальної середньої освіти;
- здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності;
- оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу;
- підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей;
- в освіті дітей з особливими освітніми потребами;
- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;
- удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості;
- розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

- пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб;
- у позашкільній освіті:
  - збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку);
  - належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів;
  - підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;
  - удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;
  - державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів;
  - використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості;
  - розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю;
  - урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;
  - у професійно-технічній освіті:
    - розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);
    - оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;
    - удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства;

- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів;

у вищій освіті:

- приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці;
- створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;
- перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;
- розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;
- залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам;
- дальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти;
- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

у післядипломній освіті:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів;
- реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;

- забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

IV. Основні напрями реалізації національної стратегії

Оновлення законодавства України у сфері освіти

Формування нормативно-правової бази у сфері освіти має спрямовуватися на визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку системи національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу.

Насамперед актуальним є питання щодо розроблення та прийняття Закону України «Про післядипломну освіту», нових редакцій Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту».

Оновлення нормативно-правової бази вимагає розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно:

- удосконалення структури національної системи освіти відповідно до міжнародної стандартної класифікації;
- удосконалення системи оплати праці педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших категорій працівників навчальних закладів з метою забезпечення державних гарантій, визначених статтею 57 Закону України «Про освіту»;
- забезпечення підтримки дошкільної та загальної середньої освіти в сільській місцевості, зокрема шляхом розвитку альтернативних моделей організації здобуття освіти;
- урегулювання питання щодо підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та коледжах;
- підвищення заробітної плати та забезпечення соціальних гарантій педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів на рівні педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;
- визначення механізму надання пільгових кредитів на будівництво та придбання житла педагогічним і науково-педагогічним працівникам;
- урегулювання питань організації здобуття загальної середньої та позашкільної освіти за дистанційною формою навчання;
- атестації керівників навчальних закладів;
- удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу;
- вирішення основних питань забезпечення життєдіяльності навчальних закладів, зокрема щодо їх матеріально-технічного та інформаційно-

комунікаційного забезпечення, правового захисту освітніх інновацій як об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення педагогічних працівників у сільській місцевості безоплатним житлом з опаленням і освітленням, підвезення їх до місця роботи.

Необхідним є також розроблення:

- методики науково обґрунтованого прогнозування ринку праці з урахуванням розвитку галузей економіки;
- нових державних санітарних норм і правил утримання навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу;
- нових нормативних вимог щодо проектування та будівництва приміщень дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів;
- затвердження переліку кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів.

Удосконалення структури системи освіти

Розбудова сучасної структури системи освіти повинна забезпечити створення оптимальних умов для функціонування і розвитку освіти та всіх її підсистем, реалізації різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг.

Удосконалення структури системи освіти передбачає:

- розроблення наукових підходів до ефективної оптимізації мережі навчальних закладів усіх освітніх підсистем;
- удосконалення мережі дошкільних навчальних закладів різних форм власності для задоволення потреб громадян у здобутті обов'язкової дошкільної освіти дітьми, які досягли п'ятирічного віку;
- урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, шляхом створення освітніх округів, регіональних центрів дистанційного навчання, філій базових шкіл, дошкільних навчальних закладів сімейного типу;
- створення умов для здобуття вихователями дошкільних навчальних закладів вищої фахової освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра;
- диференціацію та оптимізацію мережі професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти в контексті потреб розвитку національної економіки та запитів роботодавців;
- системне реформування структури вищої освіти шляхом упровадження таких рівнів: освітньо-кваліфікаційні — молодший спеціаліст, бакалавр, магістр; освітньо-науковий — доктор філософії; науковий — доктор наук;

- удосконалення організаційно-правових засад функціонування підготовчих відділень вищих навчальних закладів;
- запровадження у професійно-технічних навчальних закладах дворівневої підготовки: перший рівень — кваліфікований робітник, другий рівень — молодший спеціаліст (майстер, технік);
- реформування системи післядипломної освіти відповідно до запитів економіки, потреб педагогічних і науково-педагогічних кадрів; закріплення за обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти статусу вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації;
- розвиток мережі позашкільних навчальних закладів, у тому числі в сільській місцевості.

Модернізація змісту освіти

Зміст освіти відіграє провідну роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність з європейськими та світовими стандартами. Модернізація змісту освіти передбачає:

- впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти, нових державних стандартів загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентнісно орієнтованого підходу в освіті, необхідності підготовки фахівців для сталого розвитку з новим екологічним мисленням; узгодження освітньо-кваліфікаційних характеристик та навчальних програм із професійними кваліфікаційними вимогами;
- модернізацію навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів освіти; розроблення інтегрованих навчальних планів професійно-технічних навчальних закладів третього атестаційного рівня, вищих навчальних закладів I–II та III–IV рівнів акредитації;
- забезпечення оптимального співвідношення інваріантної і варіативної частин, суспільно-гуманітарної, природничо-математичної, технологічної і здоров'язбережуваної складових змісту загальної середньої освіти;
- забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах більш раннього вивчення основ інформатики;
- розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту, розширення міжпредметних зв'язків, скорочення кількості обов'язкових предметів і профілів у старшій школі, вилучення другорядного і надмірно ускладненого матеріалу;
- розроблення на основі компетентнісного підходу базового змісту позашкільної освіти та нових навчальних програм за напрямками позашкільної освіти;

- розроблення на основі проведення моніторингу ринку праці Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах;
- оновлення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів і професійних коледжів;
- розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра);
- визначення професій, спеціальностей та кваліфікацій з підготовки фахівців для сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді

Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.

Виконання зазначених завдань передбачає:

- переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології в цілому, тобто на європейські гуманістичні цінності та виміри;
- забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави;
- взаємодію сім'ї, навчальних закладів та установ освіти, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, представників бізнесу, широких верств суспільства у вихованні і соціалізації дітей та молоді;
- розроблення цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного супроводження обдарованої молоді, забезпечення створення умов для її розвитку, соціалізації та дальшого професійного зростання;
- розроблення програми превентивного виховання дітей та молоді в системі освіти; формування ефективної і дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності;

- розроблення інваріантних моделей змісту виховання в навчальних закладах з урахуванням сучасних соціокультурних ситуацій, цінностей виховання та навчання;
- посилення впливу літератури та мистецтва на виховання і розвиток дітей та молоді;
- створення для молоді телевізійних навчально-пізнавальних передач з науково-технічного, еколого-натуралістичного, естетичного, туристично-краєзнавчого та інших напрямів позашкільної освіти;
- впровадження програм підготовки молоді до подружнього життя та формування відповідального батьківства;
- формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації;
- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;
- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності);
- оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводженням усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями;
- посилення взаємодії органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання та розвитку молодого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу на дітей;
- створення системи психолого-педагогічної і медико-соціальної підтримки та реабілітації сім'ї;
- розроблення критеріїв оцінювання якості та результативності виховної діяльності навчальних закладів.

Інформатизація освіти

Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, передбачають:

- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, застосування в навчально-виховному процесі та бібліотечній справі поряд із традиційними засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб;
- створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, спрямованої на здійснення її основних функцій (забезпечення навчання, соціалізація, внутрішній контроль за виконанням освітніх стандартів тощо);
- повне забезпечення дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладів навчальними комп'ютерними комплексами, а також опорних навчальних закладів освітніх округів мультимедійним обладнанням;
- оновлення застарілого парку комп'ютерної техніки;
- створення електронних підручників та енциклопедій навчального призначення;
- поступове забезпечення спеціальних навчальних закладів (груп, класів) корекційними комп'ютерними програмами;
- розвиток мережі електронних бібліотек на всіх рівнях освіти;
- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні;
- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;
- створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення проведення моніторингу освіти.

Посилення кадрового потенціалу системи освіти

Сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство.

Основними завданнями педагогічної освіти є:

- забезпечення кваліфікованими педагогічними і науково-педагогічними кадрами дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, науково-методичних установ і закладів післядипломної педагогічної освіти;

- забезпечення навчальних закладів усіх типів і форм власності практичними психологами та соціальними педагогами;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників у відповідність із вимогами інформаційного суспільства та змінами, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах;
- модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання, а також створення нового покоління підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів;
- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра та забезпечення мобільності вітчизняних педагогів і викладачів з вищою освітою на європейському просторі;
- оптимізація мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти, удосконалення їх діяльності на основі запровадження компетентнісно та особистісно орієнтованих підходів до організації процесу неперервної освіти педагогів;
- розширення практики підготовки педагогічних працівників для роботи в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах за поєднаними спеціальностями або спеціальністю і спеціалізацією;
- забезпечення підготовки педагогічних працівників за спеціальністю «Професійна освіта» (за профілем) для системи професійно-технічної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра з присвоєнням кваліфікацій майстра виробничого навчання, викладача практичного навчання за відповідною галуззю виробництва або сферою обслуговування, інженера-педагога та викладача дисциплін професійно-теоретичної підготовки у відповідній галузі виробництва або сфері обслуговування.

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей здійснюватиметься на основі:

- визначення об'єктивної прогнозованої потреби дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів у педагогічних кадрах на регіональному та державному рівнях;
- педагогічної професійної орієнтації учнівської молоді з метою забезпечення її особистісної готовності до педагогічної діяльності, урізноманітнення форм довузівської підготовки.

Вирішенню питання працевлаштування випускників-педагогів та їх закріплення на педагогічній роботі сприятиме продовження практики виплати адресної грошової допомоги випускникам вищих навчальних закладів, які здобули освіту за напрямками і спеціальностями педагогічного профілю та уклали угоду про роботу в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах.

Широкого розповсюдження повинен набути порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів на умовах тристоронньої угоди «випускник — вищий навчальний заклад — роботодавець».

Важливими складовими державної кадрової політики мають стати:

- забезпечення учасникам навчально-виховного процесу соціальних гарантій, визначених законодавством;
- стимулювання високоякісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки згідно з вимогами кваліфікаційних характеристик;
- поліпшення житлових умов педагогічних працівників;
- створення умов для повноцінного відновлення працездатності педагогічних працівників.

Підтримка наукової та інноваційної діяльності

Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти. Розвиток системи освіти в зазначеному напрямі ґрунтується на:

- рекомендаціях Нової стратегічної програми європейського співробітництва в галузі освіти і навчання «Освіта і навчання 2020», спрямованої на розбудову інформаційно зорієнтованих європейських суспільств та перетворення навчання протягом життя на реальність;
- забезпеченні пріоритетності розвитку науки та науково-технічного потенціалу вищих навчальних закладів шляхом виділення коштів із державного бюджету на перспективні наукові проекти і скорочення кількості розпорядників бюджетних коштів у сфері науки;
- створенні ефективної системи методологічного, науково-методичного супроводження модернізації національної освіти, прогнозуванні тенденцій інноваційного розвитку системи освіти з використанням результатів моніторингових досліджень; генеруванні інноваційних ідей, їх визначенні, відборі та забезпеченні впровадження; формуванні відкритої інформаційно-аналітичної бази новацій у всіх підсистемах освіти;
- осучасненні тематики основних напрямів наукових досліджень у вищих навчальних закладах та наукових установах освітньої галузі, у системі

- післядипломної педагогічної освіти, виконанні та відборі на конкурсних засадах проектів комплексних наукових досліджень і розробок, що здійснюються за кошти державного бюджету та залучених інвестицій;
- проведенні практико-орієнтованих психолого-педагогічних досліджень з актуальних проблем розвитку освіти, застосуванні нових концептуально-методологічних підходів до розроблення державних стандартів освіти;
  - розробленні інваріантної складової навчання з кожного предмета на основі компетентнісного підходу до навчання та норм психофізичного розвитку дитини, а також відповідних педагогічних технологій;
  - вивченні потреб та забезпеченні розвитку обдарованих дітей, розробленні індивідуальних методик організації їх навчання та соціалізації, проектуванні особистісно-розвивального середовища обдарованих дітей і молоді;
  - розробленні ефективних моделей інтеграції в суспільство дітей і молоді з особливими освітніми потребами шляхом сучасного науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти;
  - створенні нормативно-правового, методологічного, науково-методичного, навчально-технічного забезпечення системи освіти, що враховує оцінювання якості і результативності навчальної та виховної діяльності навчальних закладів, системи консультування і наукових експертиз;
  - створенні системи мотивацій, стимулювання та заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти, розробленні нових концептуальних моделей удосконалення окремих підсистем освіти;
  - розробленні системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі освіти.

Модернізація системи управління освітою

Управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості.

Зазначене передбачає:

- оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою;

- професіональний підхід під час здійснення добору та призначення керівників навчальних закладів, органів управління освітою;
- розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їх прав і можливостей щодо фінансової самостійності;
- подолання бюрократизації в системі управління освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів;
- професійну підготовку компетентних менеджерів системи освіти, формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно, у тому числі в кризових ситуаціях, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси;
- запровадження нових ефективних форм підвищення кваліфікації керівників освіти;
- розвиток автоматизованих систем управління освітою.

Розроблення та підтримка програм у сфері освіти

Розроблення та виконання державних, галузевих, регіональних програм, комплексних планів дій за підтримки органів виконавчої влади, суспільства та громадськості має стати дієвим інструментом реалізації мети та пріоритетних завдань Національної стратегії.

Для реалізації цієї мети передбачено:

- визначення вимог щодо обґрунтування необхідності фінансування та ресурсного забезпечення державних, галузевих, регіональних програм у сфері освіти, контроль за їх реалізацією;
- забезпечення виконання завдань та заходів державних цільових соціальних програм у сфері освіти, зокрема:
  - Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року;
  - Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року;
  - Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року;
  - Державної цільової соціальної програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки;
  - Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус»;
  - Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року.

V. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти повинно створити передумови для надання громадянам якісної освіти відповідно до сучасних запитів кожної особистості і потреб інноваційного розвитку держави.

Досягнення цієї мети передбачає:

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з чисельності контингенту;
- оптимальне та цільове використання переваг ринкової економіки і сучасних технологій для досягнення інноваційного розвитку освіти та виконання її основних функцій; багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації в розрізі категорій отримувачів цих коштів (їх соціальне становище, стан здоров'я, згода на відпрацювання після закінчення навчання тощо);
- формування сучасної системи нормування та оплати праці у сфері освіти;
- удосконалення системи виплати та розмірів стипендій з урахуванням соціального статусу та особливих досягнень у навчанні учня (студента);
- здійснення безоплатного стовідсоткового забезпечення підручниками учнів загальноосвітніх навчальних закладів, у першу чергу з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- перегляд підходів до визначення плати за харчування дітей у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах шляхом установлення безоплатного забезпечення харчуванням дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із малозабезпечених сімей;
- розроблення та запровадження системи стимулювання якісної педагогічної праці на підставі об'єктивної її оцінки з урахуванням вимог кваліфікаційних характеристик педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- урегулювання питання щодо оплати праці педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів, запровадження кваліфікаційних категорій для посад керівників гуртків, секцій, студій та інших форм гурткової роботи;
- розроблення, виготовлення та постачання навчальним закладам сучасного обладнання, засобів навчання, підручників та навчальних

посібників, програмно-методичних матеріалів для здійснення навчально-виховного процесу в обсягах, передбачених державними стандартами освіти;

- спрощення процедури проведення тендерів на закупівлю освітніх і наукових послуг;
- збільшення обсягу асигнувань на науково-дослідну та експериментальну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня не менш як 10 відсотків загальних асигнувань на їх утримання; підвищення соціального статусу наукових та науково-педагогічних працівників;
- створення мережі наукових, проектних, навчально-методичних та освітньо-експериментальних установ, навчальних закладів і виробничих підприємств, діяльність яких спрямована на проведення наукових досліджень, проектно-конструкторських і методичних розробок, виготовлення, модернізацію та експериментальну перевірку нових, оновлених і модернізованих навчальних засобів та обладнання, їх доставку, впровадження, технічне обслуговування та надання методичної допомоги щодо їх використання у навчально-виховному процесі;
- комплектування фондів бібліотек навчальних закладів вітчизняною та зарубіжною літературою, електронними базами даних;
- упорядкування функціонування санаторіїв-профілакторіїв навчальних закладів та установ системи освіти, організації культурно-розвиваючої діяльності учасників навчально-виховного процесу;
- забезпечення будівництва та реконструкції приміщень навчальних закладів, проведення своєчасного їх ремонту, забезпечення матеріально-технічних і санітарно-гігієнічних умов для організації навчально-виховного процесу.

VI. Міжнародне партнерство

Міжнародне співробітництво у сфері освіти покликано забезпечити інтеграцію національної системи освіти в міжнародний освітній простір, що передбачає:

- укладення з іншими державами і реалізацію міжурядових та міжвідомчих угод про співробітництво в галузі освіти і науки;
- організацію освітніх і наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників;
- розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів та студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій та співтовариств (програми Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне тощо);

- вивчення досвіду зарубіжних партнерів стосовно модернізації системи освіти, зокрема вивчення системи професійного зростання в рамках концепції навчання протягом життя щодо запровадження міжнародних шкіл, дискусійних майданчиків тощо;
- проведення спільних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку освіти та галузей економіки;
- проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо;
- навчання іноземців та осіб без громадянства у вищих і професійно-технічних навчальних закладах України;
- задоволення освітньо-культурних потреб української діаспори;
- створення для учнів міжнародної он-лайн школи, де розміщуватимуться веб-ресурси з національної історії та історії Європи, започаткування міжнародних олімпіад з історії;
- підтримку співробітництва міжнародних таборів для дітей та юнацтва, проведення спільних конкурсів, фестивалів, форумів тощо;
- створення міжнародних волонтерських груп з метою відновлення пам'яток культури;
- створення віртуальних програм для вчителів іноземних мов та вчителів фізики, математики, хімії тощо, що спонукатиме до вивчення та використання кількох мов;
- розширення мережі європейських шкіл здоров'я.

VII. Національний моніторинг та оцінка системи освіти

Ефективність реалізації управління у сфері освіти значною мірою залежить від того, наскільки система моніторингу та оцінки якості освіти відповідає цілям і завданням державної політики у цій сфері та наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень.

Перспективними напрямками забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні повинні стати:

- удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, здійснення оплати праці працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління освітою;
- розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати;
- проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів;

- участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS тощо);
- модернізація та оновлення системи освітньої статистики;
- забезпечення населення, органів управління, навчальних закладів достовірною інформацією стосовно умов і результативності функціонування системи освіти на різних її рівнях;
- оприлюднення результатів проведення моніторингу системи освіти, зокрема засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

VIII. Очікувані результати реалізації національної стратегії

Реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити:

- створення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, її інтелекту;
- поліпшення ефективності навчання випускників усіх рівнів системи освіти, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти за рахунок забезпечення фундаментальності та практичної спрямованості навчальних програм;
- створення збалансованого законодавства України про освіту, що регулюватиме та забезпечуватиме ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні, результативне функціонування всіх її підсистем;
- створення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних і матеріально-технічних умов;
- підготовку та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання;
- визначеність та унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечуватимуть усталену систему знань і компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці;
- створення:
  - соціально сприятливих умов для здобуття освіти всіма категоріями населення України;
  - дієвої системи ресурсного забезпечення освіти;
  - ефективної системи забезпечення розвитку дитини — представника покоління інформаційної епохи, формування соціально і фізично зрілої творчої особистості, громадянина України;

- економічно сприятливих умов та соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним працівникам, підвищення їх соціального статусу;
- оптимальних умов для професійного вдосконалення та творчості з метою забезпечення якісної освіти;
- широку підтримку освітніх реформ суспільством;
- підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційний розвиток відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Розділ 2 **Нормативно-правові акти
Міністерства освіти і науки
України та Міністерства
внутрішніх справ України
щодо організації
науково-дослідницької
діяльності курсантів,
студентів, слухачів,
аспірантів, ад'юнктів
та докторантів**

2.1. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАУКОВОЇ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ III ТА IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ⁵³

1. Загальні положення

1.1. Це Положення регламентує наукову, науково-технічну діяльність (далі — ННТД) вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, що є у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України (далі — ВНЗ).

1.2. ННТД є невід'ємною складовою діяльності ВНЗ, що забезпечує інтеграцію освіти і науки.

1.3. При організації та проведенні ННТД ВНЗ керуються Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, цим Положенням, власними статутами.

2. Мета, основні завдання та принципи організації

2.1. Основною метою ННТД ВНЗ є одержання і використання нових наукових знань з метою створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв'язання комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; впровадження та використання в Україні і на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів.

2.2. Основними завданнями ВНЗ у галузі наукової, науково-технічної діяльності є:

2.2.1. Розвиток фундаментальних досліджень у галузі природничих, гуманітарних, психолого-педагогічних, соціально-економічних наук з метою їх подальшого використання для розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки, суспільного розвитку та розбудови економіки країни. Виконання прикладних досліджень і розробок з метою ефективного використання і розвитку наукового потенціалу, залучення додаткових коштів для вирішення соціальних та інших завдань галузі.

2.2.2. Дослідження і розробка теоретичних та методологічних основ формування і розвитку вищої освіти, підсилення впливу науки на вирішен-

53 Щодо Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації : наказ Міністерства освіти і науки України від 1 черв. 2006 р. № 422 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>.

ня завдань освіти і виховання, збереження і зміцнення визначального характеру науки в розвитку суспільства, культури, економіки.

2.2.3. Підтримка існуючих та формування нових наукових шкіл.

2.2.4. Здійснення заходів щодо підтримки наукових досліджень молодих учених та обдарованих студентів, залучення їх до наукових шкіл.

2.2.5. Забезпечення підготовки у ВНЗ кваліфікованих фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації на основі новітніх досягнень науково-технічного прогресу.

2.2.6. Ефективне використання наукового і науково-технічного потенціалу вищої школи для вирішення пріоритетних завдань оновлення виробництва та проведення соціально-економічних перетворень.

2.2.7. Розвиток нових, прогресивних форм науково-технічного співробітництва із закордонними і вітчизняними осередками академічної та галузевої науки з метою спільного вирішення найважливіших науково-технічних завдань, створення високих технологій і розширення використання наукових розробок ВНЗ у промисловості.

2.2.8. Розвиток інноваційної діяльності для створення наукоємної науково-технічної продукції та конкурентоспроможних зразків нової техніки і матеріалів, орієнтованих на ринок високих технологій.

2.2.9. Сприяє захисту інтелектуальної власності та авторських прав дослідників як основи зміцнення і розвитку науки, виходу на світовий ринок високотехнологічної продукції.

2.2.10. Модернізація та оновлення експериментально-виробничої бази ВНЗ та ефективне її використання.

2.2.11. Організація інформаційної та видавничої діяльності, популяризація досягнень науки вищої школи через засоби масової інформації, мережу Інтернет.

2.2.12. Проведення кон'юнктурних досліджень ринку наукових послуг, патентно-ліцензійної роботи, здійснення маркетингового, інформаційного забезпечення та трансферу науково-технічної продукції відповідно до міжнародних стандартів.

2.2.13. Розроблення та наповнення змісту стандартів вищої освіти з урахуванням досягнень світової науки і техніки.

3. Науково-організаційні структури та керівництво

3.1. Для організації та координації ННТД у ВНЗ згідно зі статутом можуть створюватись науково-дослідні частини, науково-дослідні сектори, науково-дослідні інститути, наукові відділи.

3.2. До складу зазначених структурних одиниць можуть входити наукові підрозділи факультетів і кафедр, навчально-науково-виробничі центри, проектні та конструкторські бюро, проблемні лабораторії, наукові та нау-

ково-технічні відділи, підрозділи з організації, координації та забезпечення ННТД та інші структурні підрозділи, спрямовані на здійснення ННТД; науково-дослідні інститути (для закладів IV рівня акредитації).

3.3. Структурні наукові підрозділи ВНЗ діють на основі статуту ВНЗ створюються наказом ректора і знаходяться в підпорядкуванні проректора з наукової роботи.

3.4. Структурні наукові підрозділи ВНЗ здійснюють свою діяльність відповідно до затверджених ректором положень про них, які регламентують права і обов'язки керівників цих підрозділів.

3.5. Виконання програм та проектів фундаментальних і прикладних досліджень, прикладних розробок у ВНЗ здійснюються колективами (тематичними групами, творчими колективами тощо), до складу яких входять наукові та науково-педагогічні працівники, докторанти і аспіранти, студенти, допоміжний персонал та в разі потреби залучаються фахівці інших організацій.

3.6. Організацію та безпосереднє керівництво виконанням програми або проекту досліджень і розробок здійснюють наукові керівники. У разі потреби можуть призначатись також відповідальні виконавці програм і проектів, наукові консультанти, інші відповідальні особи.

3.7. Організацію ННТД у ВНЗ та її безпосереднє керівництво, планування, поточне управління здійснює проректор з наукової роботи в межах делегованих ректором повноважень.

Функції управління та організації наукової діяльності проректор з наукової роботи здійснює через створені у ВНЗ наукові підрозділи та дорадчі наукові структури (науково-технічні ради, наукові секції за пріоритетними напрямками, експертні комісії тощо).

3.8. ВНЗ, діяльність яких має важливе значення для розвитку науки, економіки і виробництва, можуть бути включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

4. Фінансування

4.1. Для здійснення ННТД запроваджується принцип багатоканального фінансування, у тому числі з використанням можливостей, які надає входження України в міжнародний науковий простір.

4.2. Джерелами фінансування ННТД у ВНЗ є кошти державного бюджету та кошти, одержані на виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, надання освітніх і наукових послуг на замовлення юридичних та фізичних осіб, інші джерела відповідно до чинного законодавства.

4.3. Наукові дослідження і розробки ВНЗ, що проводяться за рахунок коштів державного бюджету, фінансуються Міністерством освіти і науки України за відповідною бюджетною програмою.

5. Планування, організація і облік

5.1. Управління науковою і науково-технічною діяльністю здійснює Міністерство освіти і науки України в межах його повноважень. Поточне та перспективне планування наукової та науково-технічної діяльності здійснює ВНЗ.

5.2. Планування наукових досліджень і розробок у ВНЗ здійснюється відповідно до основних науково-технічних напрямів даного ВНЗ. Основою планування науково-дослідної діяльності має бути тематичний план науково-дослідних робіт.

5.3. ВНЗ самостійно здійснює поточне та перспективне планування ННТД відповідно до затвердженого ректором і узгодженого з Міністерством освіти і науки України тематичного плану.

Фундаментальні дослідження, прикладні розробки, розробки, що сприяють розвитку інноваційної діяльності ВНЗ та фінансуються за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, включаються до тематичного плану на підставі проходження конкурсного відбору.

5.4. Фінансово-господарська діяльність у сфері ННТД здійснюється на підставі затверджених Міністерством освіти і науки України кошторисів ВНЗ за відповідними бюджетними програмами.

5.5. Кошторис є основним плановим документом бюджетної установи, який надає повноваження щодо отримання надходжень і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період відповідно до бюджетних призначень.

5.6. Планування витрат на проведення науково-дослідних та науково-конструкторських робіт (далі — НДДКР) здійснюється ВНЗ самостійно на основі розрахунків, результати яких відображаються в калькуляції кошторисної вартості в цілому за темою, з виділенням вартості робіт (послуг), які підлягають виконанню у поточному бюджетному році.

5.7. Документальне оформлення операцій, пов'язаних з виконанням НДДКР або наданням платних послуг у сфері наукової, науково-технічної діяльності, забезпечення їх обліку та складання звітності здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України, Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228 (із змінами), та інших нормативно-правових актів.

5.8. Науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету, підлягають обов'язковій реєстрації в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31.03.92 № 162 «Про

державну реєстрацію науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій».

5.9. За підсумками виконаних наукових досліджень ВНЗ складають відповідні звіти, видають збірки наукових праць, доповідей і тез доповідей на наукових конференціях, анотацій завершених НДДКР.

6. Виконавці науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт

6.1. Суб'єктами наукової, науково-технічної діяльності у ВНЗ є штатні наукові та науково-педагогічні працівники, науково-технічні працівники, докторанти, аспіранти, студенти, стажисти-дослідники, керівний склад навчального закладу, працівники, що здійснюють організацію та координацію досліджень і розробок, підготовку фахівців вищої кваліфікації.

6.2. До виконання наукових, науково-технічних робіт у ВНЗ можуть залучатися фахівці наукових установ, підприємств та організацій Національної та галузевих академій наук, інші фахівці, що мають відповідну кваліфікацію.

6.3. Науково-педагогічні, наукові працівники виконують дослідження та розробки відповідно до національних, державних, галузевих та інших програм і проектів, тематичних та координаційних планів, договорів, завдань (технічних завдань), індивідуальних планів, несуть відповідальність за якість і своєчасність їх виконання, наукову та практичну цінність, суспільну та економічну корисність наукових і науково-практичних результатів.

6.4. Складовою науково-технічного потенціалу ВНЗ є науковий доробок студентів, який відповідно до чинного законодавства передбачає: науково-дослідну роботу, що включена в графік навчального процесу (курсові, дипломні роботи, практичні лабораторні заняття, виробнича практика з елементами дослідницького характеру), та роботу, що індивідуально виконується поза графіком навчального процесу.

7. Міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво

7.1. ВНЗ здійснюють науково-технічне співробітництво з навчальними закладами, організаціями, фірмами та фондами зарубіжних країн, інші види наукового співробітництва відповідно до чинного законодавства України.

7.2. Міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво ВНЗ спрямовано на:

- залучення до співпраці закордонних замовників та інвесторів, укладання та виконання угод про співробітництво із закордонними університетами, фірмами, фондами та іншими організаціями на проведення досліджень і розробок;
- залучення коштів закордонних замовників та міжнародних фондів і грантів для фінансування ННТД у ВНЗ України;

- одержання конкурентоспроможних на світовому ринку науково-прикладних результатів, розробку високоефективної науково-технічної продукції;
- трансфер на світовий ринок наукової та науково-технічної продукції, здійснення маркетингу, участь у міжнародних виставках та ярмарках;
- забезпечення проходження науковими, науково-педагогічними працівниками, докторантами, аспірантами та обдарованими студентами наукового стажування за кордоном, ознайомлення з передовими світовими досягненнями техніки і технологій, приладами та науковим обладнанням;
- публікацію за кордоном у провідних наукових та науково-технічних виданнях наукових результатів, які не є конфіденційною інформацією;
- організацію та участь у міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах;
- висування провідних учених ВНЗ України на здобуття міжнародних премій.

2.2. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ МВС УКРАЇНИ (ВИТЯГ) ⁵⁴

1.1. Вищі навчальні заклади Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС) є державними навчальними закладами, які підпорядковані МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність.

4. Управління вищими навчальними закладами

4.1. Управління ВНЗ здійснюється на основі принципів: розмежування прав, повноважень та відповідальності МОН, МВС, керівництва ВНЗ та його структурних підрозділів; поєднання колегіальних та єдиноначальних засад; академічної автономії та самоврядування.

4.2. МВС як орган управління ВНЗ забезпечує:

- розроблення нормативно-правової бази для діяльності ВНЗ;
- соціальний захист учасників навчально-виховного процесу;
- отримання (придбання) нерухомого майна та обладнання, необхідного для провадження освітньої діяльності, формування державного замовлення;
- установлення вимог до змісту, рівня і обсягу освіти;
- здійснення інформаційного забезпечення освітньої діяльності;
- створення типової навчально-методичної бази основних нормативних дисциплін.

4.3. Управління ВНЗ здійснюють:

- ректор (начальник);
- проректори (заступники начальника);
- вчені ради;
- наглядові ради;
- робочі та дорадчі органи;
- органи громадського самоврядування;

⁵⁴ Положення про вищі навчальні заклади МВС : затв. наказом МВС України від 14 лют. 2008 р. № 62 та зі змін. та допов., внес. наказами МВС України 16.03.2015 № 277 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08>. — Редакція від 30.04.2015.

- органи курсантського (слухацького, студентського) самоврядування.

4.4. Безпосереднє управління діяльністю ВНЗ здійснює ректор, начальник (далі — ректор), який діє на засадах єдиноначальності та на якого покладаються функції практичної реалізації завдань діяльності ВНЗ.

4.4.1. Ректор ВНЗ є прямим начальником для всього особового складу ВНЗ і є відповідальним перед державою та МВС за дотримання законів, наказів і договірних зобов'язань, виконання покладених на ВНЗ завдань, стан навчально-виховної, методичної і наукової діяльності, професійну (функціональну) підготовку, морально-психологічний стан особового складу, службову і трудову дисципліну, належну експлуатацію та збереження озброєння і спеціальної техніки, фінансово-господарську діяльність, стан будівель, споруд та іншого майна, що передано ВНЗ для використання а також за організацію забезпечення охорони державної таємниці та захисту інформації з обмеженим доступом.

4.4.2. Ректор ВНЗ зобов'язаний:

- організовувати розподіл обов'язків між проректорами (заступниками начальника) ВНЗ та контролювати їх виконання;
- забезпечувати виконання державного замовлення на підготовку фахівців у визначеній чисельності за відповідними напрямками підготовки, спеціальностями (спеціалізаціями);
- організовувати розроблення та затвердження правил прийому до ВНЗ;
- спільно з комплектуючими органами внутрішніх справ організовувати роботу з професійної орієнтації та професійно-психологічного відбору вступників до ВНЗ, безпосередньо керувати комплектуванням курсів слухачів (курсантів), подавати пропозиції щодо розподілу випускників ВНЗ з урахуванням їх рейтингу;
- організовувати проведення вступних випробувань громадян, які виявили бажання навчатися у ВНЗ;
- організовувати навчальну, методичну, наукову та виховну діяльність у ВНЗ;
- керувати розробкою стандартів вищої освіти ВНЗ — варіативних частин освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, засобів діагностики якості вищої освіти, навчальних планів, програм навчальних дисциплін, забезпечувати повне і якісне їх виконання;
- уживати заходів щодо постійного вдосконалення навчально-виховного процесу, втілення передових методів навчання і виховання слухачів (курсантів, студентів), забезпечувати викладання навчальних дисциплін на високому науковому і методичному рівні;

- підтримувати постійну бойову і мобілізаційну готовність ВНЗ;
- проводити навчальні заняття з курсантами (слухачами), а також заняття з особами середнього та старшого начальницького складу (офіцерами внутрішніх військ) ВНЗ з професійної (функціональної) підготовки;
- керувати виховним процесом у ВНЗ, уживати заходів щодо зміцнення службової та трудової дисципліни, створення в підрозділах ВНЗ здорового морально-психологічного клімату;
- забезпечувати умови для підвищення професійного рівня особового складу ВНЗ;
- організовувати роботу щодо відбору, розстановки та ротації науково-педагогічних (педагогічних) і наукових працівників ВНЗ;
- визначати навчальне навантаження науково-педагогічних (педагогічних) працівників ВНЗ;
- організовувати контроль за якістю роботи науково-педагогічних (педагогічних) працівників, організацією навчальної, виховної, методичної та науково-технічної діяльності підрозділів ВНЗ;
- підтримувати зв'язки з практичними органами та підрозділами внутрішніх справ України, іншими навчальними закладами України, підприємствами та установами, забезпечення системи МВС та інших органів виконавчої влади з питань діяльності ВНЗ;
- організовувати розроблення та затвердження посадових інструкцій (функціональних обов'язків) для всіх категорій особового складу ВНЗ і забезпечувати контроль за їх виконанням;
- організовувати експлуатацію та збереження озброєння і спеціальної техніки ВНЗ;
- забезпечувати вдосконалення навчально-матеріальної бази, складання і подання заявок до підрозділів тилового забезпечення МВС;
- забезпечувати охорону праці, дотримання законності та внутрішнього розпорядку у ВНЗ та в місцях виконання завдань особовим складом;
- присвоювати чергові спеціальні звання, застосовувати заохочення та накладати дисциплінарні стягнення особам начальницького складу органів внутрішніх справ відповідно до вимог чинного законодавства;
- організовувати роботу щодо охорони державної таємниці та захисту інформації з обмеженим доступом;
- забезпечувати своєчасне подання звітності з питань діяльності ВНЗ;
- організовувати взаємодію підпорядкованого ВНЗ та органів внутрішніх справ щодо проходження служби випускниками ВНЗ протягом перших трьох років після завершення навчання.

4.5. Безпосереднє керівництво навчальним, методичним, науковим виховним, адміністративно-господарським та іншими напрямками діяльності ВНЗ здійснюють проректори (заступники начальника) ВНЗ відповідно до їх посадових інструкцій (функціональних обов'язків).

4.6. Вчена рада ВНЗ є колегіальним органом ВНЗ третього або четвертого рівня акредитації. Компетенція Вченої ради, членство в ній, прийняття рішень і їх реалізація визначаються вимогами чинного законодавства та статутом ВНЗ.

4.6.1. Вчену ради ВНЗ очолює її голова — ректор (начальник) ВНЗ.

4.6.2. Рішення Вченої ради ВНЗ вводяться в дію наказами ректора (начальника) ВНЗ.

4.7. Вчена рада інституту (факультету) ВНЗ є колегіальним органом інституту (факультету) ВНЗ.

4.8. Склад та повноваження Вченої та Наглядової рад ВНЗ визначаються відповідно до чинного законодавства.

4.9. У ВНЗ третього та четвертого рівнів акредитації може створюватися Наглядова рада. У ВНЗ, що мають статус національних, Наглядова рада створюється в обов'язковому порядку.

Наглядова рада розглядає шляхи перспективного розвитку ВНЗ, надає допомогу його керівництву в реалізації державної політики в галузі вищої освіти і науки, здійснює громадський контроль за діяльністю керівництва ВНЗ, забезпечує ефективну взаємодію ВНЗ з органами державного управління, науковою громадськістю, іншими організаціями в інтересах розвитку вищої освіти.

4.10. Для вирішення поточних питань діяльності ВНЗ створюються робочі органи:

- ректорат;
- оперативна нарада інституту (факультету, філії);
- приймальна комісія.

4.11. Повноваження, напрямки діяльності, форми взаємодії з керівником, іншими органами управління ВНЗ визначаються в положеннях про робочі органи, які затверджуються наказом ректора ВНЗ відповідно до статуту ВНЗ.

4.12. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування ВНЗ є загальні збори (конференція) трудового колективу. Органом громадського самоврядування факультету є загальні збори (конференція) трудового колективу факультету.

Порядок скликання органів громадського самоврядування, їх робота та повноваження визначаються Законом України «Про вищу освіту» та статутом ВНЗ.

4.13. Курсантське (слухачке, студентське) самоврядування (далі — органи самоврядування) є правом курсантських (слухачьких, студентських) громад ВНЗ або його структурного підрозділу (філії, інституту, факультету, курсу, навчальної групи (взводу) самостійно або через свої виборчі виконавчі органи вирішувати питання, віднесені до його компетенції.

4.13.1. Органи самоврядування у ВНЗ — це самостійна громадська діяльність курсантів (слухачів, студентів) з реалізації основних завдань щодо забезпечення виконання курсантами (слухачами, студентами) своїх обов'язків, захисту їх прав, сприяння гармонійному розвитку особистості курсанта (слухача, студента), формування в них активної громадської позиції, навичок майбутніх фахівців та керівників.

4.13.2. Перелік питань, що належать до компетенції органів самоврядування кожного ВНЗ або структурного підрозділу, визначається статутом ВНЗ.

4.13.3. Органи самоврядування ВНЗ користуються всебічною підтримкою і допомогою керівництва в розв'язанні питань організації та діяльності органу, зокрема щодо забезпечення його приміщенням, обладнанням, документацією.

4.13.4. Основними завданнями органів самоврядування є:

- забезпечення і захист прав та інтересів курсантів (слухачів, студентів);
- забезпечення виконання курсантами (слухачами, студентами) своїх обов'язків;
- сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності курсантів (слухачів, студентів);
- сприяння в створенні необхідних умов для проживання і відпочинку курсантів (слухачів, студентів);
- створення різноманітних гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- організація співробітництва з курсантами (слухачами, студентами) інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;
- сприяння працевлаштуванню випускників;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну курсантами (слухачами, студентами).

4.13.5. Для органів самоврядування з числа осіб начальницького складу органів внутрішніх справ можуть визначатися або коригуватися додаткові завдання, права та обов'язки відповідно до Закону України «Про міліцію».

4.13.6. Залежно від форми навчання, специфіки організації навчально-виховного процесу та типу ВНЗ самоврядування здійснюється на рівні

навчальної групи (взводу), курсу, факультету, іншого структурного підрозділу ВНЗ, напряму підготовки, спеціальності.

4.13.7. Органи самоврядування мають різноманітні форми.

4.13.8. Самоврядування здійснюється як безпосередньо (загальні збори, конференції), так і через виборчі виконавчі органи курсантського (слухачького, студентського) самоврядування.

4.13.9. Вищим органом самоврядування є загальні збори (конференції) курсантів (слухачів, студентів) ВНЗ, його структурного підрозділу, на яких:

- затверджується Положення про курсантське (слухачьке, студентське) самоврядування;
- обирається виконавчий орган самоврядування, визначаються його структура і термін повноважень, заслуховується його звіт.

4.13.10. Виконавчий орган самоврядування структурного підрозділу ВНЗ обирається на загальних зборах (конференції) курсантів (слухачів, студентів) цього підрозділу.

4.13.11. Виборчі виконавчі органи самоврядування представляють інтереси відповідних курсантських (слухачьких, студентських) громад та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження самоврядування в межах компетенції, визначеної цим Положенням.

4.13.12. Виборчі виконавчі органи самоврядування є підзвітними і підконтрольними вищим органам самоврядування (загальним зборам, конференції).

7. Наукова діяльність

7.1. Наукова і науково-технічна діяльність є невід'ємною складовою освітньої діяльності ВНЗ і здійснюється на принципах органічного поєднання освіти, науки і практики, збалансованого співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, комплексного підходу до розв'язання наукових проблем правоохоронної діяльності, плановості проведення наукових досліджень, економічної доцільності та ефективності наукових досліджень.

Визначення мети, завдань та перспективних напрямів розвитку наукової та науково-технічної діяльності покладається на Вчену раду ВНЗ.

7.2. Основними завданнями наукової і науково-технічної діяльності у ВНЗ є:

- спрямування фундаментальних і прикладних досліджень та розробок на розв'язання актуальних проблем правоохоронної діяльності підрозділів МВС відповідно до їх функцій та компетенції а також забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ;
- вивчення ефективності правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ, внутрішніх військ, проведення наукових експертиз

проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів організаційних рішень і програм правоохоронного спрямування;

- розроблення за результатами наукових досліджень стандартів вищої освіти, навчальної та наукової літератури, навчально-методичних та інформаційних матеріалів, пропозицій і рекомендацій з їх подальшим упровадженням у практику та навчальний процес;
- раціональне використання і розвиток потенціалу учасників науково-дослідної діяльності, підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- створення, розвиток та впровадження сучасних інформаційних технологій та комплексів, спрямованих на підвищення якості навчання, рівня підготовки фахівців для органів внутрішніх справ. Розповсюдження передових інформаційних технологій та результатів наукових досліджень ВНЗ на практичні підрозділи МВС;
- вивчення та впровадження вітчизняного та зарубіжного позитивного передового досвіду в практичну діяльність органів внутрішніх справ України.

7.3. Наукова і науково-технічна діяльність у ВНЗ здійснюється на основі постійної взаємодії і творчого співробітництва з іншими ВНЗ, науковими установами та практичними підрозділами МВС, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, навчальними та науковими закладами України, науковою громадськістю, суспільно-політичними та неурядовими організаціями шляхом координації тематики науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, спільного їх здійснення, упровадження результатів наукових досліджень, обміну науковою інформацією та досвідом організації наукової роботи, а також шляхом здійснення в установленому порядку творчих контактів та співробітництва з відповідними установами інших держав.

7.4. Загальну організацію та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності у ВНЗ здійснює відповідний підрозділ.

7.5. Результати оцінки наукової роботи і науково-технічної діяльності у ВНЗ є частиною загальної оцінки діяльності вищого навчального закладу.

7.6. До проведення наукових досліджень у ВНЗ, крім постійного складу, залучається перемінний склад.

2.3. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВОВЕ, ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ, СЛУХАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ⁵⁵

1. Загальні положення

1.1. Це Положення регулює правове організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у вищих навчальних закладах МВС (далі — ВНЗ), її планування, облік та координацію, упровадження результатів наукових досліджень у практичну діяльність органів держави, установ, підприємств і організацій, правотворчість та навчальний процес.

1.2. Положення розроблено відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про міліцію», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», інших нормативно-правових актів України.

1.3. Науково-дослідницька діяльність курсантів, слухачів і студентів у ВНЗ є складовою частиною підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних творчо використовувати в практичній діяльності досягнення науки та науково-технічного прогресу. Вона сприяє розвитку таких якостей як самостійність, висока вимогливість до себе, ініціативність, стимулює активну творчу працю курсантів, слухачів і студентів у процесі навчання.

1.4. Основними принципами науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у ВНЗ МВС є: гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічна єдність науки, освіти і практики; визнання свободи творчої, наукової і науково-технічної діяльності; рівність умов для курсантів, слухачів і студентів щодо реалізації їх здібностей у науковій і науково-технічній діяльності, їх всебічного розвитку; вільний доступ та поширення наукової та науково-технічної інформації; поєднання державного управління і громадського самоврядування в науковій та науково-технічній діяльності ВНЗ; стимулювання наукової та науково-технічної діяльності; використання можливостей міжнародного наукового співробітництва.

⁵⁵ Положення про правове, організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у вищих навчальних закладах МВС : затв. наказом МВС України від 12 берез. 2009 р. № 109 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kiev.convdocs.org/docs/340/index-62621.html>.

1.5. Науково-дослідницька діяльність курсантів, слухачів і студентів забезпечує вирішення таких основних завдань:

1.5.1. Формування в курсантів, слухачів і студентів наукового світогляду, оволодіння методологією, методикою і технологією науково-дослідної діяльності.

1.5.2. Поглиблення знань з дисциплін, що вивчаються.

1.5.3. Розвиток творчого мислення, розширення наукового кругозору, наукової ерудиції та індивідуальних здібностей майбутніх фахівців для вирішення практичних завдань.

1.5.4. Постійне оновлення і вдосконалення знань з обраної професії.

1.5.5. Набуття навичок самостійного проведення наукових досліджень та вмінь творчо застосовувати отримані знання в практичній діяльності.

1.5.6. Залучення найздібніших курсантів, слухачів та студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики.

1.5.7. Популяризація і поширення позитивного досвіду, новітніх форм дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів.

1.5.8. Створення та розвиток наукових шкіл, виховання у ВНЗ нових поколінь викладачів, вчених.

1.5.9. Формування громадянської позиції особи, інститутів громадянського суспільства держави.

1.6. Курсанти, слухачі і студенти здійснюють науково-дослідницьку діяльність у навчальний та позанавчальний час.

1.6.1. Науково-дослідницька діяльність курсантів, слухачів і студентів, яка здійснюється в навчальний час, включає: підготовку до семінарських занять рефератів і повідомлень за результатами проведених досліджень та виступи з ними; виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, а також індивідуальних завдань під час стажування та практики, що містять елементи проблемного пошуку; підготовка і захист курсових, дипломних та магістерських робіт.

1.6.2. Науково-дослідницька діяльність курсантів, слухачів і студентів, яка здійснюється в позанавчальний час, включає: участь у наукових дослідженнях, які проводяться кафедрами (лабораторіями); роботу в наукових гуртках та радах наукових товариств; розробку методик, спеціальних пристроїв та приладів; підготовку наукових публікацій за результатами досліджень; збір статистичних даних (проведення анкетувань у практичних підрозділах), вивчення й узагальнення передового досвіду органів внутрішніх справ, слідчої та судової практики; підготовку доповідей, повідомлень їх тез для участі в науково-практичних заходах, а також участь у наукових і науково-практичних конференціях,

семінарах, у конкурсах на кращу наукову роботу, у зустрічах із вченими, практичними працівниками правоохоронних органів; роботу з поширення правових знань серед населення; участь у всеукраїнських і міжнародних студентських олімпіадах та інших заходах наукового характеру; упровадження результатів наукових досліджень у практичну діяльність органів держави, установ, підприємств і організацій, правотворчість та навчальний процес.

1.7. Під час проведення наукових досліджень курсанти, слухачі і студенти повинні навчитися: користуватися науковою, довідковою, методичною літературою; володіти методами інформаційного пошуку, набути навичок комп'ютерної обробки даних; аналізувати літературу з теми дослідження; використовувати науково-пізнавальну методологію; готувати на високому рівні курсові, дипломні і наукові роботи; виступати з науковими доповідями (повідомленнями).

1.8. Основними формами реалізації результатів наукових досліджень курсантів, слухачів і студентів є: виступи з повідомленнями, доповідями, рефератами або науковими роботами на семінарах, засіданнях наукових гуртків, конференціях; участь у конкурсах на кращу наукову роботу та інших заходах наукового характеру; підготовка публікацій за результатами наукових досліджень; розроблення проектів (моделей) спецвиробів та технічних пристроїв, комп'ютерних програм, методик тощо; розробка методичних рекомендацій, навчальних програм та посібників; виконання наукових перекладів і реферування; складання аналітичних звітів; розробка практичних рекомендацій і пропозицій для впровадження їх у діяльність органів держави, установ, підприємств, організацій і навчальний процес; підготовка і захист курсових, дипломних та магістерських робіт; виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань.

2. Повноваження структурних підрозділів та органів самоврядування ВНЗ МВС щодо правового, організаційного та методичного забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів

2.1. Відповідальність за правове, організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у ВНЗ покладено на проректора з наукової роботи (заступника начальника інституту з наукової роботи) та здійснюється у межах компетенції: відділом організації наукової роботи, навчально-науковими інститутами, факультетами, кафедрами, лабораторіями, радами наукових товариств тадорадчими науковими структурами (науково-технічні (методичні) ради, експертні комісії).

2.2. Відділ організації наукової роботи здійснює правове, організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у ВНЗ шляхом:

2.2.1. Підготовки проектів нормативно-правових актів з питань науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів, розробки пропозицій щодо її вдосконалення.

2.2.2. Узагальнення і впровадження передового досвіду науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів.

2.2.3. Координації діяльності (кураторства) наукових товариств навчально-наукових інститутів (факультетів).

2.2.4. Проведення перевірок стану організаційного та методичного забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у навчально-наукових інститутах і лабораторіях, на факультетах та кафедрах.

2.2.5. Накопичення, узагальнення й аналізу звітності про підсумки науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів навчально-наукових інститутів (факультетів), кафедр та лабораторій.

2.2.6. Організації проведення загальноуніверситетських (загальноінститутських) заходів (конкурсів на кращі наукові роботи, наукових конференцій, семінарів, круглих столів).

2.2.7. Організації участі курсантів, слухачів і студентів у міських, міжвузівських, всеукраїнських та міжнародних наукових заходах (конкурсах, конференціях), конкурсах на отримання відповідних стипендій та премій.

2.2.8. Підтримання наукових зв'язків з іншими навчальними закладами та науковими установами.

2.2.9. Контролю за виконанням структурними підрозділами вищого навчального закладу нормативно-правових актів, які регулюють науково-дослідницьку діяльність курсантів, слухачів і студентів.

2.3. Навчально-наукові інститути (факультети): забезпечують створення інститутських (факультетських) наукових товариств курсантів, слухачів і студентів; спільно з кафедрами (лабораторіями) здійснюють організаційне та методичне забезпечення та координацію діяльність наукових гуртків курсантів, слухачів і студентів; сприяють обладнанню навчально-методичних кабінетів, організовують їх роботу шляхом залучення позаштатних лаборантів із числа активістів наукового товариства курсантів, слухачів і студентів; організовують проведення інститутських (факультетських) наукових заходів для курсантів, слухачів і студентів (конкурсів на кращі наукові роботи, підсумкових конференцій, круглих столів тощо), забезпечують участь у їх роботі провідних вчених та фахівців правоохоронних органів;

залучення до роботи в наукових гуртках здібних курсантів, слухачів і студентів, надають їм необхідну допомогу; здійснюють спільно з кафедрами (лабораторіями) облік результатів науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів в інституті (факультеті), узагальнюють річні звіти керівників наукових гуртків; здійснюють поточний контроль за роботою наукових гуртків, надають їм необхідну підтримку; взаємодіють з відділом організації наукової роботи з питань забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів; проводять методичні семінари активу наукових товариств курсантів, слухачів і студентів з питань науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів; подають спільно з кафедрами (лабораторіями) пропозиції до річного плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт ВНЗ; створюють бази даних обдарованих курсантів, слухачів і студентів, які мають вагомі наукові здобутки; спільно з кафедрами (лабораторіями) відбирають із числа випускників, які виявили схильність до наукової та педагогічної діяльності, кандидатів на вступ до ВНЗ МВС для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та ад'юнктур, готують на них відповідні характеристики-рекомендації, обговорюють кандидатури на засіданні вченої ради навчально-наукового інституту (факультету); надають керівництву ВНЗ пропозиції щодо розвитку і вдосконалення правового та організаційного забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів.

2.4. Кафедри (лабораторії): розробляють тематику наукових досліджень та дослідницькі завдання курсантам, слухачам і студентам на період стажування; організовують роботу наукових гуртків; залучають до роботи в наукових гуртках курсантів, слухачів і студентів; забезпечують наукове керівництво та підготовку відповідних публікацій, рецензування наукових робіт (публікацій) курсантів, слухачів і студентів; проводять спільно з навчально-науковими інститутами (факультетами) кафедральні тури конкурсу на кращу наукову роботу курсантів, слухачів і студентів, круглі столи, семінари, конкурси наукових робіт, тощо; подають пропозиції до програм підсумкових конференцій наукових товариств; взаємодіють з відділом організації наукової роботи, відповідальними за організацію науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у навчально-наукових інститутах (факультетах); періодично заслуховують керівників наукових гуртків про підсумки науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів; підбирають серед кращих випускників, які виявили схильність до наукової та педагогічної роботи, кандидатів на вступ до ВНЗ МВС для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та ад'юнктур; вивчають, узагальнюють та впроваджують передовий досвід науково-дослідницької діяльно-

сті курсантів, слухачів і студентів, розробляють пропозиції щодо її вдосконалення.

2.5. Наукові товариства курсантів, слухачів і студентів навчально-наукових інститутів (факультетів) функціонують згідно зі статутом (положенням) наукового товариства курсантів, слухачів і студентів, який розробляється і затверджується наказом керівника вищого навчального закладу МВС.

2.5.1. Основними завданнями наукового товариства курсантів, слухачів і студентів є: надання допомоги в широкому залученні курсантів, слухачів та студентів до активної науково-дослідницької діяльності; сприяння в організації і проведенні університетських (інститутських), інститутських (факультетських) та кафедральних наукових заходів за участю постійного складу ВНЗ; залучення курсантів, слухачів і студентів до участі у Всеукраїнських, міжнародних, міжвузівських олімпіадах, наукових конференціях, семінарах і конкурсах на кращу наукову роботу; поширення передового досвіду науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів; налагодження зв'язків з науковими товариствами студентів вищих юридичних закладів України та зарубіжжя, молодіжними організаціями, науковими установами, громадськими і благодійними організаціями, оприлюднення результатів наукової діяльності курсантів, слухачів та студентів.

2.5.2. Керівним органом наукового товариства є рада наукового товариства навчально-наукового інституту (факультету), яка обирається щороку загальноінститутською (факультетською) конференцією курсантів, слухачів і студентів та звітує перед нею за свою роботу. На конференції підбиваються підсумки науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів, визначаються основні напрями та шляхи вдосконалення цієї роботи на наступний рік.

2.5.3. Організаційне та методичне забезпечення роботи ради наукового товариства навчально-наукового інституту (факультету) здійснюється відділом організації наукової роботи, кафедрами, лабораторіями, керівництвом курсів і спрямоване на розвиток усіх форм науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів.

2.6. Науковий гурток — добровільне об'єднання курсантів, студентів та слухачів при кафедрі (лабораторії) університету, інституту (факультету), яке створюється для здійснення науково-дослідницької та дослідницько-конструкторської діяльності.

2.6.1. Основними завданнями наукового гуртка є: оволодіння курсантами, слухачами та студентами методами наукового пізнання; поглиблення знань із навчальних дисциплін; розвиток творчого мислення, розши-

рення наукового кругозору та формування наукового світогляду членів гуртка; набуття ними навичок науково-дослідницької діяльності; умінь використовувати теоретичні знання в практичній діяльності; виховання в курсантів, слухачів та студентів потреби в постійному вдосконаленні знань з обраної професії.

2.6.2. Наукові гуртки кафедр (лабораторій) діють відповідно до положення, яке розробляється і затверджується наказом керівника вищого навчального закладу МВС.

2.6.3. Організаційне та методичне забезпечення роботи наукового гуртка покладається на керівника, який призначається рішенням кафедри (лабораторії) та старосту, обраного з числа курсантів, слухачів і студентів.

2.6.4. Керівник наукового гуртка відповідає за планування його роботи, організацію і проведення засідань, підготовку наукових робіт, участь членів у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та конкурсах.

2.6.5. Староста наукового гуртка надає безпосередню допомогу керівникові гуртка в організації його роботи, а саме: забезпечує присутність членів гуртка на засіданні, взаємодіє з науковим товариством курсантів, слухачів і студентів, бере участь у розробленні плану роботи наукового гуртка, готує інформацію та фотоматеріали про роботу гуртка для опублікування та розміщення на інтернет-сайтах.

2.6.6. Керівництво науковими дослідженнями курсантів, слухачів і студентів за обраними напрямками здійснюється науково-педагогічними працівниками, науковими співробітниками ВНЗ МВС та інших вищих навчальних закладів і наукових установ України, а також провідними фахівцями правоохоронних органів.

3. Планування, облік та контроль за науково-дослідницькою діяльністю курсантів, слухачів і студентів

3.1. Планування науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів спрямоване на забезпечення безперервної участі кожного курсанта, слухача і студента в науково-дослідницькій діяльності шляхом проведення досліджень з тематики, розрахованої на весь період навчання.

3.2. Заходи науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів включаються до річних планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт ВНЗ, відділу організації наукової роботи, навчально-наукових інститутів (факультетів), кафедр, лабораторій, наукових гуртків, індивідуальних планів роботи науково-педагогічного складу.

3.3. Облік результатів науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів проводиться відділом організації наукової роботи, навчально-науковими інститутами (факультетами), кафедрами, лабораторіями,

керівниками наукових гуртків шляхом накопичення та аналізу цифрової, документальної, аудіовізуальної та іншої інформації.

3.4. Результати науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів включаються у звіти (відповідно до встановленої форми) кафедр (лабораторій), навчально-наукових інститутів (факультетів), відділу організації наукової роботи та відображаються в щорічному звіті університету (інституту) про виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

3.5. Про результати науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів відділ організації наукової роботи звітує на вченій раді вищого навчального закладу.

3.6. Контроль за науково-дослідницькою діяльністю курсантів, слухачів і студентів у межах своєї компетенції здійснює наукова рада МВС України, Департамент освіти та науки МВС, ректори (начальники) та проректори з наукової роботи (заступники начальника інституту з наукової роботи), вчені ради, відділи організації науково-дослідницької роботи ВНЗ МВС.

4. Стимулювання науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів

4.1. За досягнення в науково-дослідницькій діяльності курсанти, слухачі і студенти, а також їх наукові керівники заохочуються в установленому порядку.

4.2. Відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, за підготовку наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах тощо можуть нараховуватися додаткові бали. Кращі наукові роботи курсантів, слухачів і студентів ВНЗ, тематика яких відповідає навчальним програмам дисциплін, можуть зараховуватися їх авторам як виконані курсові роботи.

4.3. Випускникам ВНЗ, які виявили сумлінне ставлення до навчання та брали активну участь у науково-дослідницькій діяльності, за клопотанням вченої ради навчально-наукового інституту (факультету) рішенням вченої ради ВНЗ може надаватися рекомендація до вступу у вищі навчальні заклади МВС для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та ад'юнктури.

4.4. Щороку Департаментом освіти та науки МВС організовується проведення конкурсу наукових робіт курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів МВС. Конкурс проводиться у два тури: перший — у ВНЗ МВС, другий — на базі визначеного наказом вищого навчального закладу МВС.

5. Матеріально-технічне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів

5.1. Фінансування науково-дослідницької діяльності проводиться в наступному порядку:

5.1.1. За рахунок коштів, передбачених на утримання ВНЗ, у разі якщо: курсант або слухач навчається на безоплатній основі;

слухач або студент навчається на платній основі, але зазначені витрати враховані у вартість навчання.

5.1.2. За власний рахунок слухача або студента в інших ніж зазначені в пункті 5.1.1 випадках.

5.2. Виконання наукових робіт курсантами, слухачами і студентами здійснюється на базі навчально-наукових інститутів (факультетів) і кафедр (лабораторій), а також у практичних підрозділах органів внутрішніх справ, з якими взаємодіє ВНЗ, на безоплатній основі.

2.4. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ І ДОСЛІДНО- КОНСТРУКТОРСЬКИХ РОБІТ У СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ⁵⁶

1. Загальні положення

1.1. Це Положення регулює організацію, планування і проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (далі — НД і ДКР) у системі МВС України, а також порядок упровадження їх результатів у практичну діяльність та навчальний процес.

1.2. Організація та проведення НД і ДКР у системі МВС України регламентується Конституцією, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ, а також цим Положенням.

1.3. До НД і ДКР належать науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НД і ДКР, які згідно з умовами, погодженими із замовниками, виконуються (надаються) науково-дослідними установами та вищими навчальними закладами (далі — НДУ та ВНЗ).

1.4. Основною метою проведення НД і ДКР у системі МВС України є вирішення правових, організаційних, технічних, оперативних, інформаційних та інших проблем, які стоять перед органами внутрішніх справ (далі — ОВС).

1.5. НД і ДКР, які проводяться НДУ та ВНЗ МВС України, спрямовані на:

1.5.1. Розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення правових та організаційних засад діяльності ОВС.

1.5.2. Створення зразків або партій спеціальної техніки для використання в службово-оперативній діяльності ОВС, підготовку відповідних проектів, технічних паспортів, технічної документації, інформаційних технологій тощо.

1.5.3. Розроблення наукових, методичних та практичних рекомендацій із удосконалення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ.

⁵⁶ Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України : затв. наказом МВС України від 15 трав. 2007 р. № 154 та зі змін. та допов., внес. наказами МВС України від 27 квіт. 2012 р. № 374, від 5 квіт. 2013 р. № 347.

1.5.4. Підготовку друкованих і електронних видань підручників, монографій, посібників, статей, а також інших наукових, технічних, навчально-методичних та інформаційних матеріалів.

1.5.6. Сприяння розвитку наукової, технічної творчості, винахідництва та раціоналізаторства серед особового складу ОВС.

1.6. НД і ДКР у системі МВС України здійснюються на основі постійної взаємодії і творчого співробітництва між відомчими НДУ та ВНЗ, органами і підрозділами внутрішніх справ, центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, НАН України, галузевими академіями наук, НДУ та ВНЗ інших міністерств, підприємствами, установами, організаціями різних форм власності шляхом координації тематики НД і ДКР, спільного їх проведення, обговорення результатів, обміну науковою інформацією та передовим досвідом.

1.7. Організацію НД і ДКР у системі МВС України здійснюють:

1.7.1. Міністерство внутрішніх справ України: формує і забезпечує реалізацію єдиної відомчої політики у сфері НД і ДКР, координує діяльність НДУ та ВНЗ МВС України, визначає перспективні шляхи впровадження досягнень науки і техніки в практичну діяльність ОВС, забезпечує розвиток відомчого освітнього, наукового та науково-технічного потенціалу.

1.7.2. Наукова рада МВС України (далі — Рада) є дорадчим органом Міністерства внутрішніх справ України, який формує концептуальні засади єдиної відомчої політики у сфері НД і ДКР, розробляє стратегію їх реалізації, визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку у сфері відомчої освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

1.7.3. Відділ науково-інформаційної та редакційно-видавничої ДНДІ МВС України (далі — Відділ науково-інформаційної діяльності) в межах наданих йому повноважень здійснює моніторинг та координацію НД і ДКР у системі МВС України; на підставі заявок практичних підрозділів ОВС визначає можливих виконавців НД і ДКР, формує проект річного плану НД і ДКР МВС України та подає його на затвердження Ради; здійснює інформаційне забезпечення органів та підрозділів внутрішніх справ у сфері НД і ДКР.

2. Учасники НД і ДКР та їх повноваження

2.1. Учасниками НД і ДКР є:

2.1.1. Замовники — Міністерство внутрішніх справ України, структурні підрозділи апарату МВС, головні управління, управління МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, а також підприємства, установи та організації,

що належать до сфери управління МВС України. Замовниками можуть виступати й інші центральні органи виконавчої влади, підпорядковані їм органи та підрозділи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, незалежно від форми власності.

2.1.2. Виконавці — НДУ та ВНЗ МВС України. До проведення НД і ДКР у системі МВС України можуть залучатися інші органи та підрозділи внутрішніх справ, центральні й місцеві органи виконавчої влади, НАН України, галузеві академії наук, НДУ та ВНЗ інших міністерств, підприємства, установи, організації різних форм власності.

2.2. Замовник НД і ДКР:

2.2.1. Визначає проблему, яка потребує наукового вирішення, визначає тему НД і ДКР, складає за встановленою формою та надсилає до Відділу науково-інформаційної діяльності заявку на її проведення.

2.2.2. У встановленому порядку надає виконавцю вихідні дані для проведення наукових досліджень, забезпечує його наявними статистичними, аналітичними, інформаційними та іншими матеріалами.

2.2.3. У разі необхідності бере безпосередню участь у проведенні НД і ДКР.

2.2.4. Перевіряє стан виконання замовлень на проведення НД і ДКР.

2.2.5. Ініціює апробацію результатів замовлення та бере в ній участь.

2.2.6. Організовує приймання результатів НД і ДКР та їх упровадження в оперативно-службову діяльність ОВС і службово-бойову діяльність внутрішніх військ МВС України.

2.2.7. Здійснює контроль та аналіз ефективності впровадження наукової продукції в оперативно-службову діяльність ОВС і службово-бойову діяльність внутрішніх військ МВС України.

2.2.8. У встановлені терміни подає до Відділу науково-інформаційної діяльності звіт про впровадження результатів НД і ДКР.

2.3. Виконавець НД і ДКР:

2.3.1. Здійснює наукову діяльність та розробляє наукову продукцію.

2.3.2. Складає план проведення НД і ДКР відповідно до завдань, поставлених у замовленні.

2.3.3. У разі необхідності порушує перед замовником питання про надання додаткової інформації і матеріалів (документів), перенесення строків виконання замовлення, проведення апробації та впровадження результатів НД і ДКР у практичну діяльність ОВС.

2.3.4. Бере участь в апробації результатів НД і ДКР.

2.3.5. Передає замовникові результати наукової діяльності (наукову продукцію).

2.3.6. Здійснює авторське супроводження завершених і прийнятих замовником наукових досліджень.

2.3.7. Надає в установлені терміни до Відділу моніторингу звіт про виконання замовлення НД і ДКР та результати їх упровадження в практичну діяльність ОВС у довільній формі.

2.4. Взаємні претензії учасників НД і ДКР вирішуються в порядку, передбаченому чинним законодавством та договорами на проведення робіт.

3. Планування та проведення НД і ДКР

3.1. НД і ДКР у системі МВС України здійснюються на підставі річного Плану проведення НД і ДКР МВС України та річних планів проведення НД і ДКР ВНЗ та НДУ МВС України.

3.2. План проведення НД і ДКР МВС розробляється на основі замовлень органів та підрозділів внутрішніх справ, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності.

3.3. Замовлення органів та підрозділів внутрішніх справ на проведення НД і ДКР реалізуються відповідно до рішень колегій, наказів та розпоряджень МВС України, тематики Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень у системі МВС України, а також з урахуванням рекомендацій Ради.

3.4. Замовлення на проведення НД і ДКР повинно відображати:

- підстави проведення, проблеми, на вирішення яких спрямована робота, наявність питань, що повинні бути розв'язані науковими методами та технічними рішеннями, стан їх наукового розроблення в Україні та за кордоном;
- головні напрями та завдання дослідження;
- методику дослідження (для НДР) та принципи створення дослідного зразка технічного засобу (для ДКР);
- основні етапи роботи та орієнтовні строки їх виконання;
- передбачувані результати, їх форми, напрями впровадження;
- умови виконання НД і ДКР та порядок їх упровадження.

3.5. Замовлення на проведення НД і ДКР до 1 листопада року, який передує планованому, надсилається до Відділу науково-інформаційної діяльності.

3.6. Після отримання замовлень на проведення НД і ДКР Відділ науково-інформаційної діяльності:

- перевіряє їх з метою виключення дублювання тематики замовлень, які були виконані або виконуються;
- дає висновок щодо відповідності замовлень пріоритетним напрямам наукових досліджень і практичним потребам ОВС;

- визначає можливих виконавців НД і ДКР;
- на підставі узагальнення замовлень розробляє проект Плану проведення НД і ДКР МВС та передає його до секретаріату Ради.

3.7. Проект Плану проведення НД і ДКР МВС розглядається і затверджується на черговому засіданні Ради.

3.8. Замовлення, що не включені Радою до Плану проведення НД і ДКР МВС, повертаються замовникам на доопрацювання.

3.9. Замовлення, схвалені Радою, направляються майбутнім виконавцям.

3.10. Після отримання замовлення Виконавець складає план виконання НД (ДКР) та узгоджує його із замовником. У разі необхідності виконавець може вимагати від замовника додаткову інформацію та необхідні документи, розробляти спільні заходи щодо апробації, створення експериментальних зразків та ін.

3.11. У разі виконання НД (ДКР) декількома структурними підрозділами, ВНЗ, НДУ план виконання НД (ДКР) складається головним виконавцем.

3.12. Замовлення на проведення НД і ДКР включаються до планів проведених НД і ДКР НДУ та ВНЗ МВС України на наступний рік.

3.13. Плани проведення НД і ДКР ВНЗ та НДУ МВС України щорічно надаються до Відділу науково-інформаційної діяльності до 30 грудня року, який передуватиме планованому.

3.14. Порядок та умови виконання НД і ДКР визначаються відповідними договорами, Державними стандартами України (ДСТУ 3973-2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення», ДСТУ 3974-2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення»), іншими нормативними актами.

3.15. За результатами виконання НД і ДКР виконавець складає акт здавання-приймання НД (ДКР), затверджує його і направляє замовникові.

3.16. Замовник вивчає стан та якість виконання НД (ДКР) і, у разі згоди з отриманими результатами, підписує акт здавання-приймання. Протягом 5 днів після підписання акт здавання-приймання НД (ДКР) направляється виконавцю, а його копія — до Відділу науково-інформаційної діяльності.

3.17. У разі незгоди з результатами НД (ДКР) замовник має право повернути замовлення для доопрацювання із зазначенням конкретних недоліків та строків їх усунення.

3.18. У разі виявлення виконавцем недоцільності продовження або завершення НД (ДКР) він, за погодженням із Відділом науково-інформаційної

діяльності, подає замовнику мотивоване обґрунтування необхідності припинення НД (ДКР).

3.19. Замовлення вважається виконаним з моменту підписання замовником акта здавання-приймання НД (ДКР).

3.20. За результатами виконання річних планів НД і ДКР виконавцем складається звіт, який разом з пояснювальною запискою підписується керівництвом, розглядається на засіданні вченої ради НДУ чи ВНЗ або її наукового підрозділу та подається не пізніше 10 січня наступного року до Відділу науково-інформаційної діяльності.

2.5. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ З ПРИРОДНИЧИХ, ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК ⁵⁷

I. Загальні положення

1.1. Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук (далі — Конкурс) проводиться щорічно з метою активізації наукової роботи студентів як найважливішого фактора формування фахівців нового типу, залучення студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації до участі у наукових програмах, проєктній, конструкторській та інших формах науково-дослідної діяльності.

1.2. Основними завданнями Конкурсу є:

- виявлення та розвиток обдарованих студентів, сприяння реалізації їх здібностей;
- стимулювання творчого самовдосконалення студентської молоді;
- формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя;
- пропаганда досягнень науки, техніки та інноваційних технологій;
- активізація науково-дослідної роботи студентів;
- формування команд для участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах, турнірах.

1.3. У Конкурсі можуть брати участь студенти вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування, у тому числі іноземці, що навчаються у цих навчальних закладах.

1.4. Конкурс проводиться у два тури:

- перший тур — у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації;
- другий тур — у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, визначених базовими.

1.5. Перелік галузей наук (спеціальностей, груп спеціальностей), з яких проводиться Конкурс, базові вищі навчальні заклади з проведення другого туру Конкурсу, склад організаційного комітету затверджуються наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України на три роки.

⁵⁷ Положення про проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук : затв. наказом М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 21 лют. 2012 р. № 202 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-12>.

1.6. Галузь науки (спеціальність, група спеціальностей), на яку протягом трьох років щорічно подавалось менше двадцяти робіт, вилучається з переліку.

1.7. Під час проведення Конкурсу обробка персональних даних здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних».

II. Керівництво Конкурсом

2.1. Засновником Конкурсу є Міністерство науки і освіти, молоді та спорту України.

2.2. Контроль за організацією, проведенням та дотриманням вимог цього Положення здійснює організаційний комітет.

2.3. Організаційно-методичне забезпечення Конкурсу здійснює Інститут інноваційних технологій і змісту освіти.

2.4. Для організації та проведення першого туру Конкурсу у вищому навчальному закладі за наказом ректора створюється конкурсна комісія.

2.5. У базовому вищому навчальному закладі з проведення другого туру створюється галузева конкурсна комісія.

2.6. До складу галузевих конкурсних комісій входять науково-педагогічні працівники вищого навчального закладу, у якому проводиться другий тур, представники інших вищих навчальних закладів, наукових установ, підприємств, громадських організацій тощо (за згодою).

Головою галузевої конкурсної комісії є ректор або проректор вищого навчального закладу.

2.7. Галузеві конкурсні комісії можуть створювати у своєму складі секції з окремих спеціальностей під керівництвом заступників голови галузевої конкурсної комісії за умови, що галузь науки включає декілька спеціальностей.

III. Вимоги до наукових робіт

3.1. На Конкурс подаються самостійно підготовлені наукові роботи студентів (не більше 2 авторів) з актуальних проблем у галузі природничих, технічних та гуманітарних наук, які є пошуковими за своїм характером, впроваджені у виробництво або застосовані у навчальному процесі, що не мають відзнак НАН України та органів державної влади.

3.2. Наукові роботи студентів, які є тематичним продовженням робіт, поданих на Конкурс у попередні роки, розглядаються за умови наявності в них не більше 25 % наукового матеріалу з попередньої роботи.

3.3. Наукові роботи оформлюються відповідно до таких вимог:

- текст друкується шрифтом Times New Roman, міжрядковий інтервал 1.5, кегль 14, аркуш формату А4;

- обсяг зброшурованої роботи не повинен перевищувати 30 сторінок без урахування додатків;
- робота повинна мати назву і план, список використаної літератури та анотацію, у якій зазначено актуальність, мету, завдання, використану методику дослідження та загальну характеристику роботи;
- до наукової роботи додаються копії патентів, наукових статей автора тощо (за наявності);
- креслення та ілюстрації, що додаються до роботи, повинні бути скомпоновані на аркуші формату А3 або А4.

3.4. Макети, натурні зразки на Конкурс не подаються.

3.5. Наукові роботи виконуються українською мовою.

3.6. В наукових роботах, що подаються на другий тур, прізвища, ініціали автора (авторів) та наукового керівника, найменування вищого навчального закладу замінюються шифром (шифр — не більше двох слів).

В окремому запечатаному пакеті під тим самим шифром подаються відомості про автора (авторів), наукового керівника роботи.

3.7. Якщо наукову роботу подано на другий тур з порушенням вимог цього розділу, галузева конкурсна комісія повертає її конкурсній комісії (із зазначенням причини).

IV. Порядок проведення Конкурсу та розгляду наукових робіт

4.1. Конкурс оголошується на початку кожного навчального року наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

4.2. Перший тур Конкурсу проводиться у жовтні–грудні.

4.3. Студенти подають роботи на розгляд конкурсної комісії вищого навчального закладу, у якому вони навчаються.

4.4. Конкурсна комісія відбирає не більше трьох наукових робіт з кожної галузі науки (групи спеціальностей або спеціальності) та надсилає їх галузевим конкурсним комісіям у строк, визначений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

4.5. Другий тур Конкурсу проводиться у два етапи:

- перший етап — заочний (рецензування робіт);
- другий етап — очний (науково-практична конференція).

4.6. Протягом першого етапу галузева конкурсна комісія розглядає подані наукові роботи та передає їх на рецензування. Рецензія повинна бути завірена печаткою навчального закладу, у якому працює рецензент.

Наукові роботи не подаються на рецензування до вищих навчальних закладів, у яких навчаються їх автори.

4.7. Галузева конкурсна комісія на своєму засіданні (за наявності не менше 2/3 її складу) на підставі рецензій та відкритого обговорення наукових робіт більшістю голосів приймає рішення щодо визначення кращих науко-

вих робіт. За рівної кількості голосів членів конкурсної комісії голос голови є вирішальним.

4.8. Авторам кращих наукових робіт галузева конкурсна комісія надсилає запрошення для участі у підсумковій науково-практичній конференції (не пізніше ніж за два тижні до дати її проведення) для наукової доповіді та захисту роботи.

4.9. Інформацію щодо дати проведення науково-практичних конференцій галузеві конкурсні комісії надають до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.

4.10. Рішення про визначення претендентів на нагородження дипломами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України приймаються галужевими конкурсними комісіями після проведення науково-практичних конференцій.

Нагороджуються 25 % студентів від загальної кількості авторів, на роботи яких є рецензії, з них: дипломом I ступеня — 20 %, дипломом II ступеня — 30 %, дипломом III ступеня — 50 %.

Автор наукової роботи, який не брав участі у підсумковій науково-практичній конференції, не може бути претендентом на нагородження.

4.11. Галузева конкурсна комісія для заохочення студентів може видавати їм сертифікат учасника Конкурсу, а також нагороджувати дипломами базового вищого навчального закладу тощо.

4.12. Галузева конкурсна комісія надсилає до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти звіт про проведення другого туру Конкурсу, у тому числі протокол засідання галузевої конкурсної комісії та статистичну довідку.

4.13. Галузева конкурсна комісія веде реєстр студентських наукових робіт з метою виключення можливості повторного подання їх на Конкурс.

4.14. Документація з проведення другого туру Конкурсу зберігається у базових вищих навчальних закладах протягом трьох років.

V. Відзначення переможців Конкурсу

5.1. Підсумки проведення Конкурсу та перелік переможців, відзначених дипломами I, II, III ступенів, затверджуються наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

5.2. Вищі навчальні заклади можуть нагороджувати студентів-переможців Конкурсу та їх наукових керівників спеціальними призами, подарунками, грошовими преміями.

5.3. У разі втрати диплом не поновлюється.

5.4. Організатори Конкурсу та наукові керівники, які підготували щорічно п'ять та більше переможців, можуть відзначатися за підсумками трирічного проведення Конкурсу відповідно до вимог Положення про відомчі

заохочувальні відзнаки Міністерства освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 13.07.2007 № 605, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.08.2007 за № 899/14166.

VI. Апеляційна комісія. Подання та розгляд апеляцій

6.1. Для забезпечення об'єктивного проведення другого туру Конкурсу у базовому вищому навчальному закладі створюється апеляційна комісія, чисельність і склад якої затверджуються наказом ректора базового вищого навчального закладу. Членами апеляційної комісії можуть призначатися представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, базового вищого навчального закладу, інших вищих навчальних закладів та наукових установ (за згодою).

6.2. Учасники Конкурсу можуть протягом десяти днів після оголошення результатів науково-практичної конференції подати заяву в письмовій формі апеляційній комісії щодо необ'єктивності оцінювання захисту ними наукової роботи.

6.3. Апеляційна комісія протягом трьох робочих днів з дня надходження заяви ухвалює рішення, що фіксується у протоколі її засідання, та надає його заявнику.

VII. Фінансування Конкурсу

7.1. Витрати на проведення першого туру Конкурсу та на пересилання робіт до базових вищих навчальних закладів здійснюються за рахунок вищих навчальних закладів.

7.2. Матеріально-технічне забезпечення другого туру Конкурсу, витрати на рецензування робіт та проведення підсумкової науково-практичної конференції здійснюються за рахунок базового вищого навчального закладу та інших джерел, не заборонених законодавством України.

2.6. ПОЛОЖЕННЯ ПРО КОНКУРС НАУКОВИХ РОБІТ КУРСАНТІВ, СЛУХАЧІВ І СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ⁵⁸

1. Загальні положення

1.1. Положення про конкурс наукових робіт курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України (далі — Положення) регулює організацію та порядок проведення щорічного конкурсу наукових робіт (далі — Конкурс) курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України (далі — ВНЗ).

1.2. Головними завданням Конкурсу є залучення курсантів, слухачів і студентів ВНЗ до наукової роботи і науково-дослідницької діяльності, підтримка обдарованої молоді, яка виявила здібності до наукової роботи, створення у ВНЗ творчої атмосфери та умов для інноваційного розвитку, проведення досліджень актуальних проблем розвитку суспільства і держави та діяльності органів внутрішніх справ.

1.3. Організація проведення Конкурсу покладається на Департамент освіти і науки МВС України (далі — ДОН).

1.4. Конкурс оголошується кожного навчального року відповідним наказом МВС України, яким визначаються строки проведення, затверджується склад оргкомітету та навчальний заклад на базі якого він буде проведений.

Інформація про умови проведення Конкурсу оприлюднюється на веб-сайті ДОН та у відомчих засобах масової інформації не пізніше як за три місяці до початку Конкурсу.

1.5. До участі в Конкурсі приймаються наукові роботи курсантів, слухачів і студентів, що є самостійно проведеними дослідженнями актуальних проблем суспільства, держави, окремих галузей науки і техніки, діяльності правоохоронних органів, якщо вони містять наукову новизну та результати яких можуть бути використані в навчальному процесі чи практичній діяльності

Наукові роботи, які раніше були подані до участі в інших конкурсах або були удостоєні премій чи відзнак інших конкурсів до участі не допускаються.

1.6. Конкурс оголошується в жовтні, а його підсумки підводяться до 8 жовтня наступного навчального року (Дня юриста).

⁵⁸ Положення про конкурс наукових робіт курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів МВС України : затв. наказом МВС України від 26 січ. 2008 р. № 33.

2. Організація і проведення Конкурсу

2.1. Загальне керівництво Конкурсом здійснює організаційний комітет (далі — Оргкомітет), до складу якого можуть входити представники МВС України, відомчих ВНЗ, науково-дослідних установ, інших центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, благодійних фондів тощо.

2.2. Оргкомітет конкурсу:

- проводить організаційну роботу з підготовки і проведення Конкурсу;
- обирає голову та його заступників;
- готує документацію про проведення Конкурсу;
- визначає номінацій проведення Конкурсу та формує персональний склад конкурсних (номінаційних) комісії;
- розглядає протоколи конкурсних (номінаційних) комісій щодо визначення переможців Конкурсу та затверджує звіт за підсумками проведення Конкурсу;
- забезпечує висвітлення результатів Конкурсу в засобах масової інформації;
- подає на розгляд до Наукової ради МВС України протокол щодо визначення переможців Конкурсу;
- забезпечує підготовку наказу про результати Конкурсу та заохочення переможців.

2.3. Склад Оргкомітету формується ДОН на підставі пропозицій керівництва МВС, органів і підрозділів органів внутрішніх справ, вищих навчальних закладів та інших організацій і відомств, представників яких запрошено до участі в ньому.

Оргкомітет очолює голова, який має заступника і секретаря. Голова Оргкомітету та його заступник обираються на першому засіданні з числа членів відкритим голосуванням.

Голова Оргкомітету керує роботою з організації проведення Конкурсу та здійснює розподіл доручень між його членами та.

Заступник голови Оргкомітету за відсутності голови виконує його обов'язки.

Секретар Оргкомітету забезпечує ведення належної документації.

2.4. Засідання Оргкомітету проводить голова або за його дорученням заступник голови. Засідання Оргкомітету вважається правомочним за наявності не менше двох третин його складу. Рішення Оргкомітету схвалюються шляхом відкритого голосування більшістю голосів.

2.5. Конкурс проводиться у два тури.

Перший тур Конкурсу проводиться в усіх вищих навчальних закладах МВС України (березень, квітень).

За наказом керівника навчального закладу організовується проведення Конкурсу, створюється конкурсна комісія, яка оцінює роботи слухачів, курсантів і студентів. У складі конкурсної комісії можуть створюватися секції за номінаціями.

Підсумки Конкурсу підводяться на науково-практичній конференції навчального закладу.

За результатами першого туру конкурсна комісія приймає рішення про направлення робіт (не більше одної за номінацією) для участі в другому турі.

Другий тур Конкурсу проводиться в травні, червні на базі ВНЗ, визначеного наказом МВС України, у порядку, визначеному цим Положенням.

2.6. Конкурс проводиться за номінаціями, які визначають тематику наукових робіт:

- кримінально-правова;
- адміністративно-правова;
- цивільно-правова;
- державно-правова;
- оперативно-розшукова та спеціальна діяльність правоохоронних органів;
- суспільні науки.

2.7. Для вивчення робіт, поданих для участі в другому турі Конкурсу Оргкомітет створює конкурсні (номінаційні) комісії в кількості до 7 осіб.

Пропозиції до персонального складу комісій надають структурні підрозділи МВС, ВНЗ та інших організацій і відомств, представників яких запрошено до участі в Конкурсі. У складі конкурсних комісій можуть бути створені секції з окремих галузей права.

Конкурсна комісія розглядає представлені роботи, здійснює їх рецензування та в разі потреби, залучає до цього провідних фахівців за галузями науки і науково-дослідних установ.

Рішення конкурсної (номінаційної) комісії оформлюються протоколом, які затверджує голова Оргкомітету.

3. Порядок представлення і розгляду робіт конкурсними комісіями

3.1. Для участі в Конкурсі приймаються наукові роботи слухачів, курсантів і студентів вищих навчальних закладів за номінаціями, визначеними у підпункті 2.6 Положення.

3.2. Для участі в першому турі Конкурсу приймаються наукові роботи слухачів, курсантів і студентів вищого навчального закладу, у якому вони навчаються.

3.2.1. Особи, які виявили бажання взяти участь у Конкурсі, подають свої роботи на розгляд конкурсної комісії. Робота оформляється відповідно до вимог Положення. До кожної наукової роботи додаються: прізвища,

ініціали автора (авторів) та наукового керівника, назва ВНЗ, номінація, за якою вона подається; анотація.

3.2.3. Конкурсна комісія вищого навчального закладу проводить вивчення робіт та приймає рішення про їх допуск до публічного захисту на науково-практичній конференції.

3.2.4. Підсумки першого туру Конкурсу підводяться конкурсною комісією на науково-практичній конференції, на якій визначаються переможці за номінаціями.

3.3. До участі в другому турі Конкурсу направляються наукові роботи, які визначені переможцями першого туру. Рішення про направлення робіт приймає конкурсна комісія вищого навчального закладу, у якому проведено перший тур.

Роботи направляються на адресу Оргкомітету.

3.6. На конкурс подаються наукові роботи, оформлені відповідно до вимог Державного стандарту України ДСТУ 3008-95 (Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. До наукової роботи).

До наукової роботи додається: анотація наукової роботи; відомості про автора та наукового керівника рецензія на роботу та рішення конкурсної комісії навчального закладу про рекомендацію роботи до участі в Конкурсі.

Якщо наявні, то додаються акти про впровадження результатів роботи, копії патентів, статей автора тощо. Креслення та ілюстрації, що додаються до роботи, повинні бути скомпоновані на листі стандартного розміру (не більші формату А-4). Представлення макетів і натурних зразків не допускається.

3.7. На конкурс можуть бути представлені відповідно переоформлені курсові, дипломні роботи освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», якщо вони містять наукову новизну або передбачається впровадження їх результатів у практику, навчальний процес.

3.9. Наукові роботи, представлені на конкурс, не повертаються.

3.10. Роботу, яку подано з порушенням вимог Положення, конкурсна комісія повертає її до вищого навчального закладу (обов'язково із зазначенням причин).

3.12. Конкурсні (номінаційні) комісії в місячний термін організовують розгляд та рецензування робіт. Рішення комісії оформлюються протоколом.

4. Визначення переможців Конкурсу та їх нагородження

4.1. Визначення кращих робіт здійснюється конкурсною (номінаційною) комісією на підставі вивчення роботи та отриманих рецензій і відкритого обговорення кожної роботи на засіданні конкурсної комісії.

Вивчення роботи проводить експерт зі складу комісії. Результати доповідаються на засіданні комісії та приймається рішення про оцінку роботи на умовах, визначених у підпункті 4.2 Положення. Рішення приймається комісією шляхом відкритого голосування більшістю голосів.

4.2. Роботи оцінюються за рейтинговим принципом у такий спосіб:

актуальність теми дослідження та наукова новизна	10 балів;
характеристика об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження	15 балів;
застосування методів, які відповідають сучасним досягненням науки	20 балів;
належний теоретичний рівень і глибина практичного аналізу проблеми	25 балів;
можливість практичного використання результатів наукової роботи	20 балів;
уміння користуватися відповідним понятійно-категоріальним апаратом	10 балів;
разом (максимальна кількість)	100 балів.

Загальна підсумкова оцінка конкурсної роботи визначається як середня арифметична експертних оцінок у рамках тематичного напрямку. Кращою вважається робота, яка одержала найбільшу кількість підсумкових балів.

4.4. Конкурсна комісія відбирає не більше трьох кращих наукових робіт за кожною номінацією та направляє їх до Оргкомітету.

4.5. Оргкомітет Конкурсу проводить підсумкове засідання, на якому розглядаються рішення конкурсних (номінаційних) комісій, перевіряє їх об'єктивність та в разі згоди затверджує їх. Рішення конкурсних (номінаційних) комісій затверджується на засіданні Оргкомітету із залученням голів комісій.

За результатами Конкурсу Оргкомітету затверджує рішення конкурсних (номінаційних) комісій, визначає переможців та направляє матеріали до ДОН.

4.6. За результатами проведеного Конкурсу голова Оргкомітету готує звіт та разом з протоколами засідань конкурсних (номінаційних) комісій направляє його до ДОН.

4.7. На підставі рішень Оргкомітету Конкурсу ДОН готує наказ про заохочення переможців.

4.8. Заохочення переможців Конкурсу здійснюється в порядку, визначеному Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України.

Переможці конкурсу можуть бути нагороджені спеціальними призами, грошовими преміями ВНЗ, благодійних фондів, спонсорів тощо.

2.7. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ОЛІМПІАДИ ⁵⁹

І. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок організації та проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальних дисциплін, напрямів та спеціальностей (далі — Олімпіада) серед студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування (далі — Учасники).

1.2. Олімпіада — це змагання студентів у творчому застосуванні здобутих знань, умінь і навичок, а також у професійній підготовці майбутніх спеціалістів.

1.3. Олімпіада проводиться щороку з метою:

- підвищення якості підготовки фахівців;
- системного вдосконалення навчального процесу, активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

1.4. Основними завданнями Олімпіади є:

- виявлення та розвиток обдарованої студентської молоді, сприяння реалізації її творчих здібностей;
- стимулювання творчої праці студентів, педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- формування кадрового потенціалу для дослідницької, виробничої, адміністративної і підприємницької діяльності;
- відбір студентів для участі в міжнародних олімпіадах.

1.5. Керівником Олімпіади є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (далі — МОНмолодьспорт України).

1.6. Олімпіада проводиться з навчальних дисциплін, напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою в Україні.

1.7. Організатором та координатором Олімпіади є Інститут інноваційних технологій і змісту освіти (далі — ІТЗО), на який покладається організаційно-методичне забезпечення проведення Олімпіади.

1.8. Олімпіада з навчальної дисципліни — це творче змагання з дисциплін циклів гуманітарної, соціально-економічної та природничо-технічної підготовки студентів, які вивчають відповідну дисципліну в поточному або закінчили її вивчати в минулому році.

59 Положення про проведення Всеукраїнської студентської олімпіади : затв. наказом М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 13 груд. 2012 р. № 1410 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2207-12>.

1.9. Олімпіада з напрямку, спеціальності — це творче змагання з професійної та практичної підготовки студентів старших курсів згідно з напрямами і спеціальностями, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

1.10. Перелік навчальних дисциплін, напрямів та спеціальностей, базові вищі навчальні заклади з проведення II етапу Олімпіади затверджуються наказом МОНмолодьспорту України строком на три роки.

1.11. Під час проведення Олімпіади обробка персональних даних учасників Олімпіади здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних».

II. Робочі органи Олімпіади

2.1. Для організації та проведення Олімпіади створюється Всеукраїнський організаційний комітет, персональний склад якого затверджується наказом МОНмолодьспорту України.

Очолює Всеукраїнський організаційний комітет заступник Міністра МОНмолодьспорту України.

Відповідальним секретарем Всеукраїнського організаційного комітету призначається представник ІТЗО.

2.2. До складу Всеукраїнського організаційного комітету включаються представники МОНмолодьспорту України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, вищих навчальних закладів (за згодою).

2.3. Всеукраїнський організаційний комітет:

- розробляє положення, методичні рекомендації щодо організації та проведення Олімпіади;
- формує план проведення Олімпіади на наступний навчальний рік відповідно до пропозицій вищих навчальних закладів;
- визначає порядок, аналізує і контролює хід проведення Олімпіади на всіх її етапах;
- надає практичну допомогу вищим навчальним закладам в організації Олімпіади та забезпечує їх необхідними інформаційними матеріалами;
- за поданням журі визначає переможців Олімпіади;
- сприяє висвітленню результатів Олімпіади у засобах масової інформації та пресі;
- підводить остаточні підсумки та складає звіт про проведення Олімпіади.

2.4. Для організації та проведення I і II етапів Олімпіади у вищих навчальних закладах створюються організаційні комітети (далі — оргкомітети), журі, апеляційні комісії.

2.5. До складу оргкомітету I етапу Олімпіади входять педагогічні, науково-педагогічні працівники, аспіранти, представники органів студентського

самоврядування тощо (за згодою). Головою оргкомітету призначається ректор або один із проректорів вищого навчального закладу, де проводиться Олімпіада.

2.6. До складу оргкомітету II етапу Олімпіади входять педагогічні, науково-педагогічні працівники, представники підприємств, установ тощо (за згодою). Головою оргкомітету призначається ректор або один із проректорів базового вищого навчального закладу і затверджується наказом МОНмолодьспорту України. Голова має заступників та секретаря оргкомітету.

2.7. Оргкомітет базового вищого навчального закладу:

- проводить організаційну роботу з підготовки і проведення Олімпіади;
- розробляє порядок проведення відповідного етапу Олімпіади;
- готує документацію для проведення Олімпіади (програму, методичні рекомендації, листи, бланки протоколів тощо);
- проводить реєстрацію Учасників Олімпіади;
- здійснює шифрування та дешифрування письмових робіт Учасників;
- надсилає вищим навчальним закладам результати участі кожного студента;
- складає звіт про проведення Олімпіади.

2.8. До складу журі I етапу Олімпіади входять педагогічні, науково-педагогічні працівники вищого навчального закладу (за згодою).

2.9. До складу журі II етапу Олімпіади входять науково-педагогічні працівники базового вищого навчального закладу, члени відповідних комісій Науково-методичної ради МОНмолодьспорту України, вчені наукових установ Національної академії наук України та національних галузевих академій України, представники інших вищих навчальних закладів тощо (за згодою).

2.10. До складу журі не можуть входити особи, що є близькими особами Учасників Олімпіади.

2.11. Журі Олімпіади очолює голова. Голова має заступників та секретаря журі. Голова журі організовує роботу членів журі, проводить засідання журі, бере участь у визначенні переможців, затверджує список переможців.

2.12. Кількість членів журі не повинна перевищувати третини від кількості студентів, які беруть участь в Олімпіаді.

2.13. Кількість представників базового вищого навчального закладу в журі II етапу Олімпіади не повинна перевищувати 50 % від загальної кількості членів журі.

2.14. Журі:

- розробляє та затверджує структуру, зміст завдань та оцінює їх виконання;
- перевіряє роботи Учасників і визначає переможців Олімпіади;

- аналізує якість виконання студентами завдань, виявляє характерні помилки та оцінює рівень підготовки студентів;
- готує рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу з відповідних дисциплін, напрямів, спеціальностей.

2.15. Для забезпечення об'єктивного проведення II етапу Олімпіади у базовому вищому навчальному закладі створюється апеляційна комісія, чисельність і склад якої затверджуються наказом ректора базового вищого навчального закладу. До складу апеляційних комісій входять члени відповідних комісій Науково-методичної ради МОНмолодьспорту України, представники базового та інших вищих навчальних закладів, наукових установ (за згодою). Члени апеляційної комісії не входять до складу журі.

2.16. Апеляційна комісія розглядає звернення учасників Олімпіади щодо вирішення питань, пов'язаних з оцінюванням завдань. Під час розгляду апеляцій апеляційна комісія має право як підвищити оцінку з апеляційного питання (або залишити її без змін), так і понизити її у разі виявлення помилок, не помічених при початковій перевірці. Рішення апеляційної комісії враховується журі при визначенні загальної суми балів та підведенні підсумків Олімпіади.

III. Порядок організації та проведення Олімпіади

3.1. Олімпіада проводиться у два етапи.

I етап — у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації;

II етап — у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, які визначаються МОНмолодьспортом України для проведення II етапу олімпіади (базові вищі навчальні заклади).

3.2. Інформація про проведення і підсумки Олімпіади розміщується на сайтах МОНмолодьспорту України, ІТЗО.

3.3. Для проведення Олімпіади вищий навчальний заклад направляє заявку до ІТЗО щодо визначення його базовим. Вищий навчальний заклад має право бути базовим не більше як з п'яти Олімпіад. ІТЗО готує проект наказу про проведення Олімпіади у поточному навчальному році, який затверджується МОНмолодьспортом України.

3.4. I та II етапи Олімпіади складаються з турів. Кількість турів (теоретичний, практичний, експериментальний тощо), форми їх проведення (письмові роботи, співбесіди, тестування тощо) на кожному етапі визначають оргкомітети.

3.5. I етап Олімпіади проводиться у січні-лютому поточного року з навчальних дисциплін (які вивчались не менше семестру), напрямів та спеціальностей.

3.6. Склад оргкомітету, журі та строки проведення I етапу Олімпіади у кожному вищому навчальному закладі затверджуються наказом ректора.

3.7. Оргкомітет підводить підсумки I етапу Олімпіади та рекомендує переможців I етапу для участі в II етапі Олімпіади. Рекомендацією вважається заповнена оргкомітетом Анкета учасника II етапу Олімпіади, яка заповнюється на кожного Учасника окремо.

3.8. Анкети переможців I етапу надсилаються базовому вищому навчальному закладу до 1 березня поточного року.

3.9. Ректори вищих навчальних закладів, студенти яких беруть участь в Олімпіаді, забезпечують участь переможців I етапу у II етапі Олімпіади.

3.10. II етап Олімпіади проводиться в квітні-травні поточного року. Строк проведення II етапу Олімпіади визначається оргкомітетами базових вищих навчальних закладів і затверджується наказом МОНмолодьспорту України.

3.11. Умови і порядок проведення, склад оргкомітету, журі та апеляційної комісії II етапу Олімпіади затверджуються наказом ректора базового вищого навчального закладу.

3.12. Базовий вищий навчальний заклад надсилає листи-запрошення з інформацією про умови проведення II етапу Олімпіади, тематику олімпіадних завдань з відповідної навчальної дисципліни, напрямку, спеціальності вищим навчальним закладам, студенти яких можуть брати участь у II етапі Олімпіади. Кількісний склад учасників II етапу Олімпіади визначає оргкомітет базового вищого навчального закладу у рівній кількості від кожного вищого навчального закладу.

3.13. Оргкомітети II етапу Олімпіади для заохочення студентів видають їм сертифікат учасника Олімпіади, а також нагороджують дипломами базового вищого навчального закладу.

3.14. Олімпіада з навчальної дисципліни, напрямку або спеціальності, у якій протягом трьох років щороку брали участь менше 15 студентів та менше ніж 5 вищих навчальних закладів, вилучається з переліку.

3.15. Звіт про проведення II етапу Олімпіади, затверджений головою оргкомітету II етапу Олімпіади, подається на адресу ПТЗО у 10-денний строк після її завершення. Якщо звіт подається невчасно або не відповідає вимогам додатка 3 до цього Положення, результати проведення відповідної Олімпіади не розглядаються.

IV. Учасники Олімпіади

4.1. У I етапі Олімпіади беруть участь всі бажаючі студенти вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування, у тому числі іноземці, що навчаються у цих вищих навчальних закладах.

4.2. Учасники мають право ознайомитися з оцінкою їх роботи та письмово звернутися до апеляційної комісії з приводу об'єктивності оцінки виконаних ними завдань.

4.3. Учасники II етапу Олімпіади повинні мати при собі студентський квиток та паспорт для підтвердження їх особи.

V. Підведення підсумків Олімпіади

5.1. Учасники, які посіли перше, друге, третє місця в особистому заліку, є переможцями кожного з етапів Олімпіади та учасниками наступного етапу і нагороджуються дипломами I, II, III ступенів відповідно.

5.2. Переможці I етапу визначаються оргкомітетом вищого навчального закладу, на підставі рекомендацій журі, є Учасниками II етапу Олімпіади, список яких затверджується наказом ректора.

5.3. Переможці кожного з етапів Олімпіади визначаються за сумарною кількістю балів, набраних на всіх обов'язкових турах Олімпіади.

5.4. Дипломом I ступеня нагороджується Учасник, який набрав не менше 80 %, II ступеня — 70 %, III ступеня — 60 % від максимально можливої сумарної кількості балів, що дорівнює 100 %. При цьому кількість переможців не може перевищувати 10 % від загальної кількості Учасників. У разі перевищення кількості переможців Оргкомітет залишає за собою право корегування їх кількості при підведенні остаточних підсумків Олімпіади.

5.5. Дипломом I ступеня нагороджується один Учасник. Якщо рівну кількість балів набрали декілька Учасників, які претендують на нагородження дипломом I ступеня, між ними призначається додатковий тур.

5.6. Переможці II етапу Олімпіади визначаються журі базового вищого навчального закладу та затверджуються наказом МОНмолодьспорту України.

5.7. Переможці II етапу Олімпіади нагороджуються дипломами МОНмолодьспорту України. Дипломи видаються після виходу наказу МОНмолодьспорту України про затвердження підсумків проведення Всеукраїнської студентської олімпіади до кінця поточного року. У разі втрати диплом не поновлюється.

5.8. Переможці I та II етапів Олімпіади нагороджуються подарунками, спеціальними призами, грошовими преміями вищих навчальних закладів, благодійних фондів, спонсорів тощо.

5.9. Учасники, які посіли IV–VI місця, а також за оригінальний, нестандартний розв'язок завдань Олімпіади нагороджуються грамотами оргкомітету базового вищого навчального закладу.

5.10. За клопотанням оргкомітету Олімпіади ректор базового вищого навчального закладу нагороджує грамотами, грошовими преміями, цінни-

ми подарунками активних організаторів Олімпіади із коштів вищого навчального закладу.

VI. Фінансування Олімпіади

6.1. Витрати на організацію та проведення Олімпіади здійснюються за рахунок джерел, не заборонених чинним законодавством України.

6.2. Витрати на відрядження студентів та науково-педагогічних працівників до базових вищих навчальних закладів для участі у II етапі Олімпіади здійснюються за рахунок вищих навчальних закладів, в яких вони навчаються або працюють.

2.8. ІНСТРУКЦІЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВИХ КАДРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВАХ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ⁶⁰

I. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція визначає особливості організації та проведення підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів (далі — НПНК) у вищих навчальних закладах (далі — ВНЗ МВС) і науково-дослідних установах (далі — НДУ) Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС).

Цю Інструкцію розроблено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01 березня 1999 року № 309 «Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» (далі — Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів).

Підготовка НПНК у ВНЗ МВС та НДУ організовується на підставі Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України (далі — МОН), МВС та цієї Інструкції.

1.2. НПНК з числа осіб середнього та старшого начальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу Національної гвардії України) та цивільних осіб, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, готуються у ВНЗ МВС та НДУ: в докторантурі; на посадах наукових співробітників, призначених для завершення роботи над докторською дисертацією; в ад'юнктурі (денної та заочної форм навчання) та як здобувачі наукового ступеня (далі — здобувачі) шляхом самостійної поза докторантурою або ад'юнктурою роботи над докторською або кандидатською дисертацією.

Підготовка НПНК з числа працівників інших міністерств і центральних органів виконавчої влади в докторантурі або ад'юнктурі (аспірантурі) ВНЗ МВС та НДУ проводиться за цільовим призначенням поза штатом на підставі відповідного договору.

⁶⁰ Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 02.12.2013 № 1177 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2153-13>. — Редакція від 06.02.2015.

Підготовка НПНК з числа іноземців та осіб без громадянства здійснюється на підставі:

- міжнародних договорів України;
- загальнодержавних програм;
- контрактів, укладених вищими навчальними закладами, науковими установами з юридичними та фізичними особами.

1.3. Фінансування підготовки НПНК здійснюється за рахунок:

коштів Державного бюджету України — за державним замовленням;
коштів юридичних та фізичних осіб — на умовах контракту.

1.4. Рішення про відкриття або закриття докторантури або ад'юнктури (аспірантури) у ВНЗ МВС та НДУ приймає МОН за клопотанням МВС.

1.5. Загальне керівництво підготовкою НПНК у ВНЗ МВС та НДУ здійснює Департамент кадрового забезпечення МВС (далі — ДКЗ МВС).

1.6. ДКЗ МВС щороку визначає обсяги прийому до докторантур та ад'юнктур ВНЗ МВС та здійснює контроль за набором до них.

1.7. Відповідальність за організацію та підготовку НПНК покладається на керівника ВНЗ МВС та НДУ. Керівництво підготовкою НПНК здійснюється через відповідних проректорів ВНЗ МВС (заступників керівника НДУ), вчену (наукову) раду, відділ, до функцій якого належить організація наукової роботи, докторантуру (ад'юнктуру).

1.8. Науковий керівник (консультант) ад'юнкта (аспіранта), докторанта та здобувача здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, контролює виконання затвердженого ним індивідуального плану та несе особисту відповідальність за якісне написання ад'юнктом (аспірантом), докторантом та здобувачем дисертації. Начальники кафедр, відділів, лабораторій, де ведеться підготовка докторантів, ад'юнктів (аспірантів) і здобувачів, є їх безпосередніми начальниками та є відповідальними за організацію і хід виконання планів підготовки НПНК.

1.9. Строк перебування в докторантурі не повинен перевищувати трьох років, крім умов, передбачених у пунктах 19, 20 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Строк перебування особи на посаді наукового співробітника, яка призначена для завершення роботи над докторською дисертацією, не повинен перевищувати двох років.

Строк навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) не повинен перевищувати: за денною формою навчання — трьох років, заочною формою навчання — чотирьох років, крім умов, передбачених у пунктах 19, 20 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

Здобувачі прикріплюються до ВНЗ МВС та НДУ, що мають ад'юнктуру (аспірантуру) з відповідних спеціальностей, на строк до п'яти років.

До строку навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) або перебування в докторантурі не включається період хвороби (тривалістю понад один місяць), пере-

бування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також відсутність з інших поважних причин, передбачених законодавством України. Вчена (наукова) рада ВНЗ МВС та НДУ оцінює обставини, що виключили можливість працювати над дисертацією, і визначає строк, на який продовжується навчання в ад'юнктурі (аспірантурі), перебування в докторантурі (як правило, не більше одного року).

1.10. Дозволяється створювати підготовчі групи для проведення занять з особами, які готуються до складання кандидатських і вступних іспитів до ад'юнктури (аспірантури), із залученням до цієї роботи наукових і науково-педагогічних працівників на умовах погодинної оплати згідно із законодавством України.

1.11. У разі відсутності вчених з необхідних спеціальностей для проведення занять у підготовчих групах, прийняття вступних та кандидатських іспитів, наукового консультування докторантів, наукового керівництва роботою ад'юнктів (аспірантів) і здобувачів можуть залучатися викладачі, провідні вчені та фахівці інших ВНЗ МВС та НДУ, а також установ і організацій інших міністерств і центральних органів виконавчої влади.

Оплата праці осіб, залучених з інших установ та організацій для приймання вступних і кандидатських іспитів, проведення консультацій ад'юнктів (аспірантів) і здобувачів, а також проведення занять у підготовчих групах здійснюється згідно із законодавством України.

1.12. Ад'юнкти (аспіранти) і докторанти ВНЗ МВС та НДУ користуються правами, які передбачені в пункті 15 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, за винятком підпункту 4.

1.13. Обов'язки ад'юнктів (аспірантів) і докторантів ВНЗ МВС та НДУ визначені в пункті 16 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

1.14. Взаємозобов'язання ад'юнкта або докторанта, підготовка яких здійснюється за державним замовленням, і ВНЗ МВС та НДУ визначаються в Типовій угоді про підготовку аспіранта (докторанта) за рахунок державного замовлення.

1.15. Строк навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) за денною формою, перебування в докторантурі зараховується до науково-педагогічного стажу.

1.16. Переведення ад'юнктів до іншого ВНЗ МВС та НДУ, на іншу форму навчання здійснюється керівником ВНЗ МВС та НДУ за погодженням з керівником іншого ВНЗ МВС та НДУ, ДКЗ МВС у межах штатної чисельності перемінного складу, що навчається за державним замовленням, а ад'юнктів, які навчаються за цільовим призначенням (контрактом), — тільки за клопотанням (погодженням) організації, установи, яка направила їх на навчання.

1.17. Питання про переведення попередньо розглядається на засіданнях кафедр (лабораторій, відділів) на підставі звернення ад'юнкта, узгодженого з його науковим керівником.

За результатами обговорення кафедрою (лабораторією, відділом) приймається рішення про доцільність переведення ад'юнкта, яке погоджується з керівництвом ад'юнктури та разом з матеріалами про переведення подається на розгляд вченої (наукової) ради для подальшого схвалення.

1.18. До матеріалів про переведення долучаються:

- письмове звернення ад'юнкта про переведення, узгоджене з науковим керівником і начальником кафедри (лабораторії, відділу);
- рішення кафедри (лабораторії, відділу) про доцільність переведення (витяг з протоколу засідання кафедри, лабораторії чи відділу);
- клопотання структурних підрозділів апарату Міністерства, головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, територіальних управлінь оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, ВНЗ МВС та НДУ (далі — комплектуючі підрозділи), які направили ад'юнкта на навчання, погоджене з ДКЗ МВС.

Після схвалення рішення кафедри (лабораторії, відділу) вченою (науковою) радою складається висновок про переведення ад'юнкта на іншу форму навчання, зарахування до іншого ВНЗ МВС та НДУ.

Висновок затверджується керівником ВНЗ МВС та НДУ.

1.19. Ад'юнкт (аспірант) або докторант (особа, призначена на посаду наукового співробітника для завершення роботи над докторською дисертацією) може бути відрхований з ад'юнктури (аспірантури) або докторантури (звільнений з посади наукового співробітника) у випадках, визначених в пункті 22 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

Рішення про відрхування (звільнення з посади наукового співробітника) ад'юнкта (аспіранта) або докторанта (особи, призначеної на посаду наукового співробітника для завершення роботи над докторською дисертацією) приймається вченою (науковою) радою ВНЗ МВС та НДУ. На підставі рішення вченої (наукової) ради ад'юнкт (аспірант) або докторант (особа, призначена на посаду наукового співробітника для завершення роботи над докторською дисертацією) відрховується з ад'юнктури або докторантури (звільняється з посади наукового співробітника) наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

Ад'юнкти (докторанти) денної форми навчання за державним замовленням, які відрховані з навчання, відряджаються для подальшого проходження служби до комплектуючих підрозділів.

1.20. Ад'юнкт або докторант, який був зарахований до ад'юнктури чи докторантури за державним замовленням і відрхований з причин, перед-

бачених пунктом 1.19 цього розділу, відшкодовує вартість навчання згідно із законодавством України.

1.21. Ад'юнкт (аспірант) або докторант (особа, призначена на посаду наукового співробітника для завершення роботи над докторською дисертацією), який успішно захистив дисертацію до закінчення строку навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) або перебування в докторантурі (на посаді наукового співробітника), вважається таким, що повністю виконав індивідуальний план роботи, і відраховується з ад'юнктури (аспірантури) або докторантури (звільняється з посади наукового співробітника) з дня захисту дисертації.

1.22. Присвоєння чергових спеціальних (військових) звань ад'юнктам, докторантам та особам, призначеним на посади наукових співробітників для завершення роботи над докторською дисертацією, здійснюється згідно з законодавством України.

1.23. Особи, які раніше пройшли повний курс навчання в ад'юнктурі або докторантурі за державним замовленням, а також відраховані з неї достроково за вчинення протиправних дій або невиконання індивідуального плану, не мають права повторного вступу до ад'юнктури і докторантури за державним замовленням.

II. Планування підготовки та розподілу НПНК

2.1. Підготовка НПНК у ВНЗ МВС та НДУ здійснюється за цільовим призначенням, науковими спеціальностями, річним і перспективним планами.

2.2. Річний план прийому до ад'юнктури і докторантури за державним замовленням готує ДКЗ МВС за пропозиціями комплектуючих підрозділів.

Перспективний план підготовки НПНК готує ВНЗ МВС та НДУ, у якому виконуються дисертації, з урахуванням строку навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) або докторантурі.

Тематику дисертаційних робіт ад'юнктів (аспірантів) і докторантів розробляє Державний науково-дослідний інститут МВС (далі — ДНДІ МВС) за пропозиціями ВНЗ МВС, НДУ та комплектуючих підрозділів.

2.3. До 01 грудня року, що передує року прийняття до ад'юнктури та докторантури, комплектуючі підрозділи подають:

- до ДКЗ МВС пропозиції до річного плану прийому до ад'юнктури і докторантури у вигляді замовлення на підготовку ад'юнктів (докторантів) за державним замовленням;
- для погодження до ДНДІ МВС пропозиції щодо орієнтовної тематики дисертаційних робіт ад'юнктів та докторантів.

Річний план прийому та тематика дисертаційних робіт ад'юнктів і докторантів за державним замовленням до 01 лютого року початку підготовки подаються на затвердження керівництву МВС.

2.4. Прийом до ад'юнктури і докторантури здійснюється відповідно до річного плану.

На підставі цього плану ДКЗ МВС до 15 березня року початку підготовки доводить до комплектуючих підрозділів план відбору кандидатів для вступу до ад'юнктур і докторантур за державним замовленням.

Після закінчення прийому до ад'юнктури і докторантури керівники ВНЗ МВС та НДУ у п'ятиденний строк подають до ДКЗ МВС звіт про виконання плану відбору до ад'юнктури та докторантури за державним замовленням.

2.5. Протокол персонального розподілу випускників ад'юнктури і докторантури до 01 червня року випуску подається на затвердження заступникові Міністра — керівнику апарату.

Особи, які протягом навчання не захистили дисертації або дисертації яких не прийнято до розгляду спеціалізованою вченою радою, призначаються на посади в комплектуючих підрозділах, не вищі від тих, з яких вони вступали на навчання.

III. Відбір та направлення на навчання

3.1. Відбір кандидатів на навчання до ад'юнктури і докторантури за державним замовленням здійснюють комплектуючі підрозділи.

3.2. Документи на кандидатів до вступу в ад'юнктуру (на денну та заочну форми навчання) і докторантуру в установленому порядку оформлюють комплектуючі підрозділи. На денну форму навчання оформлюється особова справа, а на заочну — навчальна справа.

Комплектуючий підрозділ зобов'язаний направити кандидата на навчання до ад'юнктури чи докторантури, а кандидат на навчання зобов'язаний прибути до ВНЗ МВС та НДУ для участі у вступних іспитах.

3.3. До особової (навчальної) справи долучаються:

- рапорт (для цивільних осіб — заява) із зазначенням форми навчання, спеціальності та профільної кафедри (лабораторії, відділу);
- атестаційний лист (на заочну форму навчання та для цивільних осіб — особовий листок з обліку кадрів);
- список опублікованих наукових праць і винаходів (вступники, які не мають опублікованих наукових праць і винаходів, подають наукові доповіді (реферати) з обраної ними наукової спеціальності);
- копія диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра (особи, які здобули відповідну освіту за кордоном, долучають також копію Свідоцтва про визнання іноземного документа про освіту);
- посвідчення про складання кандидатських іспитів (у разі складання кандидатських іспитів);
- автобіографія;

- медична довідка про стан здоров'я за формою № 286-у.

При вступі до докторантури, крім того, подаються:

- розгорнутий план дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук;
- копія диплома про присвоєння наукового ступеня кандидата наук (у разі здобуття відповідної освіти за кордоном — копія Свідоцтва про визнання іноземного документа про освіту).

Паспорт і дипломи про вищу освіту та про присвоєння наукового ступеня кандидата наук вступник пред'являє особисто.

3.4. Особові (навчальні) справи кандидатів на навчання в ад'юнктурі не пізніше ніж за місяць до початку вступних іспитів надсилаються до ВНЗ МВС та НДУ.

3.5. Документи кандидатів на навчання в ад'юнктурі (докторантурі) за державним замовленням, які надійшли до ВНЗ МВС (НДУ) з порушенням зазначених вимог, повертаються до комплектуючих підрозділів.

3.6. Приймальні комісії ВНЗ МВС та НДУ здійснюють прийом до ад'юнктури тільки у межах штатної чисельності перемінного складу та відповідно до визначених обсягів державного замовлення.

Проведення та складання вступних іспитів здійснюються відповідно до вимог Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

IV. Підготовка докторів наук

4.1. До докторантури приймаються особи середнього та старшого навчальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу Національної гвардії України) та цивільні особи, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, які мають науковий ступінь кандидата наук, наукові здобутки та опубліковані праці з обраної наукової спеціальності та в змозі на високому науковому рівні проводити наукові дослідження.

Початок підготовки в докторантурі — з 01 вересня року вступу.

4.2. Комплектуючі підрозділи надсилають до 01 липня року вступу до ВНЗ МВС та НДУ матеріали, передбачені у пункті 3.3 розділу III цієї Інструкції, для розгляду відповідними кафедрами (лабораторіями, відділами).

Кафедра (лабораторія, відділ) в місячний строк з часу отримання документів заслуховує наукові доповіді вступників до вступу до докторантури, розглядає розгорнуті плани роботи над дисертацією і шляхом таємного або відкритого голосування визначає можливість зарахування кожної особи до докторантури.

Вчена (наукова) рада у місячний строк розглядає висновки кафедри (лабораторії, відділу) щодо вступника і приймає рішення про його зарахування до докторантури.

4.3. Рішення вченої (наукової) ради затверджується і оформляється наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

4.4. Тема дисертації, індивідуальний план роботи докторанта після обговорення кафедрою (лабораторією, відділом) затверджуються вченою (науковою) радою ВНЗ МВС та НДУ не пізніше тримісячного строку після зарахування його до докторантури.

Тема дисертації повинна бути актуальною, пов'язаною з основною проблематикою оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ та відповідати затвердженій керівництвом МВС тематиці дисертаційних робіт.

4.5. Для надання докторанту допомоги в написанні дисертації за місцем його підготовки з числа докторів наук може призначатися науковий консультант, який несе особисту відповідальність за якісне і своєчасне виконання докторантом плану підготовки дисертації. Науковими консультантами, як виняток, можуть призначатися також провідні вчені — доктори наук інших установ та організацій, що не належать до сфери управління МВС.

4.6. Кількість докторантів, прикріплених до одного наукового консультанта за його згодою, визначає керівник ВНЗ МВС та НДУ. Вона не повинна перевищувати трьох осіб одночасно, включаючи тих докторантів, підготовка яких здійснюється поза державним замовленням.

На здійснення наукового консультування відводиться щороку 50 академічних годин на одного докторанта.

4.7. Докторант щороку доповідає про виконання індивідуального плану роботи на засіданні кафедри (лабораторії, відділу). Звіти докторантів подаються до вченої (наукової) ради, за результатами яких проводиться атестація докторанта та приймається рішення про подальше його перебування в докторантурі. Результати атестації затверджує керівник ВНЗ МВС та НДУ.

4.8. За період перебування в докторантурі докторант повинен завершити роботу над дисертацією та подати її на розгляд до спеціалізованої вченої ради. Успішним закінченням докторантури вважається захист дисертації або прийом її до розгляду спеціалізованою вченою радою.

4.9. Здобувачами, які працюють поза докторантурою, можуть бути особи середнього та старшого начальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу Національної гвардії України) та цивільні особи, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, які мають науковий ступінь кандидата наук і здобутки в певній галузі науки.

Рішення про прикріплення здобувача до ВНЗ МВС та НДУ оголошується наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

4.10. Порядок затвердження тем докторських дисертацій здобувачів викладено в пункті 4.4 цього розділу.

4.11. Здобувачам за умови успішного поєднання службової діяльності та наукової роботи за рекомендацією вченої (наукової) ради надається творча відпустка для завершення роботи над дисертацією відповідно до законодавства України.

4.12. Здобувачі з числа керівного складу та науково-педагогічних працівників ВНЗ МВС або наукових співробітників НДУ, які мають вагомі здобутки в певній галузі науки і виконали не менше двох третин плану дисертаційної роботи, можуть бути призначені (переведені) на термін до двох років на посади наукових співробітників для завершення роботи над докторською дисертацією.

4.13. Призначення здобувачів на посади наукових співробітників для завершення роботи над докторською дисертацією здійснюється наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

4.14. Для виконання роботи над дисертацією здобувач, який призначений на посаду наукового співробітника, прикріплюється до кафедри (лабораторії, відділу) за профілем тематики дослідження. Начальник кафедри (лабораторії, відділу) є безпосереднім начальником здобувача.

4.15. Після закінчення строку перебування на посаді наукового співробітника для завершення докторської дисертації здобувач зобов'язаний подати в спеціалізовану вчену раду завершену докторську дисертацію.

4.16. Особами, які успішно пройшли підготовку як здобувачі наукового ступеня доктора наук, вважаються ті, хто протягом встановленого строку повністю виконали індивідуальний план роботи та захистили дисертацію або дисертація яких прийнята до розгляду спеціалізованою вченою радою.

4.17. Здобувачі, які призначені на посади наукових співробітників для завершення роботи над докторською дисертацією, звільняються з цих посад з причин, викладених у пунктах 1.19 та 1.21 розділу І цієї Інструкції.

V. Підготовка кандидатів наук

5.1. До ад'юнктури на конкурсній основі приймаються особи середнього та старшого начальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу Національної гвардії України) та цивільні особи, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, які мають стаж практичної роботи не менше 3-х років, повну вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» чи «магістр».

Початок підготовки в ад'юнктурі — з 01 вересня року вступу.

5.2. Складання вступних іспитів до ад'юнктури здійснюється у порядку, визначеному Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

Вступні іспити до ад'юнктури проводяться щороку до 30 серпня включно.

5.3. Особам, які допущені до складання вступних іспитів до ад'юнктури, для підготовки та складання вступних іспитів один раз на рік надається додаткова оплачувана відпустка з розрахунку 10 днів на кожний вступний іспит. Особи, які вступають до ад'юнктури з одним або декількома складеними кандидатськими іспитами, користуються додатковою оплачуваною відпусткою для складання вступних іспитів, що залишилися, з розрахунку 10 днів на кожний іспит. До додаткової відпустки не включається час проїзду від місця проходження служби до місцезнаходження ВНЗ МВС та НДУ. Документом, який засвідчує право вступника до ад'юнктури на додаткову оплачувану відпустку, є повідомлення приймальної комісії ВНЗ МВС та НДУ за підписом відповідального секретаря про його допуск до складання вступних іспитів.

5.4. Кандидати на денну форму навчання в ад'юнктурі перед відбуттям для складання вступних іспитів із займаних посад не звільняються.

5.5. На підставі результатів вступних іспитів до ад'юнктури приймальна комісія приймає рішення щодо кожного вступника.

Про зарахування або про відмову в зарахуванні до ад'юнктури вступникові повідомляється у п'ятиденний строк з дня прийняття прийнятною комісією відповідного рішення.

5.6. Зарахування до ад'юнктури здійснюється наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

5.7. Тема, розгорнутий план дисертації ад'юнкта розглядаються та затверджуються вченою (науковою) радою не пізніше тримісячного строку після зарахування до ад'юнктури.

Тема дисертації повинна бути актуальною, пов'язаною з основною проблематикою оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ та відповідати затвердженій керівництвом МВС тематиці дисертаційних робіт.

5.8. Ад'юнкт працює за індивідуальним планом роботи, який розробляється під керівництвом наукового керівника на весь період навчання в ад'юнктурі. Двічі на рік ад'юнкт доповідає про виконання індивідуального плану роботи на засіданні кафедри (лабораторії, відділу), а також щороку атестується науковим керівником. За результатами атестації відповідним наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ ад'юнкт переводиться на наступний рік навчання або відраховується з ад'юнктури.

5.9. Підготовка ад'юнктом дисертації здійснюється на кафедрі (у лабораторії, відділі). Безпосередній контроль та відповідальність за підготовку ад'юнктів, виконання ними індивідуальних планів роботи та проходження педагогічної практики покладаються на начальників кафедр (лабораторій, відділів) та наукових керівників.

5.10. Навчальний час теоретичної та практичної підготовки ад'юнктів, форми звітності з навчальних дисциплін визначаються керівником ВНЗ

МВС та НДУ, виходячи з потреб навчання за кожною науковою спеціальністю.

5.11. Кожному ад'юнктові одночасно з його зарахуванням на навчання наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ призначається науковий керівник, як правило, доктор наук, або, за рішенням вченої (наукової) ради, як виняток, кандидат наук.

Науковий керівник ад'юнкта здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, контроль за виконанням індивідуального плану роботи і несе особисту відповідальність за якісне написання ад'юнктом дисертації.

Кількість ад'юнктів, прикріплених до наукового керівника — доктора наук, не повинна перевищувати п'яти осіб одночасно (разом з докторантами), а для наукового керівника — кандидата наук — трьох осіб, включаючи ад'юнктів (аспірантів), підготовка яких здійснюється поза державним замовленням.

5.12. Діяльність ад'юнктури контролює відповідний проректор ВНЗ МВС (заступник начальника НДУ).

5.13. Ад'юнктам заочної форми навчання за умови успішного виконання індивідуального плану роботи за місцем служби (роботи) надається додаткова оплачувана щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів для складання кандидатських іспитів і виконання роботи над дисертацією.

5.14. Ад'юнкти денної форми навчання, які успішно закінчили навчання в ад'юнктурі, працевлаштовуються згідно з протоколом комісії з персонального розподілу.

5.15. Педагогічна і науково-дослідна практика (обсягом до 100 навчальних годин) проводиться протягом другого або третього року навчання за програмою, яка розробляється індивідуально для кожного ад'юнкта і затверджується начальником кафедри (лабораторії, відділу).

Педагогічну практику проходять ад'юнкти, які готуються для заміщення посад науково-педагогічних працівників.

Практика включає:

- розробку навчально-методичних матеріалів;
- проведення різних видів занять;
- відвідування занять, які проводять досвідчені науково-педагогічні працівники кафедри і ВНЗ МВС та НДУ;
- участь у методичній роботі кафедри.

Для ад'юнктів, зарахованих в ад'юнктуру з посад викладачів, які мають педагогічний стаж понад два роки, педагогічна практика рішенням кафедри може бути скорочена або зовсім не проводитися.

Науково-дослідну практику в наукових підрозділах проходять ад'юнкти, які готуються для заміщення посад наукових співробітників.

Програма науково-дослідної практики складається начальником науково-дослідного підрозділу та затверджується відповідним проректором ВНЗ МВС (заступником начальника НДУ).

Під час науково-дослідної практики ад'юнкт повинен брати участь у виконанні науково-дослідних робіт, розробці методик проведення наукових досліджень і експериментів, оволодівати практичними навиками проведення наукових експериментів.

5.16. Ад'юнкти звільняються від занять у системі службової підготовки, за винятком занять з фізичної, вогневої та стрійової підготовки.

Ад'юнкти залучаються до несення внутрішньої служби, заходів з охорони громадського порядку на загальних підставах.

5.17. Ад'юнкт за період навчання в ад'юнктурі повинен повністю виконати індивідуальний план роботи та завершити роботу над дисертацією. Успішним закінченням ад'юнктури вважається захист дисертації або прийом її до розгляду спеціалізованою вченою радою.

5.18. Здобувачами, які працюють над дисертаціями поза ад'юнктурою, можуть бути особи середнього та старшого начальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу Національної гвардії України) та цивільні особи, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, які мають повну вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» або «магістр».

5.19. Підготовка здобувачів здійснюється згідно з положеннями, викладеними у пунктах 46–56 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

5.20. Особами, які успішно пройшли підготовку як здобувачі наукового ступеня кандидата наук, вважаються ті, хто протягом встановленого строку повністю виконали індивідуальні плани роботи, захистили дисертацію або дисертацію яких прийнято до розгляду спеціалізованою вченою радою.

5.21. Складання кандидатських іспитів здійснюється у порядку, визначеному в пунктах 67–85 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів.

Розділ 3   Організація та планування науково-дослідницької роботи над написанням наукових статей, монографій, наукових доповідей і повідомлень

3.1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Одним з основних шляхів підвищення ефективності науки є вдосконалення рівня організації наукового потенціалу, перш за все, праці науковців. Чим вище рівень організації праці наукових кадрів, тим відносно менше потреба в них, а це надзвичайно важливо, оскільки підготовка науковців вимагає тривалих термінів і великих витрат висококваліфікованих сил і коштів. Незадовільна організація дослідницької праці затягує терміни виконання досліджень, знижує їх якість, підвищує вартість і тим самим зменшує їх ефективність. Крім того, наукова творчість — виключно складний вид людської діяльності.

Сучасний етап розвитку науки характеризується укрупненням наукових колективів, поглибленням диференціації праці, ускладненням системи зв'язків. У цих умовах значення високого рівня організації наукової праці неухильно зростає. Одним з основних шляхів такого підвищення є освоєння науковцями раціональних методів дослідження, оскільки основна маса працівників, отримавши хорошу підготовку за фахом, не знає, як організувати свою працю. В більшості випадків вони керуються здоровим глуздом і традицією⁶¹.

Творчий характер — найбільш специфічна і важлива ознака, що відрізняє наукову працю. Необхідною умовою дослідницької праці є спадкоємність між попередніми науковими працями і працею, упередненою в раніше виконаних дослідженнях. Із зростанням рівня спеціалізації працівників, масштабів і складності досліджень зростає колективність наукової праці: поглиблюється взаємозв'язок між працівниками і їх групами, зростає їх концентрація.

Істотною особливістю дослідницької праці є динамічність його організаційних форм. Збереження в нових умовах старих організаційних форм знижує ефективність досліджень. Одним з проявів динамічності праці є зростання мобільності кадрів.

Основним видом наукової праці є наукове дослідження — організований процес розумової праці, безпосередньо направлений на виробництво нових знань, зокрема, на пізнання об'єктивних законів і тенденцій розвитку явищ, тобто розробку нових наукових теорій. Головні особливості сучасних наукових досліджень, що визначають специфіку організації наукової праці, наступні:

- імовірнісний характер результатів дослідження, оскільки воно направлене на створення нової, оригінальної інформації. Результат до-

61 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

слідження може дати нікчемний ефект, на відміну від виробництва матеріальних цінностей, а може і перевищити очікування;

- унікальність дослідження, яка обмежує застосовність багатьох універсальних або типових методів і нормативних матеріалів, що полегшують організацію праці, і вимагають від науковця самостійності, оперативності та ініціативності;
- складність і комплексність досліджень, що визначають підвищені вимоги до науковців — до їх здібностей, професійної кваліфікації і організованості;
- зростаюча масштабність і трудомісткість досліджень, обумовлена вказаними особливостями і визначальна тим самим тривалість їх виконання;
- зв'язок досліджень з практикою, яка припускає постійний контакт науковців з практичними працівниками та їх кооперацію.

Найважливішими принципами організації дослідницької праці є наступні: творчий підхід, плановість, динамічність, колективність, а також принцип самоорганізації. На всіх етапах дослідження науковець має прагнути самостійно розібратися в матеріалі: не тільки констатувати факт, але і дати йому пояснення, проектує технологічний процес, знайти своє рішення, сказати нове слово. Відмітною особливістю творчої праці є необхідність посиленої роботи думки. Головний обов'язок науковця — думати. Стародавнє китайське прислів'я свідчить: «Ти можеш стати розумним трьома шляхами: шляхом досвіду — це самий гіркий шлях; шляхом наслідування — це найлегший; шляхом роздуму — це найбагородніший».

Основою організації дослідницької праці є план, а початковим організаційним принципом — плановість. Плановість в науковій праці втілюється в різноманітних формах: у програмах, попередніх і робочих планах дослідження, індивідуальних планах і графіках працівників.

Попередня програма дослідження визначає завдання, загальний зміст і його задум, принцип рішення задачі, методику, об'єм робіт і терміни виконання.

Попереднім планом дослідження є завершуючий елемент процесу конкретизації теми. Індивідуальний план працівника складається, як правило, на рік. Його основне завдання — встановити перелік, зміст, трудомісткість робіт і розподілити їх в часі, враховуючи при цьому найбільш раціональну логічну послідовність їх виконання і необхідність дотримання встановлених термінів завершення досліджень і синхронізації роботи її учасників.

Найважливіше значення має робочий план дослідження. Він може бути складений лише після того, як дослідник добре оволодіє темою, уточнить її теоретичні передумови, ознайомиться з історією питання, вивчить літературу і практику, висуне і обґрунтує робочу гіпотезу, перевірка і розвиток якої і складуть основний зміст подальшої роботи.

Таким чином, план, з одного боку, є по відношенню до індивідуального працівника деякою зовнішньою силою, що вимагає дотримання планової дисципліни, а з іншої — містить в собі елемент самоорганізації — самопланування.

Істотну роль грає плановий розподіл робіт в часі. Необхідно уникати затягування термінів виконання, оскільки при цьому втрачається робоча установка і забувається засвоєна інформація. На основі індивідуальних і робочих планів складаються графіки роботи. По ним перевіряється (по можливості, щодня) хід роботи, що дозволяє не тільки виявляти розбіжності між дійсністю і планом, але і знаходити шляхи їх усунення.

Як вже наголошувалося, в даний час в науці всього більшого значення набуває колективна праця. Для кримінально-правової науки колективність праці є її органічною властивістю і має величезне економічне і виховне значення. Об'єднання в колективі людей з різними взаємодоповнюючими знаннями, здібностями і навичками дозволяє розподіляти різні операції між працівниками відповідно до їх індивідуальних можливостей, досягаючи тим самим оптимального використання потенціалу кожного з них. Все це створює передумови для широкого використання всіх переваг розподілу праці — одиничного усередині окремих установ і спільного між установами.

У кожному конкретному випадку важливо визначити раціональну форму і ступінь розподілу праці. При розподілі праці необхідно враховувати, що для підвищення його продуктивності необхідно уникати надмірної спеціалізації працівників, що звужує їх кругозір; періодично міняти характер дорученої роботи з метою запобігання зниженню його творчої активності під впливом одноманітності; не тільки використовувати кожного працівника відповідно до рівня його кваліфікації, але і створювати умови для її підвищення. З проблемою розподілу дослідницької праці тісно переплітається проблема кооперації (форма організації праці, при якій група людей бере участь в одному і тому ж або в різних, зв'язаних між собою, процесах праці).

Було б невірно уявляти, що колективність завжди є оптимальною формою організації наукової праці або робота тим ефективніше, чим чисельніше колектив, що виконує її. З того, що п'ять наукових співробітників можуть виконати роботу за рік, ще не витікає, що 20 чоловік виконають її за квартал. Колективна праця ефективна лише в тому випадку, якщо між учасниками досягнуте повне взаєморозуміння. Якщо ж масштаби роботи невеликі, і є авторитетний працівник, знайомий з проблемою, а колективу, що склався, немає, доцільніше доручити розробку проблеми окремому фахівцеві. За інших рівних умов набагато ефективніше праця групи працівників, які постійно контактують і з керівником, і між собою. В цьому випадку

створюються найбільш сприятливі умови для взаємного узгодження спірних ідей і питань, методів і прийомів.

Ще ефективнішою формою кооперації є така, коли дослідження або яка-небудь його частина виконується колективом як самоврядною одиницею. Особливо високої ефективності праці досягають тимчасові колективи, в яких представники різних спеціальностей і професій об'єднуються з метою сумісного вирішення багатопрофільних проблем. Найбільш досконалою формою організації праці є тимчасові колективи, що утворюються для розробки конкретної теми. Їх склад може змінюватися у міру цієї розробки. Значною перевагою колективної роботи є можливість використання досвіду всіх працівників організації: контакт з працівниками, що раніше розробляли суміжні теми, можливість ознайомлюватись з методами роботи колег, консультуватися з компетентними працівниками суміжних спеціальностей тощо.

Найбільш доступною, економною і ефективною формою використання досвіду колективу є колективне обговорення робіт. Серйозне обговорення наукових робіт привчає членів колективу до участі в наукових дискусіях, сприяє розширенню кругозору працівників і науковому зростанню колективу в цілому. Практика показує, що дебатів в буквальному розумінні слова на обговореннях зазвичай не буває; вносяться уточнення, доповнення, висловлюються підтвердження або сумніви, але часто немає найважливішої — чесної, відкритої суперечки. Обговорення роботи стане тим ефективніше, чим більше сам дослідник загострить дискусійні моменти як в повідомленні, так і у відповідях на запитання.

Разом з обговоренням робіт вельми плідними є і інші форми систематичних і безпосередньо особистих контактів, зокрема, контактів з окремими науковцями і фахівцями-практиками інших наукових і виробничих організацій. В той же час не слід переоцінювати такий спосіб наукового спілкування. Традиційний метод — обмін документацією (висновками, рецензіями, відгуками, пояснювальними записками, особистими листами і тому подібне) — має ряд переваг: до документа автор зазвичай відноситься відповідальніше, ніж до усного виступу. Документ, як правило, більш продуманий і чіткий, краще відпрацьований, насичений аргументами і фактами, а отже, надійніший.

Принцип колективності наукової праці здійснюється і в ширшому масштабі, коли, наприклад, складна тема розробляється декількома науковими організаціями або установами. Колективний характер мають і дослідження, що проводяться спільно різними країнами на основі міжнародних угод.

3.2. Види наукових публікацій

Результати наукових досліджень оприлюднюються у вигляді різних видів публікацій. Це сприяє встановленню пріоритету автора (дата підписання публікації до друку — це дата пріоритету науковця), а також свідчить про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми (особливе значення мають індивідуальні публікації, роботи у співавторстві потребують додаткових роз'яснень). У тексті дисертації та автореферату здобувач має наводити посилання на власні публікації, включити їх до списку використаної літератури і джерел.

Публікації відображають основний зміст, новизну наукового дослідження і фіксують завершення певного етапу дослідження або роботи в цілому. Крім цього, публікації забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання і передають індивідуальний результат у загальне надбання.

Існують такі види наукових публікацій: монографія, стаття, автореферат, препринт, тези доповідей, наукова доповідь, збірник наукових праць⁶².

Наукові публікації виходять друком у формі друкованих або електронних видань.

Видання — це такий документ, що пройшов «редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання» (ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення»).

Монографія — науково-книжкове видання певного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам.

Стаття — це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове й практичне значення.

Автореферат дисертації — це наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня.

Препринт — наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу у світ видання, в якому вони мають бути розміщені.

Тези доповідей, матеріали наукової конференції — це неперіодичні збірники підсумків наукових конференцій, доповідей, рекомендацій та рішень.

62 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Збірники наукових праць — це збірники матеріалів досліджень, які виконано в наукових установах, навчальних закладах та наукових товариствах. Наукові видання вимагають суворого дотримання видавничого оформлення, а саме, вихідних відомостей, вихідних і випускних даних.

Вихідні відомості — це відомості про авторів, назву видання, підзаголовні й надзаголовні дані, нумерація, вихідні дані, індекси УДК або ББК, міжнародний стандартний номер книги тощо.

Вихідні дані включають: місце випуску видання, назву видавництва і рік випуску.

До випускних даних належать: дати подання й підписання до друку; формат паперу і частка аркуша; вид і номер паперу; гарнітура шрифту основного тексту; спосіб друку; обсяг видання в умовних друкарських та обліково-видавничих аркушах тощо.

Основний зміст дисертацій може висвітлюватись як у *фахових виданнях*, які вважаються основними при захисті дисертації, так і в будь-яких наукових друкованих виданнях, які розглядаються як *додаткові*.

Для докторських дисертацій МОН України встановлено таку кількість обов'язкових наукових публікацій:

1. Індивідуальна монографія (для гуманітарних і суспільних наук) обсягом не менше 10 обліково-видавничих аркушів (400 тис. друкованих знаків), яка містить власні результати досліджень здобувача і написана без співавторства.

2. 20 статей у наукових провідних фахових журналах України або інших країн, перелік яких затверджує МОН України. Для кандидатських дисертацій МОН України визначив таку мінімальну кількість публікацій:

2.1. Не менше п'яти статей у наукових фахових журналах України або інших країн, перелік яких затверджує МОН України, причому в галузі природничих і технічних наук за висновком спеціалізованої вченої ради при прийнятті дисертації до захисту до цієї мінімальної кількості замість однієї статті може бути долучене одне авторське свідоцтво на винахід або один патент, які безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації.

2.2. Тези доповідей (їх включають до списку опублікованих праць за умови, якщо це необхідно для встановлення пріоритету або коли їхній зміст не викладено в інших публікаціях). Апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах. Симпозіумах, семінарах, школах тощо є обов'язковою.

Більшість публікацій здобувача мають бути одноосібними, тобто без співавторів. На факт публікацій у співавторстві обов'язково вказується в дисертації та в авторефераті із зазначенням конкретного особистого внеску

пошукача в усі розробки. Для цього необхідно вказати, які саме конкретні результати, наведені в кожній публікації, належать саме дисертантові. Не дозволяється зазначати тільки відсоткове співвідношення участі співавторів у написанні певної праці. У списку опублікованих праць здобувача до автореферату обов'язково наводиться назва праці та прізвища всіх співавторів за такою формою:

Піддубна С. М. (у співавторстві з Горбаченко, Т. Г.). Етно-конфесійна специфіка становлення християнської писемної культури [Текст]: монографія / Т. Г. Горбаченко, С. М. Піддубна; за ред. докт. філософ. наук, проф. Т. Г. Горбаченко. — Київ, 2002. — 253 с. — Бібліогр.: с. 247–252. — ISBN 5-7107-2749-0. — (Автору дисертації належать розділи 1 та 3).

3.3. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ НАУКОВИХ РОБІТ (МОНОГРАФІЙ, НАУКОВИХ СТАТЕЙ, НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ, ТЕЗ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ)

3.3.1. Монографія

Монографія — це наукова праця у вигляді книги, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, що належить одному або декільком авторам.

Розрізняють два види монографій — наукові і практичні.

Наукова монографія — це науково-дослідницька праця, предметом викладу якої є вичерпне узагальнення теоретичного матеріалу з наукової проблеми або теми з критичним його аналізом, визначенням вагомості, формулюванням нових наукових концепцій. Монографія фіксує науковий пріоритет, забезпечує первинною науковою інформацією суспільство, слугує висвітленню основного змісту і результатів дисертаційного дослідження.

Слід розрізнити дисертації на здобуття наукового ступеня, виконані особисто у вигляді опублікованої індивідуальної наукової монографії, та наукові монографії як вид наукового видання. *Перший тип* монографії обов'язково має містити висунуті автором для прилюдного захисту науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення автора, опубліковані раніше у фахових наукових виданнях України чи інших країн. Для такої монографії характерна єдність змісту; вона свідчить про особистий внесок здобувача в науку і розглядається як кваліфікаційна наукова праця. За цих умов здобувач не пише рукопис дисертації, його замінює монографія.

Другий тип наукової монографії — це наукова праця, яка є засобом висвітлення основного змісту дисертації і однією з основних публікацій за темою дослідження.

Якщо дисертацією, поданою на захист, є рукопис, а монографія є тільки однією з друкованих праць здобувача (а для суспільних і гуманітарних наук наявність серед друкованих праць здобувача монографії є обов'язковою), до неї висуваються такі вимоги:

- 1) обсяг монографії — не менш як 10 обліково-видавничих аркушів;
- 2) наявність рецензій двох докторів наук за відповідною спеціальністю;
- 3) наявність рекомендації вченої ради науково-дослідної установи або вищого навчального закладу з обов'язковим зазначенням на звороті титулу монографії повної назви установи (закладу) та її підпорядкованості;
- 4) тираж не менше ніж 300 примірників;
- 5) наявність міжнародного стандартного номера ISBN.

Між дисертацією та монографією є певні відмінності. По-перше, в дисертації передбачається виклад наукових результатів і висновків, отриманих особисто автором. Монографія — це виклад результатів, ідей, концепцій, які належать як здобувачеві, так й іншим авторам. По-друге, дисертація містить нові наукові результати, висновки, факти, а монографія може викладати як нові результати, так і методичні, технологічні рішення, факти, які вже відомі. По-третє, дисертація має визначену структуру і правила оформлення, яких необхідно обов'язково дотримуватися. До монографії таких чітких вимог не ставлять.

Дисертація — це рукопис, який зберігається в обмеженій кількості примірників у певних бібліотечних установах. Монографія — це видання, яке пройшло відповідне редакційно-видавниче опрацювання, виготовлене друкарським або іншим способом, видане у фаховому видавництві України.

Дисертація містить призначену для поширення інформацію без надмірних подробиць, відповідає вимогам державних стандартів щодо видавничого оформлення і поліграфічного виконання. На ці особливості необхідно зважати, щоб не збитися на монографію при написанні дисертації.

Не встановлюється державний стандарт щодо композиції наукової монографії. Кожний її автор може вибрати будь-яку структуру і порядок організації наукового матеріалу, зважаючи на логіку викладу і повноту висвітлення основного змісту дисертації. Традиційно склалася певна композиційна структура наукової монографії, основними елементами якої в порядку їх розміщення є такі: титульний аркуш, анотація, перелік умовних скорочень (за необхідності), вступ або передмова, основна частина, висновки або післямова, література, допоміжні покажчики, додатки, зміст.

Наукова монографія призначена передусім для вчених, фахівців певної галузі науки. Вона має відповідати за змістом і формою цьому жанру публікації. Особливо важливими є чіткість формулювань і викладу матеріалу, логіка висвітлення основних ідей, концепцій, висновків. Її обсяг — не менше 6 друкованих аркушів.

Титульний аркуш, містить повну назву установи (закладу), де виконана робота, прізвище, ім'я, по батькові автора, назву роботи, місто і рік. Назва монографії має бути інформативною (розкривати зміст книги, основні ідеї, новизну), чіткою (відбивати предмет і об'єкт дослідження, відмінність даної роботи від аналогічних), короткою (бажано до 7–8 слів). Саме за назвою монографії здійснюється її класифікація за УДК і ББК та відбиття в систематичному або предметному каталозі.

На звороті титульного аркуша монографії вказують відомості щодо її рекомендації вченою радою до опублікування. Після бібліографічного опису обов'язково розміщують анотацію — стислу характеристику змісту видання, призначення, форми та інші особливості. Її обсяг становить приблизно 500 знаків (до 70 слів). Текст анотації має бути лаконічним, доступним читачам.

Умовні скорочення подаються перед вступом тоді, коли автор вживає маловідомі скорочення, що повторюються у тексті. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа — їх розшифровку.

У вступі або передмові розкриваються значення проблеми, її актуальність, мета і завдання, які поставлені автором при написанні роботи, для кого вона адресована, подаються огляд основних публікацій за темою, перелік використаних джерел, організацій та осіб, що сприяли виконанню роботи та ін.

Основна частина монографії залежить від змісту і структури наукової роботи. Вона складається з розділів (глав), підрозділів (параграфів), пунктів, підпунктів. У логічній послідовності викладаються основні наукові положення, ідеї, концепції, експериментальні дані, наукові факти та висновки. Вимоги до посилань, ілюстрацій, таблиць у цілому збігаються з відповідними вимогами до дисертацій.

У висновках або післямові наводяться узагальнення найсуттєвіших положень наукового дослідження, основні підсумки, доводяться достовірність і обґрунтованість нових наукових положень, визначаються проблеми, які потребують подальшого дослідження.

Література (список використаних джерел). Залежно від характеру роботи розрізняється і принцип розміщення літератури в списку. Він може бути алфавітним (прізвища авторів або назв робіт розміщують за алфавітом); хронологічним (за роками публікацій, за алфавітом у межах кожного року); тематичним (за розділами роботи або за окремими темами); в порядку згадування джерел у тексті. Список може включати всі джерела за темою; ті, що були використані автором; ті, на які в роботі є посилання; найцінніші праці з теми та ін. Архівні документи в списку наводять після друківаних матеріалів.

У наукових монографіях інколи подають допоміжні показники, які полегшують роботу з монографією: іменні, тематичні, предметні, географічні, хронологічні тощо.

В додатках розміщують матеріали, які доповнюють та ілюструють основний текст: копії документів, таблиці, математичні розрахунки, формули, графіки, глосарії та ін.

Зміст подають на початку або в кінці монографії.

Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів і підрозділів, що допомагає отримати повне уявлення про зміст та структуру видання⁶³.

63 Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — С. 284–287.

3.3.2. Наукова стаття

Наукова стаття — один із основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою дисертації, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

Оптимальний обсяг наукової статті — 6–12 сторінок (0,5–0,7 друк. арк.).

Рукопис статті, як правило, має містити повну назву роботи, прізвище та ініціали автора(ів), анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру, її текст, як правило, не поділяється на розділи і підрозділи.

Умовно в тексті статті можна виділити такі структурні елементи:

1. Вступ — постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед Україною, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності (1 абзац або 5–10 рядків);

2. Основні (останні за часом) дослідження і публікації, на які спирається автор; сучасні погляди на проблему; труднощі при розробці даного питання, виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5–2 сторінки машинописного тексту через два інтервали);

3. Формулювання мети статті (постановка завдання) — висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті впливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з теми (1 абзац, або 5–10 рядків).

4. Виклад змісту власного дослідження — основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання та аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення і реалізацію основних висновків тощо (5–6 сторінок).

5. Висновок, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість; коротко накреслюються перспективи подальших розвідок з теми (1/3 сторінки).

Жанр наукової статті вимагає дотримання певних правил:

- 1) у правому верхньому куті розміщуються прізвище та ініціали автора; за необхідності вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;
- 2) назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (якомога менше слів, краще — до п'яти);
- 3) ініціали ставлять перед прізвищем;
- 4) слід уникати стилю наукового звіту чи науково-популярної статті;
- 5) недоцільно ставити риторичні запитання; мають переважати розповідні речення;
- 6) не слід перевантажувати текст цифрами 1, 2 та ін. при переліках тих чи інших думок, положень; перелік елементів, позицій слід починати з нового рядка, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою;
- 7) у тексті прийнятним є використання різних видів переліку: спочатку, на початку, спершу, потім, далі, нарешті; по-перше, по-друге, по-тре-те; на першому етапі, на другому етапі та ін.;
- 8) цитати в статті використовуються дуже рідко; необхідно зазначити основну ідею, а після неї в дужках указати прізвище автора, який уперше її висловив;
- 9) усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг статті присвячують викладу власних думок; для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій не слід наводити висловлювання інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше і не підлягає сумніву;
- 10) стаття має завершуватися конкретними висновками і рекомендаціями⁶⁴.

Дуже важлива характеристика якості наукового дослідження — джерельна база статті. Список використаних при її написанні праць інших фахівців має засвідчити, що автор, з одного боку, знає наявний стан вивченості його предмета, як у країні, так і за кордоном, а з другого боку, що він чітко ідентифікує (чи має всі підстави це зробити) новизну своєї роботи на тлі вже відомих спроб розв'язати проблеми, поставлені в його статті. Необізнаність з ключовими публікаціями щодо обраної теми, як і «винахід велосипеда», не заведено вважати позитивом наукової роботи, особливо з огляду на те, що це може бути банальним запозиченням.

Для наукових статей існують такі рекомендації:

- 1) необхідно робити більше посилань;
- 2) посилання мають бути як на вітчизняні так і зарубіжні публікації;
- 3) раціонально робити посилання на останні (за часом) публікації;

64 Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — С. 287–289.

- 4) доцільно надавати перевагу посиланням на періодичні видання перед посиланнями на монографії і підручники;
- 5) потрібно ідентифікувати новизну та особистий вклад здобувача⁶⁵.

Рукопис статті підписується автором(ами) і подається до редакції у двох примірниках. У разі необхідності до неї додається дискета.

Особливо цінними є статті, опубліковані у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України. Обов'язковою вимогою до наукових публікацій здобувача є відображення в них основних наукових результатів дисертації, а також наявність в одному випуску (номері) журналу (або іншого друкованого видання) не більше однієї статті здобувача за темою дисертації.

Статті, опубліковані до появи відповідних Переліків МОН України, вважаються лише такими, що додатково відображають наукові результати⁶⁶.

Відповідно до вимог МОН України основні результати дослідження повинні бути опубліковані як мінімум у трьох статтях. Водночас необхідно намагатися опублікувати більше статей, щоб вони в повній мірі відображали зміст та результати дослідження.

Інколи здобувач пише статті не знаючи про що буде дисертація і як правило на рівні реферату чи курсової. Такий варіант є неприпустимим і ці статті можуть бути не зараховані до числа мінімально витребуваних. Більш прийнятним є інший варіант: публікація статей після написання окремих пунктів, підрозділів чи розділів дисертації.

3.3.3. Тези наукової доповіді (повідомлення)

Формами висвітлення підсумків наукової роботи є також тези, доповіді, матеріали конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо. Вони є свідченням апробації дисертаційної роботи і належать до опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації. Слід враховувати, що апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, у школах тощо є обов'язковою.

Тези (гр. thesis — положення, твердження) — це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді — це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора, містять матеріали, не викладені в інших публікаціях.

65 Бажал Ю. М. Кількісний аналіз наукового апарата джерельної бази публікацій (на матеріалах статей у фахових виданнях з економіки) / Ю. М. Бажал // Бюлетень ВАК України. — № 4. — 2003. — С. 19–28.

66 Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — С. 289.

Рекомендований обсяг тез наукової доповіді — 2–3 сторінки машинописного тексту через 1,5–2 інтервали. Можливий виклад однієї тези.

Схематично структура тез наукової доповіді має такий вигляд: теза — обґрунтування — доказ — аргумент — результат — перспективи.

При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил:

- 1) у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали; при необхідності вказують інші дані, які доповнюють відомості про автора (студент, аспірант, викладач, місце роботи або навчання);
- 2) назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2–5 слів);
- 3) виклад суті доповіді здійснюється за такою послідовністю тез: актуальність проблеми; стан розробки проблеми (перелічуються вчені, які зверталися до розробки цієї проблеми); наявність проблемної ситуації; необхідність у її вивченні, вдосконаленні з огляду на сучасний стан її розробки, втілення; основна ідея, положення, висновки дослідження, якими методами це досягається; основні результати дослідження, їх значення для розвитку теорії та (або) практики.

Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді використовуються рідко. Допускається опускати цифровий, фактичний матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях. Виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів.

Виступаючи на науковій конференції (з'їзді, симпозіумі), можна посилатися на опубліковані тези доповіді і зупинитися на одній із основних (дискусійних) тез.

Будь-які матеріали будь-яких конференцій, видані у будь-який період, належать до опублікованих праць, які лише додатково відображають наукові результати дисертації, тобто засвідчують апробацію результатів дисертації або підтверджують їх впровадження, висвітлюють певні процеси їх отримання⁶⁷.

3.3.4. Наукова доповідь (повідомлення)

Доповідь — документ, в якому викладаються певні питання, подаються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) читання та обговорення.

Наукова доповідь — це публічне повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання).

67 Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — С. 289–290.

Структура тексту доповіді практично аналогічна плану статті й може складатися із вступу, основної й підсумкової частини.

Методика підготовки доповіді на науково-практичній конференції дещо інша, ніж статті.

Існують два методи написання доповіді. Перший полягає в тому, що дослідник спочатку готує тези свого виступу, на основі тез пише доповідь на семінар або конференцію, редагує її й готує до опублікування в науковому збірнику у вигляді доповіді чи статті. Другий, навпаки, передбачає спочатку повне написання доповіді, а потім у скороченому вигляді ознайомлення з нею аудиторії. Вибір способу підготовки доповіді залежить від змісту матеріалу та індивідуальних особливостей науковця.

Специфіка усного виступу накладає суттєвий відбиток на зміст і форму доповіді. При написанні доповіді слід зважати, що суттєва частина матеріалу опублікована в її тезах. Крім того, частина матеріалу подається на плакатах (слайдах, моніторі комп'ютера, схемах, діаграмах, таблицях та ін.). Тому доповідь повинна містити коментарі до ілюстративного матеріалу, а не його повторення. Можна зупинитися лише на одній (найсуттєвішій, дискусійній) тезі доповіді, зробивши посилання на інші, вже опубліковані. Це дозволить на 20–40% скоротити доповідь. Доповідач має реагувати на попередні виступи з теми своєї доповіді. Доцільним є полемічний її характер: це викликає інтерес слухачів.

При написанні доповіді слід зважати на те, що за 10 хвилин людина може прочитати матеріал, що надруковано на чотирьох сторінках машинописного тексту (через два інтервали). Обсяг доповіді становить 8–12 сторінок (до 30 хвилин). Доповідь на чотирьох-шести сторінок називається *повідомленням*.

Доповідь — це одна з багатьох форм оприлюднення результатів наукової роботи, можливість за короткий термін «увійти» в наукове товариство за умови яскравого виступу. Якщо доповідь зроблено за змістом дисертації, дисертант забезпечує *атробацію* своєї роботи⁶⁸.

68 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

3.4. ВИМОГИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ПУБЛІКАЦІЙ

Кожен дослідник прагне довести результати своєї праці до читача. Підготовка публікації — процес індивідуальний. Одні вважають за необхідне лише стисло описати хід дослідження і детально викласти кінцеві результати. Інші — поступово вводять читача у свою творчу лабораторію, висвітлюючи етап за етапом, детально розкриваючи власні методи роботи. Висвітлюючи дослідницький процес від творчого задуму до заключного його етапу, підводячи підсумки, формулюючи висновки й рекомендації, вчений розкриває складність творчих пошуків. Перший варіант викладу зорієнтований на порівняно вузьке коло фахівців і використовується при написанні монографії, статті. Другий є доречнішим при написанні дисертації. Він дозволяє краще оцінити здібності науковця до самостійної науково-дослідної роботи, глибину його знань та ерудицію.

Суттєву допомогу в підготовці публікацій має надати володіння дослідником певними методичними прийомами викладу наукового матеріалу, а саме: послідовним, цілісним і вибіркоким.

Послідовний виклад матеріалу передбачає логічно зумовлену схему підготовки публікації: формулювання задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів; групування матеріалів; обробка рукопису.

Його недоліком є нераціональне використання часу. Поки автор не закінчив повністю чергового розділу, він не може перейти до наступного, а в цей час матеріал, що майже не потребує чорнової обробки, чекає на свою чергу і лежить без руху.

Цілісний виклад передбачає написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробку в частинах і деталях, унесення доповнень і виправлень. Його перевага полягає в тому, що майже вдвічі економиться час при підготовці «білового» варіанту рукопису. Разом з тим, існує небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовується дослідниками. По мірі готовності матеріалу автор обробляє його в будь-якій зручній для нього послідовності. Необхідно кожен розділ доводити до кінцевого результату, щоб при підготовці всієї праці її складові були майже готові до опублікування.

Кожен дослідник обирає для себе найпридатніший спосіб для перетворення так званого чорнового варіанту рукопису на проміжний або остаточний.

Формулювання задуму здійснюється на першому етапі роботи. Слід чітко визначити: мету даної роботи; коло читачів, на яке вона розрахована;

матеріали, які в ній надаватимуться; передбачувана повнота й деталізація викладу; теоретичне чи практичне спрямування; ілюстративні матеріали, необхідні для розкриття її змісту. Визначається назва праці, яку потім можна корегувати.

На етапі формулювання задуму бажано скласти попередній план роботи, інколи на вимогу видавництва — план-проспект. План-проспект відбиває задум праці й відтворює структуру майбутньої публікації.

Відбір і підготовка матеріалів передбачають ретельний вибір вихідного матеріалу: скорочення до бажаного обсягу, доповнення необхідною інформацією, об'єднання розрізнених даних, уточнення таблиць, схем, графіків. Підготовка матеріалів може здійснюватися в будь-якій послідовності, окремими частинами, без попередньої детальної обробки. Головне — підготувати матеріали в повному обсязі для подальших етапів роботи над рукописом.

Групування матеріалу передбачає вибір варіанта його послідовного розміщення згідно з планом роботи.

Значно полегшує цей процес персональний комп'ютер. Набраний у текстовому редакторі твір можна необхідним чином структурувати. З'являється можливість побачити кожную із частин роботи та її всю в цілому; простежити розвиток основних положень; домогтися правильної послідовності викладу; визначити, які частини роботи потребують доповнення або скорочення. При цьому всі матеріали поступово розміщують у належному порядку відповідно до задуму. Якщо ж комп'ютер відсутній, то рекомендується кожен розділ (підрозділ) писати на окремих аркушах або картках, з одного боку, щоб потім їх можна було розрізати і розмістити в певній послідовності.

Паралельно з групуванням матеріалу визначається рубрикація праці, тобто поділ її на логічно підпорядковані елементи — частини, розділи, підрозділи, пункти. Правильність формулювань і відповідність назв рубрик можна перевірити на комп'ютері. За інших умов це можна зробити через написання заголовків на окремих смугах паперу. Спочатку вони розкладаються в певній послідовності, а потім приклеюються до відповідних матеріалів.

Результатом цього етапу є логічне поєднання складових рукопису, створення його чорнового макету, який потребує подальшої обробки.

Обробка рукопису складається з уточнення його змісту, оформлення й літературної правки. Цей етап ще називають роботою над біловим рукописом.

Шліфування тексту рукопису починається з уточнення його змісту й структури. Перевіряється й критично оцінюється кожен висновок, кожне речення, кожне окреме слово, а крім того, відповідність назви роботи й назв розділів і підрозділів їхньому змісту, логічність і послідовність викладу матеріалу. Доцільно ще раз проаналізувати аргументованість основних

положень, наукову новизну, теоретичну й практичну значущість роботи, її висновки і рекомендації. Слід мати на увазі, що однаково недоречними є надмірний лаконізм і надлишкова деталізація у викладі матеріалу. Допомагають сприйняттю змісту роботи таблиці, схеми, графіки тощо.

Наступний етап роботи над рукописом — *перевірка правильності його оформлення*. Це стосується рубрикації посилань на літературні джерела, цитування, написання чисел, знаків, фізичних і математичних величин, формул, побудови таблиць, підготовки ілюстративного матеріалу, створення бібліографічного опису, бібліографічних покажчиків тощо. Для оформлення друкованих видань існують спеціальні правила, тому слід керуватися державними стандартами, довідниками, підручниками, вимогами видавництва і редакцій.

Заключний етап — це *літературна правка*. Її складність залежить від мовностильової культури автора, від того, як здійснювалася попередня підготовка рукопису. Водночас з літературною правкою автор вирішує, як розмістити текст і які виділення потрібно в ньому зробити.

Слід зважати на те, що написану від руки роботу важко редагувати. Краще знайти недоліки в рукописі допомагає машинопис або комп'ютерний набір тексту. Перед тим, як редагувати текст, слід відкласти роботу на деякий час, щоб «відпочити» від неї. Бажано, щоб її хтось прочитав. Нарешті, редагувати її слід лише тоді, коли працю над нею закінчено повністю.

Якщо рукопис друкує не сам автор, а друкарка (оператор ПЕОМ), то поданий для друкування текст має бути написано розбірливим почерком. Неохайна робота — це вияв неповаги до друкарки, уповільнення роботи й причина багатьох помилок. Слід особливо чітко писати спеціальні терміни й прізвища.

Щоб привернути увагу читачів до найбільш важливих положень, термінів у тексті прийнято використовувати різноманітні виділення (розрядка, курсив, петит, напівжирний шрифт, підкреслювання тощо). Обрана система виділень має бути єдиною для всієї роботи, надмірне їх використання, як і недостатнє, може зробити текст важким для читання та сприйняття.

Підготовлений для передачі до видавництва рукопис повинен відповідати певним вимогам, зумовленим процесом його подальшої підготовки до друку. Вимоги можуть різнитися, проте загальними можуть бути такі:

- авторський рукопис має включати: титульний аркуш, анотацію, реферат, основний текст і додаткові тексти (покажчики, коментарі, примітки, додатки), бібліографічні списки, посилання, зміст; текст рукопису і всі матеріали до нього слід подавати у видавництво у двох примірниках;
- сторінки рукопису мають бути одного розміру (від 203x288 до 210x297 мм);

- матеріал слід друкувати на комп'ютері малими літерами через два інтервали на одному боці аркуша;
- в одному рядку має бути 60–65 знаків (з урахуванням розділових знаків й прогалін між літерами), на одній сторінці суцільного тексту повинно бути 29–30 рядків;
- при визначенні обсягу рукопису необхідно виходити з того, що один авторський аркуш — це 40 000 знаків;
- береги сторінок оригіналу мають бути: ліве — не менше 25 мм, верхнє — 20, праве — 10, нижнє — 25 мм;
- абзацний відступ повинен бути однаковим і дорівнювати п'яти знакам;
- усі заголовки й виділення в тексті слід друкувати малими літерами, заголовки — відокремлювати від тексту зверху і знизу прогалинами у три інтервали;
- виноски розміщуються в нижній частині сторінки і не мають переходити на наступну;
- слід чітко визначити підпорядкованість заголовків і підзаголовків;
- у рукописі дозволяються не більше п'яти виправлень на одній сторінці: вони можуть бути вдруковані або написані від руки чорними чорнилами; зайві літери або слова можна закреслити, заклеїти або забілити;
- сторінки рукопису необхідно послідовно пронумерувати, починаючи з обкладинки і до останньої сторінки, у правому верхньому куті — простим олівцем, а на титульному аркуші вказати загальну кількість сторінок та ілюстрацій;
- рукопис підписує автор (співавтори) або редактор на титульному аркуші із зазначенням дати⁶⁹.

69 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Розділ 4 **Методичні рекомендації з написання і захисту рефератів та курсових робіт**

4.1. РЕФЕРАТ ЯК ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ Й НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ: ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ, СТРУКТУРА, ОБСЯГИ ТА ЗМІСТ

Вище ми вже зазначали, що реферат являє собою короткий виклад змісту одного або кількох літературних джерел з певної теми. Написання реферату практикується у навчальному процесі з метою набуття студентом необхідної професійної підготовки, розвитку вмінь і навичок самостійного наукового пошуку: вивчення літератури з обраної теми, аналізу різних джерел, узагальнення матеріалу, виокремлення головного, формулювання висновків тощо. За допомогою рефератів студент глибше опановує найбільш складні проблеми курсу, вчиться лаконічно викладати свої думки, правильно оформлювати роботу, доповідати результати своєї праці⁷⁰.

Процес написання реферату включає:

- вибір теми;
- підбір необхідної літератури та її вивчення;
- складання плану;
- написання тексту та його оформлення;
- усний виклад реферату.

Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю інформації, її науковою цінністю або практичним значенням. Обсяг учбового реферату коливається від 5 до 10 сторінок. Існує багато видів рефератів. Науковці найчастіше мають справу з інформативними й розширеними, або зведеними рефератами.

Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, містить основні фактичні та теоретичні відомості. У такому рефераті має бути: зазначено предмет дослідження й мету роботи; наведено основні результати; викладено дані про метод й умови дослідження; відбито пропозиції автора щодо застосування результатів тощо.

Розширений або зведений (багатоджерельний, оглядовий) реферат містить відомості про певну кількість опублікованих і неопублікованих, наприклад архівних, документів з певної теми, які викладено у вигляді зв'язаного тексту.

Приблизна структура реферату може бути такою:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Історія й теорія питання.

РОЗДІЛ 2. Розв'язання проблеми в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

⁷⁰ Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

У *вступі* обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість щодо соціальних потреб суспільства та розвитку конкретної галузі.

У *розділі 1* наводяться основні теоретичні, експериментальні дослідження з теми, згадуються вчені минулого, хто вивчав дану проблему, їхні ідеї. Визначаються сутність (головний зміст) проблеми, основні чинники (фактори, умови), що зумовлюють розвиток явища або процесу, який вивчається. Наводиться перелік основних змістових аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання і наводяться причини їх слабкої розробленості.

У *розділі 2* подається поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми. Особлива увага приділяється виявленню нових ідей і гіпотез, нових методик, оригінальних підходів до вивчення проблеми. Важливим є висловлення власної думки щодо перспектив розвитку проблеми.

У *висновках* подаються узагальнені умовиводи, ідеї, думки, оцінки, пропозиції науковця.

До *тиску літератури* включають публікації переважно останніх 5–10 років. Особливу цінність становлять роботи останнього року.

У *додатках* наводяться таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Вибір теми реферату слід узгоджувати з кафедрою і науковим керівником. Тема має допомогти студенту, дипломнику у визначенні методології свого дослідження.

Реферат починається з викладу суті проблеми. Варто уникати зайвих фраз. Виклад матеріалу в рефераті має бути стислим. Слід використовувати синтаксичні конструкції, властиві мові наукових документів, уникати складних граматичних зворотів.

У рефераті слід використовувати стандартизовану термінологію, уникати незвичних термінів і символів або пояснювати їх при першому згадуванні в тексті. Терміни, окремі слова й словосполучення можна замінювати абривіатурами й прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту.

Реферат рецензується й оцінюється, за позитивного відгуку здобувач (студент) допускається до іспиту.

Рецензія (відгук) на реферат має об'єктивно оцінювати позитивні й негативні його аспекти. У рецензії тією чи іншою мірою оцінюють вміння ставити проблему, обґрунтованість її соціального значення; розуміння автором співвідношення між реальною проблемою та рівнем її концептуальності; повноту висвітлення літературних джерел, глибину їх аналізу, володіння методами збирання, аналізу та інтерпретації емпіричної інформації; самостійність роботи, оригінальність в осмисленні матеріалу; обґрунтування висновків і рекомендацій⁷¹.

71 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

4.2. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова роботи має свою специфіку, її деталі завжди слід узгоджувати з науковим керівником.

Виконання курсової роботи організовується відповідно до графіку, затвердженого кафедрою та деканатом.

Процес роботи над дослідженням поділяється на чотири основні етапи:

1. Підготовчий етап.
2. Етап роботи над змістом.
3. Оформлення курсової роботи.
4. Підготовка до захисту і захист курсової робіт.

Загалом послідовність виконання курсових робіт може бути такою:

1. Підготовчий етап:
  - вибір теми та її обґрунтування;
  - об'єкт дослідження;
  - предмет дослідження;
  - мета дослідження;
  - завдання дослідження;
  - підбір літератури з теми дослідження;
  - складання попереднього плану роботи й узгодження його з керівником;
  - оформлення завдання на виконання курсової роботи.
2. Робота над текстом:
  - вивчення та конспектування літератури;
  - виклад тексту роботи;
  - написання вступу до роботи;
  - написання висновків.
3. Етап оформлення роботи:
  - складання списку використаної літератури й джерел;
  - оформлення додатків та ілюстративного матеріалу;
  - літературне оформлення і редагування тексту.
4. Підготовка і захист курсової роботи:
  - процедура захисту курсової роботи на кафедрі.

Підготовчий етап роботи над курсовою роботою починається з вибору теми курсової роботи, її осмислення та обґрунтування. З переліку тем, запропонованих кафедрою, курсант (студент) обирає ту, яка найповніше відповідає його навчально-науковим інтересам і схильностям. Перевага надається темі, при розробці якої курсант (студент) може виявити максимум особистої творчості та ініціативи. Разом з керівником необхідно визначити межі розкриття теми, основні питання, що будуть висвітлені в дослідженні. Завершується підготовчий етап роботи над кваліфікаційною роботою

оформленням завданням на її виконання. При з'ясуванні об'єкта, предмета й мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою курсової роботи існують системні логічні зв'язки. Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії й практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. Предмет дослідження — це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Таким чином, предмет дослідження є більш вузьким поняттям, ніж об'єкт.

Визначаючи об'єкт, треба знайти відповідь на запитання: що розглядається? Так, предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про зміст об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти й функції об'єкта розкриваються. Інакше кажучи, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом — те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення.

Правильне, науково обґрунтоване визначення об'єкта дослідження — це не формальна, а суттєва, змістовна наукова акція, покликана зорієнтувати дослідника на виявлення місця й значення предмета дослідження в більш цілісному і широкому понятті, яким є об'єкт дослідження. Треба знати, що об'єкт дослідження — це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної й теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта) ⁷². Предмет дослідження є таким його елементом, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою і в конкретних умовах.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає вирішення студентами проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці й вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування. Цей результат відображає очікуваний від виконання позитивний ефект, який формулюється двоступенєво: перша частина — у вигляді суспільної корисності; друга — у вигляді конкретної користі, віднесеної до основного предмета дослідження.

Наявність поставленої мети дослідження дозволяє визначити його *завдання*. Завдання дослідження можуть включати:

- вирішення певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження (наприклад, виявлення сутності понять, явищ, процесів, подальше вдосконалення їх вивчення, розробка ознак, рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів та умов застосування тощо);

72 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

- усебічне вивчення практики розв'язання даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, їхніх причин;
- обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення даної проблеми;
- експериментальна (за необхідності) перевірка запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності, тобто досягнення максимально важливих у відповідних умовах результатів розв'язання цієї проблеми за певних витрат часу й зусиль.

Виконання завдань дослідження неможливе без *ознайомлення з основними літературними (а, можливо, й архівними) джерелами* з теми курсової (кваліфікаційної) роботи. З метою повного їх виявлення необхідно використовувати різні джерела пошуку: каталоги й картотеки кафедр та бібліотек факультету, університету, а також провідних наукових бібліотек міста, бібліографічні посібники, прикнижкові та пристатейні списки літератури, виноски й посилання в підручниках, монографіях і словниках тощо, а також покажчики змісту річних комплектів спеціальних періодичних видань.

Під час джерелознавчих пошуків необхідно з'ясувати *стан вивченості обраної теми* сучасною наукою, щоб не повторювати в роботі загальновідомих істин, більш конкретно й точно визначити напрями та основні розділи свого дослідження.

Бібліографічні записи виявлених з теми джерел краще робити на каталожних картках, щоб скласти з них *робочу картотеку*, яка, на відміну від записів у зошиті, зручна тим, що її завжди можна поповнювати новими матеріалами, контролювати повноту добору літератури з кожного розділу курсової (кваліфікаційної) роботи, знаходити необхідні записи. Картки можна групувати в будь-якому порядку залежно від мети або періоду роботи над дослідженням. Зручним також є складання електронної картотеки.

На початковому етапі роботи над темою найбільш зручною є розстановка карток в єдиному алфавіті за прізвищами авторів та назвами видань. Можна згрупувати картки в картотеці за основними питаннями, що розкривають зміст теми курсової (кваліфікаційної) роботи. Тоді на каталожних роздільниках олівцем пишуть назви основних структурних частин роботи: Вступ, Розділ (його назва), Висновки і т. ін. Картотека наповнюється картками відповідно до теми розділів і підрозділів, що дозволяє своєчасно звернути увагу на недостатню кількість матеріалу з того чи іншого питання. Доцільно використовувати дублювання карток у різних розділах і підрозділах, якщо у статті або монографії розкрито комплекс питань з теми дослідження⁷³.

73 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Картки робочої картотеки використовують для складання списку літератури, тому бібліографічні описи на картках мають бути повними, відповідати вимогам ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і правилам складання бібліографічного опису. Крім основних відомостей про видання, на картках вміщують анотацію, а також шифр документа й назву бібліотеки, в якій він зберігається.

Складену з теми роботи картотеку необхідно дати на перегляд науковому керівнику, який порекомендує роботи, котрі треба вивчити в першу чергу, а також ті, які слід виключити з картотеки або, навпаки, включити до неї. Після узгодження з керівником наповнення картотеки встановлюється наявність необхідних видань у бібліотеках університету та міста.

Водночас разом з науковим керівником складається попередній план курсової роботи. Для більш чіткого визначення кола питань, які слід розглянути у роботі, кожен розділ плану можна поділити на підпитання. Як правило, оптимальна кількість проаналізованих питань має бути не більше трьох-чотирьох. Слід також пам'ятати, що надлишкове перевантаження плану є недоцільним. Першою ознакою невірно складеного плану є повторення одним з питань назви всієї теми. Кожне окреме питання має розкривати лише її частину.

Після цього студент розпочинає вивчення знайдених джерел, переходячи до другого етапу роботи над дослідженням.

Робота над текстом курсової роботи починається з вивчення та конспектування літератури з теми курсової роботи. Вивчення літератури слід починати з робіт, де проблему відображено в цілому, а потім перейти до більш вузьких досліджень. Знайомитися з виданням, в першу чергу, треба за титульним аркушем, з'ясовуючи, де, ким, коли його було видано. Слід переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, звернутися до передмови, де розкрито призначення видання, завдання, поставлені в ньому автором.

Читаючи видання, необхідно уважно стежити за ходом авторської думки, вміти розрізняти головні положення від доказів та ілюстративного матеріалу. Часто статті з наукових збірників є складними для сприйняття, тому необхідно їх читати кілька разів, намагаючись виділити головну ідею та аргументи автор на її користь. З'ясовуючи це, слід виписати всі необхідні цитати, цифри, факти, умовиводи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті.

Конспектуючи матеріал, треба постійно пам'ятати тему курсової роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до неї. Записувати цитати слід на одному боці окремих аркушів паперу стандартного розміру, що допомагає краще орієнтуватися в накопиченому матеріалі, систематизувати його за темами й проблемами. Кожна цитата, приклад, цифровий матеріал мають супроводжуватись точним описом джерела з позначенням сторінок, на яких опубліковано цей матеріал. Застосування так званих «розлапкованих

цитат», коли думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат.

Проте це не означає, що студент зовсім не повинен спиратися на праці інших авторів: чим ширше й різноманітніше коло джерел, які використовував студент, тим вищою вважається теоретична та практична цінність його дослідження.

Після конспектування матеріалу необхідно перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Щоб скомпонувати матеріали з одного питання, можна розрізати ті конспекти, де розглянуто кілька питань з теми дослідження.

Правильна й логічна структура курсової роботи — це запорука успіху розкриття теми.

Процес уточнення структури складний і може йти протягом всієї роботи над дослідженням.

Готуючись до *викладу тексту курсової роботи*, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яку має бути розкрито. Проаналізований і систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожен розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ або параграф — окрему його частину⁷⁴.

Тему треба розкривати без пропуску логічних ланок, тому, починаючи працювати над розділом, слід зазначити його головну ідею, а також тезу кожного підрозділу. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду. Треба уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення й узагальнення.

Думки повинні бути пов'язані між собою логічно. Увесь текст має підпорядковуватися головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а, навпаки, підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Крім того, слід дотримуватися послідовності доказів.

Накопичуючи та систематизуючи факти, треба вміти визначити їхню достовірність і типовість, найбільш суттєві ознаки для наукової характеристики, аналізу, порівняння. Аналіз зібраних матеріалів слід проводити в сукупності з урахуванням усіх аспектів відповідної сфери діяльності.

Кількісні дані, що ілюструють практичний досвід роботи, можна проаналізувати за методом ранжованого ряду, розподіливши матеріали за роками, звести їх у статистичні таблиці, таблиці для порівняння тощо, що дозволить зробити конкретні висновки.

⁷⁴ Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Таким чином, широке залучення відомих у науці методів накопичення, вивчення, систематизації фактів і практичного досвіду в цілому дозволяє виконати основне завдання курсового дослідження — поєднати різні роз'єднані знання в цілісну систему, вивести певні закономірності, визначити подальші тенденції розвитку теорії та практики відповідної сфери діяльності.

Також важливим елементом етапу роботи над текстом курсових і кваліфікаційних робіт є написання вступу та висновків.

Вступ доцільно писати після того, як вже завершено основну частину курсової роботи. У вступі обґрунтовується актуальність теми, що вивчається, її практична значущість; визначається об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; розглядаються методи, за допомогою яких воно проводилось; розкривається структура роботи, її основний зміст. Якщо курсант (студент) вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він має зазначити це у вступі.

Обов'язковою частиною вступу є *огляд літератури* з теми дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи (10–15 джерел). Огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг і недоліків розглядуваних робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково. В огляді не слід наводити повний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора й назву, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного опису цієї роботи у списку літератури. Закінчити огляд треба коротким висновком про міру висвітлення в літературі основних аспектів теми.

Логічним завершенням курсової роботи є *висновки*. Головна їхня мета — підведення підсумків виконаної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, але й недоліки та проблеми практичного функціонування культурологічних і документних систем, а також конкретні рекомендації щодо їх усунення. Основна вимога до заключної частини — не повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Етап оформлення реферату та курсової роботи передбачається складання списку використаної літератури і джерел, оформлення додатків та ілюстративного матеріалу, а також літературне оформлення й редагування тексту.

Підготовка і захист курсової роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого кафедрою, у присутності комісії у складі керівника та двох-трьох членів кафедри ⁷⁵.

75 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

4.3. ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оформлення реферату та курсової роботи передбачається складання списку використаної літератури і джерел, оформлення додатків та ілюстративного матеріалу, а також літературне оформлення й редагування тексту.

Список використаної літератури й джерел складається на основі робочої картотеки та відображає обсяг використаних джерел і міру вивченості досліджуваної теми, є «візитівкою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень володіння навичками роботи з науковою літературою. Список використаної літератури і джерел має містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватись вимог державного стандарту України ДСТУ ГОСТ 7.1:2006.

Кожен бібліографічний опис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів і назв праць, спочатку видання українською і російською мовами, потім — іноземною. Бібліографічні описи у «Списку...» повинні мати порядкову нумерацію. У тексті роботи слід давати посилання на номери списку у квадратних дужках. Якщо необхідно вказати номер сторінки, її ставлять через кому після номеру видання у списку літератури, наприклад [26, с. 13].

Завершуючи написання курсової роботи та реферату, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна розміщувати в тексті або оформляти у вигляді додатків. Усі *додатки* повинні мати порядкову нумерацію та назви, що відповідають їхньому змісту. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію сторінок основного тексту роботи. Обсяг курсової роботи має бути в межах 25–30 сторінок машинопису, обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра — 45–50, спеціаліста — 50–60, магістра — 70–80 сторінок (без урахування додатків і списку літератури)⁷⁶.

Літературне оформлення курсової роботи є важливим елементом її виконання й одним з багатьох чинників, на які зважає комісія при оцінюванні під час захисту. Перш за все звертається увага на змістовний бік викладу матеріалу: логічність і послідовність, повнота і репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність і відповідність стандартам та прийнятим правилам, а також на текст роботи, список літератури й додатки, на зовнішнє оформлення титульного аркуша.

⁷⁶ Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Реферат та курсову роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дозволяє вносити до тексту необхідні зміни й доповнення як з ініціативи самого автора, так і у зв'язку із зауваженнями керівника.

Перш ніж подавати чернетку науковому керівникові, треба ще раз переглянути, чи логічно викладено матеріал, чи є зв'язок між підрозділами та розділами, чи увесь текст «працює» на головну ідею курсової роботи. Схематичне зображення роботи дозволить виявити нелогічність в її структурі та змісті.

Оформляючи текст роботи, необхідно знайти час для повторного перегляду першоджерел. Це допоможе побачити ще щось цінне, що, можливо, було пропущено спочатку, наштовхне на нові цікаві думки, дозволить поглибити розуміння проблеми.

Доцільно відкласти текст роботи й повернутися до нього через деякий час, щоб подивитись на неї очима сторонньої особи. Увесь цей час слід нічого не читати з теми роботи, але постійно думати над нею. У цей період, коли тему вивчено та викладено, з'являються власні думки, власна оцінка та розуміння проблеми — неодмінна умова поліпшення структури і змісту роботи.

Під час редагування тексту бажано прочитати роботу вголос, що дозволить виявити непереконливість доказів, кострубатість фраз й виправити ці недоліки. Не слід боятися скорочувати написане — від цього текст тільки виграє⁷⁷. Під час підготовки чернетки необхідно звернути увагу на обробку кожного речення, на вибір необхідних формулювань, які б просто і чітко, коротко й доступно виражали зміст викладених питань.

У курсовій роботі та рефераті слід прагнути дотримуватись прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів. Не рекомендується вживати штампи, вести виклад від першої особи: «На мою думку», «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається», «Ми отримуємо», «Ми спостерігаємо». Слід уникати в тексті частих повторень слів чи словосполучень.

При згадуванні в тексті прізвищ (учених-дослідників, практиків) їхні ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (А. Є. Конверський, а не Конверський А. Є., як це прийнято у списках літератури).

Чернетку роботи треба писати чітко й розбірливо чорнилом на окремих аркушах паперу з одного боку з полями (приблизно шириною 3–4 см) або друкувати на комп'ютері з інтервалом 1,5.

Недотримання такої вимоги ускладнює можливість внесення автором необхідних змін до тексту, які можна виконувати на полях або на зворотному боці аркуша. Саме тут керівником роботи може бути занотовано зауваження або пропозиції. Бажано не відкладати оформлення чорнового варіанту роботи на останні дні встановленого терміну. Завдання курсанта

77 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

(студента) — якомога раніше подати чернетку керівникові. Вважається за норму, коли курсова робота переробляється кілька разів. Навіть досвідчені автори неодноразово вносять зміни до своєї роботи.

Після остаточного узгодження чернетки з керівником можна оформляти чистовий варіант. Перед тим, як віддруковувати чернетку курсової роботи та реферату, її слід ще раз старанно перевірити, уточнити назви розділів, підрозділів, таблиць, послідовність розміщення матеріалу, звірити цифрові дані, обґрунтованість і чіткість формулювань, висновків і рекомендацій.

До формулювань заголовків (назв) розділів і підрозділів курсової роботи та реферату висуваються такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень, з перевагою простих речень, послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

Розділи і підрозділи прийнято нумерувати арабськими цифрами. Підрозділи нумерують окремо в кожному розділі. Позначення розділів, параграфів та їхні порядкові номери пишуть в одному рядку із заголовком.

Наприклад:

Розділ 2. Ісламські концепції війни і миру.

2.1. Коранічне трактування священної війни — «джихаду».

2.2. Соціально-політичний аспект сучасних концепцій війни і миру в ісламі.

2.3. Вплив ісламу на проблеми миру і міжнародної безпеки.

Сторінки роботи повинні мати поля: ліве — 30 мм, верхнє — 20 мм, праве — 10 мм, нижнє — 20 мм. Таблиці, малюнки, схеми, графіки та інші ілюстративні матеріали як у тексті роботи, так і в додатках слід виконувати на стандартних аркушах (21х30 см) або наклеювати на стандартні білі аркуші.

Усі сторінки роботи нумеруються від титульної до останньої, без пропусків або літерних додатків. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому номер сторінки не ставиться, другою — сторінка, що містить «зміст», на ній також номер не ставиться, а наступна сторінка вже має номер — 3 і далі по порядку. Порядковий номер сторінки розміщується праворуч на верхньому полі сторінки.

Курсова робота та реферат відкривається титульним аркушем. На ньому вказуються назви університету, факультету і кафедри, де вона виконувалась, назва теми роботи, прізвище, ім'я, по батькові автора, прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь і звання наукового керівника, рік і місце виконання роботи.

На наступній сторінці розміщується зміст роботи з позначенням сторінок, на яких розпочинаються розділи чи підрозділи, а їхні заголовки та підзаголовки мають бути виділені в тексті й відповідати змісту⁷⁸.

78 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

4.4. ПІДГОТОВКА І ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсової роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого кафедрою, у присутності комісії у складі керівника та двох-трьох членів кафедри.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника або його виступ;
- відповіді студента на запитання членів комісії із захисту курсової роботи та осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- рішення комісії щодо оцінки роботи.

Доповідь курсанту (студенту) необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: актуальність теми дослідження; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; елементи новизни в теоретичних положеннях та у практичних рекомендаціях; з якими труднощами довелося зіткнутися у процесі дослідження; які положення не знайшли підтвердження.

У виступі курсант (студент) має також відповісти на основні зауваження наукового керівника.

Доповідь курсанта (студента) не повинна продовжуватися більше 10–12 хвилин.

Під час захисту курсової роботи курсант (студент) зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі зауваження, що містяться у відгуках та рецензіях, а також у виступах на захисті.

Курсова робота оцінюється за такими критеріями: стобальною та відповідно чотирибальною системою з урахуванням якості виконання всіх її частин та рівня, на якому пройшов її захист. Оцінка за курсову роботу заноситься до залікової книжки курсанта (студента) та в екзаменаційну відомість.

Результати захисту курсової роботи визначаються оцінками «відмінно» — 90–100, «добре» — 75–89, «задовільно» — 60–74 і «незадовільно» — 34–59.

Кращі роботи можуть подаватися на конкурси студентських робіт, а також друкуватися у студентських збірниках. Курсові роботи можуть брати участь у конкурсах, якщо вони являють собою розробки, проведені студентами у процесі навчання, і отримані в них результати опубліковано, впроваджено у практику або в навчальний процес. При цьому учасниками конкур-

су можуть бути студенти поточного навчального року або ті, що закінчили вищий навчальний заклад у поточному навчальному році.

Один примірник захищеної курсової роботи здається на випускаючу кафедру, а другий — у деканат факультету.

Курсові роботи зберігаються на кафедрі вищого навчального закладу впродовж один рік⁷⁹.

---

79 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

Розділ 5 Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів: аспірантура (ад'юнктура) та докторантура

5.1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні здійснюється згідно «Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. № 309. Це Положення регламентує діяльність у галузі підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів і є обов'язковим для всіх вищих навчальних закладів та наукових установ України незалежно від їх підпорядкованості та форми власності. Формами підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації є аспірантура і докторантура.

До докторантури приймаються особи, які мають науковий ступінь кандидата наук, наукові здобутки та опубліковані праці з обраної наукової спеціальності і які в змозі на високому науковому рівні проводити фундаментальні, пошукові і прикладні наукові дослідження. Термін перебування в докторантурі на загальних умовах не перевищує трьох років.

Вищі навчальні заклади, наукові установи вміщують у засобах масової інформації оголошення про конкурсний прийом до аспірантури не пізніше, ніж за три місяці до початку прийому із зазначенням наукових спеціальностей, термінів та умов прийому, переліку необхідних для вступу документів.

Термін навчання в аспірантурі з відривом від виробництва не перевищує трьох років, а без відриву від виробництва — чотирьох років.

Для проведення прийому до аспірантури створюється приймальна комісія під головуванням керівника (заступника керівника) вищого навчального закладу, наукової установи. Рішення про допуск до складання вступних іспитів до аспірантури виноситься прийнятною комісією за результатами співбесіди, розгляду реферату та поданих наукових праць з урахуванням письмового висновку передбачуваного наукового керівника, про що вступник до аспірантури повідомляється у тижневий термін⁸⁰.

Приймальна комісія може відмовити вступнику в допуску до складання вступних іспитів у зв'язку з неподанням у встановлений термін усіх або окремих документів.

Вступники складають іспити із спеціальності (в обсязі навчальної програми для спеціаліста або магістра, яка відповідає обраний ними науковій спеціальності), із філософії та однієї з іноземних мов на вибір — англійської,

80 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

німецької, іспанської, італійської, французької — в обсязі навчальних програм для вищих навчальних закладів IV рівня акредитації, затверджених МОН України. Результати вступних іспитів дійсні протягом календарного року. Вступники, які на час вступу до аспірантури склали всі або декілька кандидатських іспитів, звільняються від відповідних вступних іспитів і їм зараховуються оцінки кандидатських іспитів.

У разі одержання однакових оцінок переважне право на зарахування мають вступники, рекомендовані вченою радою вищого навчального закладу (факультету), наукової установи, які успішно закінчили магістратуру і склали всі або декілька кандидатських іспитів.

Кожному аспірантові одночасно з його зарахуванням відповідним наказом керівника вищого навчального закладу, наукової установи призначається науковий керівник, як правило, доктор наук або за рішенням вченої ради, як виняток, кандидат наук. Науковий керівник керує роботою над дисертацією, контролює виконання затвердженого ним індивідуального плану та несе особисту відповідальність за якісне написання аспірантом дисертації.

Ад'юнкт (аспірант) працює за індивідуальним планом роботи, не менше ніж два рази на рік звітує про його виконання на засіданні кафедри, відділу, лабораторії і щорічно атестується науковим керівником. За результатами атестації аспірант переводиться на наступний рік навчання або відраховується з аспірантури⁸¹.

Тему дисертації, індивідуальний план роботи ад'юнкта (аспіранта) після обговорення кафедрою, відділом, лабораторією затверджує вчена рада вищого навчального закладу, наукової установи не пізніше тримісячного терміну після зарахування його до аспірантури.

Особам, зарахованим до аспірантури з відривом від виробництва, стипендія призначається з дня їх зарахування, а тим, які навчаються в ад'юнктурі (аспірантурі) за контрактом, відповідно до умов контракту. Термін навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) зараховується до науково-педагогічного стажу.

Ад'юнкти (аспіранти) зобов'язані:

- дотримуватися вимог законодавства, моральних, етичних норм поведінки;
- глибоко оволодівати знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищуючи загальний культурний рівень;
- опанувати методологією проведення наукових досліджень;
- виконувати індивідуальний план роботи над дисертацією;

81 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

- індивідуальний план роботи аспіранта передбачає складання кандидатських іспитів із спеціальності, іноземної мови та філософії, а в разі необхідності — додаткового іспиту, визначеного рішенням спеціалізованої вченої ради закладу, установи, де передбачається захист дисертації, і заліків із дисциплін, визначених рішенням вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи з урахуванням профілю підготовки;
- звітувати про хід виконання дисертації на засіданні кафедри, відділу, лабораторії, вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи;
- у встановлений термін захистити дисертацію або подати її спеціалізованій ученій раді;
- дотримуватися статуту і правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи.

Взаємозобов'язання ад'юнкта (аспіранта), підготовка якого здійснюється за державним замовленням, і вищого навчального закладу, наукової установи визначаються в типовій угоді, якою передбачається своєчасне закінчення роботи над дисертацією, працевлаштування після закінчення аспірантури, забезпечення відповідних умов праці, надання впорядкованого житла тощо, та відповідальність сторін у разі невиконання умов типової угоди.

Підготовка ад'юнктів (аспірантів) понад державне замовлення здійснюється на підставі контрактів, укладених між вищими навчальними закладами, науковими установами та вступниками до ад'юнктури (аспірантури) (установами, організаціями та підприємствами, що направили їх на навчання), якими передбачається повне відшкодування витрат на їх І підготовку, зокрема виплату стипендії.

До терміну навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) не включається період хвороби (тривалістю понад один місяць), перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також відсутність з інших поважних причин, передбачених законодавством України.

Ад'юнкт (аспірант) може бути відрахованим з аспірантури за грубе порушення правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи за вчинення протиправних дій, а також за невиконання індивідуального плану роботи (без поважних причин). Аспірант, який був зарахований до аспірантури за державним замовленням і відрахований через зазначені причини, відшкодовує вартість навчання згідно із законодавством України.

Ад'юнкти (аспіранти) можуть бути направлені на стажування до провідних вітчизняних і закордонних наукових центрів.

Ад'юнкт (аспірант), який успішно захистив дисертацію до закінчення терміну навчання, вважається таким, що повністю виконав індивідуальний план роботи і припиняє навчання в аспірантурі з дня захисту дисертації.

Самостійна робота над дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата наук є однією з форм підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Здобувачами наукового ступеня кандидата наук, які працюють над дисертаціями поза аспірантурою можуть бути особи, які мають вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра. Здобувачі прикріплюються до вищих навчальних закладів, наукових установ, що мають аспірантуру з відповідних спеціальностей, з метою підготовки і захисту кандидатської дисертації, а також для поглибленого теоретичного вивчення спеціальних дисциплін, вивчення іноземної мови та філософії, складання кандидатських іспитів на термін до 5 років. Здобувачі працюють над дисертаціями за індивідуальними планами роботи, щорічно звітують на засіданні кафедри, відділу, лабораторії і атестуються науковими керівниками⁸².

82 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. — Київ : Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.

5.2. Вступ до ад'юнктури (аспірантури) та докторантури

Однією з основних форм підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура (ад'юнктура). Вона створює умови для безперервної освіти, підвищення науково-педагогічної і наукової кваліфікації громадян і здобуття наукового ступеня кандидата наук, а також реалізує право вченого на здобуття наукового ступеня, присудження якого є державним визнанням рівня його кваліфікації.

Безпосередньо формами підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів в системі МВС є: докторантура, ад'юнктура, прикріплення здобувачів до кафедр вищих навчальних закладів МВС та переведення кандидатів наук на посади наукових співробітників вищих навчальних закладів⁸³.

Відбір кандидатів на навчання до ад'юнктури здійснюють структурні підрозділи центрального апарату МВС, ГУМВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та областях, УМВС України в областях, місті Севастополі та на транспорті, вищі навчальні заклади та наукові установи МВС України (далі — комплектуючі підрозділи).

Підготовка науково-педагогічних та наукових кадрів МВС здійснюється через ад'юнктуру (докторантуру) вищих навчальних закладів третього або четвертого рівнів акредитації, що мають відповідні структурні підрозділи, за наявності дозволу на підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів з відповідних спеціальностей, а також у цільовій ад'юнктурі та в порядку здобуття наукового ступеня при вищих навчальних закладах інших відомств на контрактних умовах із залишенням атестованих працівників органів внутрішніх справ у кадрах МВС України.

Підготовка в ад'юнктурі здійснюється:

1. За державним замовленням за рахунок коштів державного бюджету, передбачених для МВС України, з числа працівників органів внутрішніх справ, що проходять службу на посадах начальницького складу.

За кошти державного бюджету до ад'юнктури (аспірантури) на денну та заочну форми навчання на конкурсній основі приймаються особи середнього та старшого начальницького складу органів внутрішніх справ (офіцерського складу внутрішніх військ), та цивільні особи, які працюють в органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління МВС, які мають стаж практичної роботи не

83 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

менше 3-х років, повну вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» чи «магістр».

Особи, які раніше пройшли повний курс навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) за державним замовленням, а також були відрховані з неї достроково за вчинення протиправних дій або невиконання індивідуального плану, не мають права повторного вступу до ад'юнктури за державним замовленням.

2. За кошти юридичних і фізичних осіб на умовах договору (контракту).

Приймаються цивільні особи (за умови наявності контракту), які мають вищу освіту і освітньо-кваліфікаційні рівні «спеціаліст» чи «магістр» за обраною спеціальністю.

Документи на кандидатів для вступу в ад'юнктуру на денну та заочну форми навчання в установленому порядку формують комплектуючі підрозділи. На денну форму навчання оформляється особова справа, а на заочну — навчальна справа.

До особової (навчальної) справи ад'юнкта долучаються:

- 1) рапорт із зазначенням форми навчання, спеціальності та профільної кафедри (лабораторії, відділу);
- 2) атестаційний лист (на заочну форму навчання — особовий листок з обліку кадрів);
- 3) список опублікованих наукових праць і винаходів. Вступники, які не мають опублікованих наукових праць і винаходів, подають наукові доповіді (реферати) з обраної ними наукової спеціальності;
- 4) копія диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра (особи, які здобули відповідну освіту за кордоном, долучають також копію Свідоцтва про визнання іноземного документа про освіту);
- 5) посвідчення про складання кандидатських іспитів (у разі попереднього складання кандидатських іспитів);
- 6) автобіографія;
- 7) медична довідка про стан здоров'я за формою 86-У;
- 8) копії паспорта (сторінки 1, 2, 10, 11), ідентифікаційного коду. Копії паспорта і диплома про вищу освіту вступник подає особисто.

Вступники до аспірантури подають такі документи:

- 1) заяву на ім'я ректора;
- 2) особовий листок з обліку кадрів;
- 3) список опублікованих наукових праць і винаходів. Абітурієнти, які не мають опублікованих наукових праць і винаходів, подають наукові доповіді (реферати) з обраної ними наукової спеціальності;
- 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою № 286-У;

- 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра (особи, які здобули відповідну освіту за кордоном, — копію Свідоцтва про визнання іноземного документа про освіту);
- 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів (за наявності складених кандидатських іспитів);
- 7) копії паспорта (сторінки 1, 2, 10, 11), ідентифікаційного коду.

Для організації та проведення вступних іспитів до ад'юнктури (аспірантури) на денну та заочну форми навчання створюється приймальна комісія.

Рішення про допуск кандидатів на навчання в ад'юнктурі (аспірантурі) до складання вступних іспитів вноситься приймальною комісією за результатами вивчення їх особових і навчальних справ та рекомендацій відповідних кафедр інституту і надсилається вступнику в тижневий термін.

Рекомендація відповідної кафедри до вступу в ад'юнктуру (аспірантуру) вноситься за результатами співбесіди з кандидатами на навчання, розгляду реферату чи поданих наукових праць, а також згоди ймовірного наукового керівника.

Приймальна комісія може відмовити вступнику в допуску до складання вступних іспитів у зв'язку із недотриманням вимог щодо оформлення документів або їх неподанням у встановлений для цього термін.

Вступники до ад'юнктури (аспірантури) складають вступні іспити зі спеціальності (в обсязі навчальної програми для спеціалістів, яка відповідає обраній ними науковій спеціальності), філософії та однієї з іноземних мов (англійської, німецької, французької) в обсязі навчальних програм для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, затверджених Міністерством освіти і науки України⁸⁴.

Іспити з іншої іноземної мов складаються за рішенням приймальної комісії у тому випадку, якщо знання цієї мови необхідне для роботи над дисертацією.

Вступники, які на час вступу до ад'юнктури (аспірантури) склали всі або декілька кандидатських іспитів, звільняються від складання відповідних вступних іспитів до ад'юнктури (аспірантури) і їм зараховуються оцінки кандидатських іспитів.

На підставі результатів вступних іспитів до ад'юнктури (аспірантури) приймальна комісія приймає рішення щодо кожного вступника.

У разі одержання однакових оцінок, переважне право при зарахуванні до ад'юнктури (аспірантури) мають вступники, рекомендовані до вступу Вче-

⁸⁴ Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

ними радами ВНЗ, які успішно закінчили магістратуру або мають наукові публікації за обраною спеціальністю.

Термін навчання в ад'юнктурі на денній формі становить 3 роки, на заочній — 4 роки.

В окремих випадках вчена рада вищого навчального закладу може встановлювати термін навчання в ад'юнктурі диференційовано: від одного до трьох років з урахуванням обсягу наукового доробку і ступеня готовності дисертації. Термін навчання зараховується до науково-педагогічного стажу.

Кандидати на денну форму навчання в ад'юнктурі перед відбуттям для складання вступних іспитів від своїх службових посад не звільняються.

На підставі результатів вступних іспитів до ад'юнктури приймальна комісія приймає рішення щодо кожного вступника.

Зарахування до ад'юнктури здійснюється наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ.

Про зарахування або про відмову в зарахуванні до ад'юнктури вступникові повідомляється у п'ятиденний термін з дня прийняття приймальною комісією відповідного рішення.

Особи, які не були зараховані до ад'юнктури, відряджаються до попереднього місця служби.

Зарахованим до ад'юнктури встановлюється посадовий оклад, що відповідає окладу на займаній посаді на момент вступу до ад'юнктури.

На ад'юнктів — працівників органів внутрішніх справ, що навчаються за державним замовленням, у повному обсязі поширюється дія Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України.

Вступні іспити до ад'юнктури проводяться щороку до 30 серпня включно.

Початок підготовки в ад'юнктурі — з 01 вересня року вступу⁸⁵.

85 Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 02.12.2013 № 1177 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2153-13>. — Редакція від 06.02.2015.

5.3. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АД'ЮНКТІВ, АСПІРАНТІВ ТА ДОКТОРАНТІВ

Ад'юнкти, аспіранти та докторанти мають право на:

- 1) користування навчально-виробничою, науковою, культурно-спортивною, оздоровчою базою вищих навчальних закладів, наукових установ;
- 2) отримання всіх видів відкритої наукової інформації і наукового консультування;
- 3) участь у науковій діяльності кафедри, відділу, лабораторії;
- 4) отримання державної стипендії встановленого розміру у разі зарахування на навчання з відривом від виробництва за державним замовленням;
- 5) переривання навчання з поважних причин з подальшим його продовженням. Тривалість і кількість переривань навчання, а також поважність причин визначаються вченою радою вищого навчального закладу, наукової установи;
- 6) щорічні канікули тривалістю до двох календарних місяців, які включаються до загального терміну навчання у разі зарахування на навчання з відривом від виробництва;
- 7) участь у виборах до органів самоврядування вищого навчального закладу, наукової установи;
- 8) роботу за сумісництвом відповідно до законодавства України;
- 9) безпечні і нешкідливі умови навчання і праці;
- 10) забезпечення впорядкованим житлом — у разі зарахування на навчання з відривом від виробництва за державним замовленням — на час навчання за умови оплати вартості користування житлом самим ад'юнктом (іногороднім);
- 11) працевлаштування згідно з типовою угодою у разі зарахування на навчання за державним замовленням або контрактом (у разі навчання поза державним замовленням).

Покладення вищими навчальними закладами, науковими установами на ад'юнктів обов'язків, не пов'язаних з підготовкою дисертації, забороняється.

Термін навчання в ад'юнктурі включається до науково-педагогічного стажу.

Ад'юнкти, аспіранти та докторанти зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог законодавства, моральних, етичних норм поведінки;
- 2) глибоко оволодівати знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищувати загальний культурний рівень;
- 3) опанувати методологію проведення наукових досліджень;
- 4) виконувати індивідуальний план роботи над дисертацією. Індивідуальний план роботи ад'юнкта передбачає складання кандидатських іспитів

із спеціальності, іноземної мови та філософії, а у разі необхідності — додаткового іспиту, визначеного рішенням спеціалізованої вченої ради закладу, установи, де передбачається захист дисертації, і заліків з дисциплін, визначених рішенням вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи з урахуванням профілю підготовки, а також педагогічна практика;

5) звітувати про хід виконання дисертації на засіданні кафедри, відділу, лабораторії, вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи;

6) у встановлений термін захистити дисертацію або подати її спеціалізованій вченій раді;

7) дотримуватися статуту і правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи.

Ад'юнкт, аспірант та докторант відраховується з ад'юнктури та докторантури за умови:

- грубого порушення правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу, наукової установи,
- вчинення протиправних дій,
- невиконання індивідуального плану роботи без поважних причин,
- а також відповідно до вимог Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ та Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (для ад'юнктів, які навчаються за державним замовленням);

Ад'юнкти можуть бути направлені на стажування до провідних вітчизняних і закордонних наукових центрів. Витрати, пов'язані з їх відрядженням, здійснюються згідно з чинним законодавством України.

Ад'юнкт, який успішно захистив дисертацію до закінчення терміну навчання, відраховується з ад'юнктури з дня захисту дисертації і направляється до місця проходження служби.

До терміну навчання в ад'юнктурі не включається період хвороби (тривалістю понад один місяць), знаходження у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також відсутність за місцем навчання з інших поважних причин, передбачених законодавством України. Вчена рада вищого навчального закладу оцінює обставини, що виключили можливість працювати над дисертацією, і визначає термін, на який продовжується навчання в ад'юнктурі (як правило, до одного року)⁸⁶.

Здобувач має право:

- користуватися необхідним обладнанням, кабінетами, бібліотеками за місцем прикріплення;

86 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затверджено наказом Кабінета Міністрів України від 01.03.1999 № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF>.

- отримувати консультації з усіх питань, пов'язаних з підготовкою до складання кандидатських іспитів та роботою над дисертацією;
- публікувати за рекомендацією відповідних кафедр у фахових виданнях вищого навчального закладу наукові праці;
- брати участь у заходах наукового характеру (наукових конференціях, симпозіумах тощо), а також бути присутнім на засіданнях кафедр, лекціях, семінарах та інших заняттях.

Здобувачі складають за місцем прикріплення кандидатські іспити з наукової спеціальності, іноземної мови та філософії, а також, за рішенням вченої ради закладу, інші іспити та заліки з урахуванням профілю підготовки.

Якщо вищий навчальний заклад не має права приймати кандидатські іспити з окремих дисциплін (іноземної мови, філософії), то за клопотанням керівництва закладу здобувачам дозволяється їх складати в інших вищих навчальних закладах.

Здобувачі, які склали кандидатські іспити і виконали індивідуальний план роботи, допускаються до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

На здійснення наукового керівництва щороку відводиться 25 академічних годин на одного здобувача.

Здобувачеві, який успішно поєднує виробничу або педагогічну діяльність з науковою роботою, може надаватися творча відпустка згідно з чинним законодавством України.

Для надання допомоги здобувачам, які навчаються за спеціальними курсами і готуються до складання кандидатських іспитів, а також спеціалістам, які вступають до ад'юнктури, можуть створюватися групи підготовки із залученням до проведення занять у них науково-педагогічних і наукових працівників.

Витрати, пов'язані з функціонуванням груп підготовки для здобувачів сторонніх організацій, здійснюються за рахунок коштів здобувачів або організацій, де вони працюють⁸⁷.

87 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затверджено наказом Кабінета Міністрів України від 01.03.1999 № 309.

5.4. НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ (АД'ЮНКТУРІ)

5.4.1. Вибір та призначення наукового керівника

Науковим керівником може бути особа, яка працює на кафедрі чи в іншому підрозділі навчального закладу, наукової установи, де навчається ад'юнкт (здобувач), а також працівник іншого навчального закладу, наукової установи, організацій.

Науковий керівник може призначатися або обиратися ад'юнктом (здобувачем) самостійно.

Кожному ад'юнкту (здобувачу) одночасно з його зарахуванням відповідним наказом керівника вищого навчального закладу, наукової установи призначається науковий керівник, як правило, доктор наук або за рішенням вченої ради, як виняток, кандидат наук.

Для вибору наукового керівника можна звернутися до начальника кафедри, на якій буде виконуватись дисертація. Останній зобов'язаний надати ад'юнкту необхідну інформацію про осіб, які можуть здійснювати керівництво написанням дисертаційного дослідження.

Доцільно обирати керівника, який захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата (доктора) наук зі спеціальності, по якій буде писати дисертацію ад'юнкт (здобувач)⁸⁸.

Щоб упевнитись чи підходить вам конкретна особа в ролі керівника необхідно дізнатися про його наукові досягнення. Для цього слід ознайомитись з його публікаціями, особливу увагу звертати на монографії, підручники, посібники, курси лекцій тощо. Відповідну інформацію можна отримати у бібліотеці вищого навчального закладу, де працює вчений, або на веб-сайтах провідних бібліотек України.

Науковий керівник ад'юнкта (здобувача) здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, контролює виконання затвердженого ним індивідуального плану та несе особисту відповідальність за якісне написання ад'юнктом (здобувачем) дисертації.

До функцій наукового керівника входить: допомога у виборі та обґрунтуванні теми дисертаційного дослідження, її погодження, у складанні плану дисертаційного дослідження, індивідуального і робочого планів; проведення консультацій з приводу написання роботи; допуск здобувача до захисту тощо.

Науковий керівник (консультант) ад'юнкта (аспіранта), докторанта та здобувача здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, контро-

88 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

лює виконання затвердженого ним індивідуального плану та несе особисту відповідальність за якісне написання ад'юнктом (аспірантом), докторантом та здобувачем дисертації. Начальники кафедр, відділів, лабораторій, де ведеться підготовка докторантів, ад'юнктів (аспірантів) і здобувачів, є їх безпосередніми начальниками та є відповідальними за організацію і хід виконання планів підготовки НПНК.

Кожному ад'юнктові одночасно з його зарахуванням на навчання наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ призначається науковий керівник, як правило, доктор наук, або, за рішенням вченої (наукової) ради, як виняток, кандидат наук.

Науковий керівник ад'юнкта здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, контроль за виконанням індивідуального плану роботи і несе особисту відповідальність за якісне написання ад'юнктом дисертації⁸⁹.

Кількість ад'юнктів, прикріплених до наукового керівника — доктора наук, не повинна перевищувати п'яти осіб одночасно (разом з докторантами), а для наукового керівника — кандидата наук — трьох осіб, включаючи ад'юнктів (аспірантів), підготовка яких здійснюється поза державним замовленням⁹⁰.

На здійснення наукового керівництва відводиться щороку 50 академічних годин на одного аспіранта і 25 академічних годин на одного здобувача.

5.4.2. Вибір та обґрунтування теми. План дисертаційного дослідження

Правильно вибрана та сформулювала тема — це важливий етап дисертаційного дослідження.

Від правильного вибору теми залежить успіх захисту. Вона повинна максимально розкривати знання, вміння, навички, інтереси.

Розрізняють три різновиди тем:

- теми як результат розвитку проблем, над якими працює керівник чи науковий колектив кафедри за якою закріплений здобувач;
- ініціативні теми;
- замовлені теми.

89 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

90 Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 02.12.2013 № 1177 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2153-13>. — Редакція від 06.02.2015.

Ініціативні теми можуть виникати за двох взаємовиключних ситуацій: як унаслідок доброї наукової підготовки здобувача, так і недостатніх його кваліфікації і наукового кругозору. Науковий керівник мусить розібратися в ситуації, по змозі підтримати ініціативу здобувача, але ця підтримка має ґрунтуватися на реальній оцінці ситуації і не може ставити під загрозу успішне виконання роботи.

Замовлені теми, як правило, пов'язані з основними планами науково-дослідних робіт у галузі або об'єднанні. За актуальністю й економічною значущістю замовлені теми мають низку переваг перед іншими, тому насамперед їх потрібно аналізувати з позицій реальності виконання і можливості створення теоретичної бази⁹¹.

При обранні теми основними критеріями мають бути її актуальність, новизна і перспективність, наявність теоретичної бази; можливість виконання теми в даній організації; можливість отримання при впровадженні ефективних результатів.

Якщо молодий учений неспроможний самостійно обрати тему дисертації, він може звернутися до будь-якої наукової установи держави. Суттєву допомогу тут надає ознайомлення з аналітичними оглядами і статтями у спеціальній періодиці, а також бесіди і консультації зі спеціалістами-практиками, в яких можна з'ясувати досі мало вивчені в теоретичному плані важливі питання з різних сфер людської діяльності⁹².

Вибір теми — важлива складова науково-дослідної діяльності, що обумовлюється наступними факторами:

- 1) особистим досвідом здобувача;
- 2) досвідом наукового керівника;
- 3) планами організації, де виконана робота, а також галузевими та державними планами, програмами.

Вимоги, що пред'являються до теми дисертаційного дослідження:

- 1) актуальність;
- 2) назва дисертації повинна бути, по можливості, короткою, відповідати обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми (задачі), вказувати на мету дисертаційного дослідження і його завершеність. Іноді для більшої конкретизації до назви слід додати невеликий (4–6 слів) підзаголовок. У назві не бажано використовувати ускладнену термінологію псевдонаукового характеру. Треба уникати назв, що

91 Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 3-тє вид., випр. і доп. / Автор-упорядник Л. А. Пономаренко, доктор технічних наук, професор. — Київ : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», Видавництво «Толока», 2005. — С. 19–20.

92 Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. — 4-тє вид., випр. і доп. — Київ : Знання, 2004. — С. 161.

починаються зі слів «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» тощо, в яких не відбито достатньою мірою суть проблеми.

- 3) відповідність спеціальності;
- 4) можливість відбір необхідної теоретичної та практичної бази для її дослідження;
- 5) перспективність отримання наукової новизни;
- 6) наявність проблеми, невирішених чи недостатньо досліджених питань;
- 7) раціонально обирати тему, розробка якої на рівні дисертаційного дослідження здійснюється вперше;
- 8) доцільно, щоб зазначена тема не була захищена як дисертація і не була обрана іншими здобувачами як напрям дисертаційного дослідження в Україні.

Тема, що обирається для дослідження, як правило, не повинна повторюватись із затвердженими темами Академії правових наук, а також темами, з яких захищені дисертаційні дослідження.

Теми дисертацій пов'язуються, як правило, з напрямками основних науково-дослідних робіт вищих навчальних закладів або наукових установ і затверджуються вченими (науково-технічними) радами для кожного здобувача окремо з одночасним призначенням наукового керівника в разі підготовки кандидатської дисертації.

Тема, розгорнутий план дисертації ад'юнкта розглядаються та затверджуються вченою (науковою) радою не пізніше тримісячного строку після зарахування до ад'юнктури.

Тема дисертації повинна бути актуальною, пов'язаною з основною проблематикою оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ та відповідати затвердженій керівництвом МВС тематиці дисертаційних робіт.⁹³

Вибрати та сформулювати тему не так легко, тому не потрібно цим особливо перейматись. При невеликому досвіді наукової роботи здобувачу може бракувати перспективи бачення, відчуття актуальності, уміння стисло і термінологічно правильно виразити те, що він смутно відчуває і розуміє. У цьому може допомогти науковий керівник, в обов'язки якого входить допомога у виборі теми.

Крім того, дієві такі заходи:

- 1) доцільно переглянути каталоги тем захищених вітчизняних і зарубіжних дисертацій, а також тем затверджених дисертаційних досліджень в наукових бібліотеках або на кафедрі;

⁹³ Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

- 2) варто звернути увагу на суміжні області знання: іноді на стику двох наукових дисциплін, можна знайти такі теми, які як би забуті і тій і іншій галузями науки, але мають певні дослідницькі перспективи;
- 3) велике значення має методологічний ракурс розгляду проблеми. Деколи зміна ракурсу, нова точка зору — це вже тема першої наукової розробки;
- 4) корисним може бути перегляд наукової літератури: чим більше ви прочитаєте з обраної наукової спеціальності, тим простіше буде зорієнтуватися;
- 5) доцільно переглянути плани вищих навчальних закладів та профільного міністерства, де передбачено пріоритетні напрями наукових досліджень (наприклад, план НД і ДКР Харківського національного університету внутрішніх справ на 2016 р.).

Вибрана тема потребує обґрунтування.

В обґрунтуванні теми дисертаційного дослідження здобувач розкриває сутність і стан наукової проблеми (задачі) та її значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, а також обґрунтовує необхідність проведення дослідження.

Обґрунтування теми дисертаційного дослідження складається з таких елементів:

- актуальність теми;
- зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами;
- мета і завдання дослідження;
- об'єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- методи дослідження;
- наукова новизна очікуваних результатів дослідження;
- практичне значення очікуваних результатів дослідження.

Актуальність теми.

Насамперед здобувач обґрунтовує актуальність теми шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукової задачі) обґрунтовує актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, особливо на користь України.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне — сутність проблеми або наукового завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Коротко викладають зв'язок обраного напрямку досліджень з планами організації, де виконана робота, а також з галузевими та (або) державними планами, програмами.

Обов'язково зазначають номери державної реєстрації науково-дослідних робіт, базових для підготовки дисертаційної роботи.

Мета і завдання дослідження.

Формулюють мету роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не слід формулювати мету як «Дослідження...». «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Об'єкт дослідження — це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальна і часткове⁹⁴. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дисертанта, оскільки предмет дослідження визначає тему дисертаційної праці, яка визначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік методів дослідження, що будуть використовуватись для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме буде досліджуватись тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Наукова новизна очікуваних результатів дослідження.

Подають коротку анотацію нових наукових положень (рішень), що будуть запропоновані здобувачем особисто. Необхідно показати відмінність одержаних в майбутньому результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

Кожне наукове положення чітко формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни. Сформульоване наукове положення повинно читатися і сприйматися легко й однозначно (без нагромодження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, деталей та уточнень). У жодному випадку не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що в дисертації зроблено те й те, а сутності і новизни із написаного виявити неможливо. Подання наукових положень у вигляді анотацій є найбільш поширеною помилкою здобувачів при викладенні загальної характеристики роботи.

До цього пункту не можна включати опис нових прикладних (практичних) результатів, отриманих у вигляді способів, пристроїв, методик, схем, алгоритмів

94 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

мів і под. Слід завжди розмежовувати одержані наукою положення і нові прикладні результати, що випливають з теоретичного доробку дисертанта.

Усі наукові положення з урахуванням досягнутого ними рівня новизни є теоретичною основою (фундаментом) вирішеної в дисертації наукової задачі або наукової проблеми. Насамперед за це здобувачеві присуджується науковий ступінь.

Практичне значення одержаних результатів.

У дисертації, що має теоретичне значення, треба подати відомості про майбутнє наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання, а в дисертації, що має прикладне значення — відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх використати. Відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання.

План подають на початку дисертації. Він містить найменування усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовок), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури.

Якщо в дисертації буде вживатися специфічна термінологія, а також використовуватись маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий в дисертації у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа — їх детальне розшифрування.

Якщо в дисертації спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

Текст основної частини дисертації поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин дисертації «ЗМІСТ». «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ». «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», друкують великими літерами. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Якщо заголовок складається з двох або більше речень. Їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу⁹⁵.

95 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

5.4.3. Індивідуальний план роботи. Звітуння та атестація. Педагогічна практика

Здобувачі протягом місяця після прикріплення до вищого навчального закладу подають на кафедру та до ад'юнктури затверджений і погоджений науковим керівником **індивідуальний план роботи**.

Ад'юнкт працює за індивідуальним планом роботи, який розробляється під керівництвом наукового керівника на весь період навчання в ад'юнктурі. Двічі на рік ад'юнкт доповідає про виконання індивідуального плану роботи на засіданні кафедри (лабораторії, відділу), а також щороку атестується науковим керівником. За результатами атестації відповідним наказом керівника ВНЗ МВС та НДУ ад'юнкт переводиться на наступний рік навчання або відраховується з ад'юнктури.

Основними заходами індивідуального плану є підготовка дисертаційного дослідження, складання кандидатських іспитів, написання наукових статей та апробація його результатів.

Крім вищезазначених заходів, ад'юнкт зобов'язаний пройти педагогічну практику, відвідувати засідання кафедри, заняття з дисциплін, які викладають в ад'юнктурі (якщо такі передбачені).

За результатами виконання індивідуального плану готується звіт.

Ад'юнкт, працюючи за індивідуальним планом роботи, двічі на рік звітує про його виконання на засіданні кафедри і щороку атестується навчальним закладом.

Безпосередній контроль та відповідальність за підготовку ад'юнктів, виконання ними індивідуальних планів роботи та проходження педагогічної практики покладаються на начальників кафедр (лабораторій, відділів) та наукових керівників.

Звіт передбачає детальне відображення виконаних заходів, які заплановані в індивідуальному плані.

Звіт підписується ад'юнктом, погоджується науковим керівником, начальником кафедри та обговорюється на засіданні кафедри, що оформляється витягом з протоколу засідання кафедри.

Під час атестації ад'юнктів надається оцінка їх роботи, виконання індивідуального плану підготовки дисертаційного дослідження та рекомендація щодо продовження навчання чи призначення на посаду. За результатами атестації ад'юнкт відповідним наказом керівника вищого навчального закладу переводиться на наступний рік навчання або відраховується з ад'юнктури.

Особи, які раніше відраховані з ад'юнктури достроково за невиконання індивідуального плану, не мають права повторного вступу до ад'юнктури і докторантури за державним замовленням.

Ад'юнктам заочної форми навчання за умови успішного виконання індивідуального плану роботи за місцем служби (роботи) надається додатково оплачувана щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів для складання кандидатських іспитів і виконання роботи над дисертацією.

Педагогічна і науково-дослідна практика (обсягом до 100 навчальних годин) проводиться протягом другого або третього року навчання за програмою, яка розробляється індивідуально для кожного ад'юнкта і затверджується начальником кафедри (лабораторії, відділу).

Педагогічну практику проходять ад'юнкти, які готуються для заміщення посад науково-педагогічних працівників.

Практика включає:

- розробку навчально-методичних матеріалів;
- проведення різних видів занять;
- відвідування занять, які проводять досвідчені науково-педагогічні працівники кафедри і ВНЗ МВС та НДУ;
- участь у методичній роботі кафедри.

Для ад'юнктів, зарахованих в ад'юнктуру з посад викладачів, які мають педагогічний стаж понад два роки, педагогічна практика рішенням кафедри може бути скорочена або зовсім не проводитися.

Науково-дослідну практику в наукових підрозділах проходять ад'юнкти, які готуються для заміщення посад наукових співробітників.

Програма науково-дослідної практики складається начальником науково-дослідного підрозділу та затверджується відповідним проректором ВНЗ МВС (заступником начальника НДУ).

Під час науково-дослідної практики ад'юнкт повинен брати участь у виконанні науково-дослідних робіт, розробці методик проведення наукових досліджень і експериментів, оволодівати практичними навиками проведення наукових експериментів⁹⁶.

5.4.4. Кандидатські іспити

Кандидатські іспити є складовою частиною атестації науково-педагогічних і наукових кадрів. Кандидатські іспити проводяться з метою встановлення глибини професійних знань, наукового і культурного світогляду здобувача наукового ступеня кандидата наук, його підготовленості до самостійної науково-дослідної діяльності. Складання кандидатських іспитів здобувачами є обов'язковим для присудження їм наукового ступеня кандидата наук.

96 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

Кандидатські іспити складаються з філософії, іноземної мови і спеціальності.

Кандидатський іспит з іноземної мови може складатися з англійської, німецької та французької мов. Якщо для написання дисертації потрібні знання іншої іноземної мови, керівник вищого навчального закладу може дозволити складання кандидатського іспиту з цієї мови.

Здобувач, який має вищу освіту із спеціальності, що не відповідає галузі науки, з якої підготовлено дисертацію, на підставі рішення відповідної спеціалізованої вченої ради складає додатковий кандидатський іспит з наукової спеціальності відповідної галузі науки за Переліком спеціальностей наукових працівників.

Кандидатські іспити із спеціальності складаються у вищих навчальних закладах третього або четвертого рівнів акредитації, у яких відкрита ад'юнктура або є спеціалізована вчена рада з відповідної наукової спеціальності.

Кандидатські іспити із спеціальності приймаються за програмами, що складаються з двох частин: типової програми, затвердженої МОН України, і додаткової програми, що розробляється відповідною кафедрою, відділом, лабораторією, що забезпечують викладання (здійснення робіт) за відповідною спеціальністю.

Додаткова програма кандидатського іспиту із спеціальності повинна включати нові розділи відповідної наукової спеціальності і питання, пов'язані з напрямком досліджень здобувача, а також урахувати останні досягнення у відповідній галузі науки і найновішу наукову літературу.

За рішенням приймальної комісії кандидатський іспит із спеціальності залежно від обсягу матеріалу може проводитись у два етапи з виставленням загальної оцінки.

Кандидатські іспити з філософії складаються у вищих навчальних закладах третього або четвертого рівнів акредитації, які мають самостійні кафедри філософії або суспільних наук (за наявності в штаті не менше одного доктора філософських наук). Кандидатські іспити з філософії приймаються за типовими програмами, затвердженими МОН України⁹⁷.

Кандидатські іспити з іноземної мови складаються у вищих навчальних закладах третього або четвертого рівнів акредитації, які мають самостійні кафедри іноземних мов. Кандидатські іспити з іноземної мови приймаються за типовими програмами, затвердженими МОН України.

Комісії з приймання кандидатських іспитів з кожної дисципліни призначаються керівником вищого навчального закладу у складі голови комісії

97 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

(заступника керівника, начальника факультету денної форми навчання вищого навчального закладу) і не менше двох членів з числа кваліфікованих спеціалістів — докторів і кандидатів наук.

До складу комісії з приймання кандидатського іспиту із спеціальності повинно входити не менше трьох фахівців, два з яких мають бути докторами наук, а третій — кандидатом наук з цієї спеціальності.

До складу комісії з приймання кандидатського іспиту з філософії повинно входити не менше двох фахівців, один з яких має бути доктором філософських наук, а другий — кандидатом філософських наук.

До складу комісії з приймання кандидатського іспиту з іноземної мови мають входити не менше двох викладачів кафедри іноземних мов, а також викладач кафедри або науковий співробітник, який має науковий ступінь із спеціальності здобувача наукового ступеня кандидата наук і вільно володіє відповідною іноземною мовою.

На кандидатських іспитах можуть бути присутні члени відповідної спеціалізованої вченої ради вищого навчального закладу, наукової установи, де складається кандидатський іспит, керівник, заступник керівника, представники МОН, Національної академії наук, міністерств, інших органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, наукові установи, національних галузевих академій наук.

Кандидатські іспити за рішенням приймальної комісії проводяться з використанням екзаменаційних білетів. Для підготовки до відповіді використовуються екзаменаційні листки, що зберігаються після іспиту протягом року.

Рівень знань здобувача оцінюється за чотирибальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

На кожного здобувача заповнюється протокол кандидатського іспиту, до якого вносяться прізвища членів комісії, присутніх на іспитах, з обов'язковим зазначенням їх наукового ступеня, вченого звання і посади.

Протоколи засідання комісій з приймання кандидатських іспитів зберігаються за місцем складання кандидатських іспитів протягом десяти років.

Допуск здобувачів до складання кандидатських іспитів здійснюється за наказом керівника (заступника керівника) вищого навчального закладу.

Вищий навчальний заклад, де приймаються кандидатські іспити, повідомляє осіб, зазначених у наказі, про допуск до складання кандидатського іспиту та про час і місце його проведення не пізніше ніж за місяць до його проведення.

У разі нез'явлення здобувача на іспит з поважних причин він може бути допущений керівником вищого навчального закладу до складання кандидатського іспиту протягом поточної сесії.

Рішення комісії з приймання кандидатського іспиту може бути оскаржене здобувачем керівникові вищого навчального закладу у термін, установлений комісією з прийняття кандидатського іспиту вищого навчального закладу, наукової установи.

Кандидатські іспити приймаються організовано два рази на рік у формі сесій. Терміни проведення сесій встановлюються керівником вищого навчального закладу, де приймаються кандидатські іспити. У разі подання здобувачем до спеціалізованої вченої ради дисертації до її захисту кандидатський іспит може бути прийнятий поза сесією.

Після складання кожного кандидатського іспиту видається посвідчення встановленої форми, а за місцем складання останнього кандидатського іспиту всі посвідчення замінюються на єдине посвідчення⁹⁸.

Іноземці та особи без громадянства складають кандидатські іспити на загальних підставах.

Керівникам (заступникам керівників) вищих навчальних закладів складати кандидатські іспити за місцем основної роботи не дозволяється.

Приймання кандидатських іспитів у ад'юнктів, підготовка яких здійснюється за державним замовленням, проводиться за рахунок коштів вищого навчального закладу, а у ад'юнктів, підготовка яких здійснюється поза державним замовленням, на компенсаційній основі.

Відповідальність за дотримання встановленого порядку проведення кандидатських іспитів несуть голова відповідної приймальної комісії і керівник вищого навчального закладу.

Кандидатські іспити, прийняті з порушенням вимог цього Положення, вважаються недійсними.

У разі порушення встановленої процедури приймання кандидатських іспитів Міністерство освіти і науки може позбавити вищий навчальний заклад права подальшого приймання таких іспитів з відповідних дисциплін⁹⁹.

4.2. Вимоги до наукових робіт (дисертацій, авторефератів, монографій, наукових статей, доповідей, тез, підручників, навчальних посібників)

98 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

99 Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних та наукових кадрів : постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF>.

5.5. ДИСЕРТАЦІЯ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ТА АВТОРЕФЕРАТ

Згідно з Порядком присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 дисертація на здобуття наукового ступеня є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії. Підготовлена до захисту дисертація повинна містити висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характеризуватися єдністю змісту і свідчити про особистий внесок здобувача в науку.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук повинна мати обсяг основного тексту 4,5–7, а для суспільних і гуманітарних наук — 6,5–9 авторських аркушів, оформлених відповідно до державного стандарту.

Кандидатська дисертація:

- може бути подана до захисту у вигляді опублікованої монографії;
- повинна містити нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі науки;
- подається до захисту лише за однією спеціальністю.

За відсутності в Україні спеціалізованих вчених рад з правом проведення захисту кандидатських дисертацій за відповідною науковою спеціальністю за рішенням МОН може проводитися разовий захист.

До опублікованих праць, які відображають основні наукові результати дисертації, з відповідної галузі науки належать:

- монографії;
- посібники (для дисертацій з педагогічних наук);
- статті у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України;
- статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напям, з якого підготовлено дисертацію.

Перелік наукових фахових видань України затверджується в установленому МОН порядку.

До опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать дипломи на відкриття; патенти і авторські свідоцтва на винаходи, державні стандарти, промислові зразки, алгоритми та програми, що пройшли експертизу на новизну; рукописи праць, депонованих в установах державної системи науково-технічної інформації та анотованих у наукових журналах; брошури, препринти; технологічні частини проектів на будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення

підприємств; інформаційні карти на нові матеріали, що внесені до державного банку даних; друковані тези, доповіді та інші матеріали наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо.

Повноту викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях здобувача визначає спеціалізована вчена рада.

Мінімальну кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний зміст дисертацій, визначає МОН.

Апробація матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, школах тощо обов'язкова.

Кандидатська дисертації супроводжуються окремими авторефератами обсягом відповідно 1,3–1,9 і 0,7–0,9 авторського аркуша, які подаються державною мовою. Вимоги до оформлення автореферату встановлює МОН.

Автореферат дисертації видається друкарським способом з обов'язковим зазначенням вихідних відомостей видання у кількості, визначеній спеціалізованою вченою радою, і надсилається членам спеціалізованої вченої ради та заінтересованим організаціям не пізніше ніж за місяць до захисту дисертації. Список адресатів визначає спеціалізована вчена рада, яка прийняла дисертацію до захисту. Перелік установ та організацій, яким обов'язково надсилається автореферат, визначає МОН.

Якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими опубліковані наукові праці, здобувач повинен відзначити цей факт у дисертації та в авторефераті з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску в такі праці або розробки.

У разі виявлення текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту¹⁰⁰.

Виявлення в дисертації, авторові якої вже видано диплом доктора чи кандидата наук, текстових запозичень без посилання на джерело, є підставою для прийняття рішення про позбавлення його наукового ступеня¹⁰¹.

100 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

101 Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів : постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF>. — Редакція від 15.01.2016.

5.6. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Організація, де виконувалася дисертація або до якої був прикріплений здобувач, проводить попередню експертизу дисертації та робить висновок про її наукову та практичну цінність. Висновок видається здобувачеві не пізніше ніж через два місяці після надходження для попередньої експертизи кандидатської дисертації. Керівник організації несе персональну відповідальність за якість, об'єктивність і своєчасність підготовки висновку.

У разі відмови організації підготувати обґрунтований висновок здобувач має право звернутися до МОН для визначення подальшої процедури захисту дисертації.

Спеціалізована вчена рада:

- приймає для попереднього розгляду дисертацію за наявності документів за переліком, який визначає МОН. Процедура попереднього розгляду дисертації регулюється положенням про спеціалізовані вчені ради;
- має право приймати до розгляду кандидатську дисертацію не раніше ніж через місяць з дня розсилання виготовлювачем обов'язкових примірників видань, в яких опубліковано праці здобувача, що відображають основні результати дисертації;
- приймає до захисту кандидатську дисертацію не пізніше ніж через два місяці.

Забороняється усувати недоліки, виявлені у дисертації спеціалізованою вченою радою після прийняття її до захисту, та в авторефераті — після його розсилання.

Офіційні опоненти

Спеціалізована вчена рада призначає для захисту дисертації офіційних опонентів з числа компетентних учених із спеціальності, за якою подано дисертацію, таким чином, щоб забезпечити незалежність експертизи.

Для розгляду кандидатської дисертації призначаються два офіційних опоненти, з яких один — доктор наук, а другий — доктор або кандидат наук, причому тільки один з них може бути членом спеціалізованої вченої ради, де проводитиметься захист, чи співробітником вищого навчального закладу або наукової установи, в якій утворено спеціалізовану вчену раду.

Офіційними опонентами не можуть бути голови, заступники голів і вчені секретарі спеціалізованих вчених рад, в яких проводитиметься захист, наукові керівники, співавтори опублікованих праць здобувача, а також

ректори і проректори вищих навчальних закладів, керівники організацій та їх заступники, співробітники кафедр, лабораторій, секторів, відділів, де виконувалася дисертація, де працює здобувач або де проводилися науково-дослідні роботи, щодо яких здобувач є замовником або виконавцем (співвиконавцем).

Офіційні опоненти не можуть бути співробітниками однієї і тієї самої організації, а також членами президії та працівниками апарату МОН. Члени експертних рад МОН можуть бути призначені офіційними опонентами за виняткових обставин з дозволу МОН.

Офіційний опонент на основі вивчення дисертації та праць, опублікованих за темою дисертації, подає до спеціалізованої вченої ради відгук, оформлений відповідно до вимог МОН. У разі коли відгук не відповідає визначеним вимогам, спеціалізована вчена рада повертає його офіційному опоненту для доопрацювання або замінює офіційного опонента¹⁰².

Копії письмових відгуків офіційних опонентів спеціалізована вчена рада видає здобувачеві не пізніше ніж за десять днів до захисту дисертації. При чому письмові відгуки офіційних опонентів повинні бути зареєстровані в установі, де створена спеціалізована вчена рада.

Про прийняття дисертації до захисту і призначення офіційних опонентів спеціалізована вчена рада надсилає до МОН повідомлення за зразком, установленим МОН.

Повідомлення про захист кандидатської дисертації публікується в офіційному друкованому виданні МОН.

Для ознайомлення наукової громадськості з доробком здобувача один примірник дисертації та два примірники автореферату не пізніше ніж за місяць до захисту передаються у бібліотеку того вищого навчального закладу або наукової установи, де спеціалізованою вченою радою прийнято дисертацію до захисту.

За бажанням здобувача спеціалізована вчена рада зобов'язана проводити захист дисертації за наявності негативних відгуків, проте, якщо два з них надійшли від офіційних опонентів, захист дисертації не проводиться, а рада приймає рішення про зняття її з розгляду.

Підготовка здобувача до захисту дисертації

До дня захисту здобувач повинен підготувати:

- текст дисертації у переплетенні ;

102 Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

- автореферати (для кожного члена спеціалізованої вченої ради);
- копії публікацій за темою дисертації;
- текст виступу на захисті дисертації у вигляді невеликої доповіді (до 10–12 хв. для кандидатської дисертації);
- письмові відповіді на зауваження та побажання офіційних опонентів;
- письмові відповіді на зауваження та побажання, що містяться у відгуках на автореферат дисертації;
- таблиці, схеми, діаграми та графіки, взяті з тексту дисертації та відповідним чином підготовлені для демонстрації в залі засідання спеціалізованої вченої ради;
- диктофон (магнітофон) для запису виступів під час прилюдного захисту дисертації;
- слайди, відеоматеріали, комп'ютерні диски і т. ін. (при необхідності).

Перше і найголовніше, з чого звичайно починається підготовка здобувача до захисту дисертації, — це його робота над виступом за результатами дисертаційного дослідження у формі доповіді, який має розкрити сутність, теоретичне та практичне значення результатів проведеної роботи.

За структурою доповідь можна умовно поділити на три частини, котрі складаються з рубрик, кожна з яких являє собою самостійний смисловий блок, хоча в цілому вони логічно взаємопов'язані у характеристиці змісту проведеного дослідження.

Перша частина доповіді в основних моментах повторює вступ до дисертації, її рубрики відповідають тим смисловим аспектам, за якими висвітлюється актуальність обраної теми, дається опис наукової проблеми, а також формулювання мети дисертації. Тут же необхідно вказати методи, завдяки яким отримано фактичний матеріал дисертації, і повідомити про її склад і загальну структуру.

Після першої вступної частини йде друга — найбільша за обсягом, яка у послідовності, встановленій логікою проведеного дослідження, характеризує кожен розділ дисертаційної праці. Особливу увагу приділяють кінцевим результатам, критичним зіставленням та оцінкам.

Завершується доповідь заключною частиною, яка будується за висновками до дисертації. Тут доцільно перерахувати загальні висновки з її тексту (не повторюючи часткові узагальнення, зроблені під час висвітлення в доповіді розділів основної частини) і зібрати до купи основні рекомендації.

Коли текст доповіді на захисті дисертації складено, доцільно спочатку підготувати письмові відповіді на запитання, зауваження та побажання, висловлені у відзивах на дисертацію офіційних опонентів та провідної уста-

нови, а потім — письмові відповіді на всі запитання та зауваження, що містяться у відзивах на автореферат. Письмова форма підготовки відповідей потрібна для того, щоб під час захисту надмірне хвилювання не зашкодило правильно та спокійно відповісти на запитання.

Відповіді повинні бути стислими, чіткими і добре аргументованими. Якщо можливі посилання на текст дисертації або сторінки її автореферату, то їх треба обов'язково зробити. Це надає відповідям більшої переконливості і водночас дає змогу підкреслити достовірність результатів проведеного дослідження.

При підготовці до захисту бажано ще раз уважно переглянути весь текст дисертації та її автореферату, зробити необхідні позначки на її сторінках, вкласти у потрібних місцях закладки. Особливу увагу слід приділити аналітичним таблицям, графікам і схемам, які містять у наочній і концентрованій формі найбільш значущі результати виконаної здобувачем праці. Частину з них бажано підготувати таким чином, щоб мати змогу демонструвати їх у залі засідання спеціалізованої вченої ради без особливих труднощів і їх було видно всім присутнім

Процедура прилюдного захисту дисертації

Захист дисертації відбувається на засіданні спеціалізованої вченої ради прилюдно. Він повинен мати характер наукової дискусії, в якій зобов'язані взяти участь більше половини присутніх на засіданні членів спеціалізованої вченої ради — доктори наук з кожної спеціальності, за якою виконано дисертацію. Процедура проведення публічного захисту дисертації докладно регламентована Порядком присудження наукових ступенів, «Положенням про спеціалізовану вчену раду» та іншими нормативними документами МОН України. Висловимо лише кілька порад здобувачам¹⁰³.

Свій виступ здобувач може подати у формі читання (а краще переказу) тексту доповіді, покликаної показати високий рівень теоретичної підготовки її автора, його ерудицію та здатність дохідливо викласти основні наукові результати проведеного дослідження.

Доповідь починається зі звертання: «Шановний пане голову! Шановні члени спеціалізованої вченої ради! Панове!». Далі здобувач коротко викладає сутність наукової проблеми (завдання) і стан питання, обґрунтовує актуальність наукової проблеми, показує її зв'язок з плановими науково-дослідними роботами, викладає мету наукових досліджень.

¹⁰³ Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

Формулюються основні наукові положення, котрі автор виносить на захист. Розкривається постановка вирішеної наукової проблеми (завдання), умови та припущення, за яких виконувалися дослідження. Далі викладається зміст роботи.

Особливу увагу необхідно приділити результатам, отриманим особисто автором (що саме запропоновано, узагальнено, одержано, рекомендовано і т. ін.), обґрунтуванню їх достовірності, новизни, значущості для теорії та практики.

При викладенні запропонованих методів вирішення наукової проблеми (завдання) і наявних результатів треба зробити акцент на порівнянні їх з уже відомими.

У прикінцевій частині доповіді викладаються (зчитуються) основні результати та висновки дисертації, їх реалізація, можливі шляхи подальшого використання.

При цьому здобувач мусить врахувати, що автореферат дисертації отримали всі члени спеціалізованої вченої ради і частина запрошених на захист, а зацікавлені фахівці мали змогу ознайомитися зі змістом дисертації та її авторефератом у бібліотеці. З огляду на це будувати свій виступ здобувачеві слід, зосередивши увагу в основному на нових теоретичних і прикладних положеннях, розроблених особисто автором дисертації. Звичайно ж, за необхідності, варто зробити посилання на текст автореферату або самої дисертації.

Для доведення висунутих положень та обґрунтування запропонованих рекомендацій під час виступу використовують додаткові графічні матеріали (схеми, таблиці, графіки діаграми і т. ін.). Можна також використовувати спеціально підготовані слайди, комп'ютери, техніку.

Оскільки не тільки зміст доповіді, а й характер її прочитання (чи переказу), впевненість у відповідях на поставлені запитання значною мірою визначають оцінку захисту.

Особливо важливо, щоб мовлення здобувача було ясне, граматично правильне, впевнене, що робить його зрозумілим і переконливим. Не варто готувати доповідь у якійсь спрощеній формі, зважаючи, що до складу спеціалізованої вченої ради входять вчені різних спеціальностей, іноді вельми далеких від тематики дисертації, що захищається. Навпаки, здобувач мусить зробити доповідь науковою, добре аргументованою, а отже, зрозумілою широкій аудиторії спеціалістів.

Мовлення здобувача має бути ще й виразним, що залежить від темпу, гучності та інтонації. Якість виступу різко знижується, коли говорять ква-

пливо, ковтаючи закінчення слів або дуже тихо і невиразно. Спокійна, некваплива манера викладу завжди імпонує слухачам.

Слід зважати також на вибір одягу, пози під час виступу, а також жестів, міміки, манер, інших зовнішніх форм поведінки. Елегантність, охайність в одязі (без підкресленої екстравагантності) сприяє прихильному ставленню до здобувача членів спеціалізованої вченої ради, а також усіх присутніх на захисті.

Відповідати на запитання членів ради та присутніх у залі слід тільки по суті. Здобувачеві треба виявляти скромність в оцінці своїх наукових результатів і тактовність стосовно тих, хто ставить запитання. Перед тим, як відповідати на запитання, необхідно уважно його вислухати до кінця і за можливості записати. Бажано не вислуховувати всі запитання, а відповідати відразу на кожне зокрема, передбачаючи, що чітка, логічна й аргументована відповідь на попереднє запитання може виключити наступне.

По завершенні дискусії здобувачеві надається заключне слово, в якому він висловлює свої висновки щодо результатів обговорення його дисертації і за потреби відповідає на запитання, які виникли в ході дискусії. Якою б гостротою та різкістю не відзначалися зауваження, здобувач мусить витримати їх на високому принциповому рівні, виявити витримку і коректність.

Після затвердження протоколу лічильної комісії рада приймає висновок щодо дисертації, який ухвалюється відкритим голосуванням простою більшістю присутніх на засіданні членів ради.

Проект висновку спеціалізованої вченої ради складає комісія у складі 3-х осіб, яка вивчала роботу на стадії її попереднього розгляду і представляла роботу спеціалізованій раді під час прийому її до захисту.

Прилюдний захист дисертації проводиться на засіданні спеціалізованої вченої ради, яке вважається правоможним у разі, коли в його проведенні взяло участь не менше ніж дві третини складу, а також не менше ніж три доктори наук із спеціальності кандидатської дисертації.

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня вважається позитивним, якщо за нього проголосувало не менш як три чверті членів ради, які брали участь у засіданні.

Офіційні опоненти зобов'язані бути присутні на засіданні ради під час захисту дисертації. Якщо з поважної причини відсутній один з офіційних опонентів, то захист дисертації може проводитися за наявності позитивного відгуку відсутнього опонента. У такому разі на засіданні ради оголошується

відгук відсутнього офіційного опонента і заслуховується виступ офіційного опонента, призначеного додатково керівництвом ради не пізніше ніж за три календарних дні до засідання. Захист дисертації не проводиться, якщо таке призначення відбулося пізніше встановленого строку.

Здобувач може ознайомитися з копією письмового відгуку призначеного додатково офіційного опонента за день до захисту або перед захистом дисертації.

Захист дисертації не може проводитися у разі відсутності двох офіційних опонентів або офіційного опонента, який подав негативний відгук про дисертацію.

Після закінчення захисту дисертації спеціалізована вчена рада проводить таємне голосування щодо присудження наукового ступеня. Протокол лічильної комісії затверджується відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів ради, які брали участь у засіданні.

Здобувач має право за письмовою заявою зняти дисертацію з розгляду на засіданні спеціалізованої вченої ради до початку таємного голосування та у подальшому подати її до захисту як нову працю, крім випадків, зазначених у Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника.

Процедура засідання спеціалізованої вченої ради для проведення захисту дисертації визначається положенням про ради.

Спеціалізована вчена рада надсилає до МОН протягом місяця після захисту перший та електронний примірники кандидатської дисертації з двома примірниками облікової картки дисертації за встановленою відповідно до законодавства формою та атестаційну справу здобувача наукового ступеня, що забезпечує вчений секретар ради.

Електронний примірник захищеної кандидатської дисертації надсилається до Українського інституту науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ) (01171, м. Київ, вул. В. Антоновича, 180)¹⁰⁴.

Після ухвалення МОН рішення про видачу здобувачеві диплома кандидата наук примірник дисертації передається на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3).

Атестаційна справа здобувача наукового ступеня зберігається в раді протягом десяти років.

¹⁰⁴ Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право): науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. — Донецьк : Кальміус, 2014. — 260 с.

Атестаційна справа здобувача оформляється державною мовою згідно з переліком документів атестаційної справи здобувача наукового ступеня кандидата наук, яка подається до МОН.

Атестаційна справа, оформлена з порушенням установлених вимог, до розгляду МОН не приймається.

Про негативне рішення ради щодо присудження наукового ступеня повідомляють МОН протягом місяця з дня його прийняття, надсилаючи атестаційну справу, оформлену згідно з переліком документів атестаційної справи здобувача наукового ступеня, за результатами захисту дисертації якого спеціалізованою вченою радою прийнято негативне рішення. Здобувачеві, за результатами захисту дисертації якого спеціалізованою вченою радою прийнято негативне рішення, повертаються документи за встановленим переліком.

Дисертація, за результатами захисту якої рада прийняла негативне рішення, може бути подана до повторного захисту після доопрацювання не раніш як через рік з дати такого рішення.

До повторного захисту може бути також подана дисертація, за результатами захисту якої МОН скасовано рішення ради про присудження автору наукового ступеня. У цьому випадку дисертація після доопрацювання подається до іншої ради не раніш як через рік з дати прийняття рішення МОН.

При повторному захисті склад офіційних опонентів повинен бути повністю змінений.

У МОН розглядаються документи атестаційних справ здобувачів наукових ступенів та проводиться експертиза дисертацій з метою здійснення контролю за дотриманням спеціалізованими вченими радами вимог нормативно-правових актів з питань атестації наукових кадрів, про що готується висновок, який подається на розгляд атестаційної колегії МОН.

МОН може надсилати дисертацію та атестаційну справу здобувача для додаткового розгляду (колективного рецензування):

- до іншої спеціалізованої вченої ради в установленому МОН порядку;
- до вищого навчального закладу або наукової установи.

Додатковому розгляду (колективному рецензуванню) обов'язково підлягає докторська дисертація, яка за рішенням МОН подана спеціалізованій вченій раді раніше п'ятирічного строку після здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Якщо під час проведення експертизи дисертації встановлено порушення спеціалізованою вченою радою вимог нормативно-правових актів з питань атестації наукових кадрів, то МОН скасовує рішення ради про присудження наукового ступеня, вживає заходів, зокрема:

- вказує на недоліки під час розгляду дисертації та проведення її захисту;
- звужує профіль ради;
- пропонує керівнику вищого навчального закладу або наукової установи, в якій утворено раду, подати інші кандидатури для призначення голови ради, його заступника або вченого секретаря;
- позбавляє офіційних опонентів, членів комісії ради з попереднього розгляду права участі в атестації наукових кадрів;
- припиняє діяльність ради з визначенням строку, протягом якого нове клопотання про утворення ради не подається.

Атестаційна справа здобувача наукового ступеня та дисертація, які розглядаються МОН, не можуть бути зняті з розгляду здобувачем чи відкликані радою, у якій відбувся захист дисертації.

Здобувач має право ознайомитися з висновком після прийняття рішення МОН про видачу (відмову у видачі) відповідного диплома. Копія висновку видається МОН у місячний строк на прохання здобувача.

Якщо рішення ради про присудження наукового ступеня скасовано МОН, то дисертація може бути подана до захисту повторно до іншої спеціалізованої вченої ради після доопрацювання не раніше ніж через рік з дня прийняття такого рішення МОН. Захист такої дисертації відбувається за погодженням з МОН.

Контроль за науковим рівнем дисертацій, роботою спеціалізованих вчених рад МОН здійснює за участю експертних рад з питань проведення експертизи дисертацій.

Порядок утворення, функціонування та діяльності експертних рад з питань проведення експертизи дисертацій визначається положенням про експертну раду, яке затверджує МОН.

Експертні ради з питань проведення експертизи дисертацій проводять експертизу захищених дисертацій, розглядають питання, що належать до їх компетенції, готують експертні висновки про відповідність встановленим вимогам і відповідають за якість та об'єктивність підготовлених ними висновків.

У разі потреби МОН запрошує на засідання експертної ради з питань проведення експертизи дисертацій здобувача, наукового керівника, керівника спеціалізованої вченої ради, де проводився захист дисертації.

Строк розгляду у МОН дисертації та атестаційної справи здобувача наукового ступеня кандидата наук не повинен перевищувати чотирьох місяців.

Будь-які пропозиції і заяви щодо додаткової оцінки дисертацій та атестаційних справ розглядаються МОН до прийняття рішення.

За особливих обставин, які потребують більш тривалого строку для проведення експертизи дисертації, питання щодо його продовження вирішує

МОН у кожному конкретному випадку, про що інформується спеціалізована вчена рада.

Повторний розгляд дисертації та атестаційної справи у МОН здійснюється за рішенням суду із залученням фахівців, які не брали участі у попередній експертизі дисертації.

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукових ступенів доктора або кандидата наук набирає чинності з дати набрання чинності наказом МОН про затвердження рішення спеціалізованої вченої ради та видачу відповідного диплома на підставі рішення атестаційної колегії¹⁰⁵.

---

105 Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів : постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF>. — Редакція від 15.01.2016.

Розділ 6 **Нормативно-правові акти
Харківського національного
університету внутрішніх
справ щодо організації
науково-дослідницької
діяльності курсантів,
студентів, слухачів,
аспірантів, ад'юнктів
та докторантів**

6.1. СТАТУТ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (ВИТЯГ) ¹⁰⁶

Розділ І Загальні положення

1.1. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ розроблений відповідно до законодавства України і є установчим документом, що регламентує його діяльність.

1.5. Основними напрямками діяльності Університету є:

1.5.1. Підготовка згідно з державним замовленням і договірними зобов'язаннями фахівців з вищою освітою для системи Міністерства внутрішніх справ України, інших міністерств, центральних органів виконавчої влади, установ та організацій України.

1.5.2. Спеціалізація, початкова підготовка та підвищення кваліфікації працівників системи Міністерства внутрішніх справ України, інших правоохоронних органів України.

1.5.3. Підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів.

1.5.4. Профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій, інших загальноосвітніх навчальних закладів та студентів вищих навчальних закладів І і II рівнів акредитації.

1.5.5. Проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету або інших не заборонених законодавством джерел фінансування, а також ініціативних, спрямованих на науково-методичне забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ, опублікування та впровадження в практичну діяльність їх результатів, патентно-ліцензійна робота.

1.5.6. Методична і видавнича робота, у тому числі систематичне вдосконалення навчального процесу, створення нових та оновлення чинних навчальних програм і планів, видання підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів.

1.5.7. Установлення і розширення зовнішніх зв'язків з вищими навчальними закладами, правоохоронними органами України та іноземних держав.

1.6. Головними завданнями Університету є:

1.6.1. Здійснення освітньої діяльності за акредитованими напрямками, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних

¹⁰⁶ Статут Харківського національного університету внутрішніх справ : прийн. конф. труд. колективу Харків. нац. ун-ту внутр. справ, протокол № 1 від 3 жовт. 2011 р. ; затв. наказом МВС України від 15 трав. 2012 р. № 429.

рівнів за денною (очною) та заочною формами навчання і відповідає стандартам вищої освіти.

1.6.2. Здійснення наукової і науково-технічної, творчої, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності.

1.6.3. Забезпечення виконання державного замовлення та договорів щодо підготовки фахівців з вищою освітою.

1.6.4. Здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестації.

1.6.5. Вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників.

1.6.6. Забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання в осіб, які навчаються в Університеті, поваги до ідеалів громадянського суспільства, правової держави, найвищих соціальних цінностей та верховенства права з метою підвищення освітньо-культурного рівня громадян.

1.7. Університет здійснює свою діяльність відповідно до законодавства України, нормативно-правових актів МВС і МОНамольспорту та цього Статуту.

1.8. Діяльність Університету ґрунтується на гуманістичних, демократичних традиціях світової та вітчизняної освіти, науки, культури і здійснюється відповідно до Конституції України, Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про мови в Українській РСР», «Про міліцію», інших законодавчих актів України, постанов Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки, Міністерства внутрішніх справ України, а також цього Статуту.

1.9. Діяльність політичних партій, рухів та громадських організацій, що мають політичну мету, в Університеті не допускається. В Університеті можуть створюватися профспілкові та інші об'єднання громадян неполітичного спрямування для забезпечення колективних та індивідуальних інтересів членів трудового колективу.

Розділ V

Органи громадського самоврядування

5.1. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування Університету є загальні збори (конференція) трудового колективу.

5.2. Статутний склад конференції трудового колективу становить 100 делегатів, які обираються строком на один рік. Не менш як 75 відсотків загальної чисельності делегатів обираються з числа науково-педагогічних працівників Університету на постійній основі, і не менш як 10 відсотків — виборні представники з числа осіб, які навчаються в Університеті.

5.3. Загальні збори (конференція) трудового колективу вважаються правомочними, якщо на них присутні не менш як дві третини загальної кількості членів трудового колективу (обраних делегатів).

5.4. Рішення загальних зборів (конференції) трудового колективу приймаються простою більшістю голосів присутніх членів трудового колективу (обраних делегатів).

5.5. Вибори делегатів на конференцію трудового колективу Університету проходять один раз на рік в останній вівторок червня на загальних зборах працівників Університету та загальних зборах (конференції) осіб, які навчаються в Університеті.

5.6. Делегатом конференції трудового колективу з числа науково-педагогічних працівників Університету може бути обраний член трудового колективу Університету, який протягом останнього року працює в Університеті на постійній основі.

5.7. Делегатом конференції трудового колективу з числа осіб, які навчаються в Університеті може бути будь-яка особа, що навчається в Університеті.

5.8. Делегат конференції трудового колективу обирається шляхом відкритого голосування простою більшістю присутніх на загальних зборах (конференції).

5.9. Конференція трудового колективу Університету скликається щороку в останній вівторок серпня. В інших випадках конференція трудового колективу Університету може бути скликана за ініціативою ректора та не менше як половини членів загальної чисельності Вченої ради Університету.

5.10. Для проведення конференції трудового колективу Університету утворюється президія. До складу президії конференції трудового колективу Університету входять головуючий, заступник головуючого, три члени президії, ректор Університету та голова Наглядової ради Університету.

5.11. Головуючим конференції трудового колективу Університету обирається делегат, який має науковий ступінь доктора наук або вчене звання професора.

5.12. Члени президії обираються з числа присутніх делегатів простою більшістю голосів делегатів конференції трудового колективу.

5.13. Порядок денний конференції трудового колективу Університету формується ректором, Вченою радою, делегатами конференції трудового колективу Університету та затверджується простою більшістю присутніх делегатів.

5.14. Рішення конференції трудового колективу Університету вводяться в дію протоколами конференції трудового колективу, які підписуються всіма членами президії конференції трудового колективу Університету.

5.15. Конференція трудового колективу Університету:

5.15.1. За поданням Вченої ради приймає Статут Університету та зміни до нього.

5.15.2. Щороку заслуховує звіт ректора Університету та оцінює його діяльність.

5.15.3. Розглядає проект колективного договору і надає профспілковому комітету повноваження на укладення договору з ректором Університету від імені колективу Університету.

5.15.4. Обирає комісію з трудових спорів відповідно до Кодексу законів про працю України.

5.15.5. Подає пропозиції щодо визначення основних напрямів економічного і соціального розвитку Університету.

5.15.6. Погоджує правила внутрішнього розпорядку Університету.

5.15.7. Затверджує положення про органи курсантського (студентського) самоврядування.

5.15.8. Розглядає інші питання діяльності Університету.

5.16. В Університеті функціонують органи курсантського (студентського) самоврядування, структура та система яких, а також питання, що належать до їх компетенції, визначаються Положенням про курсантське (студентське) самоврядування Університету, що затверджується загальними зборами (конференцією) трудового колективу.

5.17. Курсантське (студентське) самоврядування діє на рівні групи, курсу, інституту, факультету, філії та Університету.

5.18. Органи курсантського (студентського) самоврядування:

5.18.1. Сприяють гармонійному розвитку особистості, формуванню навичок майбутнього організатора, керівника, виховання курсантів і студентів у дусі відданості професії, поваги до ідеалів правової держави та громадянського суспільства.

5.18.2. Приймають акти, що регламентують порядок їх організації та діяльності, відповідно до Положення про курсантське (студентське) самоврядування Університету.

5.18.3. Проводять організаційні, наукові, культурно-масові, спортивні, оздоровчі та інші заходи.

5.18.4. Сприяють працевлаштуванню курсантів (студентів), які навчаються в Університеті.

5.18.5. Виконують інші функції відповідно до Закону України «Про вищу освіту», цього Статуту та Положення про курсантське (студентське) самоврядування Університету.

5.19. Рішення органів курсантського (студентського) самоврядування мають дорадчий характер.

5.20. У своїй діяльності органи курсантського (студентського) самоврядування Університету керуються законодавством України, нормативно-правовими актами, рішеннями уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки та актами Міністерства внутрішніх справ України, Статутом Університету та Положенням про курсантське (студентське) самоврядування Університету.

6.2. ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВІДДІЛ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (ВИТЯГ) ¹⁰⁷

Завдання та обов'язки відділу

Основними завданнями Відділу є:

- Підвищення ефективності науково-дослідної роботи в Університеті.
- Забезпечення цілеспрямованої взаємодії та координації роботи структурних підрозділів Університету в реалізації наукової та інноваційної діяльності.
- Організація проведення науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт за встановленими пріоритетними напрямками наукових досліджень Міністерства внутрішніх справ України та Університету силами наукового та науково-педагогічного складу, докторантів і ад'юнктів Університету.
- Підтримка наукових досліджень молодих учених та обдарованих курсантів, слухачів і студентів.
- Планування, організація та проведення наукових заходів в Університеті.
- Підтримка існуючих та формування нових наукових шкіл.
- Підвищення ролі фахівців Університету у процесі наукового забезпечення оперативно-службової діяльності ОВС.

До обов'язків Відділу входить:

- Організація та координація наукової діяльності кафедр та науково-дослідних лабораторій Університету в рамках бюджетного фінансування МВС України, а також на основі госпрозрахункової діяльності та за розрахунком коштів, одержаних за господарськими договорами, що укладені на проведення науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт.
- Організація науково-дослідної роботи курсантів, слухачів і студентів; координація діяльності наукового товариства курсантів та студентів Університету.
- Підтримка постійних робочих контактів зі спеціалізованими вченими радами із захисту дисертаційних досліджень, що функціонують в Університеті, інших вищих навчальних закладах України.

¹⁰⁷ Положення про відділ організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ : затв. наказом Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 24 жовт. 2013 р. № 507.

- Організація підготовки і проведення в Університеті наукових, науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, конкурсів наукових робіт.
- Розробка положень, нормативних документів, що регламентують наукову діяльність в Університеті.
- Сприяння у налагодженні співпраці Університету з науково-дослідними установами, науковими підрозділами інших вищих навчальних закладів України чи закордону з метою обміну досвідом та проведення спільних науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт, наукових заходів.
- Залучення працівників практичних підрозділів ОВС до проведення науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт, науково-практичних заходів Університету.
- Упровадження системи виконання замовлень практичних підрозділів на здійснення наукових розробок із актуальних питань діяльності ОВС.
- Залучення наукового, науково-педагогічного складу Університету до реалізації загальнодержавних програм, підготовки проектів законів, інших нормативно-правових актів, виконання замовлень практичних підрозділів МВС України та їх наукового супроводу.
- Надання консультативної допомоги працівникам університету з питань організації та здійснення наукової діяльності.
- Ведення документації, підготовка аналітичних довідок, складання узагальненої звітності Університету з наукової діяльності.
- Забезпечення підготовки до видання періодичних друкованих та електронних наукових фахових видань, а також навчальної та методичної літератури для забезпечення навчального процесу Університету й інших навчальних закладів МВС України, практичної діяльності органів внутрішніх справ.
- Інформування постійного та перемінного складу Університету про наукові, науково-практичні конференції, семінари, круглі столи та інші наукові заходи.
- Звітування про виконану роботу в установленому порядку.
- Участь у заходах щодо оптимізації управління Університетом.
- Забезпечення збереження та цілісності майна, що перебуває у користуванні Відділу.
- Здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації працівників Відділу.
- Дотримання етичних норм, створення атмосфери доброзичливості та взаємної поваги у стосунках між працівниками Університету.
- Вказівки Відділу в межах задач, передбачених цим Положенням, є обов'язковими до виконання підрозділами Університету, що займаються науковою діяльністю.

6.3. ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ, СЛУХАЧІВ, АСПІРАНТІВ, АД'ЮНКТІВ, ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ¹⁰⁸

1. Загальні положення

1.1. Положення регулює діяльність Наукового товариства студентів курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ (далі — Університет).

1.2. Наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету (далі — Наукове товариство) є частиною системи громадського самоврядування Університету.

1.3. Наукове товариство — добровільне об'єднання студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених, яке забезпечує захист прав та інтересів осіб, які навчаються або працюють у вищому навчальному закладі, зокрема щодо питань наукової діяльності, підтримки наукоємних ідей, інновацій та обміну знаннями.

1.4. У своїй діяльності Наукове товариство керується законодавством України, статутом Університету та цим Положенням.

2. Принципи діяльності Наукового товариства

2.1. Наукове товариство діє на принципах:

2.1.1. Свободи наукової творчості.

2.1.2. Добровільності, колегіальності, відкритості.

2.1.3. Рівності права осіб, які навчаються, на участь у діяльності Наукового товариства.

3. Мета, завдання і види діяльності Наукового товариства

3.1. Наукове товариство покликано об'єднувати науковий потенціал науково-педагогічного складу, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету і ставить собі за мету активізацію наукових досліджень, оприлюднення їх результатів, розширення наукових та творчих контактів.

3.2. Основні завдання Наукового товариства:

3.2.1. Приймає акти, що регламентують його організацію та діяльність.

¹⁰⁸ Положення про наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ прийн. конф. труд. колективу Харків. нац. ун-ту внутр. справ, від 29 вер. 2015 р.

3.2.2. Проводить організаційні, наукові та освітні заходи.

3.2.3. Популяризує наукову діяльність серед університетської молоді, сприяє залученню осіб, які навчаються, до наукової роботи та інноваційної діяльності.

3.2.4. Представляє інтереси студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених перед адміністрацією Університету та іншими організаціями з питань наукової роботи та розвитку академічної кар'єри.

3.2.5. Сприяє підвищенню якості наукових досліджень.

3.2.6. Сприяє обміну інформацією між молодими вченими та дослідниками.

3.2.7. Сприяє розвитку міжвузівського та міжнародного співробітництва.

3.2.8. Взаємодіє з Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук, науковими та науково-дослідними установами.

3.2.9. Здійснює моніторинг талановитої молоді Університету, взаємодіючи з іншими університетськими підрозділами.

3.2.10. Виконує інші функції відповідно до вимог цього Положення, Закону України «Про вищу освіту» та інших законів України.

3.3. Види діяльності Наукового товариства:

3.3.1. Участь у проведенні науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів та інших заходів.

3.3.2. Залучення студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених до проведення наукових досліджень, участі в наукових конференціях, семінарах, круглих столах, олімпіадах, конкурсах та інших наукових заходах тощо.

3.3.3. Організація роботи студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених у наукових гуртках на кафедрах і в науково-дослідних лабораторіях університету.

3.3.4. Клопотання перед керівництвом університету щодо надання студентам, курсантам, слухачам, аспірантам, ад'юнктам, докторантам і молодим вченим різнобічної допомоги та підтримки (юридичної, організаційної, інформаційної та ін.).

3.3.5. Висвітлення у засобах масової інформації (за згодою відділу зв'язків з громадськістю), мережі Інтернет, під час публічних заходів питань, пов'язаних із діяльністю Наукового товариства.

3.3.6. Організація обміну інформацією за напрямками досліджень з науковими організаціями інших вищих навчальних закладів, науково-дослідними установами, практичними підрозділами органів внутрішніх справ України та за її межами.

3.3.7. Здійснення інших видів діяльності відповідно до цього Положення.

4. Набуття та припинення членства у Науковому товаристві

4.1. Набуття членства у Науковому товаристві

4.1.1. Членами Наукового товариства за власною волею та вибором можуть стати особи віком до 35 років (для докторантів — 40 років), які навчаються або працюють в Університеті.

4.1.2. Особи, які здобувають вищу освіту в Університеті (курсанти і студенти — лише ті, які вступили до складу наукових гуртків кафедр), автоматично набувають статусу членів Наукового товариства.

4.1.3. Працівники Університету можуть стати членами Наукового товариства згідно з рішенням голови Наукового товариства на підставі поданої йому таким працівником заяви (рапорту).

4.2. Припинення членства у Науковому товаристві:

4.2.1. Членство у Науковому товаристві припиняється автоматично у зв'язку із закінченням навчання в Університеті.

4.2.2. Достроково членство у Науковому товаристві може бути припинено у випадках:

4.2.2.1. Подання голові Наукового товариства особистої письмової заяви (рапорту) про вихід з Наукового товариства. Рішення за поданою заявою (рапортом) приймається головою Наукового товариства.

4.2.2.2. Прийняття Координаційною радою Наукового товариства рішення про виключення з Наукового товариства осіб, які вчиняють дії, що заподіюють шкоду або підривають авторитет Наукового товариства, не виконують обов'язки, покладені на них цим Положенням, не займаються науково-дослідною роботою, порушують дисципліну тощо. Рішення приймається відкритим голосуванням простою більшістю голосів.

5. Права та обов'язки членів Наукового товариства

5.1. Член Наукового товариства має право:

5.1.1. Обирати та бути обраним до складу Координаційної ради Наукового товариства.

5.1.2. Брати участь у всіх заходах, які проводяться Науковим товариством, і в обговоренні питань діяльності Наукового товариства.

5.1.3. Вносити пропозиції стосовно вдосконалення форм та методів діяльності Наукового товариства.

5.1.4. Залучати до наукової діяльності інших студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету.

5.1.5. Отримувати інформаційну та інші види допомоги з боку керівних органів Наукового товариства.

5.1.6. Користуватися всіма бібліотечними фондами Університету.

5.1.7. Подавати свої праці для участі в університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних заходах (конференціях, семінарах, олімпіадах, конкурсах тощо).

5.2. Член Наукового товариства зобов'язаний:

5.2.1. Дотримуватися вимог цього Положення.

5.2.2. Виконувати рішення керівних органів Наукового товариства, прийняті в межах їх повноважень, визначених цим Положенням.

5.2.3. Виконувати взяті на себе доручення та обов'язки.

5.2.4. Брати активну участь в роботі Наукового товариства та сприяти його розвитку.

5.2.5. Брати активну участь у науковій діяльності Університету або за його межами.

5.2.6. Вчасно інформувати секретаря Наукового товариства про результати своєї наукової діяльності.

5.2.7. Не вчиняти дій, що завдають шкоди або підривають авторитет Наукового товариства та Університету.

5.3. Види заохочень:

5.3.1. До члена Наукового товариства можуть бути застосовані такі додаткові заходи заохочення:

- подяка за успішну наукову роботу;
- нагородження грамотою, дипломом за участь у науково-практичних заходах та активну участь в організації роботи Наукового товариства;
- зарахування успішного пленарного виступу на науково-практичному заході як захисту курсової роботи (для студентів та курсантів);
- опублікування якісно підготовлених наукових статей у фахових виданнях Університету;
- рекомендація для вступу до магістратури, ад'юнктури (аспірантури) та докторантури вищих навчальних закладів України тощо.

5.3.2. З дозволу ректора Університету бути звільненим від господарських і громадських робіт, у тому числі загальноуніверситетських, у разі залучення для забезпечення проведення та участі у різноманітних науково-практичних заходах — на період їх проведення.

6. Структура Наукового товариства

6.1. Органи управління Наукового товариства формуються на демократичних засадах шляхом виборів.

6.2. Вищим органом Наукового товариства є Загальні збори Наукового товариства, які скликаються двічі на рік, у жовтні та у травні (у рамках проведення в Університеті щорічної науково-практичної конференції курсантів та студентів). Позачергові Загальні збори Наукового товариства можуть бути скликані за ініціативою не менше ніж половини членів Координаційної ради Наукового товариства.

6.3. Загальні збори Наукового товариства проводить голова Наукового товариства за участю проректора Університету, який за функціональними обов'язками організовує науково-дослідну роботу в Університеті.

6.4. Загальні збори Наукового товариства приймають свої рішення простою більшістю голосів зареєстрованих учасників. На Загальних зборах Наукового товариства можуть бути присутні керівники наукових гуртків (проблемних груп) кафедр (науково-дослідних лабораторій) Університету, працівники відділу організації наукової роботи, науково-педагогічний (науковий) склад та керівництво Університету, які можуть вносити свої пропозиції щодо діяльності Наукового товариства.

6.5. До компетенції Загальних зборів Наукового товариства відноситься:

6.5.1. Обговорення Положення про Наукове товариство, змін і доповнень до нього.

6.5.2. Визначення основних напрямів діяльності Наукового товариства.

6.5.3. Заслуховування звіту голови Наукового товариства про діяльність Координаційної ради Наукового товариства.

6.5.4. Обрання голови Наукового товариства, його заступника, секретаря Наукового товариства; затвердження складу представників аспірантів, ад'юнктів, докторантів та молодих вчених, наукових гуртків кафедр.

6.5.5. Прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень голови Наукового товариства, його заступника, секретаря Наукового товариства.

6.5.6. Прийняття символіки Наукового товариства.

6.6. Керівним органом Наукового товариства є Координаційна рада Наукового товариства, яка збирається на засідання, як правило, щотижня.

6.7. До складу Координаційної ради Наукового товариства входять:

6.7.1. Голова Наукового товариства.

6.7.2. Заступник голови Наукового товариства.

6.7.3. Секретар Наукового товариства.

6.7.4. Представники слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених.

6.7.5. Представники наукових гуртків кафедр.

6.8. Координаційна рада Наукового товариства приймає свої рішення простою більшістю голосів від її складу. На засіданні Координаційної ради Наукового товариства можуть бути присутні керівники наукових гуртків (проблемних груп) кафедр (науково-дослідних лабораторій) Університету, працівники відділу організації наукової роботи, науково-педагогічний (науковий) склад та керівництво Університету, які можуть вносити свої пропозиції щодо діяльності Наукового товариства.

6.9. Повноваження Координаційної ради Наукового товариства:

6.9.1. Приймає рішення про скликання позачергових Загальних зборів Наукового товариства.

6.9.2. Вносить на розгляд Загальних зборів Наукового товариства пропозиції щодо організації його діяльності.

6.9.3. Координує та контролює діяльність Наукового товариства.

6.9.4. Розробляє план діяльності Наукового товариства на навчальний рік і готує звіт про його виконання.

6.9.5. Розглядає питання, пов'язані з участю студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету у науково-практичних заходах, що проводяться поза межами Університету, і надає рекомендації щодо особистої участі в них.

6.9.6. За погодженням з Координаційною радою Наукового товариства керівництво Університету приймає рішення про відрахування осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, з вищого навчального закладу та їх поновлення на навчання.

6.10. **Голова Наукового товариства** обирається з числа членів Наукового товариства терміном на один рік шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів зареєстрованих учасників Загальних зборів Наукового товариства.

6.11. **Повноваження голови Наукового товариства:**

6.11.1. Керує діяльністю Координаційної ради Наукового товариства.

6.11.2. Готує порядок денний засідання Координаційної ради Наукового товариства.

6.11.3. Представляє інтереси Наукового товариства перед керівництвом Університету, іншими вищими навчальними закладами, установами, організаціями, а також у засобах масової інформації з питань, віднесених до його компетенції.

6.11.4. Скликає та проводить засідання Координаційної ради Наукового товариства.

6.11.5. Збирає та узагальнює відомості щодо наукової діяльності студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених.

6.12. **Заступник голови Наукового товариства** обирається за поданням голови Наукового товариства із числа членів Наукового товариства терміном на один рік шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів зареєстрованих учасників Загальних зборів Наукового товариства.

6.13. **Повноваження заступника голови Наукового товариства:**

6.13.1. Виконує доручення голови Наукового товариства у межах його повноважень, закріплених цим Положенням.

6.13.2. У разі відсутності голови Наукового товариства виконує його повноваження.

6.13.3. Допомогає голові Наукового товариства у вирішенні організаційних питань.

6.13.4. Забезпечує виконання рішень Загальних зборів Наукового товариства та Координаційної ради Наукового товариства.

6.14. Секретар Наукового товариства обирається за поданням голови Наукового товариства із числа членів Наукового товариства терміном на один рік шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів зареєстрованих учасників Загальних зборів Наукового товариства.

6.15. Повноваження секретаря Наукового товариства:

6.15.1. Відповідає за діловодство Наукового товариства.

6.15.2. Організовує інформаційне висвітлення діяльності Наукового товариства.

6.15.3. Відповідає за ведення обліку членів Наукового товариства та результатів їх наукової діяльності.

6.15.4. Допомогає голові Наукового товариства у вирішенні організаційних питань.

6.15.5. Виконує доручення голови Наукового товариства та заступника голови Наукового товариства у межах їх повноважень, закріплених цим Положенням.

6.15.6. Веде протоколи засідань Координаційної ради Наукового товариства.

6.16. Представники слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених в Координаційній раді Наукового товариства обираються по одній особі на відповідних засіданнях слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів, молодих вчених, з подальшим затвердженням складу представників на Загальних зборах Наукового товариства, терміном на один рік.

6.17. Повноваження представника слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених:

6.17.1. Представляє інтереси слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених у Науковому товаристві.

6.17.2. Поширює інформацію серед слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету про діяльність Наукового товариства.

6.17.3. Сприяє залученню слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Університету до участі у заходах, що проводяться Науковим товариством та Університетом.

6.18. Представниками наукового гуртка кафедри в Координаційній раді Наукового товариства є старости гуртків, які обираються на засіданнях гуртків з числа їх членів, з подальшим затвердженням складу представників на Загальних зборах Наукового товариства, терміном на один рік.

6.19. Повноваження представника наукового гуртка кафедри:

6.19.1. Представляє інтереси наукового гуртка у Науковому товаристві.

6.19.2. Організовує роботу наукового гуртка кафедри, який він представляє, відповідно до рішень, прийнятих Загальними зборами або Координаційною радою Наукового товариства.

6.19.3. Поширює інформацію серед членів наукового гуртка кафедри, який він представляє, про діяльність Наукового товариства.

6.19.4. Сприяє залученню членів наукового гуртка кафедри, який він представляє, до участі у заходах, що проводяться Науковим товариством.

6.19.5. Звітує не менше одного разу на місяць перед Координаційною радою Наукового товариства про проведenu роботу в науковому гуртку кафедри, який він представляє.

6.20. За ініціативою Координаційної ради Наукового товариства про дострокове припинення повноважень голови Наукового товариства, його заступника, секретаря, представників слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів, молодих вчених та наукових гуртків може бути скликано позачергові Загальні збори Наукового товариства, на яких може бути прийнято відповідне рішення.

7. Взаємовідносини Наукового товариства з іншими підрозділами

7.1. Наукове товариство взаємодіє з відділом організації наукової роботи Університету.

7.2. Члени Наукового товариства співпрацюють із:

- кафедрами — з метою отримання кваліфікованих консультацій щодо виконання під їхнім керівництвом науково-дослідних робіт;
- науковими гуртками, що діють при кафедрах, різноманітними курсантсько-студентськими творчими колективами тощо.

7.3. У межах своєї компетенції Наукове товариство може вступати у взаємовідносини з іншими аналогічними об'єднаннями, що діють у вищих навчальних закладах України, щодо запозичення й узагальнення позитивного досвіду у сфері науково-дослідної роботи студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених, удосконалення форм і методів цієї діяльності.

8. Нагляд за діяльністю Наукового товариства

8.1. Адміністрація Університету не має права втручатися в діяльність Наукового товариства, крім випадків, коли така діяльність суперечить законодавству, Статуту чи завдає шкоди інтересам Університету.

8.2. Нагляд за діяльністю Наукового товариства на відповідність законодавству, Статуту Університету та його інтересам здійснює відділ організації наукової роботи.

9. Внесення змін і доповнень до Положення

9.1. Наукове товариство може порушувати питання перед вищим колегіальним органом громадського самоврядування Університету щодо внесення змін і доповнень до цього Положення.

9.2. Положення набирає чинності після його затвердження на конференції трудового колективу Університету.

10. Фінансування та матеріальне забезпечення діяльності Наукового товариства

10.1. Фінансовою основою діяльності Наукового товариства є кошти, визначені Вченою радою Університету.

10.2. Ректор Університету всебічно сприяє створенню належних умов для діяльності Наукового товариства (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо).

6.4. ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАУКОВИЙ ГУРТOK КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ¹⁰⁹

1. Загальні положення

1.1. Дане Положення регулює діяльність наукових гуртків курсантів і студентів (далі — наукові гуртки) Харківського національного університету внутрішніх справ (далі — Університет).

1.2. Науково-дослідна робота курсантів і студентів в Університеті проводиться відповідно до законодавства України про вищу освіту, згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України, Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Статуту Харківського національного університету внутрішніх справ, даного Положення та інших нормативних актів Університету.

1.3. Науковий гурток — добровільне об'єднання курсантів і студентів при кафедрі (лабораторії), яке створюється для інтеграції наукової діяльності в освітній процес шляхом здійснення ними науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи.

1.4. Загальне керівництво роботою наукового гуртка здійснює начальник (завідувач) кафедри (лабораторії).

1.5. Загальну координацію та контроль за науково-дослідною роботою наукового гуртка здійснює відділ організації наукової роботи Університету.

1.6. Наукові гуртки функціонують у тісній співпраці з Науковим товариством курсантів і студентів Університету (далі — НТКС).

1.7. Прийом у члени наукового гуртка здійснюється на підставі рапорту (заяви), який подається кандидатом начальникові (завідувачеві) кафедри (лабораторії).

2. Мета і завдання діяльності наукових гуртків в Університеті

2.1. Метою діяльності наукових гуртків в Університеті є забезпечення якісної підготовки фахівців вищої кваліфікації, формування у них первинних систематизованих навичок науково-дослідної роботи та вмінь застосовувати у практичній діяльності досягнення науки і науково-технічного прогресу.

¹⁰⁹ Положення про науковий гурток курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ : затв. наказом Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 30 трав. 2014 р. № 250.

2.2. Основними завданнями діяльності наукових гуртків Університету є:

2.2.1. Реалізація конституційних прав курсантів і студентів Університету, зокрема права на освіту, забезпечення свободи наукової і технічної творчості та права на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

2.2.2. Створення умов для гармонійного та всебічного розвитку особистості в Університеті.

2.2.3. Реалізація в Університеті положень Болонського процесу.

2.2.4. Поєднання наукової діяльності з навчальним процесом, забезпечення відповідності змісту освіти сучасним досягненням у галузі науки, техніки і культури.

2.2.5. Сприяння інтеграції освітньої та наукової діяльності Університету в європейський та світовий освітній простір.

2.2.6. Оволодіння курсантами і студентами методами наукового пізнання.

2.2.7. Розвиток творчого мислення, розширення наукового кругозору та формування наукового світогляду курсантів і слухачів.

2.2.8. Набуття курсантами і студентами навичок науково-дослідної роботи, умінь використовувати теоретичні знання в практичній діяльності.

2.2.9. Виховання у курсантів і студентів потреби в постійному вдосконаленні знань з обраної професії.

2.2.10. Удосконалення професійних навичок за обраною спеціальністю шляхом поглиблення набутих теоретичних знань та їх використання для вирішення актуальних проблем правоохоронної діяльності.

2.2.11. Сприяння організації самостійної та індивідуальної навчальної діяльності курсантів і студентів.

2.2.12. Виявлення талановитої молоді, її мотивація до наукового пошуку з метою поповнення наукового та науково-педагогічного складу Університету.

3. Організація роботи і структура наукового гуртка

3.1. Кожна кафедра створює науковий гурток. Більша кількість наукових гуртків створюється за рішенням кафедри (лабораторії), затвердженим науково-методичною радою Університету. Їх склад визначається і затверджується на засіданні кафедри (лабораторії) на підставі рапортів (заяв), поданих курсантами (студентами), переглядається і поновлюється в обов'язковому порядку на початку навчального року та впродовж року за необхідністю.

3.2. Курсанти і студенти, які вступили до складу наукових гуртків кафедр, автоматично набувають статусу членів НТКС.

3.3. Курсанти і студенти, які займають керівні посади в НТКС, не мають права обіймати керівні посади в науковому гуртку.

3.4. Науковий гурток очолює керівник, який призначається рішенням відповідної кафедри (лабораторії) з числа найбільш кваліфікованих науково-педагогічних (наукових) працівників кафедри (лабораторії). Керівник наукового гуртка повинен мати науковий ступінь.

3.5. Керівник наукового гуртка:

3.5.1. Здійснює наукове та організаційне керівництво науковим гуртком.

3.5.2. Розробляє тематику науково-дослідної роботи наукового гуртка з урахуванням пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету, профілю роботи кафедри (лабораторії).

3.5.3. Здійснює наукове консультування членів наукового гуртка, надає їм методичну допомогу під час проведення дослідження.

3.5.4. Виявляє сферу наукових інтересів членів наукового гуртка, надає допомогу у виборі теми досліджень.

3.5.5. Спільно з науково-педагогічним (науковим) складом кафедри (лабораторії) залучає до роботи в науковому гуртку курсантів і студентів, які виявляють схильність до науково-дослідної діяльності.

3.5.6. Організовує засідання наукового гуртка.

3.5.7. Організовує участь членів наукового гуртка у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, інших наукових заходах, а також конкурсах наукових робіт.

3.5.8. Координує роботу секцій, проблемних груп наукового гуртка та забезпечує взаємодію з НТКС.

3.5.9. Надає пропозиції начальнику (завідувачу) кафедри (лабораторії) щодо заохочення найбільш активних членів наукового гуртка.

3.5.10. Забезпечує взаємодію наукового гуртка з відділом організації наукової роботи Університету, надає необхідну інформацію з питань діяльності наукового гуртка.

3.5.11. Здійснює підготовку планової та звітної документації з питань діяльності наукового гуртка.

3.6. До складу наукового гуртка входять: староста, секретар, члени гуртка.

3.6.1. Старосту і секретаря наукового гуртка обирають на засіданні наукового гуртка з найбільш активних його членів.

3.6.2. Староста наукового гуртка:

3.6.2.1. Надає безпосередню допомогу керівникові наукового гуртка щодо організації його роботи.

3.6.2.2. Забезпечує присутність членів наукового гуртка на його засіданнях.

3.6.2.3. Забезпечує взаємодію наукового гуртка з активом НТКС.

3.6.2.4. Бере участь у створенні плану роботи та звіту наукового гуртка.

3.6.3. Секретар наукового гуртка:

3.6.3.1. Відповідає за діловодство НТКС наукового гуртка.

3.6.3.2. Готує інформацію, фото- та відеоматеріали про роботу наукового гуртка для опублікування в університетських виданнях.

3.6.3.3. Бере участь у створенні плану роботи та звіту наукового гуртка.

3.7. Членами наукового гуртка можуть бути курсанти і студенти, які виявили прагнення та здібності до науково-дослідної роботи.

3.7.1. Члени наукового гуртка мають право:

3.7.1.1. Брати участь у курсантських і студентських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, інших наукових заходах, а також конкурсах наукових робіт.

3.7.1.2. Брати участь в обговоренні питань діяльності наукового гуртка та вносити пропозиції щодо її вдосконалення.

3.7.1.3. Залучати до науково-дослідної роботи курсантів (студентів), які прагнуть брати участь у роботі наукового гуртка та відповідають вимогам, що висуваються до його членів.

3.7.1.4. Отримувати інформаційну, методичну та інші види допомоги від науково-педагогічного (наукового) складу кафедри (лабораторії), відділу організації наукової роботи, Наукового товариства курсантів і студентів Університету.

3.7.1.5. Публікувати результати своїх досліджень.

3.7.1.6. Користуватися бібліотечним фондом Університету, обладнанням, пристроями та електронно-обчислювальною технікою у комп'ютерних класах, необхідними для здійснення науково-дослідної роботи.

3.7.2. Члени наукового гуртка зобов'язані:

3.7.2.1. Постійно підвищувати свій освітній рівень, поглиблювати теоретичні знання.

3.7.2.2. Здійснювати наукові дослідження відповідно до тематики роботи наукового гуртка та строків, визначених керівником наукового гуртка.

3.7.2.3. Брати активну участь у роботі наукового гуртка та сприяти його розвитку.

3.7.2.4. Вести роз'яснювальну роботу серед курсантів, (студентів) з метою їх залучення до науково-дослідної діяльності.

3.8. Протягом навчального року член наукового гуртка повинен підготувати наукову роботу (обсягом до 30 сторінок) за обраною та узгодженою з науковим керівником тематикою, за результатами якої він робить наукову доповідь на засіданні кафедри (лабораторії). У випадку її схвальної оцінки наукова доповідь зараховується як курсова робота з відповідної дисципліни.

3.9. Член наукового гуртка може бути виключений з його складу: за власним бажанням; у випадку грубого та систематичного порушення обов'язків, визначених пунктом 3.7.2. цього Положення; у разі невиконання навчального плану.

3.10. У структурі наукового гуртка можливе створення секцій та проблемних груп за окремими напрямками діяльності.

3.10.1. Секція наукового гуртка — об'єднання курсантів (студентів) у рамках наукового гуртка, яке створюється для здійснення наукових досліджень за окремим напрямом у межах тематики науково-дослідної роботи наукового гуртка.

3.10.2. Проблема група — група курсантів у рамках наукового гуртка, які спільно працюють над вирішенням окремої наукової проблеми під науковим керівництвом науково-педагогічного (наукового) складу кафедри (лабораторії).

3.11. Керівник секції (проблемної групи) призначається рішенням кафедри (лабораторії) з числа найбільш досвідчених науково-педагогічних (наукових) працівників кафедри (лабораторії).

3.12. Керівник секції (проблемної групи):

3.12.1. Здійснює наукове та організаційне керівництво секцією (проблемною групою).

3.12.2. Визначає напрям науково-дослідної роботи секції (досліджувану проблему групи) з урахуванням пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету, профілю роботи кафедри (лабораторії) та тематики науково-дослідної роботи наукового гуртка.

3.12.3. Здійснює наукове консультування членів секції (проблемної групи), надає їм методичну допомогу під час проведення дослідження.

3.12.4. Організовує засідання секції (проблемної групи).

3.12.5. Забезпечує взаємодію секцій (проблемних груп) у системі роботи наукового гуртка.

3.12.6. Здійснює підготовку планової та звітної документації з питань діяльності секції (проблемної групи).

3.13. Тематика науково-дослідної роботи наукового гуртка розробляється керівником наукового гуртка з урахуванням пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету, профілю роботи кафедри (лабораторії). Тематика науково-дослідної роботи наукового гуртка затверджується на засіданні кафедри (лабораторії).

3.14. Напрямок роботи секції (досліджувана проблема групи) визначається керівником секції (проблемної групи) з урахуванням пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету, профілю роботи кафедри (лабораторії) та тематики науково-дослідної роботи наукового гуртка.

3.15. Напрямок роботи секції (досліджувана проблема групи) затверджується на засіданні кафедри (лабораторії).

3.16. Керівник наукового гуртка не пізніше 1 жовтня кожного року подає до відділу організації наукової роботи Університету:

3.16.1. Список членів наукового гуртка із зазначенням групи, курсу, інституту, факультету Університету, а також старости і секретаря.

3.16.2. Перелік секцій (проблемних груп) та їх керівників у разі їх створення.

3.16.3. План роботи наукового гуртка, який після обговорення на загальних зборах членів наукового гуртка ухвалюється на засіданні кафедри (лабораторії) (додаток 1).

3.17. Керівник наукового гуртка щорічно до 1 червня подає до відділу організації наукової роботи Університету звіт про науково-дослідну роботу членів наукового гуртка кафедри (лабораторії), після розгляду на засіданні кафедри (додаток 2).

3.18. Інформація про діяльність наукового гуртка також подається у розділі 4 звіту кафедри (лабораторії), інституту (факультету) про виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за календарний рік («Науково-дослідна робота курсантів»).

3.19. У науковому гуртку повинна зберігатись наступна документація:

3.19.1. Плани роботи наукового гуртка.

3.19.2. Список членів наукового гуртка.

3.19.3. Протоколи засідань наукового гуртка.

3.19.4. Витяги з протоколів засідань кафедри (лабораторії), на яких розглядалися питання діяльності наукового гуртка.

3.19.5. Примірники наукових доповідей, наукових повідомлень, рефератів та інших робіт, підготовлених членами наукового гуртка.

3.19.6. Звіти про науково-дослідну роботу членів наукового гуртка кафедри (лабораторії).

3.19.7. Звіти про конференції, конкурси чи інші заходи, які проводили або в яких брали участь члени наукового гуртка.

3.19.8. Інші документи, що свідчать про виконану роботу та результати діяльності наукового гуртка (копії грамот, дипломів, сертифікатів тощо).

4. Форми роботи наукового гуртка

4.1. Основні форми роботи наукового гуртка:

4.1.1. Підготовка наукових доповідей (п. 3.8. Положення), наукових повідомлень, рефератів, статей, виконання інших науково-дослідних робіт.

4.1.2. Участь у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та інших заходах, які проводяться на базі Університету, а також вищих навчальних закладів та наукових установ України та інших держав.

4.1.3. Участь у конкурсах курсантських, студентських наукових робіт різних рівнів.

4.1.4. Проведення семінарів, круглих столів, диспутів із залученням провідних науковців Університету та інших ВНЗ, а також представників органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій.

4.2. Залучення членів наукового гуртка до підготовки науково-дослідних робіт, що виконуються науково-педагогічними (науковими) працівниками кафедри (лабораторії).

4.3. Засідання наукового гуртка проводяться згідно з планом, але не рідше одного разу на місяць.

4.4. У разі необхідності для виконання певної роботи кожному членові наукового гуртка призначається науковий керівник із числа науково-педагогічних (наукових) працівників кафедри (лабораторії).

4.5. Науковими керівниками досліджень можуть бути науково-педагогічні (наукові) працівники, які мають науковий ступінь або завершують дисертаційне дослідження у сфері розроблюваної тематики, є висококваліфікованими фахівцями та особисто займаються науковою роботою або мають практичний досвід у цій сфері.

5. Підстави для заохочення членів наукового гуртка

Заохочення курсантів і студентів здійснюється у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ, Положенням про Наукове товариство курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ, а також нормативними документами Університету.

Додаток 1**до п. 3.16.3 Положення про науковий гурток
курсантів та студентів ХНУВС****ЗАТВЕРДЖУЮ**Начальник (завідувач)
кафедри (лабораторії)

_____ 20____

ПЛАН**роботи наукового гуртка кафедри (лабораторії)****на 20__ / 20__ н.р.**

№ з/п	Тематика засідання	Дата і місце проведення	Відповідальна особа (ПІБ, посада, науковий ступінь, вчене звання)	Примітка

Схвалено на засіданні кафедри (лабораторії) від _____ 20__ року,
протокол № _____.**Керівник наукового гуртка
кафедри (лабораторії)**

_____

П.І.Б.

Додаток 2

до п. 3.17 Положення про науковий гурток курсантів та студентів ХНУВС

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник (завідувач)
кафедри (лабораторії)

_____ 20____

ЗВІТ

**про науково-дослідну роботу
членів наукового гуртка кафедри (лабораторії) у 20_ / 20_ н.р.**

№ з/п	Найменування теми	Форма реалізації	Дата і місце проведення	Керівники та виконавці (посада, науковий ступінь, вчене звання)	Примітка
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Підготовка наукових статей, тез доповідей, наукових повідомлень					
Розділ 2. Наукові доповіді (п. 3.8 Положення)					
Розділ 3. Проведення наукових заходів (науково-практичні конференції, круглі столи, семінари)					
Розділ 4. Участь у наукових заходах, конкурсах					

Схвалено на засіданні кафедри (лабораторії) від _____ 20__ року,
протокол № _____.

**Керівник наукового гуртка
кафедри (лабораторії)**

_____

П.І.Б.

6.5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ, НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ*

1. Загальні положення

1.1. Наукова конференція — заздалегідь запланована організаційна форма публічного обміну думками та досягненнями наукового, науково-педагогічного складу у певній сфері діяльності.

1.2. Науково-практична конференція — заздалегідь запланована організаційна форма публічного обміну думками та досягненнями фахівців конкретної сфери наукової або практичної діяльності.

1.3. Конференція спрямована на підтримку і розвиток навиків публічного виступу, вміння захищати свої наукові наробки і вирішувати практичні завдання.

2. Мета, завдання конференції

2.1. Метою конференції є розвиток фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на вирішення правових, організаційних, технічних, оперативних, інформаційних та інших проблем, які стоять перед органами внутрішніх справ, та вдосконалення освітнього процесу, обміну досвідом у цій сфері.

Основними *завданнями* конференції є:

- координація науково-дослідної роботи кафедр, лабораторій та інших структурних підрозділів Університету, освітніх установ і практичних підрозділів системи МВС України;
- підвищення кваліфікації наукового, науково-педагогічного складу Університету;
- залучення курсантів (студентів, слухачів) до пошуково-дослідної роботи;
- поширення інформації про наукову діяльність Університету серед споживачів наукових послуг;
- узагальнення та поширення результатів наукової роботи;
- покращання якості підготовки кадрів для ОВС;
- здійснення наукового пошуку шляхом поєднання результатів науково-дослідної діяльності з досвідом практичних підрозділів;
- створення умов для реалізації інноваційного потенціалу науковців;
- налагодження та зміцнення зв'язків Університету з вітчизняними та закордонними навчальними закладами, установами, організаціями, підприємствами в науковій сфері.

* Це розповсюджується на інші види наукових заходів (семінари, круглі столи та інше).

2.2. Конференція курсантів (студентів, слухачів) є формою залучення курсантів (студентів, слухачів) до науково-дослідної роботи, розширення їх наукового кругозору, набуття дослідницьких навичок та забезпечення високої якості фахової підготовки. Вона спрямована на підтримку і розвиток наукової діяльності курсантів (студентів, слухачів), виявлення їх інтелектуальних і творчих здібностей, формування у них зацікавленості до науково-дослідної роботи, навичок публічного виступу, вміння захищати свої наукові напрацювання і вирішувати практичні завдання.

Метою конференцій курсантів (студентів, слухачів) є виявлення наукового і творчого потенціалу молоді, забезпечення трибуни для вільного обміну думками, стимулювання і підтримка наукової діяльності молоді, сприяння її успішному кар'єрному старту і професійному росту, підвищення ефективності самостійної роботи.

Завданнями конференції курсантів (студентів, слухачів) є:

- залучення курсантів (студентів, слухачів) до науково-дослідної роботи та вирішення проблем, які мають практичне значення для розвитку науки, культури, реального сектору економіки;
- формування у курсантів (студентів, слухачів) навичок самостійної роботи з вивчення дисциплін, що не входять до навчальних планів та програм;
- підвищення якості підготовки фахівців за рахунок творчого підходу до засвоєння курсантами (студентами, слухачами) додаткового навчального матеріалу;
- стимулювання зацікавленості молоді до актуальних проблем сучасності;
- створення умов для реалізації інноваційного потенціалу молоді;
- формування творчих зв'язків та розширення міжнародних відносин між молоддю регіонів України та молоддю інших країн.

3. Статус, учасники та тематика конференцій

Університет може проводити конференції як самостійно, так і спільно з іншими юридичними чи фізичними особами, в тому числі зарубіжними.

3.1 **Міжнародна** конференція проводиться із запрошенням представників закордонних навчальних (наукових) закладів або установ. Кількість країн-учасниць — не менше 5, а кількість учасників — 100 осіб і більше.

Мови конференції — українська та іноземна із синхронним перекладом.

3.2 **Всеукраїнська** конференція проводиться із запрошенням представників вітчизняних вищих навчальних закладів і охоплює усі регіони України. Кількість учасників — 100 осіб і більше.

Мова конференції — українська.

Вказані заходи можуть проводитися в очній формі та віртуальній (інтернет-конференції).

Учасниками конференцій можуть бути штатні наукові та науково-педагогічні працівники, інший персонал Університету, курсанти, студенти, слухачі, магістри, докторанти, ад'юнкти, аспіранти та здобувачі Університету, а також представники інших підприємств, установ і організацій, фізичні особи, які залучаються до організації та проведення конференцій, організатором чи співорганізатором яких виступає Університет.

3.3. Залежно від контингенту учасників конференції підрозділяються на:

- *курсантські (студентські) конференції*, де основними учасниками заходів є курсанти (студенти). Вони можуть проводитися у рамках навчальної дисципліни, наукової проблематики кафедри, факультету, інституту, Університету.
- *конференції молодих учених*, де основними учасниками є докторанти, аспіранти, здобувачі, слухачі магістратури та наукові співробітники віком до 35 років. Тематика заходів визначається проблематикою наукових досліджень;
- *конференції для наукового, науково-педагогічного складу*. В них можуть брати участь професори, доценти, викладачі, наукові співробітники та інші працівники ВНЗ, які займаються науковою діяльністю. Ці заходи передбачають розширений обмін думками за запропонованою тематикою.

При обранні тем конференцій необхідно враховувати, що тематика більшості з них повинна відповідати основним профілям підготовки в Університеті, пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ.

4. Планування конференцій

Проведення конференцій здійснюється відповідно до Плану проведення науково-практичних конференцій та семінарів на базі Харківського національного університету внутрішніх справ на поточний календарний рік або позапланово за рішенням керівництва Університету, вказівками органів державної влади. Річний план проведення науково-практичних конференцій та семінарів на базі Університету розробляється відділом організації наукової роботи (далі — ВОНР) на підставі пропозицій від підрозділів Університету та вказівок органів державної влади. Прийом пропозицій на проведення конференцій на календарний рік здійснюється до 01 листопада щороку. У пропозиціях назва конференції повинна бути чітко сформульована, без скорочень і відповідати проблематиці заходу. Необхідно також зазначити основні питання, що будуть запропоновані для обговорення учасникам конференції (додаток).

У плані визначаються: назва конференції; місце проведення; відповідальний за проведення (номер телефону); термін проведення (місяць проведення та протягом якого часу у днях); орієнтовна кількість учасників та зацікавлені міністерства, відомства, навчальні заклади, що бажають брати участь у роботі. Робиться відмітка про погодження часу та місця проведення конференції з місцевими органами влади (за необхідності).

Річний план проведення науково-практичних конференцій та семінарів розглядається Вченою радою Університету та затверджується ректором. Внесення змін до плану проведення конференцій та семінарів погоджується з ВОНР та першим проректором і затверджується ректором Університету.

Після затвердження річний план проведення науково-практичних конференцій та семінарів розміщується на зовнішньому та внутрішньому сайтах Університету.

5. Підготовка до проведення конференції

5.1. Організація підготовки до конференції.

Підготовку і проведення конференції здійснює *організаційний комітет* (далі — оргкомітет), до складу якого входять представники Університету та представники інших установ (співорганізатори). Дата проведення конференції, склад оргкомітету, обов'язки його членів, назви робочих секцій, перелік голів і секретарів секцій визначаються ректором (першим проректором) Університету, після чого видається доручення, за можливості — не пізніше ніж за два місяці до проведення заходу.

Організація та проведення конференцій здійснюються навчально-науковими інститутами, факультетами, кафедрами (науково-дослідними лабораторіями) Університету відповідного профілю, ВОНР.

Структура оргкомітету передбачає наявність голови (або співголів), заступника (-ів) голови, секретаря, членів.

До складу оргкомітету можуть входити керівники Університету, навчально-наукових інститутів, факультетів, кафедр (науково-дослідних лабораторій) відповідного профілю, провідні науковці Університету, представники ВОНР, відділу фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, відділу міжнародних зв'язків, інформаційно-технічного відділу, відділу зв'язків з громадськістю, загальної бібліотеки тощо, а також керівники та працівники підприємств, установ, організацій, відомств, що виступили ініціаторами чи співорганізаторами проведення конференції.

Якщо конференція має статус курсантської (студентської), до складу оргкомітету можуть залучатися представники наукового товариства університету.

Оргкомітет конференції:

- визначає місце, порядок, час, основні напрями проведення конференції чи питання, які планується розглянути на ній;

- здійснює загальне керівництво підготовкою та проведенням заходу;
- здійснює інформування інших ВНЗ, підприємств, установ, організацій про проведення конференції (шляхом розсилки запрошень щодо участі у заході та інформаційних повідомлень через пошту, в тому числі електронну, розміщення інформації на сайті університету та ін.);
- надає довідкову інформацію щодо організації та проведення заходу;
- визначає перелік запрошених до участі у роботі конференції та осіб, які виступатимуть на пленарному засіданні;
- розробляє та формує для друку програму роботи конференції;
- готує для друку збірник тез доповідей конференції;
- забезпечує прийом і перебування (в тому числі харчування) представників інших підприємств, установ, організацій під час проведення конференції;
- у випадку приїзду на конференцію іноземних громадян узгоджує з МВС України порядок їх перебування в Університеті;
- забезпечує реєстрацію учасників заходу, видачу їм матеріалів конференції та представницьких пакетів;
- організовує технічне забезпечення проведення пленарного та секційних засідань;
- організовує висвітлення у засобах масової інформації роботи та результатів конференції;
- організовує виставки бібліотечної літератури за тематикою конференції;
- формує звіти про проведення конференції та ін.

За необхідності секретарем оргкомітету розробляється план заходів із підготовки та проведення конференції, який затверджується ректором (першим проректором). План повинен передбачати перелік необхідних заходів із підготовки та проведення конференції, відповідальних виконавців, послідовність та строки виконання робіт.

5.2. Підготовка інформаційного повідомлення.

Інформаційне повідомлення готується секретарем оргкомітету до першого засідання оргкомітету з метою інформування та залучення до участі у конференції спеціалістів зацікавлених вузів (осіб, що в них навчаються), підприємств, установ, організацій. У ньому відображаються тематика, мета, основні напрями (питання, які планується розглянути) та форми роботи заходу. Вказуються відомості про організаторів, строки надання матеріалів (тез доповідей чи повідомлень або їх повних текстів), вимоги до оформлення матеріалів, а також зразок заявки на участь.

Інформаційне повідомлення розсилає секретар оргкомітету не пізніше ніж за місяць до початку конференції за попередньо визначеним списком розсилки. Список визначає оргкомітет на своєму першому засіданні.

Інформаційне повідомлення в обов'язковому порядку розміщується на зовнішньому сайті Університету. Для міжнародних конференцій інформаційне повідомлення готується також російською та англійською мовами.

Учасники надсилають до оргкомітету заявку на участь у конференції, в якій мають міститися такі відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- ступінь вищої освіти;
- вчене звання;
- посада;
- відомості про співавтора;
- відомості про наукового керівника;
- назва організації;
- назва доповіді (повідомлення);
- необхідність використання мультимедійної техніки;
- домашня (службова) адреса;
- контактні телефони;
- e-mail;
- вид участі (виступ із доповіддю, тільки друк тез тощо);
- день і час приїзду;
- інша інформація за вимогою оргкомітету.

5.3. Формування програми конференції.

За результатами аналізу матеріалів, отриманих у відповідь на інформаційне повідомлення конференції, оргкомітет та керівники секцій готують проект програми, де вказують дату, місце, мету конференції, регламент роботи учасників конференції, склад оргкомітету, ПІБ, місце роботи, ступінь вищої освіти, вчене звання, тему доповіді кожного з учасників і т. ін. Проект програми конференції узгоджується першим проректором Університету.

6. Проведення конференції

6.1. Порядок проведення конференції.

У день проведення конференції перед початком пленарного засідання здійснюється *реєстрація* учасників конференції. На *пленарному засіданні* оголошується програма роботи конференції, регламент, порядок обговорення доповідей і повідомлень (як правило, доповіді учасників не повинні перевищувати 10 хвилин, виступи в дискусії — 5 хвилин), інші організаційні питання.

Після пленарного засідання за необхідності проводяться *засідання секцій* конференції, хід яких відображається у протоколах. За складання протоколів відповідають секретарі секцій.

Пленарне засідання конференції проводить голова (заступник голови) оргкомітету; засідання секцій проводять голови секцій. Головуючий повинен слідкувати за дотриманням регламенту, не допускати затягування доповідей та дискусій.

Регламентом конференції можуть бути передбачені *перерви*. Орієнтовна тривалість перерви на каву — 30 хвилин; перерви на обід — 60 хвилин.

Після пленарного засідання (роботи секцій) конференції проводиться *підсумкове засідання*, на якому підбиваються підсумки її роботи, що відображаються у відповідних рекомендаціях (резолюції).

У рамках проведення конференції оргкомітет може видавати учасникам конференції дипломи (грамоти) та сертифікати учасників.

За результатами проведення конференції секретар оргкомітету на основі інформації, що подається оргкомітетом, готує звіт, у якому відображає такі дані:

- назва конференції, № за планом;
- підстави вибору теми;
- назва ВНЗ, на базі якого проведено конференцію;
- дата проведення конференції;
- кількість країн, які брали участь у конференції, та кількість учасників від кожної;
- кількість курсантів (студентів, слухачів), які брали участь у конференції, окремо молодих учених;
- кількість представників практичних підрозділів;
- перелік навчальних закладів та установ, що брали участь у конференції;
- оприлюднення матеріалів конференцій (програма конференції, збірник матеріалів, тез доповідей конференції тощо);
- резолюція, рекомендації, рішення конференції;
- шляхи практичного використання рекомендацій.

Інформація про результати конференції висвітлюється на сайті Університету, у засобах масової інформації тощо.

6.2. Місце проведення конференції.

6.2.1. Конференції проводяться у приміщеннях, що забезпечують комфортне розміщення учасників та обладнані мультимедійними пристроями для демонстрації презентаційних матеріалів. Напередодні конференції оргкомітет визначає осіб, відповідальних за технічне забезпечення проведення

засідань (із розрахунку 1 особа на 1 приміщення, в якому буде проводитись засідання).

6.2.2. Відповідальна особа:

6.2.2.1. Перед початком конференції перевіряє та налаштовує апаратуру (мікрофони, пристрої аудіо- та відеофіксації, комп'ютерну техніку, проектори, мультимедійні дошки тощо).

6.2.2.2. У разі необхідності перед початком засідань завантажує та перевіряє файли з мультимедійним супроводженням доповідей учасників.

6.2.2.3. Протягом усього засідання забезпечує роботу апаратури.

6.2.3. У приміщенні, призначеному для проведення конференції, доцільно: вивісити назву конференції та тему засідання із зазначенням часу його проведення; забезпечити приглушене освітлення для демонстрації мультимедійних матеріалів; встановити великий годинник для головуючого та доповідачів; забезпечити додаткові мікрофони для учасників дискусії та призначити осіб, відповідальних за них.

6.2.4. У випадку супроводження конференції виставками наукових праць за один день до проведення конференції оргкомітет забезпечує розміщення виставкового обладнання та матеріалів (із залученням працівників загальної бібліотеки Університету).

7. Оприлюднення матеріалів конференції

Оприлюднення матеріалів конференції може бути здійснено шляхом:

- виступу учасника конференції з доповіддю чи повідомленням;
- випуску друкованих матеріалів — препринту, тез доповідей (повідомлень), матеріалів конференції, збірника наукових праць (за матеріалами конференції). При цьому:
  - препринт — наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу у світ видання, в якому вони мають бути вміщені;
  - тези доповідей (повідомлень) конференції — науковий неперіодичний збірник матеріалів попереднього характеру, таких як анотації, реферати доповідей чи повідомлень, опублікованих до початку конференції;
  - матеріали конференції — неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень;
  - збірник наукових праць — збірник матеріалів досліджень, виконаних в наукових установах, навчальних закладах чи товариствах.

За рішенням оргкомітету випуск друкованих матеріалів може бути замінений або доповнений випуском їх електронної версії на CD, DVD-носіях, про що інформуються учасники конференції.

Не менше одного примірника виданих матеріалів надається до загальної бібліотеки Університету;

- розміщення матеріалів у мережі Інтернет на сайті університету. При цьому у разі проведення інтернет-конференції обов'язковою є її трансляція в онлайн-режимі, для чого можуть бути використані можливості різних видів зв'язку (відео-, аудіо-, телефонний зв'язок, ICQ тощо).

Порядок оприлюднення матеріалів конференції або визначається у дорученні університету про проведення конференції, або рішення про такий порядок приймається оргкомітетом.

Відповідальність за науковий зміст і якість оформлення матеріалів несуть автори і наукові керівники (якщо учасниками є курсанти, студенти, слухачі).

Оргкомітет конференції має право не допустити до опублікування матеріали, які:

- підготовлено не за напрямом роботи конференції;
- містять плагіат;
- не відповідають зазначеним в інформаційному повідомленні вимогам;
- подано з порушенням встановленого терміну.

У разі прийняття рішення про опублікування матеріалів у друкованому вигляді або (та) в електронному вигляді на CD, DVD-носіях відповідні матеріали надаються до ВОНР, де здійснюється підготовка цих матеріалів до тиражування відповідно до вимог державних стандартів у галузі видавничої справи. При цьому, як правило, матеріали видаються в авторській редакції.

Матеріали усіх проведених заходів доводяться до громадськості також шляхом розміщення їх останніх повнотекстових електронних версій на сайті Університету в розділі «Видавнича діяльність» (у разі випуску друкованих матеріалів та їх електронних версій на CD, DVD-носіях) або «Наукова діяльність» (у разі проведення інтернет-конференцій).

8. Вимоги щодо оформлення матеріалів

Матеріали конференції збирає, систематизує та передає на розгляд оргкомітету конференції його секретар.

Матеріали, що подають до публікації, необхідно надавати у роздрукованому (1 примірник) та в електронному вигляді (формат «.doc» із файлом, що названий прізвищем автора); до тексту необхідно додавати заповнену заявку учасника.

Обсяг тез — до 6 сторінок.

Оформлення матеріалів:

- формат А 4; поля — 2 см; шрифт — Times New Roman № 14 для всіх елементів; міжрядковий інтервал — 1,5; переноси не використовують; абзацний відступ для тексту роботи та анотацій — 1,25 см;

- перший рядок ліворуч — код УДК роботи (встановлюють з допомогою працівників бібліотек);
- другий рядок ліворуч — ім'я, по батькові та прізвище або ім'я та прізвище автора;
- третій рядок ліворуч — відомості про ступінь вищої освіти, вчене звання, посаду та установу, де працює автор, інші важливі відомості про нього;
- за необхідності другий та третій рядки повторюються для кожного автора, для наукового керівника у разі проведення конференції курсантів (студентів, слухачів) або молодих вчених;
- четвертий рядок посередині — назва доповіді чи повідомлення (великими літерами жирного шрифту);
- п'ятий рядок з абзацного відступу — для всіх матеріалів, крім тез, — анотація (може містити також ключові слова);
- нижче з абзацного відступу — текст роботи;
- порядок подання посилань у роботі встановлює оргкомітет. Як правило, слід максимально зменшувати кількість таких посилань, оскільки на конференціях апробовуються результати власних досліджень авторів. У випадках, коли неможливо уникнути таких посилань, їх слід подавати після тексту роботи у вигляді пристатейного бібліографічного списку після слів «Список використаних джерел». Тези доповідей і повідомлень подають без бібліографічного списку;
- останній рядок праворуч — фраза «Одержано _____» (дата);
- у разі проведення міжнародної конференції після подання всіх наведених вище даних мовою публікації (неукраїнською) нижче в обов'язковому порядку подається анотація українською мовою, яка включає: на першому рядку з абзацного відступу жирним шрифтом — прізвище, ініціали автора (авторів), назву доповіді; на другому та подальших рядках — текст анотації; останній рядок — ключові слова у разі їх подання в анотації мовою оригіналу.

9. Фінансування проведення конференцій

Фінансування проведення конференцій здійснюється за рахунок Університету та інших співorganizаторів, а також за рахунок залучення благодійних внесків і спонсорської допомоги, організаційних внесків та коштів з інших джерел, не заборонених законодавством України.

Контроль за використанням коштів оргкомітетом наукового заходу здійснюється в установленому порядку.

Витрати на відрядження учасників конференцій здійснюються за рахунок самих учасників чи закладів, установ, організації, в яких вони працюють або навчаються.

Додаток
до п. 4 Методичних рекомендацій
щодо організації та проведення
наукових, науково-практичних
конференцій у ХНУВС

**Пропозиції до плану
проведення науково-практичних конференцій та семінарів
на базі Харківського національного університету внутрішніх справ
у _____ році***

№ з/п	Статус, вид заходу (міжнародна, всеукраїнська, кон- ференція, семінар, круглий стіл)	Тема конференції (семінару, круг- лого столу). Основні питання, що пропонуються для обговорення	Відповідальний за проведення заходу (адреса, телефон, e-mail)	Склад оргкомітету заходу (члени, секретар)	Термін проведення (число, місяць, рік)	Кількість учасників	Назва зарубіжних країн та кіль- кість учасників від кожної із них	Зацікавлені міністерства, відом- ства, навчальні заклади, що бажа- ють брати участь у роботі
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Керівник підрозділу (посада)

(підпис)

ініціали, прізвище

* Крім того, до пропозицій додається обґрунтування вибору тематики конференції (семінару, круглого столу).

Додатки

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС УЧЕНОГО УКРАЇНИ ¹¹⁰

Схвалено

**Постановою загальних зборів
НАН України 15.04.2009 № 2**

Передмова

Метою Етичного кодексу вченого України (надалі Кодекс) є формулювання загальних етичних принципів, яких кожен з науковців і викладачів має дотримуватися у своїй роботі. Кодекс регулює відносини науковців між собою та із суспільством. Він установлює основні засади для оцінки вченими своєї власної роботи та діяльності колег під моральним кутом. Закріплені тут принципи мають слугувати основою для етичної підготовки молодих науковців. Основним завданням Кодексу є надання пріоритету моральним вимірам науки та соціальній відповідальності спільноти вчених і кожного вченого зокрема. Проблема особистої відповідальності вченого набула важливого значення тому, що суспільні інститути часом не встигають за стрімкими темпами розвитку науки і технологій.

В усьому світі етичні кодекси базуються на розумінні того, що належна практика у сфері науки сприяє довірі в середовищі наукового співтовариства та між ним і суспільством, що є необхідним для розвитку науки. Вчені повинні бути впевненими в надійності результатів роботи своїх колег. У свою чергу, суспільство має бути впевненим у чесності науковців та достовірності результатів їхніх досліджень. На жаль, останнім часом така довіра похитнулася у зв'язку з тим, що в багатьох країнах спостерігалися серйозні порушення етики, які підірвали авторитет науки та довіру суспільства до вчених. Щоб запобігти такому розвитку подій в Україні, всі науковці мають усвідомлювати важливість високоетичної поведінки та свою відповідальність за формування громадської думки щодо науки.

---

110 Етичний кодекс вченого України : затверджено постановою загальних зборів НАН України від 15 квіт. 2009 р. № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/090415_2.pdf.

1. Загальні принципи

1.1. Етика науки базується на основоположних цінностях, нормах та принципах і визначає моральну поведінку вченого, його відповідальність перед суспільством.

1.2. У своїй роботі вчений має керуватися визнаними стандартами практики, загальні положення яких сформульовано у цьому Кодексі.

1.3. Учений повинен усвідомлювати, що ефективність науки оцінює суспільство.

1.4. Учений несе моральну відповідальність за наслідки своєї діяльності, що можуть впливати на розвиток людства або природи. Вчений повинен протидіяти отриманню результатів, що суперечать принципам гуманізму, шляхом:

- відмови у співпраці;
- попередження суспільства про можливі негативні наслідки використання досягнень науки в антигуманному напрямку;
- інформування громадськості, зокрема наукового співтовариства, щодо можливих негативних наслідків застосування наукових досягнень і необхідності їх попередження.

1.5. Учений зобов'язаний протидіяти конформізму в науковому співтоваристві, брати активну участь у процесах атестації наукових кадрів, протидіяти присудженню наукових ступенів і звань за роботи, які не відповідають сучасним досягненням світової науки або виконані з порушенням норм етики, зокрема рішуче викривати факти плагіату й інших форм порушень авторського права.

1.6. Учений має активно протидіяти псевдонауці, виступати проти розповсюдження в суспільстві її поглядів і рекомендацій.

1.7. Вчений має спрямовувати свої зусилля на подальше застосування отриманих знань задля блага людства, збереження навколишнього середовища та найекономічнішого використання природних ресурсів. Визнаючи суспільні потреби та обмеженість природних ресурсів, учений повинен активно протидіяти проведенню необґрунтованих досліджень.

1.8. Свобода в науці — це в першу чергу свобода вибору наукових напрямів дослідження, концепцій, гіпотез, парадигм, проблем і методів їхнього вирішення, й понад усе, свобода думки та слова. Свобода в науковій творчості в своїй основі повинна мати високий професіоналізм. Учений має захищати свободу наукової думки, засуджувати цензуру щодо наукової творчості та будь-які намагання монополізувати ті чи інші напрями науки.

1.9. Учений несе відповідальність за виникнення небезпеки для окремої людини, суспільства, економіки або шкоди для природи, які може заподіяти застосування непереверених нових наукових знань.

1.10. Учений не чинить дій, які можуть завдати шкоду професійній репутації іншого вченого. Проте, за наявності неспростовних доказів неетичної поведінки чи непрофесійних дій ученого, наукове співтовариство має у відкритій неупередженій дискусії дати їм відповідну оцінку.

1.11. Учений має докладати зусиль до підготовки та розвитку наукової молоді — інтелігентів, чесних і самовідданих патріотів. Тому виховання наукової зміни не повинно обмежуватися тільки наданням технічних навичок, необхідних для проведення дослідження. Підготовка має включати основні етичні стандарти та норми науки. Наукові співробітники та викладачі мають слугувати взірцем моральності для молодих вчених щодо ставлення до науки та до авторських прав.

2. Наукові дослідження

2.1. Учений має дотримуватися найвищих професійних стандартів планування та проведення наукових досліджень на основі глибоких знань про доробок світової науки у певній галузі.

2.2. Учений зобов'язаний вишукувати найприйнятніші з огляду на адекватність та економічну виправданість шляхи вирішення досліджуваної проблеми. Висновки завершеного дослідження вчений зобов'язаний викладати об'єктивно, незважаючи на очікування замовника.

2.3. Учений має забезпечувати бездоганну чесність і прозорість на всіх стадіях наукового дослідження та вважати неприпустимим прояви шахрайства, зокрема фабрикивання та фальшування даних, піратства і плагіату. Неприпустимим є намагання керівних осіб упереджено впливати на характер отримуваних в дослідженні даних і висновків. Учений служить лише об'єктивній істині.

2.4. Учений має пам'ятати, що наукове дослідження — це процес отримання нового знання. Він має прагнути до належної ерудиції і компетентності, за яких можливий критичний аналіз найсучасніших наукових знань.

2.5. Учений має забезпечувати необхідний захист інтелектуальної власності.

2.6. Вчений має сприяти якнайповнішому використанню результатів своєї праці в інтересах суспільства та з метою охорони довкілля.

2.7. Наукові дослідження жодним чином не повинні ображати гідність або йти всупереч правам людини. У медико-біологічних дослідженнях слід керуватися принципами біоетики.

2.8. Наукове дослідження має проводитися таким чином, щоб не спричиняти шкоди навколишньому середовищу. Якщо такого пошкодження неможливо уникнути, вплив людини повинен бути зведений до мінімуму, а середовище після завершення дослідження відновлене до його первинного стану.

3. Учений як автор

3.1. Основною мотивацією діяльності вченого має бути прагнення до пізнання та бажання збагатити науку новими знаннями. При цьому найвищою нагородою вченого є досягнення істини та визнання наукового співтовариства. Вчений має право та обов'язок захищати свій науковий пріоритет. Разом з тим, публікація неточних і непереконливих наукових результатів, а також публікація в ненаукових виданнях з метою досягнення пріоритету, неприпустимі.

3.2. Учений визнає міжнародні та національні правові норми щодо авторських прав. Він може використовувати інформацію з будь-яких публікацій за умови, що вказує джерело та проводить чітку межу між власними даними та здобутками інших. Запозичення для власних публікацій будь-яких фотографій, рисунків, таблиць, схем тощо потребує, згідно з видавничими правилами, дозволу автора або видавництва.

3.3. При публікації результатів дослідження, що проводилося групою вчених, всі, хто брав творчу участь у роботі, мають бути зазначеними як автори; у разі необхідності може бути зазначено їхній особистий внесок.

Тільки реальний творчий внесок у наукову роботу може слугувати критерієм авторства.

Поступатися авторством на наукову роботу іншій особі, приймати авторство або співавторство та, особливо, вимагати його є неприпустимим.

3.4. Учений не повинен повторювати свої наукові публікації з метою підвищення їх кількості. Якщо для пропаганди наукових досягнень доцільна публікація однієї і тієї ж роботи в різних журналах, редактори останніх повинні бути поінформовані про факт публікації в інших виданнях.

3.5. Учений повинен бути об'єктивним в оцінці власних досягнень. Преса, радіо та телебачення можуть бути використані для пропаганди наукових досягнень, але не власної особи. При публікації роботи вчений підпорядковується вимогам видавця, але бажано, щоб наукові ступені та звання автора не були вказані. Така інформація може бути подана у примітці.

4. Учений як керівник

4.1. Для наукової праці вчений оточує себе співробітниками тільки на основі неупередженої оцінки їхніх інтелектуальних, етичних і персональних рис. Учений повинен протидіяти всім проявам протекціонізму, корупції і дискримінації.

4.2. Учений будує взаємини зі співробітниками на принципах справедливості, виявляє доброзичливість і підтримку своїм учням та оцінює кожного з них об'єктивно. Як керівник він має сприяти службовому зростанню підпорядкованих йому співробітників відповідно до їхньої кваліфікації і ставлення до праці.

4.3. Учений не перекладає на своїх співробітників виконання завдань, які він повинен виконувати сам.

4.4. Учений-керівник зобов'язаний обґрунтовувати, але не нав'язувати членам свого колективу своє наукове бачення проблеми.

4.5. Учений повинен докладати всіх зусиль для створення належної творчої атмосфери в колективі.

5. Учений як викладач

5.1. Учений має з повагою ставитися до своїх учнів і до їхнього вільного й критичного мислення.

5.2. Учений у своїй викладацькій роботі повинен не лише доносити до аудиторії достовірну наукову інформацію, але й сприяти становленню громадянської позиції молодого покоління.

5.3. Учений не повинен перешкоджати спілкуванню своїх учнів з іншими вченими та науковими інституціями. Він поважає їх право на вільне об'єднання, самоврядування та членство в колегіальних академічних організаціях, прислухається до думки студентського співтовариства щодо форми та методів навчання.

5.4. Учений повинен проводити заняття в цікавій формі, прийнятній для широкого кола учнів. Він має переконатися в належному забезпеченні лабораторій та бібліотек, заняття проводити суворо відповідно до розкладу. Зміст лекцій повинен відображати сучасні досягнення світової науки і не супроводжуватися тиском упередженої думки.

5.5. Учений має об'єктивно ставитися до учнів, утримуючись від неетичних форм оцінок.

5.6. Учений має усвідомлювати, що він повинен бути взірцем найвищої інтелігентності, в якій відображаються традиції визнаних українських і світових наукових шкіл.

5.7. Учений приділяє особливу увагу обдарованим студентам і залучає їх до наукової праці. Він має виховувати у своїх учнів почуття відповідальності за наукову діяльність.

5.8. Учений не розголошує інформацію особистого характеру щодо своїх учнів.

5.9. Учений не приймає жодної оплати чи іншого доходу від своїх студентів. Не дозволяється проведення індивідуальних чи групових занять або консультацій, безпосередньо оплачуваних студентами.

6. Учений як консультант чи експерт

6.1. Учений має виступати експертом тільки у сфері своєї компетенції відповідно до своїх знань і досвіду.

6.2. Учений має дотримуватися принципу рівності при проведенні експертного розгляду. Будь-яка дискримінація на підставі статі, раси, полі-

тичних поглядів чи культурної та соціальної приналежності є несумісною з цим принципом.

6.3. Учений висловлює свою думку про роботу та наукові досягнення колег чесно, чітко та неупереджено. Як вишукано ввічливі та прихильні, так і упереджено негативні висловлювання не припустимі. Підготовка об'єктивного критичного висновку повинна розглядатися як обов'язок, від виконання якого вчений не має права ухилятися.

6.4. Учений несе персональну відповідальність за чесну й об'єктивну оцінку кандидатських і докторських дисертацій. Виступаючи в ролі опонента при захисті дисертаційних робіт, учений має бути неупередженим.

6.5. Під час обговорення, полеміки та висловлювання критичних зауважень учений повинен дотримуватися принципів рівноправності, фактичної обґрунтованості та достовірності. Принцип рівноправності гарантує рівні права всім учасникам дискусії або полеміки незалежно від наукових ступенів і звань. Принцип фактичної обґрунтованості виключає необ'єктивну критику. Принцип достовірності забороняє будь-які перекручування з метою приниження або дискредитації.

6.6. При проведенні експертного розгляду вчений має дотримуватися принципу конфіденційності.

6.7. У ході експертного розгляду вчений має зберігати незалежність і не піддаватися тиску при підготовці та виголошенні висновків.

6.8. Обираючи кандидатів для проведення дослідження або на інші наукові посади, вчений як експерт має об'єктивно оцінювати претендентів. Він не повинен надавати перевагу своїм учням, представникам своєї наукової школи тощо. При конфлікті інтересів учений повинен ставити загальні інтереси вище, ніж інтереси замовників дослідження.

7. Учений як громадянин

7.1. Учений має присвятити себе пошукові нових знань та їх застосуванню на благо суспільству та для збереження природи. Інформація, яка надається суспільству, має бути достовірною. Вчений протидіє поширенню неперевіраних даних і необґрунтованих рекомендацій.

7.2. Учений сприяє розповсюдженню наукових знань і протидіє поширенню псевдонаукових теорій, хибних концепцій та уявлень.

7.3. Учений повинен оприлюднювати результати своїх досліджень не лише у спеціальних наукових виданнях, але й у науково-популярній формі, щоб зробити їх максимально доступними для широких верств суспільства.

7.4. Учений повинен брати активну участь у житті наукового співтовариства та у роботі колегіальних органів. При цьому він має діяти, насамперед, виходячи із загальних інтересів науки й тільки потім з інтересів особистих та своєї установи.

7.5. Учений не дозволяє використовувати авторитет науки чи свій власний авторитет у рекламних або пропагандистських цілях з корисливою метою.

7.6. Учений, що займає урядову чи адміністративну посаду, повинен дотримуватися етичних норм, прийнятих у науковому співтоваристві.

ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ДЖЕРЕЛ ДО НАУКОВОЇ РОБОТИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ДСТУ ГОСТ 7.1.2006

Бібліографічний опис — це сукупність бібліографічних відомостей про документ, його складову частину чи групу документів, які наведені за певними правилами, необхідні та достатні.

Для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації розроблено новий національний стандарт ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», який набув чинності 1 липня 2007 року. Він є базовим для системи стандартів, правил, методичних посібників, списку джерел, які наводять в дисертації і списку опублікованих робіт, які наводять в авторефераті.

Нововведення здійснюються щоб максимально точно слідувати базовому принципу Міжнародного стандартного бібліографічного опису (ISBD) — подавати інформацію в бібліографічному описі в тому вигляді, в якому вона представлена в об'єкті опису.

Для чіткого розділення областей і елементів, а також для розрізнення наказаної і граматичної пунктуації застосовують пропуски в один друкарський знак до і після наказаного знаку. Виняток становить крапка і кома — пропуски залишають тільки після них, а не до них.

Для опису певних видів документів (образотворчих, аудіовізуальних, картографічних, нотних документів, серіальних та інших ресурсів, що продовжуються, окремих видів нормативних і технічних документів, електронних ресурсів, і т. п.) передбачені особливі елементи і область специфічних відомостей, в яких відображаються відомості про особливі інформації, її фізичного носія, типа публікації та інші відомості, характерні для даного виду документа.

Пунктуація в бібліографічному описі виконує дві функції — розділові звичні граматичні знаки і знаки наказаної пунктуації, тобто знаків, що мають пізнавальний характер для областей і елементів бібліографічного опису. Наказана пунктуація (умовні розділові знаки) сприяє розпізнаванню окремих елементів в описах на різних мовах у вихідних формах традиційної і машинопочитаємої каталогізації — записах, представлених на друкарських картках, в бібліографічних покажчиках, списках, на екрані монітора комп'ютера і т. п.

Наказана пунктуація передує елементам і областям або укладає їх. Її вживання не пов'язано з нормами мови.

Як наказана пунктуація виступають розділові знаки і математичні знаки:

- . — крапка і тире
- . крапка
- , кома
- : двокрапка
- ; крапка з комою
- ... багатокрапка
- / коса риска — позначає авторство
- // дві косі риски — джерело
- ( ) круглі дужки
- [ ] квадратні дужки
- + знак плюс
- = знак рівності

У кінці бібліографічного опису ставиться крапка.

Кожну ділянку бібліографічного опису розділяють знаком крапка і тире (. —), який допускається замінити знаком крапка (.). Складаючи бібліографічний опис, використовують різні скорочення, які регламентовані відповідними стандартами. У кількісному елементі бібліографічного опису можна вказати тільки сторінку цитованого тексту.

Приклади оформлення бібліографічного опису

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Василій Великий, Гомілії / Василій Великий ; [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. — Л. : Свічадо, 2006. — 307 с. — (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV—Уст.; № 14). 2. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Д. Г. Коренівський. — Київ : Ін-т математики, 2006. — 111 с. — (Математика та її застосування). 3. Матюх К. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. — Київ : Асамблея діл. кіл. Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. — 311 с. 4. Шкляр В. Елементал : роман / Василь Шкляр. — Л. : Кальварія, 2005. — 196 с. — (Першотвір).
Два автори	1. Матяш І. Б. Діяльність надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. — Київ : Києво-Могилян. акад., 2005. — 397, [1] с. — (Б-ка наук. щорічника «Україна дипломатична», вип. 1). 2. Ромовська З. В. Сімейне законодавство України / З. В. Ромовська, Ю. В. Черняк. — Київ : Прецедент, 2006. — 93 с. 3. Суберляк О. В. Технологія переробки полімерних та композиційних матеріалів : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Суберляк, П. 1. Баштанник. — Л. : Растр-7, 2007. — 375 с.
Три автори	1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Р. Л. Акофф, Д. Магидсон, Г. Д. Эдисон ; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. — Д. : Баланс Бизнес Букс, 2007. — XLIII, 265 с.
Чотири автори	1. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [В. В. Вітвіцький, М. Ф. Кисляченко, І. В. Лобастов, А. А. Нечипорук]. — Київ : НДІ «Укragenпромпродуктивність», 2006. — 106 с. — (Б-ка спец. АПК. Екон. нормативи).
П'ять і більше авторів	1. Психология менеджмента / П. К. Власов, А. В. Липницький, И. М. Луцихина [и др.] ; под ред. Г. С. Никифорова. — 3-е изд. — Х. : Гуманитар. центр, 2007. — 510 с. 2. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська [та ін.]. — Київ : Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. — 115 с.
Без автора	1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. — Київ : Грані-Т, 2007. — 119с. — (Грані світу). 2. Воскресіння мертвих : українська барокова драма : антол. / [у поряд. ст., пер. і прим. В. О. Шевчук]. — Київ : Грамота, 2007. — 638, [1] с. 3. Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX—початку XX століття: [антол. / упоряд. : Л. Таран, О. Лагутенко]. — Київ : Грані-Т, 2007. — 190, [1] с. 4. Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : зб. наук. пр. / наук. Ред. В. Каліущенко [та ін.]. — Чернівці : Рута, 2007. — 310 с.

Багатотомний документ	1. Історія Національної академії наук України, 1941–1945 / упоряд. Л. М. Яременко [та ін.]. — Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. — (Джерела з історії науки в Україні). Ч. 2 : Додатки — 2007. — 573, [1] с. 2. Межгосударственные стандарты : каталог в 6 т. / сост. : И. В. Ковалева, Е. Ю. Рубцова ; ред. В. Л. Иванов. — Л. : НТЦ «Леонорм-Стандарт», 2005 — (Сер. «Норматив. база предприятия»). Т. 1. — Л., 2005. — 277 с. 3. Дарова А. Т. Неисповедимы пути Господни ... : (Дочь врага народа) : трилогия / А. Дарова. — О. : Астропринт, 2006. — 302 с. 4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : особен. ч. : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. — Х. : Право, 2007. Т. 4 : Косвенные налоги. — Х., 2007. — 534 с. 5. Реабілітовані історією. Житомирська область : у 7 т. — Житомир : Полісся, 2006. — (Наук.-док. сер. кн. «Реабілітовані історією»: у 27 т. / гол. редкол. : П. Т. Тронько, (гол.) [та ін.]). — 2006. — 721, [2] с. 6. Бондаренко В. Г. Теорія ймовірностей і математична статистика / В. Г. Бондаренко, І. Ю. Канівська, С. М. Парамонова. — Київ : НТУУ «КПІ», 2006. — Ч. 1. — 125 с.
Матеріали конференцій, з'їздів	1. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників [«Молодь України і аграрна реформа»], Харків, 11–13 жовт. 2000 р. / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Х. : Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. — 167 с. 2. Кібернетика в сучасних економічних процесах : зб. текстів виступів на респ. міжвуз. наук.-практ. конф. / Держкомстат України, Ін-т статистики, обліку та аудиту. — Київ : ЮОА, 2002. — 147 с. 3. Матеріали ІХ з'їзду Асоціації українських банків, 30 черв. 2000 р. : інформ. бюл. — Київ : Асоц. укр. банків, 2000. — 117 с. — (Спецвип. : 10 років АУБ). 4. Оцінка й обґрунтування продовження ресурсу елементів конструкцій : праці конф., Київ, 6–9 черв. 2000 р. / відп. ред. В. Т. Трощенко. — Київ : НАН України, Ін-т пробл. міцності, 2000. Т. 2 : — С. 559–956, XIII, [2] с. — (Ресурс 2000). 5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій: зб. наук. пр. / наук. ред. В. І. Москальовський. — Д. : Навч. кн., 1999. — 215 с. 6. Ризикологія в економіці та підприємстві: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 берез. 2001 р. / М-во освіти і науки України, Держ. податк. адмін. України [та ін.]. — Київ : КНЕУ : Акад. ДПС України, 2001. — 452 с.
Препринти	1. Шилиев Б. А. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ/ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов / Б. А. Шилиев, В. Н. Воеводин — Х. : ННЦ ХФТИ, 2006. — 19 с. — (Препринт / НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т : ХФТИ 2006-4). 2. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / М. І. Панасюк, А. Д. Скорбун, Б. М. Сплошной — Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006, — 7 с. — (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).

Депоновані наукові праці	1. Социологическое исследование малых групп населения / В. И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Финанс. акад. — М. 2002. — 110 с. — Деп. в ВИНТИ 13.06.02, № 145432. 2. Разумовский В. А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В. А. Разумовский, Д. А. Андреев. — М., 2002. — 210 с. — Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.02, № 139876.
Словники	1. География : словарь-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. — Х. : Халімон, 2006. — 175, [1] с. 2. Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ. термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. — Київ : Європ. ун-т, 2007. — 57 с. 3. Українсько-німецький тематичний словник / уклад. Н. Яцко [та ін.]. — Київ : Карпенко, 2007. — 219 с. 4. Европейский Союз : словарь-довідник / [ред.-упоряд. М. Марченко]. — 2-ге вид., оновл. — Київ : К.І.С., 2006. — 138 с.
Атласи	1. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт. дню науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / наук. редкол. : С. С. Куруленко [та ін.]; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. — Київ : Варта, 2006. — 217, [1] с. 2. Анатомія пам'яті : атлас схем і рисунків провідних шляхів і структур нервової системи, що беруть участь у процесах пам'яті : посіб. для студ. та лікарів / О. Л. Дроздов, Л. А. Дзяк, В. О. Козлов, В. Д. Маковецький. — 2-ге вид., розшир. та доп. — Д. : Пороги, 2005. — 218 с. 3. Куерда Х. Атлас ботаніки / Хосе Куерда ; пер. з ісп. В. Й. Шовкун. — Х. : Ранок, 2005. — 96 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верхов. Рада України. — Київ : Парлам. вид-во, 2006. — 207 с. — (Б-ка офіц. видань). 2. Медична статистика статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та гол. ред. В. М. Заболотько. — Київ : МНІАЦ мед. статистики, Медінформ, 2006. — 459 с. — (Нормативні директивні правові документи). 3. Експлуатація, порядок і терміни перевірки запобіжних пристроїв посудин, апаратів і трубопроводів теплових електростанцій : СОУ-Н ЕЕ 39.501:2007. — Київ : ГРІФРЕ : М-во палива та енергетики України, 2007. — VI, 74 с. — (Нормативний документ Мінпаливенерго України. Інструкція).
Стандарти	1. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні : показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ ISO 7000:2004. — [Чинний від 2006-01-01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2006. — IV, 231 с. — (Нац. стандарт України). 2. Якість води : Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 — ДСТУ ISO 6107-9:2004. — [Чинний від 2005-04-01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2006. — 181 с. — (Нац. стандарти України). 3. Вимоги щодо безпечності контрольно-вимірювального та лабораторного електричного устаткування. Ч. 2-020. Додаткові вимоги до лабораторних центрифуг (EN 61010-2-020:1994, IDT) : ДСТУ EN 61010-2-020:2005. — [Чинний від 2007-01-01]. — Київ : Держспоживстандарт України, 2007 — IV, 18 с. — (Нац. стандарт України).

Каталоги	1. Межгосударственные стандарты : каталог : в 6 т. / сост. И. В. Ковалева, В. А. Павлюкова ; ред. В. Л. Иванов. — Л. : НТЦ «Леонорм-стандарт», 2006. — (Сер. «Нормативная база предприятия»). Т. 5. — 2007. — 264 с. 2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довід. / авт.-упоряд. М. Зобків [та ін.]. — Л. : Новий час, 2003. — 160 с. 3. Університетська книга : осінь, 2003 : [каталог]. — Суми : Унів. кн., 2003. — 11 с. 4. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / И. П. Горницкая, Л. П. Ткачук. — Донецк : Лебедь, 2005. — 228 с.
Бібліографічні показники	1. Куц О. С. Бібліографічний покажчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / О. Куц, О. Вацеба. — Л. : Укр. технології, 2007. — 74 с. 2. Систематизований покажчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997–2005 роки / уклад. : Б. О. Кириш, О. С. Потлать]. —Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. — 11 с. — (Сер. : Бібліогр. довід. ; вип. 2).
Дисертації	1. Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси: дис. ... д-ра фіз.- мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. — Київ, 2005. — 276 с.
Автореферати дисертацій	1. Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. ... канд. техн. наук : спец. 05.02.08 «Технологія машинобуд.» / І. Я. Новосад. — Тернопіль, 2007. — 20 с. 2. Нгуен Ші Данг. Моделювання і прогнозування макроекономічних показників в системі підтримки прийняття рішень управління державними фінансами : автореф. дис. ... канд. техн. наук : спец. 05.13.06 «Автомати з системи упр. та прогрес. інформ. технології» / Нгуен Ші Данг. — Київ, 2007. — 20 с.
Авторські свідоцтва	1. А. с. 1007970 СССР, МКИ³ В 25 J 15/00. Устройство для захвата неориентированных деталей типа валов / В. С. Ваулин, В. Г. Кемайкин (СССР). — № 3360585/25-08 ; заявл. 23.11.81 ; опубл. 30.03.83, Бюл. № 12.
Патенти	1. Пат. 2187888 Российская Федерация, МПК⁶ Н 04 В 1/38, Н 04 J 13/00. Приемопередающее устройство / В. И. Чугаева ; заявитель и патентообладатель Воронеж. науч.-исслед. ин-т связи. — № 2000131736/09 ; заявл. 18.12.00 ; опубл. 20.08.02, Бюл. № 23 (II ч.).

Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 6. — С. 15–18, 35–38. 2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Тетяна Гранчак, Валерій Горовий // Бібліотечний вісн. — 2006. — № 6. — С. 14–17. 3. Валькман Ю. Р. Моделирование НЕ-факторов — основа интеллектуализации компьютерных технологий / Ю. Р. Валькман, В. С. Быков, А. Ю. Рыхальский // Системні дослідж. та інформ. технології. — 2007. — № 1. — С. 39–61. 4. Ма Шуїн. Проблеми психологічної підготовки в системі фізкультурної освіти / Ма Шуїн // Теорія та методика фізичного виховання. — 2007. — № 5. — С. 12–14. 5. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська, Р. О. Моїсєєнко, Г. І. Баторшина [та ін.] // Вісн. соціальної гігієни та орг. охорони здоров'я України. — 2007. — № 1. — С. 25–29. 6. Валова І. Нові принципи угоди Базель / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. — 2007. — Т. 2, № 2. — С. 6–20. 7. Зеров М. Поетична діяльність Куліша // Укр. письменство XIX ст. від Куліша до Винниченка : (нарис з новітнього укр., письменства) : ст. / Микола Зеров. — Дрогобич, 2007. — С. 245–291. 8. Третьяк В. В. Возможности использования баз знаний для проектирования технологии взрывной штамповки / В. В. Третьяк, С. А. Стадник, К. В. Калайтан // Современное состояние использования импульсных источников энергии в промышленности : тез. докл. междунар. науч.-техн. конф., 3–5 окт. 2007 г. — Х., 2007. — С. 33. 9. Чорний Д. Міське самоврядування: тягарі проблем, принади цивілізації / Д. М. Чорний // По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України : (кінець XIX—початок XX ст.) / Д. М. Чорний. — Х., 2007. — Розд. 3. — С. 137–202.
Електронні ресурси	1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електрон. ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III–IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Коконенко, П. М. Чувєв. — 80 Min / 700 MB. — Одеса : Одес. мед. ун-т, 2003. — (Б-ка студ.-мед.) — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. — Сист. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000. — Назва з контейнера. 2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електрон. ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. П. Осауленко. — Київ : CD-вид-во «Інфодиск», 2004. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. — (Всеукр. перепис населення, 2001). — Сист. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з титул. екрану. 3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003») [Електрон. ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.

Аналітичний бібліографічний опис

Аналітичний бібліографічний опис складають за такою схемою:

Відомості про складову частину документа // Відомості про ідентифікуючий документ. — Відомості про місце знаходження складової частини в документі.

Примітки.

- В аналітичному бібліографічному описі між областями бібліографічного опису ставиться крапка і тире.
- Зверніть увагу на те, що тире, яке відокремлює одну область від іншої, має бути трохи подовжене.

Приклади описів статей з журналів та збірників:

Стаття з одним автором

Токаревский В. В. Технология извлечения топливосодержащих материалов из объекта «Укрытие» / В. В. Токаревский // Ядер. та радіац. безпека. — 2012. — № 4. — С. 48–52.

Стаття з двома авторами

Фролова М. А. Активация теплоносителя в водно-водяных исследовательских реакторах / М. А. Фролова, П. А. Пономаренко // Ядер. та радіац. безпека. — 2012. — № 4. — С. 14–36.

Стаття з трьома авторам:

Глазырин В. Эффект синергии архитектора Топуза / В. Глазырин, И. Новохатский, М. Рудкова // Пассаж. — 2003. — № 3. — С. 86–88.

Стаття з чотирма авторами

Стобвира Т. А. Сучасний стан реформування системи цивільного захисту України / Т. А. Стобвира, В. Крапива, О. А. Романець, С. В. Тоцький // Економіка та держава. — 2013. № 1. — С. 101–103.

Стаття з п'ятьма та більше авторами

Новая профессия : промоутер / О. Яковлева, Н. Лазарева, А. Зайцева [и др.] // Менеджер по персоналу. — 2013. — № 1. — С. 60–67.

Зі збірника

Якимов А. В. Эффективность обработки абразивно-алмазными инструментами с прерывистой рабочей поверхностью / А. В. Якимов // Резание и инструмент. — Х., 1985. — Вып. 34. — С. 22–24.

Із газети

Арсеньева Т. Туристы хотят увидеть в Одессе ... музеи! / Т. Арсеньева // Веч. Одесса. — 2013. — 6 апр.

Тезиси докладів

Лебедев В. Г. Шероховатость поверхности деталей при эльборовом шлифовании направляющих поясов / В. Г. Лебедев, Е. А. Луговская / Новые и нетрадиц. технологии в ресурсо- и энергосбережении : материалы науч.-техн. конф., Одесса, 19–20 мая 2009 г. — К., 2009. — С. 3–5.

Список рекомендованих для використання джерел

1. Бажал Ю. М. Кількісний аналіз наукового апарата джерельної бази публікацій (на матеріалах статей у фахових виданнях з економіки) / Ю. М. Бажал // Бюлетень ВАК України. – № 4. – 2003. – С. 19–28.
2. Литвинов О. М. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) : науково-практичний посібник / О. М. Литвинов, Є. С. Назимко; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. – Донецьк : Кальміус, 2014. – 260 с.
3. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
4. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. ; Кабінет Міністрів України ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2010. – [219 с.]. – Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/4710/1/S.VYGOVSJKA_POSIBNYK.pdf.
5. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. – 4-те вид., випр. і доп. – Київ : Знання, 2004. – 307 с.
6. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 3-тє видання, виправлене і доповнене / Автор-упорядник Л. А. Пономаренко, доктор технічних наук, професор. – Київ : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», Видавництво «Толока», 2005. – 80 с.
7. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>.
8. Про авторське право і суміжні права : Закон України 23 груд. 1993 р. № 3792-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
9. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
10. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. – Редакція від 05.12.2012.

11. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2623-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>. – Редакція від 16.01.2016.
12. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Редакція і тлумачення від 15.05.2014.
13. Про освіту : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. – Редакція від 19.02.2016.
14. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
15. Щодо Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації : наказ М-ва освіти і науки України від 1 черв. 2006 р. № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>.
16. Положення про вищі навчальні заклади МВС України : затв. наказом МВС України від 14 лют. 2008 р. № 62 та зі змін. та допов., внес. наказами МВС України 16.03.2015 № 277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08>. – Редакція від 30.04.2015.
17. Положення про правове, організаційне та методичне забезпечення науково-дослідницької діяльності курсантів, слухачів і студентів у вищих навчальних закладах МВС України : затв. наказом МВС України від 12 берез. 2009 р. № 109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiev.convdocs.org/docs/340/index-62621.html>.
18. Положення про організацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України : затв. наказом МВС України від 15 трав. 2007 р. № 154 та зі змін. та допов., внес. наказами МВС України від 27 квіт. 2012 р. № 374, від 5 квіт. 2013 р. № 347.
19. Положення про проведення Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук : затв. наказом М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 21 лют. 2012 р. № 202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-12>.
20. Положення про конкурс наукових робіт курсантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів МВС України : затв. наказом МВС України від 26 січ. 2008 р. № 33.

21. Положення про проведення Всеукраїнської студентської олімпіади : затв. наказом М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 13 груд. 2012 р. № 1410 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2207-12>.
22. Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 02.12.2013 № 1177 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2153-13>. – Редакція від 06.02.2015.
23. Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних та наукових кадрів : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF>.
24. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів : постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF>. – Редакція від 15.01.2016.
25. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ : прийм. конф. труд. колективу Харків. нац. ун-ту внутр. справ, протокол № 1 від 3 жовт. 2011 р. ; затв. наказом МВС України від 15 трав. 2012 р. № 429.
26. Положення про відділ організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ : затв. наказом Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 24 жовт. 2013 р. № 507.
27. Положення про наукове товариство студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів, докторантів і молодих вчених Харківського національного університету внутрішніх справ прийм. конф. труд. колективу Харків. нац. ун-ту внутр. справ, від 29 вер. 2015 р.
28. Положення про науковий гурток курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ : затв. наказом Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 30 трав. 2014 р. № 250.
29. Методичні рекомендації щодо організації та проведення наукових, науково-практичних конференцій у Харківському національному університеті внутрішніх справ : затв. наказом Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 21.04.2015 № 165.
30. Етичний кодекс ученого України : затверджено постановою загальних зборів НАН України від 15 квіт. 2009 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/090415_2.pdf.

Наукове видання

**Байлов Антон Володимирович
Литвинов Олексій Миколайович
Чумак Володимир Валентинович**

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ, КУРСАНТІВ, СЛУХАЧІВ, АСПІРАНТІВ, АД'ЮНКТІВ ТА ДОКТОРАНТІВ

Довідник молодого вченого

Українською мовою

Науковий редактор: *О. М. Головка, О. М. Литвинов*
Редагування: *А. В. Байлов, В. В. Чумак*
Внесення правок, комп'ютерне верстання: *Ю. Л. Чумаков*
Дизайн обкладинки: *Ю. Л. Чумаков*

Підписано до друку 31.05.2016 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 22,75. Обл. вид. арк. 24,8. Наклад 300 прим.
Замовлення № 20/05.

Видавець: Харківський національний університет внутрішніх справ,
61080, Україна, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27. Тел.: +38 (057) 7398-030

Друк: ТОВ «Тім Пабліш Груп» 61035, Україна, м. Харків, пр-т. Гагаріна, 129.
Тел.: +38 (057) 755-38-01

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4252 від 29.12.11 р.